VIII

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI

IZBY

PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ

W ŁODZI

ZA ROK

1936

TOM II.

SPRAWOZDANIE

O SYTUACJI GOSPODARCZEJ

OKRĘGU

IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ

W ŁODZI

W ROKU

1936

SPRAWOZDANIE

O SYTUACJI GOSPODARCZEJ OKRĘGU IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ W ŁODZI

W ROKU 1936

ODBITO W ZAKŁADACH GRAFICZNYCH J. K. BARANOWSKIEGO
W ŁODZI, ULICA PIOTRKOWSKA Nr. 111. TELEFON Nr. 138-60.

SPIS RZECZY.

SPRAWOZDANIE O SYTUACJI GOSPODARCZEJ OKRĘGU IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ W ŁODZI W ROKU 1936.

SPRAWOZDANIE
o sytuacji gospodarczej
Okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej
w Łodzi
w roku 1936.

A. OGÓLNE UWAGI

O SYTUACJI GOSPODARCZEJ OKRĘGU IZBY W ROKU 1936.

Przesilenie gospodarcze, które w końcu roku 1930 przybrało charakter kryzysu ogólnoświatowego, osiągnęło najwyższe napięcie w roku 1932, albowiem w roku 1933 ujawniły się już pierwsze oznaki, a w roku 1934 dalsze zdecydowane tendencje poprawy. Wprawdzie w roku 1935 zyskały one niewątpliwie na sile, niemniej dopiero rok 1936 był dla świata pierwszym okresem w y d a t n e j poprawy ekonomicznej oraz s z y b k i e g o ożywienia koniunktury, umożliwiającego stopniowe likwidowanie pozostałości kryzysu. Jeśli przy tym w latach 1934—1935 punktem wyjścia ożywienia w większości krajów była akcja rządów, zastępująca prywatną działalność inwestycyjną, to w roku sprawozdawczym rozwinęła się w znacznej mierze wspomniana inicjatywa prywatna, która nadała sytuacji ogólnej charakter normalnej poprawy koniunkturalnej. Akcja publiczna we wszystkich prawie krajach bynajmniej przy tym nie ustawała, pozostając nietylko pod wpływem nadal prowadzonej walki z bezrobociem, lecz wiążąc się bezpośrednio z przybierającą na sile polityką zbrojeniową poszczególnych państw.

Faktem jest, że rozmiary w y t w ó r c z o ś c i (tab. 1) przekroczyły w roku sprawozdawczym poziom powojennego optimum z roku 1928 zarówno w górnictwie i hutnictwie jak i w przemyśle przetwórczym większości krajów; silniejsza aniżeli w roku 1935 reakcja zwyżkowa k u r s ó w a k c j i uwydatniła wspomniany wzrost gospodarki prywatnej; z a p a s y światowe, które w latach 1929—1932 wzrosły do znacznych rozmiarów, zmniejszyły się w roku 1936 do lub poniżej poziomu z roku 1929. C e n y podstawowych surowców kształtowały się zwłaszcza w końcu 1936 roku na poziomie znacznie wyższym, aniżeli w latach ostatnich. Postępującej z taką wyrazistością poprawie ekonomicznej poszczególnych gospodarstw narodowych brak jednak było cechy trwałości, jaką nadać jej mogła poprawa w o b r o t a c h m i ę d z y n a r o d o w y c h, która w roku 1936 nie

Tab. 1. Sytuacja gospodarcza Anglii, Niemiec, Stanów Zjednoczonych A. P. i Polski wg. opracowań berlińskiego „Institut für Koniunkturforschung”.

	A. Wskaźniki porównawcze												B. Absolutne rozmiary									
	kursów akcji (1928=100)				produkcji ogólnej (1928=100)				Produkcji włókienniczej (1928=100)				produkcji światowej (w milj. tonn wzgl. barrel)				handlu zagranicznego (w miliard. marek niem.)					
																	krajów eur.		krajów pozaeur.		świata	
	A.	N.	St. Z.	P.	A.	N.	St. Z.	P.	A.	N.	St. Z.	P.	węgla kam.	surówki żel.	stali	nafty	przywóz	wywóz	przywóz	wywóz	przywóz	wywóz
1928 (przec. mies.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	7,1	9,0	110,4	6,6	5,2	4,0	4,7	10,7	10,0
1929 (przec. mies.)	—	—	—	—	—	101,4	106,3	99,7	—	91,1	—	91,3	106,6	8,0	9,9	123,7	6,7	5,5	4,3	4,6	11,0	10,1
1930 (przec. mies.)	—	—	—	—	—	90,1	86,9	81,8	—	90,0	—	70,6	97,0	6,4	7,8	117,5	5,8	4,7	3,2	3,4	9,0	8,0
1931 (przec. mies.)	68,0	54,2	62,8	26,7	88,5	73,6	72,9	69,3	77,1	87,7	87,0	66,7	85,8	4,5	5,6	113,0	4,5	3,5	2,3	2,4	6,8	6,0
1932 (przec. mies.)	58,6	36,7	32,3	18,6	88,0	61,2	57,9	53,7	85,2	80,0	77,6	57,5	76,0	3,2	4,1	108,1	3,0	2,3	1,6	1,7	4,5	4,0
1933 (przec. mies.)	67,8	45,4	42,3	19,9	93,2	69,0	69,4	55,4	89,9	90,6	91,3	60,0	79,1	4,0	5,5	118,1	2,6	2,1	1,4	1,6	4,1	3,6
1934 (przec. mies.)	73,9	52,2	47,0	19,3	105,0	80,9	71,2	62,8	92,2	98,7	79,5	67,4	87,3	5,0	6,6	131,9	2,5	2,0	1,4	1,6	3,9	3,5
1935 (przec. mies.)	74,4	60,9	50,9	21,8	112,5	95,3	81,1	66,4	96,7	91,0	97,1	71,1	89,4	5,9	7,9	136,6	2,4	1,9	1,1	1,6	3,9	3,5
1936 (przec. mies.)	83,7	67,3	72,0	25,1	123,3	107,8	94,5	72,0	102,7	98,5	104,7	73,0	97,7	7,2	9,8	148,5	2,6	2,0	1,6	1,8	4,2	3,8
1936—I	80,3	61,9	64,9	21,2		93,5	87,4	67,3		93,1	98,1	73,3	105,8	6,6	8,7	145,8						
II	82,1	63,2	68,8	21,6	121,3	94,9	84,7	68,6	103,1	96,5	95,3	76,9	104,9	6,2	8,5	136,0	7,4	5,5	4,6	5,2	12,0	10,7
III	81,1	62,9	70,4	21,4		101,4	83,8	67,6		100,9	93,5	63,9	93,7	6,8	9,3	148,1						
IV	82,4	64,8	70,6	21,8		105,7	99,1	71,3		101,2	93,5	72,9	90,5	7,0	9,8	145,5						
V	80,9	66,9	66,0	27,2	121,3	109,0	91,0	71,0	101,1	96,8	93,5	70,8	89,0	7,4	10,0	152,5	7,5	5,6	4,7	4,9	12,2	10,5
VI	81,1	68,5	68,4	26,2		109,5	93,7	71,7		92,1	100,0	74,1	85,9	7,1	9,6	146,4						
VII	81,7	69,5	70,8	24,7		111,1	97,3	71,7		97,4	107,5	71,0	92,2	7,3	9,8	151,1						
VIII	83,9	68,6	73,2	25,4	120,1	111,4	97,3	73,3	99,4	96,7	112,1	73,5	90,4	7,3	10,0	154,5	7,5	6,2	4,8	5,1	12,3	11,3
IX	84,7	67,5	73,9	27,9		114,2	98,2	74,7		100,8	112,1	73,8	97,9	7,5	10,3	148,0						
X	88,1	71,4	76,9	29,6		113,8	99,1	74,7		100,6	106,5	74,8	109,3	7,9	11,0	153,5						
XI	89,0	71,8	80,5	27,5	130,6	115,3	102,7	74,9	105,8	103,1	113,1	75,8	103,6	7,7	10,4	149,4	8,3	6,6	5,1	6,3	13,4	12,9
XII	89,2	71,0	79,8	26,5		113,7	109,0	77,5		103,7	131,5	75,5	111,3	8,0	10,6	151,9						

Tab. 2. Ceny surowców na rynkach światowych według berlińskiego „Institut für Koniunkturforschung“

Artykuł	Pszenica „North Man. II“ 1)	Kukurydza „mixed, Nr. 2“	Kawa „Santos 4“	Cukier centr. 96°	Bawełna „middl. upl.“	Jedwab „Japonia 1“	Skóry bydlęce „Pack Nr. 1“	Miedź 2) standart	Cyna	Cynk	Kauczuk Smok. Sheets Ribbed Stand.	Nafta sur.	Węgiel loco kopalnia
Miejsce notowania	Winnipeg	New York	New York	New York	New York	New York	Chicago	Londyn	New York	New York	New York	New York	Zagł. Westf.
Jednostka	centy am. za 60 lbs.	centy am. za 56 lbs	centy am. za 1 lbs	dol. za 100 lbs.	centy am. za 1 lb.	dol. za 1 lb.	centy am. za 1 lb.	Ł. sh. d. za 2240 lbs.	centy am. za 1 lb.	centy am. za 1 lb.	centy am. za 1 lb.	dol. za 42 gall.	mk. niem. za 1 tonnę
1929 przec. mies.	134,12	107,14	21,91	3,77	19,12	5,09	16,90	—	45,16	6,83	—	3,68	16,87
1930 „ „	94,11	95,43	13,16	3,41	13,58	3,60	13,81	—	31,72	4,56	—	2,41	16,76
1931 „ „	55,13	67,25	8,82	3,34	8,56	2,50	9,04	38. 8. 7	24,50	3,69	6,15	1,78	15,40
1932 „ „	52,50	41,27	10,65	2,93	6,44	1,64	6,02	31.16. 3	22,03	2,89	3,45	1,82	14,21
1933 „ „	58,88	49,11	9,10	3,22	8,63	1,63	9,71	32.11. 5	39,09	4,03	5,96	1,56	14,21
1934 „ „	71,44	72,44	11,14	3,21	12,34	1,32	10,00	30. 6. 5	52,16	4,16	12,95	2,14	14,05
1935 „ „	81,46	96,10	8,92	3,23	11,89	1,68	13,09	31.18. 0	50,39	4,33	12,32	1,89	14,0
1936 „ „	91,84	98,26	9,43	3,59	12,11	1,79	13,91	38. 9. 8	46,44	4,90	16,43	2,13	14,0
1936 — I	82,53	81,52	8,88	3,29	11,95	1,99	15,00	34.14.10	47,21	4,85	14,44	2,13	14,0
II	79,74	82,30	9,52	3,37	11,54	1,77	15,00	35. 7. 0	47,96	4,86	15,47	2,18	14,0
III	79,69	80,47	9,02	3,57	11,43	1,79	13,00	36. 1. 8	48,00	4,90	15,92	2,18	14,0
IV	78,28	77,67	8,71	3,75	11,71	1,74	13,00	37. 0. 0	46,96	4,90	15,99	2,18	14,0
V	74,48	77,04	8,63	3,72	11,68	1,62	12,42	36.14.10	46,34	4,90	15,63	2,18	14,0
VI	77,01	77,82	8,77	3,74	12,02	1,58	12,50	36. 7. 3	42,23	4,88	15,96	2,18	14,0
VII	91,97	101,14	9,29	3,70	13,11	1,70	12,40	37. 5. 3	43 04	4,78	16,56	2,18	14,0
VIII	100,22	125,44	9,62	3,69	12,28	1,79	13,25	38. 6. 0	42,58	4,80	16,28	2,18	14,0
IX	103,19	125,52	9,49	3,58	12,31	1,71	14,50	38.10. 0	44,79	4,85	16,53	2,18	14,0
X	110,30	124,52	9,78	3,39	12,30	1,78	15,00	41. 0. 5	44,97	4,85	16,59	2,18	14,0
XI	107,18	127,42	10,32	3,60	12,23	2,02	15,33	43.19. 8	51,36	4,98	17,94	2,18	14,0
XII	117,49	—	11,12	3,83	12,83	2,00	15,50	45.19.10	51,82	5,27	20,18	2,18	14,0

1) Do 1931 r. notowano „Man I.“ od 1931 r. — „Man. II.“
2) Od 1932 r. instytut berliński zmienił artykuły objęte notowaniami bez przytoczenia danych za lata 1928—1930.

nastąpiła zbyt wyraźnie. Ruch bowiem kapitałowy nadal, zamiast poszukiwać odpowiednich zysków związanych z wysokością kształtującej się w poszczególnych krajach stopy procentowej, zależał raczej od czynników ubocznych, łatwo ulegając wpływom niepokoju lub popłochu; nie zanotowano również w roku sprawozdawczym ruchu kapitałowego z krajów wierzycielskich do dłużniczych, co jedynie zezwoliłoby na odciążenie bilansów płatniczych tych ostatnich i umożliwiło im rozluźnienie więzów ograniczeń dewizowych; główne rynki finansowe świata nadal ograniczały emisje zagraniczne; rozpadnięcie się t. zw. „bloku złotego“, które nastąpiło w wyniku dewaluacji franka francuskiego i szwajcarskiego oraz guldena holenderskiego nie wywołało spodziewanych objawów uspokojenia na mię-

Tab. 3. Wskaźniki cen hurtowych wg. G. U. S.
(1928 = 100).

	Wskaźniki roczne dla roku								Wskaźn. mies. dla roku 1936	
	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	I	XII
Ogólny . . .	96,3	85,5	74,6	65,5	59,1	55,8	53,1	53,9	52,1	56,9
Artyk. roln.	92,6	77,7	68,3	58,9	52,4	46,8	43,8	45,4	42,3	48,4
„ przem.	98,6	89,8	76,9	67,5	61,1	59,5	56,8	57,1	56,0	60,4

dzynarodowym rynku finansowym, mimo pewnego wyrównania ogólnej powierzchni stosunków walutowych. W tych warunkach obrót towarowy świata w roku 1936, wprawdzie cyfrowo wzrósł w porównaniu z rokiem 1935, jednak w stopniu stosunkowo mniejszym aniżeli tego oczekiwać należało w wyniku poprawy sytuacji wewnątrz poszczególnych organizmów gospodarczych. Wzrost ten nastąpił nie tyle pod względem tonażu (według danych Ligi Narodów z 82,3 do 85,4 przy podstawie 1929=100), ile pod wpływem wzrostu cen towarów (z 34,8 w roku 1935 do 37 7 w roku 1936), będących przedmiotem tego obrotu, którego dział „szterlingowy“ rozwijał się przy tym pomyślnie, podczas gdy inny, obejmujący kraje o ograniczeniach dewizowych i kontyngentowych, wolniej podążał za pierwszym. Wreszcie jeśli chodzi o obrót osobowy, to — stwierdzając wprawdzie, iż zagadnienie migracyjne ma wtórne zna-

czenie gospodarcze — podnieść równocześnie należy, że wolne zamorskie tereny pozostawały w roku 1936 nadal zamknięte przed emigracją z przeludnionych krajów europejskich.

Gospodarstwu narodowemu Polski rok 1936 przyniósł polepszenie sytuacji finansowej w rolnictwie, w wyniku znacznego wzrostu cen zarówno artykułów roślinnych jak i zwierzęcych przy względnie dobrym urodzaju w stosunku do zbiorów światowych. Poprawa sytuacji rolnictwa wpłynęła na wzmożenie zakupów przez wieś wyrobów przemysłowych przede wszystkim maszyn i narzędzi oraz nawozów sztucznych (łączny zbyt nawozów wzrósł w roku 1936 o 23% w porównaniu z rokiem 1935).

Tab. 4. Wskaźniki cen hurtowych wyrobów gotowych wg. I. B. K. G. i C. i G. U. S. (1928 = 100).

Miesiąc	Wyroby gotowe							
	Ogółem	Dla produkcji rolnej	Dla produkcji przem.	Dla konsumcji: Ogółem	Urządzenia domowe	Tkaniny	Odzież i obuwie	Mydło
1928—XII	100,8	101,6	102,8	100,5	104,5	100,8	97,0	100,0
1929—XII	100,6	107,9	105,3	99,5	107,8	97,9	102,0	102,3
1930—XII	92,0	106,4	100,3	90,1	100,1	88,2	92,3	95,6
1931—XII	81,1	99,6	94,7	78,1	93,6	76,4	76,6	79,3
1932—XII	69,8	86,7	90,4	65,7	89,6	64,0	57,9	74,3
1933—XII	63,6	85,5	84,5	59,3	80,8	58,1	51,0	68,5
1934—XII	61,9	77,3	81,7	58,0	75,2	58,1	47,2	61,7
1935—XII	60,3	69,6	79,7	56,7	70,5	56,1	48,0	73,7
1936—I	59,8	68,2	76,6	56,6	69,8	56,1	47,7	73,7
II	59,5	68,2	76,5	56,3	69,6	55,8	47,8	73,7
III	59,3	68,2	76,6	56,0	69,4	55,6	47,1	73,7
IV	59,1	63,9	76,2	56,0	69,4	55,6	47,1	73,7
V	58,8	62,8	75,1	55,8	68,7	55,4	47,1	73,7
VI	59,0	62,8	75,1	56,1	68,7	55,7	47,5	73,7
VII	59,6	62,8	74,7	56,9	68,7	56,7	47,6	72,5
VIII	59,6	63,2	74,7	56,9	68,6	56,9	47,9	68,0
IX	59,7	63,5	74,7	57,0	68,6	57,0	48,2	68,0
X	59,8	63,5	74,9	57,1	68,8	57,5	48,3	69,2
XI	59,9	63,6	74,9	57,3	69,2	57,2	48,3	69,2
XII	60,0	63,6	74,9	57,3	69,0	57,2	48,3	70,4

Równocześnie rozwijający się ruch zwyżkowy w produkcji przemysłowej oparty był przede wszystkim na ruchu inwestycyjnym w rolnictwie, ponadto na wzmożonej dążności do lokat rzeczowych w przemyśle oraz ożywionej działalności w zakresie budownictwa (zwłaszcza mieszkaniowego), w mniejszej natomiast mierze na powiększonym spożyciu wyrobów gotowych na rynku wewnętrznym. W rezultacie produkcja dóbr wytwórczych (tabl. 5)

Tab. 5. Wskaźniki produkcji przemysłowej
wg. I. B. K. G. i C.
(poprawione przez usunięcie wahań sezonowych; 1928 = 100).

Miesiąc	1934			1935			1936		
	Wskaźnik ogólny	Wskaźniki produkcji dóbr		Wskaźnik ogólny	Wskaźniki produkcji dóbr		Wskaźnik ogólny	Wskaźniki produkcji dóbr	
		wytwórczych	spożywczych		wytwórczych	spożywczych		wytwórczych	spożywczych
I	58,5	46,2	66,0	59,6	54,1	61,9	67,3	61,4	74,5
II	61,0	47,1	71,5	62,4	54,4	67,1	68,6	62,8	77,2
III	61,5	49,0	72,9	64,7	56,3	73,8	67,6	65,7	69,8
IV	64,5	54,5	73,0	66,5	59,9	74,9	71,3	70,2	74,0
V	64,4	56,9	70,3	65,0	59,2	72,9	71,0	71,1	72,2
VI	62,0	56,9	60,2	67,7	62,0	74,1	71,7	70,5	74,1
VII	60,8	55,9	62,8	65,5	61,2	68,8	71,7	72,9	72,6
VIII	61,9	56,1	65,4	66,9	62,4	72,0	73,3	73,2	74,8
IX	62,6	55,6	66,7	69,0	64,1	73,6	74,7	75,3	76,1
X	63,7	58,3	67,7	68,5	66,2	71,1	74,7	75,2	75,1
XI	67,1	59,5	73,8	69,8	67,8	75,6	74,9	76,4	75,9
XII	65,0	57,9	69,7	68,8	63,1	76,9	77,5	79,7	77,1
Przeciętnie	62,8	54,5	68,8	66,4	61,2	71,9	72,0	71,2	74,5

wzrosła w roku 1936 w porównaniu z rokiem 1935 w stopniu silniejszym (+16%) aniżeli dóbr spożywczych (+4%), ogólny zaś wskaźnik wytwórczości przemysłowej (72,0), przekroczył o 8,4% przeciętną z roku 1935 (66,4%) oraz o 34% — najniższy poziom z roku 1932 (53,7%).

Równolegle do wzmożonego i pomyślnie rozwijającego się ożywienia przemysłowego postępował ruch zwyżkowy kursów akcji (tabl. 1) oraz obrotów nimi na giełdach. Obroty handlu

Tab. 6. Wskaźniki robotniko-godzin przepracowanych w 11 gałęziach przemysłu przetwórczego wg. I. B. K. G. i C.

(poprawione przez usunięcie wahań sezonowych; 1928 = 100).

Miesiąc \ Przemysł	Metalowy	Chemiczny	Mineralny	Drzewny	Budowlany	Włókienniczy	Odzieżowy	Skórzany	Spożywczy	Papierniczy	Poligraficzny
Listopad 1929	93,6	107,7	97,5	94,5	94,3	85,9	108,5	90,5	93,9	99,6	100,2
„ 1930	68,4	100,6	65,7	73,4	58,2	72,8	83,7	83,7	91,1	99,5	98,2
„ 1931	49,6	79,6	54,6	50,1	36,3	55,7	70,8	69,8	82,1	79,0	82,3
„ 1932	45,0	79,1	44,4	46,5	17,0	58,1	64,6	85,4	76,5	83,0	73,1
„ 1933	49,3	79,1	54,9	52,2	21,8	65,2	77,2	82,2	73,6	81,8	76,7
„ 1934	61,9	84,8	66,3	58,6	26,6	70,3	88,4	100,0	71,8	93,9	82,2
„ 1935	68,9	91,5	75,6	66,7	36,3	72,3	79,4	105,3	74,4	96,5	86,9
„ 1936	82,5	95,3	79,7	73,5	35,4	75,8	72,9	101,4	66,1	105,7	88,8

Tab. 7. Liczba robotniko-godzin przepracowanych w przemyśle przetwórczym w Polsce wg. G. U. S.

(w tysiącach).

Przemysł	1933	1934	1935	1936	1936 Wskaźniki 1928=100	1936 Wskaźniki 1935=100
	Liczby bezwzględne					
włókienniczy . .	207.492	232.273	247.117	259.992	75,3	105,2
chemiczny . . .	56.484	62.986	67.264	72.633	94,0	108,0
metalowy . . .	90.498	109.778	129.134	154.599	77,0	119,7
drzewny	61.131	72.744	79.200	87.931	74,7	111,0
mineralny . . .	63.267	80.961	90.276	104.411	75,1	115,7
spożywczy . . .	76.370	82.153	86.760	94.693	73,1	109,1
budowlany . . .	15.663	20.965	23.612	29.302	32,9	124,1
odzieżowy . . .	18.692	23.189	21.708	22.357	73,5	102,9
papierniczy . . .	21.321	23.935	25.194	27.866	103,1	110,6
poligraficzny . .	16.976	18.269	19.513	20.273	88,1	103,9
skórzany . . .	9.194	10.457	11.341	11.817	100,1	104,2
Ogółem	637.094	737.710	801.119	885.874	74,4	110,6

uległy w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem 1935 wyraźnemu powiększeniu (niezależnie od wzrostu liczby wykupionych świadectw przemysłowych) i to zarówno w zakresie handlu wewnętrznego jak i zagranicznego, którego obroty wartościowe wzrosły o 13,7%; saldo bilansu handlowego uległo jednak dalszemu zmniejszeniu na skutek silniejszego wzrostu importu (+16,6%) od eksportu (+10,9%).

Tab. 8. Liczba robotniko-godzin przepracowanych w przemyśle przetwórczym okręgu Izby wg. G. U. S.
(w tysiącach).

Przemysł	1933	1934	1935	1936		
	Liczby bezwzględne				Wskaźniki	
					1935=100	Polska =100
włókienniczy . .	151.081	167.717	174.206	179.747	103,2	69,1
chemiczny . . .	9.662	12.562	13.569	14.134	104,2	19,5
metalowy . . .	6.459	8.125	8.807	10.439	118,5	6,8
drzewny	3.324	4.469	5.513	6.268	113,7	7,1
mineralny . .	4.226	5.197	5.911	7.415	125,4	7,1
spożywczy . . .	4.522	4.799	5.420	5.731	105,7	6,1
budowlany . . .	690	866	984	1.418	144,1	4,8
odzieżowy . . .	4.221	5.716	5.110	4.646	90,9	20,8
papierniczy . . .	1.259	1.322	1.290	1.480	114,7	5,3
poligraficzny . .	1.317	1.242	1.403	1.298	92,5	6,4
skórzany	491	406	533	449	84,2	3,8
Ogółem .	187.252	212.421	222.746	233.025	104,6	26,3

Wreszcie ceny hurtowe towarów również wykazywały, zwłaszcza w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego silniejszy ruch zwyżkowy; wskaźnik ogólny tych cen osiągnął w grudniu roku 1936 poziom o prawie 8% wyższy aniżeli w grudniu roku 1935. O ile jednak wzrost cen artykułów rolnych (tabl. 3) wyniósł w roku 1936 w porównaniu z (grudniem) r. 1935 — 10,7%, to analogiczna zwyżka cen artykułów przemysłowych wykazała wzrost 7,6% (mimo, iż wskaźnik styczniowy r. 1936 był niższy od wskaźnika ze stycznia

r. 1935). Natomiast obniżyły się wskaźniki cen wyrobów gotowych przeznaczonych zarówno dla produkcji rolnej jak i przemysłowej (najniższy poziom od r. 1928) i nieznacznie tylko (dopiero w drugim półroczu względnie w ostatnim kwartale) podniósł się wskaźnik cen niektórych wyrobów przeznaczonych do konsumcji (tkaniny, obuwie, odzież) (tab. 4.)

O ile w zakresie produkcji i obrotów rok sprawozdawczy przy-

Tab. 9. Wskaźniki stanu uruchomienia przemysłu przetwórczego w Polsce i na terenie okręgu Izby w r. 1936

(1935 = 100)

Przemysł	Polska	Okręg Izby
włókienniczy . .	105,2	103,2
chemiczny . . .	108,0	104,2
metalowy	119,7	118,5
drzewny	111,0	113,7
mineralny	115,7	125,4
spożywczy . . .	109,1	105,7
budowlany . . .	124,1	144,1
odzieżowy . . .	102,9	90,9
papierniczy . . .	110,6	114,7
poligraficzny . .	103,9	92,5
skórzany	104,2	84,2
Ogółem .	110,6	104,6

niósł znaczną poprawę, to w dziedzinie pieniężno-kredytowej ujawniły się przejściowe trudności wywołane nietylko wycofywaniem wkładów lecz nawet ucieczką kapitałów i falą tezauryzacji, co spowodowało konieczność zastosowania w końcu kwietnia ograniczeń w obrocie dewizowym oraz ścisłej kontroli obrotów towarowych z zagranicą. Dzięki zarządzeniom tym dewaluacja walut szeregu krajów na jesieni roku sprawozdawczego, która wprawdzie wywo-

łała niepewność i odpływ wkładów, nie zdołała jednak wywrzeć większego wpływu na polskie stosunki pieniężne i pod koniec roku sytuacja rynku doznała ponownej poprawy. Na stan ten korzystnie oddziałały pozytywne wyniki energicznie w ciągu roku prowadzonej walki o zrównoważenie budżetu Państwa, co znalazło swój wyraz nawet w nadwyżce wpływów skarbowych nad wydatkami (po raz pierwszy od r. 1931), dzięki zarówno wzrostowi wpływów jak i konsekwentnie realizowanej tendencji do kompresji wydatków. Uzyskanie w końcu roku kredytu we Francji z kolei przyczyniło się do wzmocnienia podstaw finansowych i walutowych kraju.

1. Rozmiary produkcji. Bezrobocie.

Trwający od r. 1933 wzrost rozmiarów polskiej produkcji przemysłowej nadal rozwijał się pomyślnie w roku sprawozdawczym, jak tego dowodzi różnica poziomów przeciętnego rocznego wskaźnika wytwórczości (tab. 5.). Na podkreślene zasługuje przy tym fakt, że o ile tempo wzrostu ogólnej wytwórczości w roku 1935 było (+5,7%) wolniejsze w porównaniu z rokiem 1934 (+13,1%), to analogiczne zestawienie roku sprawozdawczego z rokiem 1935 wykazuje ponowne przyśpieszenie tego ruchu zwyżkowego (+8,4%). Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-godzin w przemyśle przetwórczym całej Polski była w roku 1936 najwyższą notowaną od roku 1930, co dotyczy również okręgu łódzkiego. Jak już wyżej wspomniano znaczna różnica wystąpiła w roku sprawozdawczym, podobnie zresztą jak w r. 1935, pomiędzy wzrostem produkcji dóbr spożywczych (+4%) oraz dóbr wytwórczych (+16%) pod wpływem zarówno wzrostu inwestycji, związanych z ogólną tendencją do szukania (w obawie zmian walutowych) zabezpieczenia kapitałów przez lokowanie w wartościach rzeczowych, jak i na skutek zakupów na zapas towarów, dokonywanych nie tylko przez inwestujących (zwłaszcza budujących), lecz i przez przemysły przetworcze oraz handel.

Z przeglądu wskaźników porównawczych zarówno miesięcznych (tab. 6) jak i rocznych (tab. 7) poszczególnych gałęzi przemysłu przetwórczego wynika, iż w grupie produkcji dóbr spożywczych najbardziej jeszcze odbiegały in minus od stanu z r. 1928 wskaźniki wytwórczości przemysłu spożywczego (roczny wskaźnik 73,1, za listopad zaś — 66,1), odzieżowego (73,5 i 72,9) oraz włókienniczego (75,3 i 75,8). Poziom z r. 1928 w przecięciu rocznym osiągnęły a nawet przekroczyły przemysły skórzany (100,1) i papierniczy

(103,1). W porównaniu natomiast z r. 1935 wszystkie działy przemysłu produkujące dobra spożywcze wykazały w roku sprawozdawczym wzrost ilości przepracowanych robotniko-godzin, przy czym najwyższy pod tym względem poziom osiągnął przemysł papierniczy (+10,6%), najniższy zaś — przemysł odzieżowy (+2,9%). W grupie przemysłów produkujących dobra wytwórcze najbardziej odbiegał jeszcze od r. 1928 wskaźnik przemysłu budowlanego (32,9)

Tab. 10. Bezrobocie na terenie Polski i okręgu Izby (bezrobotni zarejestrowani w państwowych urzędach pośrednictwa pracy; stan w tys. w końcu miesiąca; wg. „Statystyki Pracy").

Miesiąc	POLSKA			OKRĘG IZBY ŁÓDZKIEJ					
				Liczby bezwzględne			Wskaźniki: Polska = 100		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
Styczeń . .	340	499	472	48	70	69	14,1	14,0	14,6
Luty . . .	409	516	489	49	70	68	12,0	13,6	13,9
Marzec . .	388	506	475	44	65	66	11,3	10,9	13,9
Kwiecień .	358	473	408	40	58	59	11,2	12,3	14,5
Maj . . .	329	419	343	39	55	48	11,9	13,1	14,0
Czerwiec .	306	365	314	36	48	48	11,8	13,2	15,3
Lipiec . .	295	306	284	37	37	46	12,5	12,0	16,2
Sierpień .	289	270	269	35	33	42	12,1	12,2	15,6
Wrzesień .	289	255	266	33	30	39	11,4	11,8	14,7
Październik	295	263	282	35	33	42	11,9	12,5	14,9
Listopad .	333	309	339	43	45	51	12,9	14,6	15,0
Grudzień .	414	403	466	58	59	74	14,0	14,6	15,9

mimo, iż w stosunku do r. 1935 osiągnął on najwyzszy wzrost wytwórczości (+24,1%) z pośród wszystkich gałęzi przemysłu przetwórczego. Najbardziej zbliżył się do budowlanego wskaźnik przemysłu metalowego (+19,7%) i mineralnego (+15,7%). W rezultacie łącznie ujęty wskaźnik wzrostu produkcji wszystkich gałęzi przemysłu przetwórczego w porównaniu z r. 1935 wyniósł w r. 1936 dla całej Polski 10,6% (w r. 1935 — 8,6%), dla okręgu łódzkiego jed-

nak tylko 4,6% (w r. 1935 — 4,9%), co wprawdzie potwierdza podkreślony już wyżej fakt przyśpieszenia w roku sprawozdawczym tempa wzrostu wskaźnika ogólno-polskiej produkcji przemysłu przetwórczego, równocześnie jednak uwydatnia nieco mniej pomyślny przebieg rozwoju koniunkturalnego w całym przemyśle przetwórczym okręgu łódzkiego, pozostającego niewątpliwie pod wpływem układu stosunków w przemyśle włókienniczym. Wskaźnik zaś uruchomienia tej gałęzi przemysłu przetwórczego wzrósł w Polsce w r. 1936 (+5,2%) w stopniu mniejszym, aniżeli w r. 1935 (+6,4%). Niemniej jednak w okręgu łódzkim wskaźnik stanu uruchomienia przemysłu włókienniczego (103,2) odbiegł w r. 1936 od wskaźnika ogólno-polskiego (105,2) w stopniu nieco niższym (2%) aniżeli w r. 1935 (2,5%), co wskazywałoby na bardziej równomierny w roku sprawozdawczym stopień wzrostu uruchomienia przemysłu włókienniczego w poszczególnych ośrodkach t. j. łódzkim, białostockim i bielskim oraz na czyniący postępy proces likwidacyjny nieuchwytnego statystycznie przemysłu anonimowego. Analogiczną względną zgodność ogólno-polskich i lokalnych wskaźników stanu uruchomienia stwierdzić również można w odniesieniu do przemysłu maszynowo-metalowego, co, zwłaszcza wobec odmiennej sytuacji w r. 1935 (znaczna rozbieżność in minus wskaźnika lokalnego w zestawieniu z ogólno-polskim) tłómaczyć należy stosunkowo znaczniejszą aniżeli w r. 1936 poprawą sytuacji w skoncentrowanej w okręgu łódzkim produkcji maszyn włókienniczych oraz w dziale fabrykacji przeznaczonych dla potrzeb państwowych i dla celów elektryfikacyjnych wyrobów z mosiądzu i miedzi.

Różnicę na korzyść wskaźników lokalnych wykazały dla r. 1936 przemysły: budowlany, mineralny, papierniczy i drzewny, podczas gdy poważniejsza rozbieżność in minus między wskaźnikami ogólno-polskim i lokalnym wystąpiła w roku sprawozdawczym w zakresie przemysłu odzieżowego, skórzanego, chemicznego i poligraficznego Przyczyny tego stanu rzeczy omówione są w części szczegółowej.

Stwierdzony wyżej stosunkowo znaczny w roku sprawozdawczym wzrost rozmiarów produkcji przemysłowej znalazł również wyraz we wzroście liczby zatrudnionych w przemyśle robotników, jednakże w proporcji niższej od stopnia wzrostu wytwórczości. Podczas gdy wskaźnik ogólny produkcji przemysłowej w roku

1936 w porównaniu z rokiem 1935 wykazuje wzrost przeszło 8%, to wzrost liczby zatrudnionych w przemyśle wyniósł o 7% co pozwala wysnuć wniosek, że wzrost produkcji nastąpił drogą pełniejszego wykorzystania sił roboczych. Aczkolwiek trwający od lat czterech wzrost ogólnego zatrudnienia przekroczył w roku 1936 poziom z roku 1931 (w górnictwie i hutnictwie z roku 1933), niemniej jednak nie zdołał skutecznie wpłynąć na wydatniejsze zmniejszenie stanu bezrobocia. Fakt silnego falowania liczby zarejestrowanych bezrobotnych, która pod wpływem uruchomionych robót publicznych, wykazuje poważny spadek w miesiącach letnich oraz wzrost w miesiącach zimowych ilustruje tab. 10.

2. Sytuacja finansowo-kredytowa.

Położenie rynku kapitałowego znamionowały w r 1936 przejściowe trudności, w dalszym ciągu powodowane nieustabilizowaną sytuacją walutową świata. Wrzesień i początek października upłynęły pod znakiem dewaluacji walut, którą przeprowadziły Francja, Szwajcaria, Holandia, Włochy oraz powtórnie Czechosłowacja. Równolegle z dewaluacją franka francuskiego nastąpiło porozumienie monetarne między Anglią. Stanami Zjednoczonymi i Francją, do którego przystąpiły Belgia, Irlandia i Szwajcaria. Układ ów, przeciwstawiając się wahaniom kursów dewiz, stanowił pozytywny krok w kierunku osiągnięcia monetarnej równowagi międzynarodowej.

W związku z tym zanotować wypada zasadniczą zmianę systemu, mającego na celu opanowanie ruchów kapitału i wahań walutowych. Dawne praktyki, stosowane przez banki emisyjne a polegające na polityce stopy dyskontowej, ściślej powiązane zostały z systemem kontroli monetarnej, posługującej się w wydatniejszym niż poprzednio stopniu instytucją operacji interwencyjnych, wykonywanych przez fundusze walutowe.

Perturbacje i przemiany na rynku walutowym nie mogły pozostać bez wpływu na położenie finansowo-kredytowe Polski, powodując już w I-ym kwartale roku sprawozdawczego objawy ujemne, których wyrazem było częściowe wycofywanie wkładów i wzrost tendencji tezauryzacyjnych. Po 2-miesięcznym okresie spokoju, w czasie którego ujawnił się normalny dopływ wkładów do instytucji bankowych, po raz pierwszy zaznaczyły się w marcu, a następnie w kwietniu objawy zaniepokojenia o stałość waluty, wyrażające się wzmożoną ucieczką od złotego i znaczniejszym odpływem walut

za granicę. W tych warunkach oraz z uwagi na stosowane już w wielu państwach środki obrony waluty w drodze zarządzeń reglamentacyjnych Polska uciekła się do wprowadzenia kontroli obrotów dewizowych, co automatycznie zahamowało proces ucieczki kapitałów za granicę, w dalszym zaś następstwie w wyniku ogólnego opanowania sytuacji walutowej wstrzymało na całej linii zjawisko tezauryzacji.

Osiągnięcie równowagi budżetowej oraz ogłoszona w październiku deklaracja Rządu o niezmienności polityki walutowej spowodowały, iż wspomniana na wstępie a przeprowadzona na jesieni dewaluacja w szeregu państw europejskich stosunkowo słabym echem odbiła się na rynku pieniężnym Polski. Reakcją ową był stosunkowo nieznaczny i przejściowy tylko odpływ wkładów (głównie oszczędnościowych) z instytucji bankowych. Pod koniec roku tendencje detezauryzacyjne zyskały na sile i z powrotem ujawniła się zwyżkowa dynamika wkładów lokacyjnych, co równocześnie wpłynęło na ogólną poprawę rynku pieniężnego i wzrost jego płynności. Dlatego też pomimo wymienionych wyżej 2-ch faz przejściowych, podczas których zwiększył się odpływ wkładów, stwierdzić wypada, iż w ostatecznym rezultacie stan ich w końcu 1936 r. był o 100 milionów wyższy niż przed rokiem.

Analizując poszczególne rodzaje wkładów, zauważyć się daje charakterystyczna fluktuacja, polegająca na zmniejszeniu się wkładów terminowych i oszczędnościowych przy równoczesnej zwyżce sumy wkładów bezterminowych t. j. sald rachunków bieżących i kredytowych. Powyższe przemiany świadczą, iż w wyniku poprawy gospodarczej wzrosło zapotrzebowanie środków obrotowych m. in. na finansowanie produkcji i obrotów, na podejmowanie nakładów inwestycyjnych, poza tym zaś na cele budownictwa. Jeśli idzie w szczególności o ruch budowlany, w ciągu całego okresu sprawozdawczego wykazywał on szczególnie silne ożywienie: w II-ej zaś połowie roku niezależnie od przyczyn natury gospodarczej czynnikiem, inspirującym ożywienie owego ruchu, była ponadto okoliczność, iż liczono się z możliwością wydatnego ograniczenia dotychczasowych ulg budowlanych, poczynając od 1. I. 1937 r.

Wspomniany wzrost produkcji i obrotów przyczynił się do częściowego zwiększenia rozmiarów kredytów krótkoterminowych udzielanych przez banki, w związku z czym — posługując się okresami sprawozdawczymi, podanymi w sprawozdaniu Banku Polskiego, stan

owych kredytów na koniec III-go kwartału 1936 r. wykazywał wzrost w porównaniu z analogicznym stanem z przed roku o 41,8 milionów złotych. Szczególnie wydatnie rozszerzona została akcja kredytowa Banku Polskiego, co nie znajduje zresztą pełnego wyrazu w cyfrach wskutek zamiany znajdujących się w portfelu wekslowym akceptów rolniczych na papiery procentowe. Natomiast banki prywatne w słabszym stopniu rozszerzyły ramy swojej akcji kredytowej, z drugiej strony jednak ze względu na większą płynność zmniejszyły swoje zadłużenie m. in. zagraniczne blisko o 40 milionów zł., do czego przyczyniła się ponadto w znacznym stopniu również i dewaluacja walut zagranicznych. W zakresie operacji aktywnych banków stosunkowo najznaczniej wzrósł kredyt, udzielany w formie dyskonta weksli.

Natomiast wskutek reglamentacji dewizowej obroty walutami i dewizami uległy skurczeniu na giełdach krajowych; w roku sprawozdawczym wzrosły jednak na giełdzie warszawskiej obroty papierami wartościowymi o stałym oprocentowaniu, w szczególności pożyczkami państwowymi. Równocześnie Giełda łódzka wykazała spadek obrotów owymi papierami z 1.955.465 zł w r. 1935 do 1.219.579,50 zł w r. 1936. Ogólnie stwierdzić wypada, iż na giełdach pieniężnych obroty były w dalszym ciągu wyjątkowo niskie w stosunku do wzrostu analogicznych obrotów na zagranicznych giełdach pieniężnych, co tłumaczyć należy nie tylko faktem braku kapitałów lecz i okolicznością strukturalną, iż banki w coraz słabszym stopniu korzystają z aparatury giełdowej.

W łącznym rezultacie stwierdzić można zatem, iż w r. 1936 ujawniła się dalsza poprawa w zakresie sytuacji rynku kredytu krótkoterminowego. Poprawa owa nie objęła jednak swoim zasięgiem finansowo słabych przedsiębiorstw handlu detalicznego, częściowo zaś i średniego, niekorzystającego z kredytów w bankach i nieposiadającego również warunków dla współpracy z komunalnymi kasami oszczędności oraz bankami spółdzielczymi. Wobec marży cen między tańszym zakupem gotówkowym a kredytowym kupiectwo drobne silniej poczęło się dlatego interesować sprawą powoływania do życia instytucji t. zw. kredytu bezprocentowego.

Z uwagi na aktualizującą się potrzebę podjęcia szeregu nakładów inwestycyjnych i modernizacyjnych, większej wagi niż poprzednio nabrała sprawa uprzystępnienia źródeł kredytu długoterminowego. W roku sprawozdawczym towarzystwa kredytu długotermi-

nowego na ogół notują poprawę swej sytuacji finansowej wskutek regularniejszego wpłacania należności ratalnych przez dłużników, jakkolwiek własność nieruchoma znalazła się w trudniejszej sytuacji z powodu ustawowego obniżenia komornego o 10—15 %. Jak zakomunikowało Izbie „Towarzystwo Kredytowe m. Łodzi", narosłe zaległości rat pożyczkowych wykazały tendencję zniżkową; proces ten — aczkolwiek postępował w tempie bardzo powolnym — dał się jednak zaobserwować zupełnie wyraźnie na co wskazują następujące cyfry, podane przez wspomniane Towarzystwo:

w dniu 31 grudnia			
Rok	Zaległe raty w zł.	Wysokość zahipotekowanych pożyczek w zł.	Stosunek procentowy zaległości do pożyczek zahipotekowanych
1934	3.082.983	71.765.250	4,29%
1935	2.954.664	71.182.300	4,15%
1936	2.804.482	70.431.900	3,98%

Za zaległe raty od pożyczek Towarzystwa Kredytowego m. Łodzi w 1936 r. wystawiono na sprzedaż z publicznej licytacji 250 nieruchomości w Łodzi (w 1935 r. — 369), 3 w Zgierzu (w 1935 — 2) i 1 w Rudzie Pabianickiej (w 1935 — 2) czyli razem 254 (w 1935 — 374 nieruchomości). Z tej liczby sprzedano zaledwie 12 nieruchomości, ponadto zaś z powodu braku licytantów przy drugiej licytacji przeszły na własność Towarzystwa 3 nieruchomości.

Działalność towarzystw kredytowych w zakresie operacji aktywnych w dalszym ciągu była ograniczona wskutek wstrzymania emisji listów zastawnych, przyjąć należy jednak, iż w ślad za Warszawą również i łódzkiej instytucji kredytu długoterminowego zapewni się możliwość podjęcia przerwanej przez szereg lat akcji emisyjnej.

Analizując sytuację, w jakiej znajdowała się w roku sprawozdawczym bankowość okręgu*), podnieść wypada, iż rozmiary operacji

*) Omawiając powyżej sytuację bankowości, Izba w odstępstwie od lat ubiegłych nie przytacza danych cyfrowych o operacjach banków łódzkich, gdyż Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen przestał prowadzić rejestrację owych danych, wobec czego nie mógł uprzystępnić ich Izbie Przemysłowo-Handlowej. Dlatego też omawianą sytuację banków Izba oświetliła z pominięciem cyfr na zasadzie bezpośrednich relacyj banków.

bankowych uległy zwiększeniu na wszystkich odcinkach z wyjątkiem obrotów walutami zagranicznymi, co położyć należy na karb okoliczności poruszonej już przy omawianiu obrotów giełdowych. Ruch wkładów przejawiał — pomijając przejściowy ich odpływ w okresie wprowadzenia ograniczeń dewizowych oraz na jesieni — tendencję wybitnie zwyżkową tak, że stan ich w końcu 1936 roku przewyższał znacznie stan wkładów w roku ubiegłym. Wzrost wkładów świadczy niewątpliwie o zwiększonej płynności przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych oraz o wzroście zaufania do sytuacji finansowej i polityki walutowej Państwa. W pewnej mierze do wzrostu ogólnej sumy wkładów przyczyniło się wprowadzenie kontroli obrotów dewizowych, gdyż sumy, których nie można było wywieźć zagranicę, gromadziły się na rachunkach zablokowanych.

Wzrost działalności kredytowej banków nie posiadał równie silnego natężenia, jak zwrost wkładów, gdyż przedsiębiorstwa starały się pokrywać swe zapotrzebowanie pieniężne głównie z własnych rezerw obrotowych co łączyło się m. in. z faktem, iż sprzedaż towarów odbywała się na warunkach zapewniających naogół punktualną regulację należności. W związku z tym nie zachodziła na ogół potrzeba zwiększenia płynności portfelu wekslowego w drodze powiększenia redyskonta.

Akcja udzielania krydytów bankowych nie uległa w stosunku do roku poprzedniego zasadniczym zmianom. Zgodnie z dotychczasową praktyką banki stosowały system ścisłej selekcji kredytobiorców, żądając w miarę potrzeby zabezpieczenia hipotecznego, złożenia papierów wartościowych i t. p Terminy udzielanych kredytów wahały się w granicach od 3—4 miesięcy przy stopie procentowej w zakresie dyskonta 8—10% w stosunku rocznym. Specjalny wzrost zapotrzebowania na kredyty ujawniał się w okresach przejściowych, rozpoczynających we włókiennictwie sezony letni i zimowy Wobec stosowanej przez banki selekcji kredytobiorców oraz w zwiazku z ogólną poprawą sytuacji gospodarczej wypłacalność stała na poziomie zadawalającym tak, że w rezultacie nie zachodziła potrzeba prolongowania udzielonych kredytów wzgl. zmiany kredytów otwartych na wekslowe.

Według relacji większości banków płynność ich w stosunku do roku poprzedniego uległa w konsekwencji wydatnemu powiększeniu tak, iż sytuacja bankowości w roku 1936 przedstawiała się na ogół korzystnie.

Malejąca stale rola prywatnego rynku dyskontowego w r. 1936 nie wpływała w ogóle na sytuację bankowości, gdyż dyskonterzy prywatni ograniczali się wyłącznie do t. zw. materiału niebankowego. Częściowy natomiast wpływ na sytuację bankowości prywatnej wywierały nadal banki państwowe, P. K. O. i kasy komunalne, które według relacji niektórych banków wpływały hamująco na wzrost wkładów w prywatnych przedsiębiorstwach bankowych. Poza tym według opinii czynników bankowych procenty płacone przez wymienione publiczne instytucje bankowe były za wysokie, co uniemożliwiało z kolei bankom prywatnym możność obniżenia stopy procentowej od dyskonta. Z relacji owych czynników poza tym wynika, iż ewent. obniżka oprocentowania z uwagi na ogólną sytuację pieniężną nie miałaby wpływu na ilość wkładów w kierunku ich spadku.

Tab. 11. Protesty wekslowe
(w milionach złotych).

Miesiąc	Polska			Okręg Izby Łódzkiej			m. Łódź		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	28,9	23,0	20,1	3,9	3,3	2,7	2,6	2,5	1,9
II	22,2	18,1	17,2	2,6	2,8	2,4	1,6	2,1	1,7
III	25,1	19,5	17,6	3,0	2,9	2,5	1,9	2,1	1,9
IV	24,7	18,7	18,2	2,8	2,8	2,5	1,9	2,1	1,8
V	24,9	19,8	18,3	3,2	3,0	2,7	2,2	2,3	2,0
VI	24,9	18,8	18,0	3,0	3,0	2,7	2,2	2,4	1,9
VII	24,5	20,2	18,7	3,4	3,4	3,0	2,5	2,6	2,2
VIII	19,8	17,4	15,9	2,8	3,0	2,5	2,0	2,2	1,9
IX	19,8	16,3	16,8	2,8	2,7	2,6	2,0	2,0	1,9
X	23,6	19,4	19,0	3,4	3,3	2,8	2,4	2,5	2,1
XI	20,2	18,8	16,9	3,0	3,0	2,4	2,2	2,3	1,7
XII	21,7	20,6	18,5	3,4	3,4	2,6	2,5	2,5	1,9
Razem	280,3	230,6	215,2	37,3	36,3	31,4	26,0	27,4	22,9

Wreszcie należy zaznaczyć, iż mimo wzmożonego ruchu budowlanego oraz znacznie większego niż w roku 1935 zainteresowania dla papierów procentowych banki na ogół nie obserwowały znaczniej-

szego odpływu wkładów na powyższe cele, gdyż przedsiębiorstwa obracały przeważnie na cele inwestycyjne i lokacyjne własne nadwyżki bilansowe. O ile idzie o rynek papierów największym popytem cieszyły się akcje Banku Polskiego i przedsiębiorstw metalurgicznych, pracujących dla przemysłu wojennego, przy czym stwierdzić można, iż w zakresie wspomnianych akcji ujawnił się również w roku 1936 wzrost obrotów na Giełdzie Warszawskiej.

Tab. 12. Odsetek weksli zaprotestowanych w Państwie z usunięciem sezonowości (wg. I. B. K. G. i C.)

Miesiąc	1934	1935	1936
I	7,9	6,7	6,0
II	6,8	5,6	4,7
III	6,9	5,9	5,0
IV	7,4	6,4	4,5
V	6,3	6,0	4,7
VI	8,0	6,1	4,8
VII	7,4	6,2	5,4
VIII	6,8	6,2	5,4
IX	6,5	4,9	5,0
X	6,8	5,0	4,7
XI	5,8	5,2	4,6
XII	6,2	5,4	5,2
Przeciętna roczna	6,9	5,8	5,0

Potwierdzeniem faktu poprawy gospodarczej, która zarysowała się w roku sprawozdawczym, mogą być zawarte w tabeli 11 i 12 dane, wykazujące dalszy spadek zarówno globalnej wartości jak i odsetka weksli protestowanych. Cyfry przytoczone w owej tabeli świadczą, iż wzrost obrotów nie szedł w parze ze szkodliwym dla wypłacalności rozluźnieniem warunków regulacji, przeciwnie stwierdzić można było nawet stosunkowo znaczniejsze zwiększenie się obrotów gotówkowych. Mimo więc wzrostu obrotów globalna wartość weksli pro-

testowanych w okręgu łódzkim wykazała spadek w stosunku do roku 1935, które to zjawisko posiada swój odpowiednik w równoległym spadku ogólnego odsetka weksli zaprotestowanych na terenie całego kraju.

W stosunku do wyjątkowego nasilenia procesów upadłościowych w latach kryzysowych ilość zgłoszonych i uwzględnionych w r. 1936 podań o ogłoszenie upadłości wzgl. odroczenie wypłat obracała się w stosunkowo skromnych rozmiarach. Dane cyfrowe zawarte w tabeli 13 świadczą wprawdzie, iż nastąpił nieznaczny wzrost upadłości i wypadków otwarcia postępowania układowego w stosunku do r. 1935 Uważać to należy jednak nie za przejaw pogorszenia się sytuacji, lecz raczej za dowód jej dalszej konsolidacji i uzdrowienia, gdyż wspomniany wzrost ilości upadłości wzgl. postępowań układowych dotyczył przeważnie przedsiębiorstw organicznie nieżywotnych, które częściowo w sztuczny sposób zdołały poprzednio utrzymać się jeszcze na powierzchni. W warunkach jednak poprawy gospodarczej, nacecho-

Tab. 13. Liczba podań o ogłoszenie upadłości i udzielenie odroczenia wypłat wzgl. o otwarcie postępowania układowego na terenie Sądu Okręgowego w Łodzi.

Rok	Zgłoszono podań		Uwzględniono podań	
	o ogłoszenie upadłości	o odroczenie wypłat wzgl. otwarcie postępowania układowego	o ogłoszenie upadłości	o odroczenie wypłat wzgl. otwarcie postępowania układowego
1928	68	19	65	16
1929	165	128	151	82
1930	225	111	207	67
1931	113	51	106	25
1932	111	26	98	10
1933	81	4	71	2
1934	77	14	69	5
1935	34	15	29	6
1936	39	20	36	9

wanej większą sprawnością konkurencyjną przedsiębiorstw zdrowych, owe chore przedsiębiorstwa musiały załamać się.

Opierając się na powyższych danych, stwierdzić można w rezultacie, iż wyniki działalności okręgu w roku sprawozdawczym ujawniały w dalszym ciągu poprawę, świadczącą o stopniowym wzroście rentowności procesów produkcyjnych i wymiennych. W szczególności stosunkowo znaczniejsza poprawa rentowności ujawniła się na odcinku produkcji półfabrykatów t. j. przędzy, co położyć należy jednak równocześnie na karb częściowego i okresowego zmniejszenia się jej podaży wskutek zarządzeń reglamentacyjnych. Wskutek owej poprawy rentowności przedsiębiorstwa, które przez szereg lat nie przeprowadzały należnych potrąceń amortyzacyjnych, poczęły je uskuteczniać w normalnej wysokości, ponadto zaś w przeciwstawieniu do deficytowych zamknięć rachunkowych doby kryzysowej zanotować można było fakty dodatnich przesunięć finansowych, zezwalających na wypłacanie dywidendy.

Poprawa rentowności znalazła swoje odbicie również i w wzmożonym w stosunku do lat ubiegłych ruchu inwestycyjnym przedsiębiorstw przemysłowych. Jak wynika jednak ze specjalnie w tym celu przeprowadzonej przez Izbę Przemysłowo-Handlową ankiety, na inwestycje decydowały się w pierwszym rzędzie przedsiębiorstwa, posiadające nadwyżki własnych środków, pozwalające na ratalną spłatę kredytów udzielanych przez dostawców z terminem, na ogół zamykającym się w okresie 2-letnim. Natomiast przedsiębiorstwa, które nie posiadały dostatecznych rezerw, nie mogły zdecydować się na podjęcie nakładów inwestycyjnych, podyktowanych najpilniejszymi nawet potrzebami produkcji i jej racjonalizacji.

Wśród kategorii inwestycji, jakie figurowały na pierwszym planie, w grę wchodziła przede wszystkim modernizacja maszyn jako też nakłady, służące do usprawnienia gospodarki energetycznej (nowe kotły na miejsce całkowicie przestarzałych, instalacje maszyn parowych, elektrycznych i t. p.). Natomiast na znacznie słabszą skalę ujawnił się proces częściowej przebudowy przestarzałych budynków fabrycznych, gospodarczych i biurowych, zaś w nieznacznym tylko stopniu zanotować można było fakt budowy nowych pomieszczeń produkcyjnych. Poza tym pewna część nakładów inwestycyjnych dotyczyła urządzeń, mających na celu poprawę warunków sanitarnych produkcji wzgl. ogólnego bezpieczeństwa pracy, kanalizacja, urządzenia ochronne, zabezpieczające robotników przed wypadkami i tp.).

Poza tym część przedsiębiorstw przystąpiła do inwestycji, dotyczących niestosowanych dotąd w Polsce systemów produkcji, zmierzających do wykorzystania krajowych surowców, w szczególności rolniczego pochodzenia (kotonizacja lnu i konopi, przygotowania w sprawie fabrykacji wełny sztucznej i t. d.). Jakkolwiek w stosunku do stanu inercji inwestycyjnej w latach ubiegłych rok sprawozdawczy przyniósł znaczną poprawę, urzeczywistnienie programu nieodzownych nakładów modernizacyjnych w włókiennictwie okręgu wymagać będzie rozłożenia na szereg lat, gdyż jak zaznaczono inwestycje owe z braku kredytu długoterminowego finansowane są przeważnie przy pomocy własnych środków obrotowych firm.

Wobec powyższego tym większej wagi nabiera sprawa stabilizacji warunków, zapewniających rentowność procesów produkcyjnych jako podstawowego warunku opłacalności owych kosztownych i nakładu wielkich kapitałów wymagających inwestycji.

Z tej też przyczyny nadal aktualna jest sprawa rozważanych w roku ubiegłym, lecz niezrealizowanych ulg i odciążeń podatkowych dla nakładów inwestycyjnych, gdyż w ten sposób ciężar opodatkowania z okresu, w którym przedsiębiorstwa obciążone są wydatkami na sfinansowanie inwestycji, przesunięty byłby na terminy późniejsze, gdy nowe inwestycje wskutek nadal trwającej poprawy koniunktury rzeczywiście zaczną dawać efekty gospodarcze w postaci realnie zwiększonych dochodów.

3. Przeobrażenia strukturalne przemysłu.

W sprawozdaniu za rok 1935 Izba — analizując niektóre zachodzące w strukturze przemysłu przetwórczego jej okręgu przeobrażenia — stwierdziła, iż postępujący w latach kryzysu gospodarczego proces przesuwania się produkcji od zakładów większych i średnich do częściowo nieuchwytnego dla wymiaru świadczeń podatkowych i socjalnych przemysłu nakładczego uległ w roku tym zahamowaniu. Porównując bowiem, w zakresie przemysłu włókienniczego, udział zakładów wielowydziałowych w spożyciu ilości wyprodukowanej przędzy, Izba ustaliła, iż w ciągu lat ostatnich rozmiary udziałów tych, poczynając od roku 1933 stopniowo wzrastały (z 42% do 46%), podczas gdy ilości przędzy dostarczanej odbiorcom-przetwórcom w tym samym czasie odpowiednio malały. Wprawdzie większą część sprzedanej przędzy zużyły fabryki, działające jawnie i legalnie, niemniej pewna jej ilość była w okresie ostrego nasilenia

Tab. 14. Konsumcja krajowa przędzy bawełnianej.

(do Nr. 50 wg. danych „Zrzeszenia Producentów Przędzy Bawełnianej w Polsce").

	Konsumcja krajowa	Przerobiono w tkalniach zakładów wielowydziałowych		Dostarczono odbiorcom			Konsumcja krajowa	Przerobiono w tkalniach zakładów wielowydziałowych		Dostarczono odbiorcom	
	tys. kg.	tys. kg.	kons. og.=100	tys. kg.	kons. og.=100		tys. kg.	tys. kg.	kons. og.=100	tys. kg.	kons. og.=100
1933	47.569,5	20.691,9	43,5	26.877,6	56,5	**1935**	52.923	24.464	46,2	28.459	53,8
26. XII. —22. I.	2.368,5	891,7	37,6	1.476,8	62,4	24. XII —20. I.	2.609	1.314	50,4	1.295	49,6
23. I. —19. II.	2.924,5	1.055,1	36,1	1.869,4	63,9	21. I. —17. II.	3.970	1.811	45,7	2.159	54,3
20. II. —19. III.	2.386,5	661,1	27,7	1.725,4	72,3	18. II. —17. III.	4.667	2.021	43,3	2.646	56,7
20. III. —16. IV.	1.981,7	878,9	44,4	1.102,8	55,6	18. III. —14. IV.	4.795	2.145	44,7	2.650	55,3
17. IV. —14. V.	4.018,5	1.740,5	43,3	2.278,0	56,7	15. IV. —12. V.	3.563	1.724	48,4	1.839	51,6
15. V. —11. VI.	4.031,7	2.001,5	49,6	2.030,2	50,4	13. V. — 9. VI.	4.043	1.974	48,8	2.069	51,2
12. VI. — 9. VII.	4.064,0	1.850,5	45,5	2.213,5	54,5	10. VI. — 7. VII.	3.254	1.400	43,0	1.854	57,0
10. VII. — 6. VIII.	4.457,1	2.036,4	45,7	2.420,7	54,3	8. VII. — 4. VIII	3.956	1.655	41,8	2.301	58,2
7. VIII — 3. IX.	4.429,3	2.022,6	45,7	2.406,7	54,3	5. VIII. — 1. IX.	4.606	2.100	45,6	2.506	54,4
4. IX. — 1. X.	4.816,8	2.117,4	44,0	2.699,4	56,0	2. IX. —29. IX.	4.903	2.214	45,2	2.689	54,8
2. X. —29. X.	4.277,1	2.026,8	47,4	2.250,3	52,6	30. IX. —27. X.	4.275	2.083	48,8	2.192	51,2
30. X. —26. XI.	3.987,5	1.725,2	43,3	2.262,3	56,7	28. X. —24. XI.	4.142	1.968	47,5	2.174	52,5
27. XI. —24. XII.	3.826,3	1.684,2	44,0	2.142,1	56,0	25. XI. —22. XII.	4.140	2.055	49,6	2.085	50,4
1934	50.465	23.353	46,3	27.112	53,7	**1936**	55.165	27.252	49,4	27.913	50,6
25. XII. —21. I.	3.377	1.349	35,7	2.028	64,3	30. XII. —26. I.	4.061	2.009	49,5	2 052	50,5
22. I. —18. II.	4.297	1.947	43,3	2.350	54,7	27. I. —23. II.	4.953	2.414	48,7	2.539	51,3
19. II. —18. III.	4.630	2.208	47,7	2.422	52,3	24. II. —22. III.	4.032	1.871	46,4	2.162	53,6
19. III. —15. IV.	3.875	1.925	49,7	1.950	50,3	23. III. —19. IV.	4.633	2.289	49,4	2.344	50,6
16. IV. —13. V.	3.881	1.865	48,1	2.016	51,9	20. IV. —17. V.	5.052	2.320	45,9	2.732	54,1
14. V. —10. VI.	3.664	1.834	50,1	1.830	49,9	18. V. —14. VI.	3,966	1.975	49,8	1.991	50,2
11. VI. — 8. VI.	3.161	1.283	40,6	1.878	59,4	15. VI. —12. VII.	3 335	1.501	45,0	1.834	55,0
9. VII. — 5. VIII.	3,767	1.865	49,5	1.902	50,5	13. VII. — 9. VIII	3.985	2.089	52,4	1.896	47,6
6. VIII. — 2. IX.	4.249	1.811	42,6	2.438	57,4	10. VIII. — 6. IX.	4.559	2.274	49,9	2.285	50,1
3. IX. —30. IX.	3.894	1.908	49,0	1.986	57,0	7. IX. — 4. X.	4.706	2.586	54,9	2.120	45,1
1. X. —28. X.	4.210	1.860	44,2	2.350	55,8	5. X. — 1. XI.	4.633	2 350	50,7	2.282	49,3
29. X. —25. XI.	4.009	1.754	43,8	2.255	56,2	2. XI. —29. XI.	4.045	2,059	50,9	1.986	49,1
26. XI. —23. XII.	3.451	1.744	50,5	1.707	49,5	30. XI. —27. XII.	3,205	1 515	47,3	1.690	52,7

kryzysowego konsumowana przez t. zw. przemysł anonimowy, którego działalność ulegała stopniowemu ograniczeniu. W roku sprawozdawczym nastąpił dalszy wzrost udziału zakładów wielowydziałowych w spożyciu przędzy bawełnianej przy równoczesnym spadku ilości przędzy przerobionej w przemyśle przetwórczym, nieposiadającym własnych wrzecion przędzalniczych. Istotnie w r. 1935 przemysł wielowydziałowy przerobił we własnym zakresie 46,2 % całkowitej ilości wyprodukowanej przędzy, podczas gdy w roku 1936 udział ten wzrósł do 49,4 %, t. j. w cyfrach absolutnych bez mała o 12 %. Fakt, iż w roku sprawozdawczym nastąpiło dalsze i to nader wydatne utrwalenie na rynku pozycji przemysłu wielkiego, zwłaszcza bawełnianego, w przeciwieństwie do osłabienia, jakiemu uległ w trwającej od szeregu lat walce konkurencyjnej średni i drobny przemysł przetwórczy znajduje również potwierdzenie w zestawieniu wskaźników ilustrujących wzrost uruchomienia zaobserwowany w omawianych dwóch gałęziach przemysłu włókienniczego w r. 1936 w porównaniu z rokiem 1935. Otóż zarówno liczba robotnikodni przepracowanych w wielkim przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego jak i liczba robotniko-godzin przepracowanych w całym przemyśle włókienniczym w Polsce wzrosły w r. 1936 w porównaniu z rokiem poprzednim o 5,2 %. Natomiast stan uruchomienia całego, a więc zarówno wielkiego, jak i średniego i drobnego przemysłu włókienniczego w okręgu łódzkim wykazał w tym samym okresie tylko 3,2 %-wy wzrost, uwydatniając znaczniejszą rozbieżność, aniżeli w r. 1935, kiedy to wskaźniki wzrostu uruchomienia całego oraz wielkiego przemysłu włókienniczego wynosiły odpowiednio 3 9 % i 3,1 %.

Równocześnie w roku sprawozdawczym uległ zaostrzeniu problem różnicy płac robotniczych, stosowanych przez honorujący warunki umowy zbiorowej przemysł fabryczny oraz ujawniający postępy pod względem organizacyjno-wytwórczym drobny przemysł chałupniczy. W ciągu ostatnich lat, a zwłaszcza w roku 1936, rozsiany w okolicach Łodzi przemysł chałupniczy znacznie odbiegł od swych pierwotnych wzorów i form, albowiem przemysł ten tworzyć poczęli nie tylko tkacze, pracujący przy pomocy swej rodziny we własnym mieszkaniu przeważnie na 2-ch ręcznych krosnach, lecz i drobni wytwórcy, którzy instalując w wynajętych salach kilka, niekiedy kilkanaście krosien, z uwagi na zależność od nakładców, uchodzić muszą za chałupników. Rozwój omawianych form chałup-

niczej produkcji włókienniczej w okolicach Łodzi przybrał poważne rozmiary, zwłaszcza w roku sprawozdawczym, dzięki zastosowaniu elektrycznej siły napędowej do posiadanych przez chałupników warsztatów oraz wzrostowi dzięki temu ich możliwości produkcyjnych. Szereg nakładców, którzy zresztą bynajmniej nie w sposób anonimowy zatrudniali warsztaty i fabryki zarobkowe, począł produkować przy pomocy warsztatów i zakładów chałupniczych, których wydajność dzięki mechanizacji podniosła się do potrzeb przemysłu nakładczego. Z kolei wzrost zapotrzebowania na pracę zelektryfikowanego chałupnictwa i pseudochałupnictwa dał asumpt wiejskiej i małorolnej ludności okolic Łodzi do dalszego instalowania tego rodzaju warsztatów pracy, które konkurując z ześrodkowanym w Łodzi przestrzegającym zarówno ustawowy czas pracy jak i stawki płac robotniczych przemysłem fabrycznym, równocześnie skłoniły przemysł ten do współpracy.

W ścisłej łączności z omówionym zjawiskiem pozostaje trwający nadal, zanotowany zresztą w r. 1935 proces likwidacyjny zakładów, pracujących wyłącznie z a r o b k o w o. O ile jednak w roku 1935 proces ten miał za podłoże t. zw. dumping upadłościowy, polegający na tym, iż szereg przedsiębiorstw w toku nadzoru sądowego lub postępowania upadłościowego dzierżawiony był na stosunkowo krótki okres czasu i mógł pracować na podstawach kalkulacyjnych, odmiennych od tych, na jakich opierał się system zawodowej pracy zarobkowej, to w roku 1936 zarobkowa forma przedsiębiorstwa tkackiego w większym rozmiarze ustąpić musiała w walce konkurencyjnej z wspomnianym poprzednio okolicznym zmechanizowanym chałupnictwem.

Omawiany proces objął ponadto s a m o d z i e l n e tkalnie zwłaszcza bawełniane i sztuczno jedwabne, których właściciele pod wpływem odczuwanej konkurencji chałupnictwa, likwidowali swe zakłady i podejmowali z kolei pracę systemem nakładczo-chałupniczym. Jak wykazały wyniki badania ankietowego Izby (tabl. 3 cz. szczeg.) w r. 1936 uległo w Łodzi likwidacji 24 tkalń, które w r. 1935 przepracowały prawie 282 tys. robotniko-dni i na ich miejsce powstało zaledwie nowych 11, które przepracowały w r. 1936 już tylko 172 tys. robotniko-dni.

W dziedzinie innych reprezentowanych w okręgu łódzkim gałęzi przemysłu przetwórczego istotniejszych przeobrażeń natury strukturalnej w r. 1936 nie zaobserwowano.

niczej produkcji włókienniczej w niektórych latach przybrała poważne rozmiary, zwłaszcza w roku sprawozdawczym, dzięki zastosowaniu elektrycznej siły napędowej do posiadanych przez chałupników warsztatów oraz krosien, dzięki temu ich wydajność powiększyła się. Szereg zakładów, których właściciele byli jednak nie w stanie zmienić [illegible] zatrudniali warsztaty i fabryki zarobkowe, począł przestawiać pracę pomocy warsztatów i zakładów chałupniczych, których wyzyskowe dzięki mechanizacji pozwoliło się do pełnego przemysłu fabrycznego. Z tych więcej zapotrzebowania na pracę, zwłaszcza [illegible] chałupnictwa i nakładczo-chałupniczej dał wzrost wysokiej i zakładowej nakładczej okolic Łodzi do dalszego zmechanizowania tego rodzaju warsztatów pracy, które konkurując z zmechanizowanymi w Łodzi przedsiębiorstwami zarówno [illegible] czasu pracy, jak i stawki płac robotniczych przemysłu fabrycznego, zmechanizowane zakłady przerzucały się do wsi okolicznych.

W ścisłej łączności z omawianym zjawiskiem pozostaje trwający nadal, zapoczątkowany wyraźnie w r. 1925 proces likwidacji zakładów pracujących z reguły *nakładowo*. O ile jednak w roku 1925 proces ten miał za podłoże t. zw. dumping przedsiębiorstw, polegający na tym, iż szereg przedsiębiorstw w swej postaci nakładowej lub [illegible] zorganizowania scentralizowanego był na [illegible] krótki okres czasu [illegible] pracować na podstawach [illegible] rentownych, odmiennych od tych, na jakich opierał się system nakładowy pracy zarobkowej, to w roku 1926 nakładowa forma produkcji przemysłu łódzkiego w większym rozmiarze ustąpić musiała w walce konkurencyjnej z wspomnianym, przynoszącym [illegible] zmechanizowanego chałupnictwa.

Omawiany proces miał podłoże *samodzielne* [illegible] zakłady zwłaszcza bawełniane i dziewiarskie jedwabne, których właściciele pod wpływem [illegible] konkurencji chałupnictwa, likwidowali swe zakłady i przechodzili z kolei przez pośrednictwo nakładczo-chałupnicze. Jak wykazały wyniki badania ankietowego (tabl. 3 [illegible]), spośród 644 zakładów w Łodzi tkackich [illegible] z tych, które w r. 1925 przepracowały przeszło 300 dni, [illegible] przeto tylko 172 się [illegible].

W dziedzinie [illegible] zmechanizowanych w okresie [illegible] przemysłu [illegible] przedsiębiorstw [illegible] natury aktualizacji w r. 1926 nie zaobserwowano.

B. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA.

Dla ułatwienia orientacji w tablicach statystycznych, które ilustrują poszczególne działy części szczegółowej sprawozdania o sytuacji gospodarczej okręgu łódzkiego w roku 1936, Izba, przytaczając uwagi, zamieszczone w tym samym miejscu w sprawozdaniach poprzednich, podkreśla, że ich zasadniczy układ nie uległ zmianie. Ponownie więc zastosowano podział przemysłu na gałęzie, przyjęty przez Główny Urząd Statystyczny, jedynie gazownie nie zostały zaliczone do przemysłu chemicznego wbrew układowi G.U.S., lecz tworzą wraz z elektrowniami i tramwajami odrębną grupę zakładów użyteczności publicznej.

Część szczegółową ilustrują dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego lub Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, zawarte w tab. 1 i 2 każdego działu oraz materiały statystyczne, zebrane w drodze ankiety Izby, a zawarte w tab. 3 i 4 każdego działu części szczegółowej. Uwzględnić przy tym należy, że:

1) tab. 1 zawiera: a) w pierwszych 6-ciu rubrykach dane o liczbie zatrudnionych w Polsce i na terenie okręgu Izby robotników, znajdujących się w ewidencji zakładów, t. j. prócz robotników, pracujących przy produkcji także robotników dodatkowych, urlopowanych i chorych według stanu w końcu miesiąca, b) w dalszych trzech rubrykach wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin poprawione przez usunięcie wahań sezonowych, przy czym odnośne obliczenia pomijają tygodnie z dniami świątecznymi i okresami większych strajków, a uwzględniają zakłady nowopowstające;

2) w tab. 2 uwidoczniona jest rzeczywista liczba przepracowanych robotniko-godzin z uwzględnieniem tygodni z dniami świątecznymi;

3) wskaźnik ogólno-polski tab. 2 obliczono przy podstawie 1928=100 (według „Statystyki Pracy“) oraz 1935=100. Izba zmuszona była natomiast pominąć lokalny wskaźnik dla Województwa

Stan zatrudnienia zakładów przemysłu przetwórczego, objętych ankietą Izby.

PRZEMYSŁ	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935 = 100
1) włókienniczy	696	690	88.671	94.044	24.376.947	25.078.727	102,9
2) chemiczny	17	18	7.228	7.926	2.048.564	2.211.010	107,9
3) metalowo-maszynowy . .	92	96	4.731	6.311	1.300.026	1.654.474	127,3
4) drzewny	84	84	2.924	3.501	890.709	960.726	107,9
5) mineralny	84	97	2.775	4.045	964.204	1.184.400	122,8
6) spożywczy	167	169	6.217	6.144	999.509	1.024.823	102,5
7) budowlany	35	37	657	1.048	305.734	396.818	129,8
8) odzieżowy	19	18	806	924	255.003	259.061	101,6
9) papierniczy	21	22	863	1.091	224.370	276.840	123,4
10) poligraficzny	22	21	824	877	267.462	270.460	101,1
11) skórzany	13	14	297	400	100.126	98.257	98,1
12) zakłady użyteczności publ.	16	16	2.302	2.226	837.517	798.069	95,3
Ogółem .	1.266	1.282	118.295	128.537	32.570.171	34.213.665	105,0

Łódzkiego przy podstawie 1928=100 wobec braku materiałów porównawczych, gdyż liczbę robotniko-godzin, przepracowanych w poszczególnych okręgach terytorialnych oblicza G.U.S. na życzenie Izby dopiero od 1930 r.;

4) wreszcie układy niektórych tablic statystycznych w dziale importu i eksportu włókienniczego uległy w porównaniu z poprzednimi sprawozdaniami zasadniczej zmianie z uwagi na konieczność uwypuklenia i oświetlenia nowych problemów, jakie w latach ostatnich wyłoniło życie gospodarcze w tym zakresie.

Jak wynika z załączonej tablicy (str. 30) ankieta Izby za r. 1936 objęła ogółem 1282 zakłady wykupujące zasadniczo świadectwa I—V kategorii przemysłowej, ponadto szereg przedsiębiorstw niższych kategoryj, a to ze względu na ich rolę w odnośnym dziale produkcji okręgu łódzkiego. Omawiane zakłady zatrudniały w końcu roku ogółem 128.537 robotników, którzy przepracowali 34,2 mil. robotniko-dni. W porównaniu zatem z r. 1935 ilość czynnych objętych w roku 1936 ankietą Izby zakładów wzrosła o 16 liczba zaś zatrudnionych robotników — o 10.242, gdyż w roku tym uległy wprawdzie likwidacji lub unieruchomieniu 84 przedsiębiorstwa, które zatrudniały 2312 robotników, przybyło jednak 100 nowych placówek przemysłowych, które zatrudniły 3120 robotników, nadal zaś istniejące zakłady zdołały powiększyć w r. 1936 swe załogi o 9434 robotników.

I. PRZEMYSŁ WŁÓKIENNICZY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	117.393	117.317	128.706	84.636	83.171	89.944	64,5	60,0	73,3
II	124.714	122.219	135.208	90.673	86.960	95.037	73,5	66,6	76,9
III	127.894	130.873	138.681	93.798	93.881	98.090	75,5	76,5	63,9
IV	127.004	134.349	139.209	92.549	96.147	98.737	74,5	76,4	72,9
V	125.395	135.085	140.033	90 411	96.144	98.927	68,4	72,9	70,8
VI	124.378	131.718	139.880	89.165	92.822	97.766	63,9	71,9	74,1
VII	127.169	135.263	141.192	90.521	95.128	98.244	61,1	67,4	71,0
VIII	130.597	138.926	146.015	93.060	97.589	101.471	63,5	71,1	73,5
IX	133.537	141.926	149.461	95.257	100.230	104.263	64,3	73,1	73,8
X	132.513	133.734	147.184	94.291	98.605	103.040	64,4	71,0	74,8
XI	131.217	131.621	143.685	93.140	96.514	100.705	70,3	72,3	75,8
XII	121.767	129.794	134.771	85.928	92.231	93.281	65,2	72,0	75,5

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	59.752	57.849	59.909	44.125	41.782	40.926
II	50.006	60.225	63.376	40.860	42.737	44.803
III	58.308	65.440	66.350	41.479	45.528	45.979
IV	58.207	63.603	70.357	41.253	44.159	48.040
Razem	232.273	247.117	259.992	167.717	174.206	179.748
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100 1935 = 100		75,3 105,2	Polska = 100 1936 = 100		69,1 103,2

Dla przemysłu włókienniczego rok 1936 upłynął pod znakiem dalszego, trwającego już od r. 1933 wzrostu ogólnej aktywności gospodarczej, co potwierdzają materiały statystyczne, dające w najogólniejszym ujęciu obraz następujący:

	1932 w porówn. z r. 1931	1933 w porówn. z r. 1932	1934 w porówn. z r. 1933	1935 w porówn. z r. 1934	1936 w porówn. z r. 1935
Liczba robotniko-godzin, przepracowanych w całym przemyśle włókienniczym w Polsce . . .	— 22,5%	+ 3,4%	+ 11,9%	+ 6,4%	+ 5,2%
Liczba robotniko-godzin, przepracowanych w całym przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego	— 13,0%	+ 2,5%	+ 11,0%	+ 3,9%	+ 3,2%
Liczba robotniko-dni, przepracowanych w wielkim przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego	— 18,0%	+ 8,5%	+ 8,5%	+ 3,1%	+ 5,2%
Waga przywiezionych do przerobu surowców włóknistych	— 16,5%	+ 15,6%	+ 3,2%	+ 6,3%	+ 12,9%
w tym:					
bawełny i odpadków .	— 8,0%	+ 19,5%	+ 10,9%	— 1,0%	+ 9,8%
wełny i odpadków . .	— 15,9%	+ 19,1%	— 18,0%	+ 18,8%	+ 20,3%

W roku sprawozdawczym zatem nadal postępował wzrost rozmiarów głównych elementów polskiej gospodarki włókienniczej, przy czym zwyżkowe tempo koniunktury w roku tym nieznacznie tylko osłabło — zwłaszcza w okręgu łódzkim — w przeciwieństwie do bardziej uwydatnionego zahamowania tegoż tempa w r. 1935 (w porównaniu z r. 1934). W rezultacie zmniejszyła się ujawniona w r. 1935 różnica poziomów rozwojowych, osiągniętych przez trwający zwyżkowy ruch koniunkturalny w zakresie włókiennictwa w okręgu łódzkim oraz w całym polskim przemyśle włókienniczym

1. Stan uruchomienia.

Wzrost uruchomienia przemysłu włókienniczego w r 1936 w porównaniu z r. 1935 wyniósł 5,2 % dla całej Polski oraz 3,2 % dla okręgu łódzkiego. Jak wyżej wspomniano, nieco mniejsza w r. 1936 aniżeli w r. 1935 rozpiętość pomiędzy wzrostem zatrudnienia przemysłu włókienniczego ogólno-polskiego oraz okręgu łódzkiego (w roku 1935 w zestawieniu z r. 1934 wynosiła 6,4 % oraz 3,9 %) pozwala na stwierdzenie, że w roku sprawozdawczym nastąpiło zbliżenie pod względem szybkości, z jaką postępowała poprawa koniunkturalna w tym okręgu włókienniczym oraz w pozostałych. Przyczyniła się ku temu nie tyle intensywniejsza praca okręgu łódzkiego, ile nieco zmniejszona szybkość wzrostu uruchomienia przemysłu innych okręgów. Fakt ten wydaje się potwierdzać większa w r. 1936, aniżeli w r. 1935 rozbieżność (tabl. 9 — str. 11) pomiędzy wzrostem wskaźnika uruchomienia całego przemysłu przetwórczego (110,6) oraz ogólno-polskiego włókienniczego (105,2) — (w r. 1935—108,6 i 106,4) przy równoczesnym zbliżeniu, jakie wystąpiło pomiędzy analogicznymi wskaźnikami lokalnymi w okręgu łódzkim 104,6 dla przemysłu przetwórczego i 103,2 dla przemysłu włókienniczego. Zaznaczyć ponadto wypada, iż wzrost wskaźnika importu surowców był w roku sprawozdawczym bardziej aniżeli w r. 1935 jednolity dla bawełny i wełny, równocześnie jednak przekroczył wykazany stopień wzrostu uruchomienia przemysłu (zwłaszcza wełnianego) co nastąpiło na skutek konieczności częściowego wyrównania zaobserwowanego w r. 1935 wyczerpania surowcowego.

Przechodząc do omówienia przebiegu, jaki cechował stan uruchomienia przemysłu włókienniczego w r. 1936 (tab. 1 i 2), zaznaczyć należy, że przerwa w pracy wywołana przez strajk robotniczy w marcu była przyczyną spadku ilości przepracowanych robotniko-godzin w I kwartale w porównaniu z ostatnim kwartałem roku 1935 i to zarówno w skali ogólno-polskiej, jak i w okręgu łódzkim. Już jednak w kwartale II r. 1936 odnośne liczby wzrosły i przekroczyły poziom kwartału II kompensując skutki marcowego strajku. Wzrost wskaźnika w czerwcu (do 74,1 z 70,8 w maju) tłumaczyć można przedłużeniem pracy sezonowej w związku z zakupami, wywołanymi w pewnej mierze zwyżką cen bawełny surowej na ryn-

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu włókienniczego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29).

	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. **Przemysł bawełniany** . . .	227	219	54.086	54.778	14.039 904	14.698.208	104,7
a) zakłady wielowydziałowe	24	25	37.337	37.374	9.476.820	10.047.911	106,0
b) przędzalnie cienkoprzędne	14	15	6.320	7.042	1.442.197	1.504.171	104,3
c) przędzalnie odpadkowe .	22	25	1.690	2.063	419.120	533.847	127,3
d) tkalnie	162	149	7.629	6.999	2.361.518	2.151.330	91,1
e) niciarnie	1	1	885	928	277.283	366.447	132,2
f) fabryki waty i watoliny .	4	4	225	372	62.966	94.502	150,1
2. **Przemysł wełniany**	148	148	17.182	18.936	4.935.080	4.824.757	97,7
a) zakłady wielowydziałowe	36	35	8.031	8.969	2.413.990	2.426.724	100,1
b) przędzalnie czesankowe .	5	5	5.127	5.034	1.096.449	900.408	82,2
c) przędzalnie zgrzebne . . d) przędzalnie odpadkowe .	23	27	1.096	1.281	305.101	323.870	106,2
e) tkalnie wełniane	65	63	2.349	2.899	899.380	940.941	104,6
f) tkalnie półwełniane . . .	19	18	579	753	220.760	232.814	105,5
3. **Fabryki chustek**	9	11	475	965	205.913	265.589	129,0
4. **Farbiarnie i wykończalnie** .	66	63	4.658	5 700	1 366 485	1.445.336	105,8
5. **Przemysł dziany i pończoszn**	101	94	5 809	5.807	1.806.800	1.643.032	90,9
a) fabryki wyrobów dzianych (w tym rękawiczek) . . .	34	31	1.809	2.228	688 453	682.215	99,1
b) pończoszarnie	67	63	4.000	3.579	1.118.347	960.817	85,9
6. **Przemysł jedwabny**	54	59	2.075	2.300	657.949	676.547	102,8
a) skręcalnie przędzy jedw.	—	—	—	—	—	—	—
b) tkalnie	48	53	1.936	2.089	613.990	620.854	101,1
c) fabryki wstążek (jedw.) .	6	6	139	211	43.959	55.693	126,7
7. **Fabryki taśm i sznurowadeł**	14	12	791	941	292.945	297.137	101,4
8. **Przemysł konopny**	3	3	240	240	72.502	72.714	100,3
9. **Fabryki haftów i koronek** .	17	16	267	330	113.707	149.662	131,6
10. **Fabryki firanek**	5	9	109	164	34.162	53.709	157,2
11. **Fabryki pluszu**	9	8	1.400	1.939	432.722	484.158	111,9
12. **Fabryki dywanów**	5	5	551	695	144.428	139.261	96,5
13. **Fabryki tkanin wzorzystych**	4	5	47	65	13.191	15.444	117,1
14. **Fabryki filców i tkanin technicznych**	5	6	365	382	81.537	100.606	123,4
15. **Szarparnie, skręcalnie i snowalnie**	29	32	616	802	179.022	212.567	118,7
razem .	696	690	88.671	94.044	24.376.947	25.078.727	102,9

kach światowych oraz przypuszczeniami, iż zarządzenia dewizowo-przywozowe doprowadzić mogą do ograniczenia importu surowców włókienniczych. W lipcu istotnie rozmiary zatrudnienia ujawniły spadek na skutek częściowego braku surowca i dopiero uruchomienie w tym miesiącu zwiększonych kontyngentów przywozowych umożliwiło wzrost produkcji w sierpniu i wrześniu, co łączyło się oczywiście z podjęciem pracy na sezon zimowy. W rezultacie ilość przepracowanych w przemyśle włókienniczym robotniko-godzin w kwartale III osiągnęła poziom wyższy, aniżeli w tymże okresie poprzedniego roku. Wreszcie dalszy i najwyższy wzrost zatrudnienia wykazał kwartał IV, w którym wskaźniki miesięczne kształtowały się na poziomie znacznie wyższym, aniżeli w ostatnim kwartale roku 1935, a liczby przepracowanych robotniko-godzin były zarówno dla całej Polski jak i okręgu łódzkiego najwyższymi notowanymi od r. 1929. W rezultacie rok 1936 przyniósł włókiennictwu polskiemu pod względem rozmiarów uruchomienia dalszy wzrost wskaźnika z 71,6 w r. 1935 do 75,3 (przy podstawie 1928=100), okręgowi łódzkiemu zaś nieznacznie mniejszy, aniżeli w r. 1935 (z 72,0 w r. 1934 do 70,5) spadek jego udziału w ogólno-polskiej liczbie przepracowanych robotniko-godzin (z 70,5 w r. 1935 do 69,1 w roku sprawozdawczym (tab. 2).

Pod względem liczby zatrudnionych robotników, która w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego była stale wyższa, aniżeli w r. 1935, przemysł włókienniczy osiągnął poziom niektórych miesięcy z r. 1929. Liczba zatrudnionych była podobnie jak w roku 1935 najwyższa w okresie od sierpnia do listopada, a więc w czasie najwyższego napięcia zimowej pracy sezonowej.

O odrębnościach zaobserwowanych w roku sprawozdawczym w sytuacji poszczególnych skoncentrowanych w okręgu łódzkim grup przemysłu włókienniczego (tab. 3) stwierdzić należy, iż stan uruchomienia różnych działów objętych ankietą Izby wykazał w stosunku do roku poprzedniego dalszy wzrost, który ukształtował się jednak mniej jednolicie oraz w sposób odmienny niż w r. 1935.

Jak bowiem wynika z przytoczonych danych cyfrowych podczas gdy wskaźnik uruchomienia przemysłu bawełnianego wykazał w roku sprawozdawczym wzrost w stosunku do r. 1935 (104,7), to analogiczny wskaźnik dla przemysłu wełnianego w tym samym prawie stopniu się obniżył (97,7). Sprawiło to, że stan zatrudnienia w tych dwóch podstawowych działach przemysłu okręgu łódzkiego

uległ istotnej zmianie w porównaniu z r. 1935, kiedy sytuacja była raczej odwrotna, albowiem wskaźnik wzrostu uruchomienia przemysłu bawełnianego (101,1) był znacznie niższy od wskaźnika dla przemysłu wełnianego (115,0), przy czym obydwie omawiane gałęzie produkcji wykazały wzrost w porównaniu z r. 1934. O ile przy tym w r. 1936 w dziale przemysłu bawełnianego znaczny wzrost uruchomienia objął przędzalnie odpadkowe (127,3) oraz fabryki nici (132,2) i waty (150,1) przy równoczesnym spadku zatrudnienia w samodzielnych tkalniach (91,1) — w przeciwieństwie do zakładów wielowydziałowych — to na spadek ogólnego uruchomienia przemysłu wełnianego złożyło się głównie obniżenie odnośnego wskaźnika dla przędzalń czesankowych (82,2), inne bowiem działy w grupie przemysłu wełnianego pozostawały w porównaniu z r. 1935 w stanie zwiększonego uruchomienia. W ten sposób w roku sprawozdawczym nastąpiło jak gdyby wyrównanie różnych poziomów, jakie w roku poprzednim osiągnęły w swym ruchu zwyżkowym pod względem zatrudnienia działy przemysłu wełnianego (+15 %) oraz bawełnianego (+1,1 %) i to na skutek spadku zatrudnienia w czesankowym przemyśle wełnianym, w pierwszym rzędzie w przędzalnictwie, które m. in. w stopniu niższym, aniżeli w r. 1935 zatrudnione było dla celów eksportowych przy równoczesnym wzroście importu przędzy z zagranicy dla przemysłu tkackiego. Na podkreślenie zasługuje również fakt zmniejszonego w r. 1936 uruchomienia całej grupy przemysłu dzianego, nastawionego przeważnie na produkcję wyrobów mniej poszukiwanych przez ludność wiejską, zwłaszcza zaś pończoszniczego (85,9), który w r. 1935 ujawnił wzrost (12,8 %) w stosunku do r. 1934. Spadek ogólnej ilości przepracowanych robotniko-dni w tym dziale produkcji w okręgu łódzkim nastąpił m. in. na skutek likwidacji sześciu fabryk, które w r. 1935 przepracowały 115 tys. robotniko-dni. Pozostałe działy przemysłu włókienniczego skoncentrowane w okręgu łódzkim wykazały w roku 1936 w mniejszym (przemysł jedwabny i konopny) lub większym stopniu (fabryki firanek i tkanin wzorzystych) cechy postępującej poprawy z wyjątkiem fabryk dywanów i chodników, których przepracowana liczba robotniko-dni obniżyła się głównie wskutek prawie trzymiesięcznego strajku, jaki objął w r. 1936 te fabryki. Pamiętać ponadto należy, że mniejsza ilość przepracowanych robotniko-dni w niektórych działach tłumaczy się m. in. zastosowaniem nowych, opartych na zasadach racjonalizacji metod pracy, związa-

nych z postępami czynionymi w zakresie modernizacji maszyn, co pociągało za sobą redukcję ilości zatrudnionych (np. w pończosznictwie). Z kolei na uwagę zasługuje intensywniejszy wzrost uruchomienia przędzalń odpadkowych zarówno bawełnianych jak i zgrzebnych wełnianych w porównaniu z poziomem zatrudnienia przędzalń bawełnianych cienkoprzędnych wskaźnik 104,3 w r. 1936 łączy się przy tym z faktem powstania w okręgu łódzkim jednego nowego zakładu), a nadto fakt znacznego spadku uruchomienia przędzalń czesankowych wełnianych. Objaw ten tłumaczyć można nie tylko wzrostem zapotrzebowania na poszukiwane przez ludność wiejską tańsze tkaniny odpadkowe (na co wskazuje również wzrost zatrudnienia fabryk chustek) przy równoczesnym spadku popytu na droższe tkaniny czesankowe, lecz i bardziej ograniczonymi od czasu wprowadzenia reglamentacji dewizowej możliwościami zaopatrywania się w bawełnę i wełnę, aniżeli w szmaty, jako podstawowy surowiec do produkcji przędzy odpadkowej i zgrzebnej. Wreszcie dalszy pomyślny rozwój wykazała fabrykacja wstążek jedwabnych (126,7), firanek (157,2), pluszów i aksamitów (111,9) oraz filców (123,4).

W ostatecznym rezultacie stwierdzić wypada, że według ankiety Izby — liczba czynnych w 1936 r. w okręgu łódzkim zakładów przemysłowych utrzymała się prawie na poziomie z roku poprzedniego, liczba jednak zatrudnionych w końcu roku robotników wzrosła (94,0 tys. zamiast 88,7 tys. w 1935 r.) w stopniu wyższym, aniżeli liczba przepracowanych robotniko-dni (25,1 mil. zamiast 24,4 mil. robotniko-dni w r. 1935), przy czym na omawiany brak całkowitej zbieżności pomiędzy tymi elementami obliczeniowymi wpłynęło podwyższenie, w łączności z przebiegiem koniunktury, załóg robotniczych w końcu roku, zmniejszona ilość dni pracy w tygodniu w czasie strajku marcowego oraz w innych okresach mniejszego zapotrzebowania.

Sytuacja w skoncentrowanym w Kaliszu przemyśle hafciarsko-koronkarskim uległa dalszej w porównaniu z r. 1935 poprawie, skoro wskaźnik liczby przepracowanych robotniko-dni wyniósł dla roku sprawozdawczego 131,6 (tab. 3). Przemysł koronkarski powiększył w roku tym stan posiadanych maszyn z 788 (w r. 1935) do 833, przy czym poza okręgiem kaliskim (26 wytwórni) istniały 4 fabryki koronek klockowych (2 w Warszawie i po jednej w Łodzi i Pabianicach). W przeciwieństwie do przemysłu

koronkarskiego, przemysł hafciarski nie poczynił w r. 1936 jakichkolwiek inwestycyj, utrzymując w ruchu tylko część posiadanych maszyn (ok. 20 na ogólną ilość posiadanych 40). Wytwórnie koronek czynne były w roku sprawozdawczym — podobnie jak w r. 1935 — na trzy zmiany. Wreszcie jako miarodajny przyczynek do naświetlenia rozmiarów stanu uruchomienia przemysłu włókienniczego okręgu łódzkiego służyć może stan zatrudnienia zrzeszonego przędzalnictwa bawełnianego. W najogólniejszym przecięciu wyniósł on 107,64 % normy 46 godz., obliczonej po potrąceniu świąt), a zatem nieznacznie tylko przekroczył stopień uruchomienia jednej zmiany oraz odnośny poziom z r. 1935 (105.35 %). Poniższe dane ilustrują stan uruchomienia przędzalń (przy 46 godzinnej normie tygodniowej=100), zgrupowanych w Zrzeszeniu Producentów Przędzy Bawełnianej w Polsce:

1935 r.			1936 r.		
24. XII. 34 r.	— 20. I. 35 r.	— 81,1%	30. XII. 35 r.	— 26. I. 36 r.	—107,3%
21. I.	— 17. II.	— 95,9%	27. I.	— 23. II.	—129,1%
18. II.	— 17. III.	—104,0%	24. II.	— 22. III.	— 99,0%
18. III.	— 14. IV.	—111,6%	23. III.	— 19. IV.	—118,1%
15. IV.	— 12. V.	—102,3%	20. IV.	— 17. V.	— 95,7%
13. V.	— 9. VI.	—111,9%	18. V.	— 14. VI.	—101,7%
10. VI.	— 7. VII.	— 90,0%	15. VI.	— 12. VII.	— 83,8%
8. VII.	— 4. VIII.	— 88,3%	13. VII.	— 9. VIII.	—104,5%
5. VIII.	— 1. IX.	—113,7%	10. VIII.	— 6. IX.	—109.1%
2. IX.	— 29. IX.	—115,4%	7. IX.	— 4. X	—130,3%
30. IX.	— 27. X.	—115,2%	5. X.	— 1. XI.	—109,2%
28. X.	— 24. XI.	—114,3%	2. XI.	— 29. XI.	—107,2%
25. XI.	— 22. XII.	—121,4%	30. XI.	— 27. XII.	—103,3%

Ponadto według danych Konwencji Przędzalń Wełny Czesankowej stan uruchomienia w tej gałęzi przemysłu obniżył się w roku sprawozdawczym prawie do poziomu z r. 1934, wynosząc w stosunku do normy pracy na jedną zmianę w r. 1934=80 %, w r. 1935 — 95 % i w r. 1936 — 83 %.

2. Rozmiary produkcji.

Notowany w sprawozdaniach za lata ubiegłe wzrost produkcji włókienniczej, który trwał nadal w roku sprawozdawczym znajduje potwierdzenie nie tylko we wzroście stanu uruchomienia lecz i w wzmożonej konsumcji podstawowych surowców włókienniczych.

Jeśli przy tym wskaźnik ogólny dla rozmiarów spożycia bawełny i wełny wraz z odpadkami i szmatami (tab. 4a) wzrósł stosunkowo nieznacznie (103,6), co łączy się z podkreślonym w poprzednim rozdziale spadkiem zatrudnienia i produkcji w dziale wełnianym (wskaźnik zatrudnienia 97,7, zaś wskaźnik spożycia surowców — 98,5), to na uwagę zasługuje względnie znaczny wzrost spożycia (124,7) surowców krajowego pochodzenia oraz zastępczych.

Łączna waga przywiezionych w roku sprawozdawczym z zagranicy do przerobu surowców włóknistych wzrosła o 12,9% z czego pywóz bawełny i odpadków bawełnianych o 9,8%, import zaś wełny (wszelkiej) i odpadków wełnianych o 20,3%. Porównując obliczony przez Izbę dla jej okręgu ogólny wskaźnik wzrostu spożycia wspomnianych surowców, który zbiega się z wzrostem rozmiarów zatrudnienia (102 9%) nie trudno zauważyć rozbieżności, jaka powstaje pomiędzy nimi oraz znacznie wyższym wskaźnikiem ilustrującym ogólno-polski wzrost importu surowców z zagranicy. Ponieważ jednak ruch zwyżkowy importu surowców objął wełnę z odpadkami (również szmaty) w dwukrotnie wyższym stopniu od bawełny, to wspomniana rozbieżność znajduje niewątpliwie wyjaśnienie w fakcie wzmożonej konsumcji tych gatunków surowców przez pracujący w znacznej mierze na cele eksportowe odpadkowo wełniany przemysł okręgu białostockiego, co ponadto potwierdza mniejsza rozbieżność wskaznika konsumcji surowców w okręgu łódzkim (103,6) z wskaźnikiem wzrostu uruchomienia ustalonym dla tego okręgu przez G.U.S. (103,2). Niezależnie jednak od powyższego, import surowców włóknistych w roku sprawozdawczym odbywał się w rozmiarach zezwalających na zgromadzenie pewnych zapasów surowcowych, zwłaszcza wełny.

Odnośnie kształtowania się rozmiarów spożycia poszczególnych gatunków surowców przez przemysł okręgu łódzkiego zanotować wypada w r. 1936 spadek konsumcji bawełny północno-amerykańskiej (—8,1%) i egipskiej (—5,4%) przy równoczesnym wzroście spożycia bawełny innego pochodzenia (+78,4%): wschodnio-indyjskiej, brazylijskiej oraz afrykańskiej (Kongo). Odpowiednio ukształtowały się udziały wspomnianych gatunków w ogólnym spożyciu tego surowca; wzrosły udziały spożycia bawełny egzotycznej (z 9,6% w r. 1935 do 16,2% w r. 1936) na niekorzyść bawełny amerykańskiej i egipskiej. Udział wełny krajowej w spożyciu ogólnej ilości tego surowca w przemyśle okręgu łódzkiego ob-

Tab. 4a. Konsumcja surowców włóknistych w zakładach objętych ankietą Izby.

	1935		1936		
	Tonny	Udział w konsumcji ogólnej	Tonny	Wskaźnik 1935=100	Udział w konsumcji ogólnej
1. Bawełna, odpadki bawełniane i szmaty .	**74.467**	**100,0**	**78.061**	**104,8**	**100,0**
w tem: bawełna ameryk. .	45.514	61,1	41.824	91,9	53,6
bawełna egipska .	7.315	9,8	6.926	94,6	8,9
bawełna wsch.-ind.	7.129	9,6	6.963	178,4	8,9
bawełna brazyl.			3.711		4,7
bawełna inna .			2.043		2,6
odpadki bawełn. .	14.509	19,5	7.217	114,4	9,3
szmaty bawełn. .			9.377		12,0
2. Wełna, odpadki wełniane i szmaty . . .	**19.196**	**100,0**	**18.966**	**98,8**	**100,0**
w tem: wełna prana zagran.	7.589	39,5	6.735	88,7	35,5
wełna krajowa . .	1.237	6,5	954	77,1	5,1
wełna czesana . .	3.844	20,0	3.316	86,3	17,4
odpadki wełniane	6.526	34,0	2.658	122,0	14,0
szmaty wełniane .			5.303		28,0
3. Bawełna, wełna, odpadki i szmaty razem	**93.663**	—	**97.027**	**103,6**	—
4. Inne surowce . . .	**1.379**	**100,0**	**1.606**	**124,7**	**100,0**
w tem: konopie krajowe .	410	29,8	489	119,3	30,5
konopie zagran. .	319	23,1	173	54,2	10,8
len	43	3,1	140	325,6	8,7
juta	84	6,1	103	122,6	6,5
szt. włókno cięte	15	1,0	156	1040,0	9,7
odpadki jedwabiu	467	33,9	484	103,6	30,1
włókno kokosowe	7	0,5	6	85,7	0,3
sierść	34	2,5	32	94,1	2,0
kotonina	—	—	23	—	1,4
5. Wszystkie surowce razem	**95.042**	—	**98.633**	**103,9**	—

niżył się nieznacznie z 6,5% w r. 1935 do 5,1% w roku sprawozdawczym, co jednak pod względem absolutnej wagi stanowi spadek w wysokości 22,9 % i łączy się z faktem mniejszego udziału przemysłu łódzkiego w globalnych cyfrach dostaw publicznych i wojskowych. Spadek spożycia wełny czesanej nastąpił na skutek bardziej intensywnego wykorzystania krajowych czesalń. Wreszcie na uwagę zasługuje spadek konsumcji zagranicznych konopi przy równoczesnym wzroście spożycia konopi krajowych i lnu, oraz po raz pierwszy w r. 1936 fakt zużycia większej ilości sztucznego włókna ciętego i kotoniny.

W zakresie produkcji podstawowych półfabrykatów zaszły w okręgu łódzkim w roku sprawozdawczym zmiany cyfrowo uwydatnione w tab. 4 b, z której wynika, że wytwórczość przędzy bawełnianej cienkoprzędnej wzrosła w zakresie numerów poniżej 44 przy równoczesnym znacznym zwiększeniu produkcji przędzy odpadkowej (118,2). Uwidoczniony wzrost produkcji przędzy wełnianej (108,6) nastąpił na skutek znacznego wzrostu wytwórczości przędzy zgrzebnej (115,7), podczas gdy rozmiary produkcji przędzy czesankowej uległy skurczeniu (96,1). Wreszcie na podkreślenie zasługuje wzrost produkcji przędzy ze sztucznych włókien ciętych. Dla pełniejszego obrazu rozmiarów produkcji omawianych półfabrykatów przytoczyć wypada, że wg. danych G.U.S. produkcja przędzy bawełnianej cienkoprzędnej wzrosła z 56.319 tys. kg. w roku 1935 do 59.967 tys. kg. w r. 1936, t. j. o 6,5 %, według danych zaś Zrzeszenia Producentów Przędzy Bawełnianej w Polsce (obejmującego statystykę Nr. Nr. poniżej 50) z 52.598 tys. kg. do 55.018 tys. kg. (+4,6 %). Udział okręgu łódzkiego w ogólno-polskiej produkcji przędzy bawełnianej cienkoprzędnej w r. 1936 wynosił 93,5%, podczas gdy w r. 1935—96,7%, co wskazywałoby na intensywniejszą produkcję w czterech zakładach wielkoprzemysłowych, mających swe siedziby poza okręgiem łódzkim. Według danych Konwencji Przędzalń Wełny Czesankowej w Polsce, do której należą z wyjątkiem jednego wszystkie zakłady produkujące tego rodzaju przędzę wełnianą, produkcja jej obniżyła się w r. 1936 do 8.832 tys. kg. z 9.841 tys. kg. w roku 1935 (—10,2%), przy czym udział okręgu łódzkiego w roku sprawozdawczym wyniósł 64,3%.

Statystyka produkcji tkanin na terenie okręgu łódzkiego (tab. 4 c) daje — na ogół biorąc — wyniki zgodne ze statystyką produkcji półfabrykatów. Częściowy brak powyższej zbież-

ności (zwłaszcza w poszczególnych działach wytwórczości włókienniczej) pomiędzy wskaźnikami uruchomienia oraz wskaźnikami produkcji gotowych wyrobów tłumaczy się m. in. stale kontynuowaną reorganizacją pracy, zmierzającą do zwiększania jej wydajności.

Tab. 4b. Produkcja przędzy w zakładach, objętych ankietą Izby.

	Waga w tonnach			Wartość w tys. zł.	
	1935	1936	Wskaźniki 1935=100	1935	1936
1. **Przędza bawełniana**	**68.649**	**72.765**	**105,9**	**189.837**	**219.117**
w tem: cienkoprzędna poniżej Nr. 44 . .	53.061	54.597	102,8	156.743	177.959
cienkoprzędna powyżej Nr. 44 . .	1.425	1.429	100,3	7.865	9.012
odpadkowa . . .	14.163	16.739	118,2	25.229	32.146
2. **Przędza wełniana** .	**16.234**	**17.631**	**108,6**	**95.020**	**108.788**
w tem: zgrzebna i odpadk.	10.323	11.945	115,7	46.390	57.825
czesankowa . .	5.914	5.686	96,1	48.630	50.963
3. **Przędza inna** . . .	**1.081**	**1.038**	**95,1**	**3.479**	**3.020**
w tem: konopna	649	563	86,7	1.304	1.140
jutowa	121	93	76,9	98	75
z odpadków szt. jedwabiu	311	232	74,6	2.077	1.187
bawełniana z domieszką lnu lub sztucznych włókien ciętych	—*)	150	—	—	618
Razem .	85.964	91.434	106,3	288.336	330.925

Podkreślić jedynie wypada, że wzrost (118,9 %) produkcji tkanin wełnianych i półwełnianych (przy wskaźniku uruchomienia 97,7 %) nastąpił w zakresie wyrobów zgrzebnych oraz chustek, znaczniejszy zaś spadek (84,5 %) rozmiarów produkcji (wagowej) w porównaniu ze wskaźnikiem uruchomienia przemysłu dzianego (90,9 %)

*) brak danych

Tab. 4c. Produkcja tkanin włókienniczych w zakładach, objętych ankietą Izby.

	Waga w tonnach			Wartość w tys. zł.	
	1935	1936	Wskaźnik 1935=100	1935	1936
1. **Tkaniny bawełniane i odpadkowe . . .**	**38.353**	**40.628**	**105,9**	**228.411**	**239.027**
2. **Tkaniny wełniane i półwełniane . . .**	**9.404**	**11.185**	**118,9**	**126.240**	**137.938**
3. **Tkaniny jedwabne i półjedwabne . . .**	**2.117**	**2.562**	**121,0**	**43.557**	**49.302**
4. **Tkaniny z zawartością sierści zwierzęcej (filce i wojłoki)**	**515**	**541**	**105,0**	**4.057**	**4.656**
5. **Wyroby dziane i pończosznicze . . . .**	**3.093**	**2.615**	**84,5**	**44.325**	**40.257**
a) dziane	1.872	1.645	87,9	15.302	17.271
b) pończosznicze . . .	1.221	970	79,4	29.023	22.986
6. **Firanki, koronki i hafty . . . . . .**	**202**	**298**	**147,5**	**2.092**	**3.473**
a) firanki i tiule . . .	137	200	146,0	1.068	1.924
b) koronki i hafty . . .	65	98	150,9	1.024	1.549
7. **Dywany i gobeliny .**	**613**	**590**	**96,2**	**4.021**	**3.630**
a) dywany wełniane . .	267	260	97,4	2.402	2.195
b) dywany inne (z zawartością przędzy lnianej, jutowej, konopnej i kokosowej)	295	265	83,0	1.239	960
c) gobeliny	51	65	127,5	380	475
8. **Wata i watolina . .**	**495**	**616**	**124,4**	**1.828**	**2.241**
9. **Nici . . . .**	**590**	**689**	**111,7**	**7.000**	**7.500**
10. **Tkaniny lniane i jutowe . . . . .**	**861**	**861**	**100,0**	**2.922**	**3.813**
11. **Wstążki, taśmy i sznurowadła . . .**	**426**	**439**	**103,1**	**5.666**	**5.954**
razem .	56.669	61.024	107,7	470.119	497.791

uzasadniony jest przestawieniem się na produkcję lżejszych lecz droższych, (skąd częściowy wzrost wartości) wyrobów ze sztucznego oraz naturalnego jedwabiu. Ten ostatni objaw nie objął jednak pończosznictwa, którego produkcja zmalała w odpowiednim stopniu wagowo i wartościowo. Ogólna wartość wyprodukowanych w okręgu łódzkim gotowych wyrobów według danych ankietowych wzrosła w roku sprawozdawczym o 5,8%, co w porównaniu z najniższą notowaną w ciągu ostatnich lat wartością produkcji (r. 1932) stanowi 36,8%-wy wzrost, podczas gdy wartość wyprodukowanych półfabrykatów wzrosła w r. 1936 w zestawieniu z r. 1935 o 14,9%.

3. Rynek wewnętrzny.

Dział XIII sprawozdania poświęcony sytuacji handlu omawia zmiany zaobserwowane w r. 1936 na rynku surowców, półfabrykatów i gotowych wyrobów włókienniczych. Zgodnie z zawartymi w dziale tym uwagami szczegółowymi okres sezonu letniego we włókiennictwie miał w roku sprawozdawczym pomyślny przebieg zarówno z punktu widzenia trwających do czerwca wyprzedaży przygotowanych na sezon asortymentów jak i pod względem rentowności dokonywanych transakcyj. Trudności, jakie dla przemysłu i handlu spowodowało wprowadzenie reglamentacji dewizowej okazały się przejściowe, a wzrost popytu, niezależnie od wpływu czynników poza koniunkturalnych, był wynikiem stopniowo rosnącego spożycia zarówno miejskiego, jak i wiejskiego. Brak zapasów z okresu sezonu letniego wzgl. zimowego roku poprzedniego, zwyżka cen artykułów rolnych oraz ograniczone możliwości zaopatrzenia surowcowego, na skutek reglamentacji importowo-towarowej i dewizowej pozwalały przypuszczać, iż sezon zimowy, który normalnie rozpoczął się w sierpniu podobnie do letniego również okaże się w wynikach swych pomyślniejszy od sezonu zimowego r. 1935. Ocena ta okazała się o tyle niesłuszną, że już w drugiej połowie października sezon ten uważać można było za zakończony, przy zanotowanych pozostałościach towarowych zarówno w składach fabrycznych, jak i hurtowych powstałych na skutek zbyt wysoko szacowanych przez sfery przemysłowe możliwości konsumcyjnych ludności wiejskiej, która uzyskane w związku z wzrostem cen artykułów rolnych nadwyżki lokowała przede wszystkim w inwestycjach. Reasumując,

stwierdzić jednak należy, iż całoroczne wyniki pracy włókiennictwa okazały się niewątpliwie pomyślniejsze aniżeli w r. 1935.

Przedstawiony przebieg sezonowego kształtowania się obrotów na rynku włókienniczym w roku sprawozdawczym znajduje częściowe, zwłaszcza z uwagi na nieuchwytny ruch przewozów samochodowych odźwierciedlenie w statystyce przewozow kolejowych (tab. 5).

Tab. 5. Wskaźniki przewozów kolejowych tkanin.
(poprawione przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100 wg. obliczeń I. B. K. G. i C.).

Miesiąc \ Rok	1931	1932	1933	1934	1935	1936
I	51,9	40,6	35,9	56,2	62,7	79,1
II	45,5	37,1	42,9	64,3	62,4	83,4
III	64,5	52,5	47,6	72,7	91,5	92,5
IV	56,4	63,8	41,7	57,3	64,8	78,6
V	58,1	60,8	64,7	63,0	86,8	91,3
VI	53,4	47,6	51,7	63,8	70,2	*)
VII	47,7	39,9	52,2	50,7	59,1	
VIII	45,3	49,5	44,9	68,6	76,6	
IX	54,8	78,0	73,1	69,0	94,2	
X	47,2	53,9	58,0	77,2	79,9	
XI	46,7	56,4	71,3	71,8	91,5	
XII	41,8	42,8	56,8	62,5	65,2	

Celem ostatecznego zobrazowania wyników osiągniętych przez włókiennictwo w roku sprawozdawczym na rynku wewnętrznym stwierdzić wypada, że zapasy gotowych wyrobów i tkanin w składach fabrycznych, które w r. 1935 zarówno w końcu sezonu letniego, jak i zimowego oceniano jako nieznaczne, były w roku 1936 po upływie sezonu letniego zupełnie nikłe po zimowym jednak nieco wyższe, aniżeli w analogicznym okresie r. 1935.

*) I. B. K. G. i C. zaprzestał obliczania wskaźnika poczynając od czerwca 1936 r.

Również zapasy przędzy bawełnianej były w końcu roku sprawozdawczego nieznacznie tylko niższe, aniżeli w r. 1935, kształtując się w ciągu ostatnich lat w sposób następujący: (dane Zrzeszenia Producentów Przędzy Bawełnianej).

1931 r. — 1.868 ton	co	odpowiadało	ówczesnej	produkcji	3 1/2	tyg.
1932 r. — 1.621 „	„	„	„	„	2 1/2	„
1933 r. — 1.948 „	„	„	„	„	2	„
1934 r. — 2.556 „	„	„	„	„	2 1/2	„
1935 r. — 2.231 „	„	„	„	„	2	„
1936 r. — 2.150 „	„	„	„	„	2	„

Wreszcie stan składów wełnianej przędzy czesankowej w zakładach zrzeszonych w Konwencji Przędzalń Wełny Czesankowej (do której nie należy jedynie firma Sp. Akc. H. Dietel w Sosnowcu) był w końcu roku sprawozdawczego nieznacznie tylko wyższy od poziomu z roku 1935 i odpowiadał bezmała dwumiesięcznej produkcji tychże przędzalń (wg. stanu z ostatnich dwuch miesięcy roku sprawozdawczego).

1931 r. — 1.361 ton	1934 r. — 1.052 ton
1932 „ — 1.716 „	1935 „ — 1.631 „
1933 „ — 1.758 „	1936 „ — 1.661 „

4. Import włókienniczy.

W poprzednim rocznym sprawozdaniu Izba podkreśliła, iż kształtowanie się importu włókienniczego w zakresie półfabrykatów i wyrobów gotowych pozostawało w ścisłym związku z polityką restrykcyjną, prowadzoną w obronie polskiego bilansu handlowego, ponadto zaś ulegało wpływom skutków zawartych w tym czasie traktatów handlowych. W roku 1936 do czynników oddziaływujących na przeobrażenia w tej dziedzinie doliczyć wypada wprowadzoną w kwietniu reglamentację obrotu dewizowego.

Brak stabilizacji w dziedzinie stosunków walutowych, niepewność co do przyszłego zaopatrzenia w surowiec przędzalń oraz tendencja wzrostu cen półfabrykatu krajowego przy równocześnie pomyślnym przebiegu sezonu letniego pod względem zbytu wyrobów gotowych złożyły się niewątpliwie na fakt znacznego wzrostu przy-

wozu przędzy bawełnianej, którego rozmiary już w drugim kwartale roku sprawozdawczego osiągnęły nienotowane od roku 1932 liczby. W rezultacie import tego półfabrykatu w ciągu roku wzrósł w porównaniu z r. 1935 o 27,0%. Po wyeliminowaniu jednak z cyfr tych, mającej tendencję zniżkową kwoty importu nici bawełnianych do szycia i wyszywania (291 ton w roku 1935 i 273 tony w roku 1936), których dostarczają głównie Niemcy i Francja (200 i 61 ton w roku 1936) wskaźnik wzrostu przywozu przędzy bawełnia-

Tab. 6. Import półfabrykatów włókienniczych.
(wg. G. U. S. „Handel Zagraniczny R. P.")

	1935		1936		Wskaźniki 1935=100	
	tonny	tys. zł.	tonny	tys. zł.	waga	wart.
Przędza bawełniana . .	989	5.035	1.353	6.865	136,8	136,3
Nici bawełniane . . .	291	4.693	273	3.986	93,8	84,9
Przędza wełniana czesankowa .	413	4.997	754	7.365	182,6	147,4
inna	143	1.603	229	2.188	160,1	136,5
Przędza z jedwabiu naturalnego .	116	3.201	120	3.100	103,4	96,8
sztucznego . .	127	1.352	134	1.307	105,5	96,7
Przędza lniana i konopna	83	739	95	831	114,4	112,4
Ogółem .	**2.162**	**21.620**	**2.958**	**25.642**	**136,8**	**118,6**

nej okazuje się jeszcze wyższy (136,8), albowiem w cyfrach absolutnych wzrost ten wyniósł z 989 ton w r. 1935 do 1353 ton w r. 1936. Głównym dostawcą przędzy była nadal Anglia, której warunki traktatowe oraz kredytowe zezwalały na pełne wykorzystywanie rynku polskiego (wzrost przywozu przędzy z Anglii wyniósł 35% z 818 ton w r. 1935 do 1.105 ton w r. 1936). Ponadto wzrósł przywóz przędzy pochodzenia estońskiego i czechosłowackiego wynosząc odpowiednio (w nawiasach podano cyfry z r. 1935) — 96 t (70 t) i 26 t (14 t). Jest przy tym rzeczą godną uwagi, że ilości przywiezionej przędzy bawełnianej powyżej Nr. 63 num. ang. wyniosły zaledwie 15%, podczas gdy

import przędzy do Nr. 38 osiągnął w ogólnym przywozie udział 63%, przy czym przywóz nitkowanej wyniósł 24% (w r. 1935 — 26%) ogólnej wagi sprowadzonej przędzy bawełnianej. Badając skutki kształtowania się importu przędzy pod względem dewizowym stwierdzić należy, że wzrost wartości tej przędzy wyniósł w roku 1936 w porównaniu z poprzednim 37%, przy czym w okresie styczeń-kwiecień wzrost ten w porównaniu z analogicznym okresem r. 1935

Tab. 7. Import gotowych wyrobów włókienniczych.
(wg. G. U. S. „Handel Zagraniczny R. P.").

	1935		1936		Wskaźnik	
	tonny	tys. zł.	tonny	tys. zł.	wagowy	wartość
Tkaniny bawełniane . . .	606	7.694	662	9.178	109,2	119,3
Tkaniny wełniane	66	2.097	71	2.338	107,6	111,5
Tkaniny z jedwabiu naturalnego . .	15	1.478	9	1.097	60	74,2
sztucznego . . .	3	191	2	146	66,7	76,4
Razem tkaniny	**690**	**11.460**	**744**	**12.759**	**107,8**	**111,3**
Odzież i inne niewymienione	**1.651**	**9.360**	**1.391**	**10.973**	**84,3**	**117,2**
w tym: wyroby dziane i szmuklerskie . .	17	720	21	863	123,5	119,9
filce i wojłoki .	42	265	51	274	121,4	103,4
Ogółem	2.341	20.820	2.135	23.732	91,2	114,0

wyniósł 48%, w okresie zaś maj—grudzień, t. j. po wprowadzeniu reglamentacji dewiz ciągle jeszcze 32 %. Porównywując wzrost wartości przywiezionej w analogicznych okresach bawełny i odpadków, który wyniósł odpowiednio 27% i 4%, stwierdzić można, iż reglamentacja dewizowa bardziej zahamowała w tym wypadku odpływ dewiz przy imporcie surowca, aniżeli półfabrykatu.

Również w zakresie importu przędzy wełnianej nastąpił w roku sprawozdawczym znaczny wzrost. Przywóz przędzy wełnianej

czesankowej wzrósł o 82% pod względem wagi oraz o 47% pod względem wartości i to mimo zwiększonego w roku sprawozdawczym importu surowców wełnianych. W odniesieniu do innych gatunków

Tab. 8. Bilans wymiany niektórych półfabrykatów i wyrobów gotowych.
(wg. G. U. S. „Handel Zagraniczny R. P.").

	1935		1936	
	tonny	tys. zł	tonny	tys. zł
Przędza bawełniana (wraz z nićmi)				
przywóz . . .	1.280	9.728	1.626	10.851
wywóz . . .	380	1.164	406	966
saldo . .	— 900	— 8.564	— 1.220	— 9.885
Przędza wełniana (wszelka)				
przywóz . . .	556	6.600	983	9.553
wywóz . . .	1.266	11.551	1.162	10.952
saldo . .	+ 710	+ 4.951	+ 179	+ 1.399
Tkaniny bawełniane				
przywóz . . .	606	7.694	662	9.178
wywóz . . .	592	2.140	791	3.559
saldo . .	— 14	— 5.554	+ 129	— 5.619
Tkaniny wełniane				
przywóz . . .	66	2.097	71	2.338
wywóz . . .	2.076	9.362	2.442	11.176
saldo . .	+ 2.010	+ 7.265	+ 2.371	+ 8.838

przędzy wełnianej nieczesankowej na uwagę zasługuje prawie 60%-wy wzrost przywozu przędzy zgrzebnej (do Nr. 33 num. metr.) z 26 t w roku 1935 do 41 t. w roku sprawozdawczym, przędzy w pasemkach do sprzedaży detalicznej (z 6,7 t. do 9,3 t.) oraz przędzy z włosia zwie-

rzęcego z 96 t. do 166 t. Jedynie obniżył się nieco przywóz wełnianej osnowy drukowanej do wyrobu dywanów (z 14,1 t. do 12,8 t.). Zanotowany wyżej objaw mniejszego odpływu dewiz za surowiec bawełniany w porównaniu z rozmiarami ich odpływu z tytułu przywożonego półfabrykatu zaobserwować można było również w zakresie przędzy wełnianej. W okresie bowiem styczeń - kwiecień 1936 rok w porównaniu z analogicznym okresem r. 1935 wartościowy wzrost importu wełny niepranej wyniósł 167%, w okresie zaś pozostałym do końca roku 24% — uległ zatem znacznemu zahamowaniu, w mniejszym jednak stopniu od rosnącego odpływu dewiz, zanotowanego w tych samych 2-ch porównawczych okresach z tytułu przywozu przędzy wełnianej (wszelkiej) którego wzrost wyniósł 136% (styczeń-kwiecień 1936 r. w porównaniu z r. 1935) oraz 64% (maj-grudzień 1936 r. w stosunku do tegoż okresu r. 1935). Innymi słowy i w tym wypadku reglamentacja dewizowa w słabszym stopniu zahamowała wzrost odpływu dewiz z tytułu przywozu przędzy wełnianej, aniżeli z tytułu importu surowców wełnianych. Niezależnie od powyższego zaznaczyć należy, iż w roku sprawozdawczym na czoło dostawców przędzy wełnianej czesankowej wysunęła się Austria (44% ogólnego importu) do czego przyczynił się obrót clearingowy z tym krajem, zezwalający na uskutecznianie zapłaty za przywożony towar w walucie polskiej. Przywożono przeważnie przędzę poniżej nr. 33 num. metr. pojedyńczą (22,6% globalnej wagowej cyfry importu) i nitkowaną (17%); powyżej Nr. 57 przywieziono jednej i drugiej razem 18,5%.

Nieznaczny stosunkowo wzrost importu przędzy z naturalnego i sztucznego jedwabiu, który przy tym nie ukształtował się ujemnie pod względem dewizowym z uwagi na spadek wartości tego przywozu, spowodowany był normalnym koniunkturalnym wzrostem zapotrzebowania ze strony przemysłu przetwórczego głównie jednak pończoszniczego. Na uwagę ponadto zasługuje wzrost importu włókien ciętych z 16 do 38 t. w roku sprawozdawczym.

Wzrost importu objął w roku sprawozdawczym również gotowe wyroby włókiennicze. Na ogólny wzrost wagowy przywozu tkanin bawełnianych (+9,2%), który osiągnął poziom z r. 1932 złożył się zwiększony import ich z Austrii (+62,7%) Niemiec (+105,8%) i Szwajcarii (+43,7%) przy równoczesnym spadku importu z Anglii (—9,6%) i Czechosłowacji (—0,5%). Również i w tym zakresie stwierdzić należy, że intensywność wzrostu

odpływu dewiz w okresie poreglamentacyjnym (+18%) w porównaniu z okresem styczeń—kwiecień 1936 r. (+22%) uległa nieznacznemu osłabieniu. Największy udział w importowanych do Polski tkaninach bawełnianych przypadł w roku sprawozdawczym podobnie jak w roku ubiegłym Czechosłowacji (236 t.), po czym kolejno postępują Anglia (200 t.), Austria (153 t.), Niemcy (35 t.) i Szwajcaria (23 t). Pod względem importu tkanin wełnianych główne miejsce zajęła Anglia (58 t.) ponadto nieznaczny udział przypadł Czechosłowacji i Francji; ogólny import tkanin wełnianych wzrósł w roku sprawozdawczym o 7,6% pod względem wagi oraz o 11,5% pod względem wartości (w porównaniu z r. 1935 w czasie styczeń—kwiecień o 1%, w okresie zaś do końca roku o 16%. Wreszcie podkreślić należy fakt spadku (wartościowego i wagowego) w r. 1936 importu tkanin jedwabnych, co trwa od r. 1933, wzrostu importu w grupie wyrobów dzianych (specjalnych artykułów mody i luksusowo wykończonych) oraz nieznaczny wzrost przywozu filców zwłaszcza wojłoków podeszwowych (z Czechosłowacji i Niemiec).

Ostateczne wyniki wymiany zagranicznej półfabrykatów i gotowych wyrobów włókienniczych w r. 1936 ilustruje tab. 8, z której wynika, że podobnie jak w r. 1935 ujemnie ukształtowało się saldo obrotu przędzą bawełnianą na skutek wzrostu przywozu zarówno pod względem wagi jak i wartości; ponadto wzrosło nieznacznie ujemne saldo obrotu tkaninami bawełnianymi mimo iż wagowo w odróżnieniu od r. 1935 stało się dodatnim, w wyniku znacznego wzrostu wywozu tkanin bawełnianych, który jednak nie zdołał skompensować importu wysokowartościowych gatunków. Dodatnie saldo obrotu przędzą wełnianą (wszelką) zmalało w porównaniu z rokiem poprzednim na skutek znacznego wzrostu przywozu przędzy czesankowej, zgrzebnej oraz niektórych specjalnych gatunków przy równoczesnym spadku zarówno wagowego, jak i wartościowego wywozu przędzy czesankowej, stanowiącej prawie wyłączną pozycję eksportową w tej grupie. Wzrosło dodatnie saldo jedynie w wyniku obrotu tkaninami wełnianymi, gdyż zwiększony import został wyrównany z nadwyżką przez znaczne podwyższenie się eksportu zwłaszcza pod względem wartości.

Reasumując wypada przeciwstawić globalne cyfry wartości całego polskiego obrotu z zagranicą w zakresie włókiennictwa, który

Tab. 9. Ogólnopolski eksport włókienniczy.
(surowce, półfabrykaty i wyroby gotowe przemysłowe wg. G. U. S. „Handel Zagraniczny R. P.")

Rodzaj towaru	1935		1936			
	tonny	tys. zł.	tonny	Wskaźnik 1935=100	tys. zł.	Wskaźnik 1935=100
Len	14.038	14.976	21.835	155,6	23.330	155,3
Konopie	637	341	1.008	157,8	746	218,9
Wełna, odpadki wełniane, wełna czesana i t. p.	1.262	2.128	1.448	115,0	2.919	137,7
Odpadki bawełniane, wyczeski	227	266	147	64,7	136	51,1
Szmaty	7.118	2.662	8.681	121,9	3.980	149,6
Surowce razem:	**23.282**	**20.373**	**33.119**	**142,3**	**31.111**	**152,7**
Przędza bawełniana	380	1.164	407	106,9	966	82,8
„ wełniana czesankowa	1.230	11.274	1.119	91,1	10.739	94,7
„ „ zgrzebna	36	277	42	118,4	213	76,9
„ z jedwabiu sztucznego	259	1.406	228	87,7	1.335	95,0
„ lniana i konopna	1	4	199	19.900,0	541	13.525,0
Przędza razem:	**1.906**	**14.125**	**1.995**	**104,7**	**13.794**	**97,7**
Tkaniny bawełniane	592	2.140	791	133,6	3.559	166,4
„ wełniane z przędzy nie-czesankowej	1.973	7.276	2.281	115,7	8.347	114,7
„ wełn. z przędzy czes.	68	1.736	80	117,7	1.928	110,9
„ półwełniane	35	350	81	230,7	901	257,0
„ i worki jutowe	2.750	2.073	2.099	76,3	1.494	72,0
„ lniane	4	35	164	4.160,0	626	1.788,6
Tkaniny razem:	**5.422**	**13.610**	**5.496**	**101,4**	**16.855**	**123,8**
Materiały i wyroby dziane	**132**	**1.151**	**126**	**96,1**	**604**	**52,4**
Odzież	**1.579**	**10.198**	**1.643**	**104,1**	**8.005**	**78,5**
Stożki, kapelusze, berety	**284**	**3.863**	**311**	**109,4**	**3.997**	**103,5**
Inne artykuły włókiennicze wyżej niewymienione	**632**	**2.171**	**338**	**53,3**	**1.356**	**62,5**
Ogółem	33.237	65.491	43.028	129,5	75.722	115,6

pod względem wartości kształtował się według danych G. U. S. („Handel Zagraniczny R. P.“) jak następuje (w tys. zł.):

	1935			1936		
	Przywóz	Wywóz	Saldo	Przywóz	Wywóz	Saldo
Surowce	210.943	20.373	—190.570	263.326	31.111	—232.215
Przędza	21.620	14.125	— 7.495	25.642	13.794	— 11.848
Wyroby gotowe	20.820	30.993	+ 10.173	23.732	30.817	+ 7.085
Ogółem	**253.383**	**65.491**	**—187.892**	**312.700**	**75.722**	**—236.978**

Jak wynika z powyższych danych ujemne saldo bilansu włókienniczego wzrosło w roku sprawozdawczym o 26% w porównaniu z rokiem 1935, mimo że, dzięki znacznemu wzrostowi wywozu surowców, podniosła się ogólna wartość omawianego eksportu o przeszło 10 mil. zł. Nastąpiło to na skutek znaczniejszego wzrostu wartościowego przywozu, który uwydatnił się nietylko w pozycji surowcowej (+25%) lecz i w dziale przędzy (+18%) oraz wyrobów gotowych (+14%) co w dobie reglamentacji dewizowej nie może uchodzić za pomyślny objaw z punktu widzenia polityki ogólnogospodarczej.

5. Eksport włókienniczy.

Rok 1936 nie przyniósł żadnych ułatwień w dziedzinie włókienniczego handlu eksportowego, który nadal toczyć musiał na rynkach odbiorczych ostrą walkę z różnymi formami dumpingu, stosowanymi przez przemysły włókiennicze państw konkurujących. Praca handlu eksportowego pomimo ciężkich warunków, w jakich od szeregu lat się odbywa, natrafiła w roku sprawozdawczym na dodatkową trudność w postaci reglamentacji dewiz ze strony polskiej. W ostatecznym jednak rezultacie wprowadzenie jej nie wpłynęło ujemnie na wyniki działalności wywozowej polskiego przemysłu włókienniczego, przyczyniło się jednak w pewnym stopniu do zaobserwowanego w połowie roku sprawozdawczego wśród sfer przemysłowo-handlowych zjawiska t. zw. „zmęczenia eksportowego“, związanego z faktem, iż przemysł włókienniczy zmuszony jest zaopatrywać się w niezbędne surowce za granicą, z którą obrót nietylko towarowy lecz i dewizowy uległ wspomnianej reglamentacji. Z drugiej strony zwyżkowy przebieg koniunktury gospodarczej połączony ze wzrostem chłonności rynku wewnętrznego skłaniał przemysł włókienniczy do otaczania większą troską tego niewątpliwie bardziej rentownego rynku. Dzięki jednak systemowi specjalnych przydziałów surowco-

wych na cele produkcji eksportowej oraz ustanowieniu dla firm eksportujących odrębnych rachunków dewizowych, które umożliwiały dysponowanie częścią zdobywanych drogą eksportu dewiz na zakup zagranicznego surowca — nastąpiła stosunkowo szybko stabilizacja warunków, w jakich w r. 1936 odbywał się nadal wywóz artykułów włókienniczych.

W drugiej połowie roku eksport włókienniczy poniósł częściowe straty na skutek dewaluacji franka i guldena holenderskiego, które stanowiły w kilku krajach walutę fakturową, polskiego przemysłu eksportowego, niezależnie od strat, poniesionych w krajach, które dewaluacji dokonały, oraz od faktu, iż spadek walut zarówno wspomnianych jak i czechosłowackiej osłabił na pewien czas zdolność konkurencyjną przemysłu polskiego w krajach trzecich, w pierwszym rzędzie zamorskich. Z kolei w końcu roku ujawniły się na rynkach światowych korzystniejsze warunki dla handlu eksportowego w tym również polskiego dzięki zaobserwowanej zwyżce cen wszystkich surowców, oraz na skutek spodziewanego wzrostu cen wyrobów gotowych, w tym również włókienniczych.

W obliczu powyższych faktów ostateczne rezultaty, osiągnięte w r. 1936 w dziedzinie ogólno-polskiego eksportu włókienniczego, ocenić należy jako pozytywne, skoro według danych G. U. S. eksport ten wzrósł w porównaniu z r. 1935 o 29,5% pod względem wagowym oraz o 15,6 % pod względem wartościowym (tab. 9). Analiza najszerzej w tej tablicy statystycznie ujętego (w sposób nieco odmienny aniżeli w sprawozdaniu za rok ubiegły) wywozu włókienniczego zezwala przede wszystkim na stwierdzenie, iż z ogólnej jego wartości przypadło w r. 1936 na eksport surowcowy 41% (w r. 1935 — 30%), na wywóz półfabrykatów 18% (21%) oraz wyrobów gotowych 41% (49%). Wzrost wartości wywozu surowców włókienniczych (+52,7%) nastąpił na skutek znacznego wzrostu wywozu lnu (+55%) oraz konopi (+119%), związanego z korzystnym kształtowaniem się cen na te surowce oraz rosnącym zapotrzebowaniem na rynkach światowych. Wywóz półfabrykatów obniżył się w porównaniu z r. 1935 nieznacznie pod względem wartości (—2,3%) mimo, iż wzrósł wagowo (+4,7%), podczas gdy ogólny wywóz wyrobów gotowych w cyfrach absolutnych ukształtował się wagowo i wartościowo na poziomie z r. 1935, wykazując oczywiście szereg zmian w poszczególnych pozycjach składowych. Na podkreślenie np. zasłu-

guje znamienny i nader pożądany ze względu na zawartość krajowego surowca wzrost eksportu przędzy lnianej i konopnej, przy równoczesnym jednak spadku wartościowym i wzroście wagowym wywozu przędzy bawełnianej.

W dziale wyrobów gotowych zarówno wagowy jak i wartościowy wzrost eksportu objął w r. 1936 wszystkie główne pozycje z wyjątkiem tkanin i worków jutowych oraz materiałów i wyrobów dzianych, przy czym na uwagę zasługuje wagowy wzrost wywozu tkanin lnianych, wykazujący jednak równocześnie znacznie mniejszy wzrost wartościowy. W stosunku do wzrostu wagowego bardziej korzystnie natomiast ukształtowała się wartość wywozu tkanin bawełnianych. Wykazana w tabeli znaczna rozbieżność między powiększoną w roku 1936 wagą wywiezionej odzieży oraz pokaźnie obniżoną jej wartością powstała jedynie na skutek wprowadzonego w roku sprawozdawczym odmiennego sposobu obliczania tej ostatniej.

Jak już wspomniano eksport włókienniczego przemysłu przetwórczego obejmującego półfabrykaty i wyroby gotowe ukształtował się w roku sprawozdawczym na poziomie z roku 1935, wynosząc bez mała 10 tys. tonn (9909,5 tonn) ogólnej wartości 44,6 mil. zł. (w r. 1935 9955,7 tonn wartości 45,1 mil. zł.).

Przechodząc do omówienia roli poszczególnych okręgów w ogólno-polskim eksporcie włókienniczym, stwierdzić należy przede wszystkim, iż ogólna cyfra tego wywozu wg. G. U. S. przekracza znacznie sumę wywozu uchwyconego statystycznie w tab. 10, w której nie figuruje eksport z innych — poza wymienionymi — okręgów państwa, wywóz w obrocie uszlachetniającym (notowany przez G. U. S.) oraz wywóz szeregu artykułów przemysłowych (tkanin i worków jutowych, przędzy z jewabiu sztucznego, przędzy i wyrobów konopnych, tkanin klejonych i ceraty). Dlatego też mniej istotne są tu cyfry, ilustrujące wagowe rozmiary eksportu poszczególnych okręgów, tablica służyć jednak może za wystarczającą dla celów porównawczych pod względem wartości wywozu, zezwalając na stwierdzenie, iż wprawdzie udziały poszczególnych okręgów w ogólnym wywozie uległy w r. 1936 nieznacznym tylko przesunięciom w porównaniu z r. 1935, niemniej jednak nastąpiło to na niekorzyść okręgu łódzkiego.

W strukturze eksportu włókienniczego z okręgu łódzkiego (tab. 11) nie zaszły w roku sprawozdawczym poważniejsze zmiany.

Tab. 10. Eksport włókienniczy według okręgów.

Rok	Ogółem				Dane Delegatury Państwowego Instytutu Eksportowego w Łodzi dla okręgu łódzkiego				Dane Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie dla okręgu białostockiego				Dane Izby Przemysłowo-Handlowej w Kotowicach dla okręgu bielskiego			
	tonny		tys. zł.		tonny		tys. zł.		tonny		tys. zł.		tonny		tys. zł.	
1934	6.173	*100*	38.293	*100*	4.183	*100*	29.228	*100*	1.909	*100*	7.330	*100*	81	*100*	1.735	*100*
	100		*100*		*67,7*		*76,4*		*30,9*		*19,1*		*1,3*		*4,5*	
1935	5.894	*95,5*	35.668	*93,1*	3.743	*89,5*	26.583	*90,9*	1.956	*102,5*	6.438	*87,8*	195	*240,7*	2.647	*152,5*
	100		*100*		*63,4*		*74,5*		*33,2*		*18,1*		*3,3*		*7,4*	
1936	6.580	*106,9*	36.384 *)	*94,7*	3 768	*90,1*	24.156 *)	*82,6*	2.414	*126,5*	8.448	*115,3*	398 **)	*490,9*	3.780 **)	*217,9*
	100		*100*		*57,3*		*66,3*		*36,6*		*23,2*		*6,0*		*10,4*	

Uwaga: Cyfry niniejszej tablicy obejmują eksport przędzy i tkanin wszelkich z wyłączeniem tkanin jutowych oraz wyrobów konopnych, odzieży, wyrobów dzianych, filców, beretów, stożków do kapeluszy oraz koców i pledów.

*) według nowego sposobu obliczania, wprowadzonego w r. 1936; wg. metody obliczeniowej z r. 1935 wartość eksportu z okręgu łódzkiego w r. 1936 wyniosłaby 27.188 tys. zł., ogólna zaś kwota wywozu z 3-ch okręgów — 39.416 tys. zł.

**) w tym przędza lniana — 159 tonn wartości 401,8 tys. zł. oraz tkaniny lniane — 38,1 tonn wartości 132 tys. zł.

Tab. 11. Eksport włókienniczy z okręgu łódzkiego.
(na podstawie danych Delegatury P. I. E. w Łodzi).

Nazwa towaru	1934		1935		1936			
	tonny	tys. zł	tonny	tys. zł.	tonny	Wskaźn. 1935 = 100	tys. zł.	Wskaźn. 1935 = 100
Przędza	1.686	13.621	1.270	10.747	1.175	92,5	10.048	93,4
wełniana czesankowa .	1.053	11.078	1.112	10.105	992	89,2	9.534	94,4
zgrzebna	1	8	11	80	5	45,5	38	47,5
bawełniana i odpadkowa	632	2.535	147	562	178	121,1	476	84,7
Tkaniny	768,5	4.226	736	3.751	974	132,3	5.641	150,4
wełniane (czesankowe i zgrzebne)	107	1.246	144	1.700	178	123,6	2.212	130,1
półwełniane	44	340	26	162	33	126,9	148	91,4
bawełniane i odpadk. .	616	2.617	562	1.836	761	135,4	3.245	176,7
jedwabne i półjedwabne	1,5	23	4	53	2	50,0	36	67,9
Dziane materiały i wyroby z nich .	279,6	2.147	128	967	119	93,0	553	57,2
wełniane	34*)	571 *)	0,5	7	0,4	80,0	6	85,7
bawełniane i odpadk.	244	1.506	125	843	118	94,4	519	61,6
jedwabne i półjedwabne	1,6	70	2	117	1	50,0	28	23,9
Odzież (baw.. wełn., półwełn., odpadk.) i bielizna	1.393	8.677	1.471	9.589	1.392	94,6	***) 6.762	70,5
Materiały filcowe .	54	508	54	440	47	87,0	383	87,0
Stożki wełniane i kapelusze	1,7	49	36	466	37	102,8	459	98,5
Berety	—**)	—**)	47	623	24	51,1	310	49,8
Ogółem . .	4.183	29.228	3.743	26 583	3.768	100,7	***) 24.156	90,9

*) w tym berety.

**) w roku 1934 beretów nie wyodrębniono, zaliczając je do grupy „dzianych wyrobów wełnianych".

***) wg. nowego sposobu obliczania, wprowadzonego w r. 1936; wg. metody obliczeniowej z r. 1935 wartość eksportu odzieży z okręgu łódzkiego wyniosłaby w r. 1936 — 9.794 tys. zł. globalna zaś wartość eksportu z tego okręgu — 27.188 tysięcy złotych.

Przędza wełniana czesankowa oraz odzież stanowiły nadal największe pozycje w ogólnej wartości wywiezionych z tego okręgu za granicę wyrobów włókienniczych, wynosząc odpowiednio 35% (w r. 1935 — 38%) i 36% (w r. 1935 — 35%), jeśli przyjąć za podstawę obliczeń stosowany w r. 1935 system ustalania wartości. Na ogólną pozycję tkanin, których udział wartościowy wzrósł z 13% w r. 1935 do 20% w roku sprawozdawczym, złożyły się pozycje: tkanin wełnianych i półwełnianych — 8% (w r. 1935 — 7%) oraz bawełniannych i odpadkowych — 12% (w r. 1935 — 6%), wywóz bowiem tkanin jedwabnych i półjedwabnych nadal nie odgrywa poważniejszej roli. Obniżona znacznie w roku sprawozdawczym pod względem wartości grupa wyrobów dzianych zmniejszyła równocześnie swój udział w globalnej cyfrze eksportowej okręgu z bezmała 4% do 2% (zwłaszcza na skutek całkowitego zahamowania wywozu wysokowartościowych rękawiczek bawełnianych i sztuczno-jedwabnych). Pozostałe działy eksportu również zmniejszyły swe udziały w ogólnym wywozie, co dotyczy przędzy bawełnianej i odpadkowej (z których pierwsza przestała odgrywać poważniejszą rolę na odcinku eksportowym, druga zaś była w roku 1936 przedmiotem dorywczych transakcji wywozowych) materiałów filcowych, kapeluszy i stożków, a zwłaszcza beretów, których wywóz obniżył się w porównaniu z r. 1935 do połowy.

W odniesieniu do poszczególnych pozycji zauważyć ponadto wypada, iż mimo trudności na jakie napotykał w roku sprawozdawczym wywóz przędzy czesankowej na rynki zagraniczne, był on w przeciwieństwie do wywozu przędzy bawełnianej nadal kontynuowany w rozmiarach prawie tych samych, co w roku poprzednim, podczas gdy przędza bawełniana nie mogła na zagranicznych rynkach konkurować pod względem ceny z przędzą innego pochodzenia. Wzrost wywozu tkanin wełnianych nastąpił dzięki pomyślnie rozwijającemu się eksportowi tkanin zgrzebnych, w mniejszym natomiast stopniu — czesankowych.

W zakresie tkanin bawełnianych na podkreślenie zasługuje znaczny w porównaniu z r. 1935 wzrost wywozu tkanin niebarwionych zwłaszcza zaś barwionych (drukowanych i kolorowo-tkanych) niezależnie od wzrostu eksportu pluszów i aksamitów bawełnianych. Do wzrostu wywozu tego rodzaju tkanin z Polski w roku 1936 przyczynił się niewątpliwie fakt osłabienia ekspansji eksportowej przemysłu włoskiego (w związku ze skutkami kampanii abisyń-

Tab. 12. Eksport włókienniczy z okręgu łódzkiego według rynków zbytu.
(na podstawie danych Delegatury P. I. E. w Łodzi).

RYNKI ZBYTU	1934				1935				1936			
	tonny	udział %/%	w tys. zł.	udział %/%	tonny	udział %/%	w tys. zł.	udział %/%	tonny	udział %/%	w tys. zł.	udział %/%
Kraje europejskie . . .	**3.296**	**78,8**	**23.287**	**79,7**	**2.852**	**76,1**	**20.494**	**77,0**	**2.405**	**63,8**	**15.911**	**65,8**
	100		*100*		*86,5*		*88,1*		*72,9*		*68,3*	
Kraje pozaeuropejskie .	**886**	**21,2**	**5.941**	**20,3**	**891**	**23,9**	**6.089**	**23,0**	**1.363**	**36,2**	**8.245**	**34,2**
	100		*100*		*100,4*		*102,5*		*153,8*		*138,7*	
w tym:												
Afryka	342	8,2	1,854	6,3	459	12,3	2.393	9,0	900	23,9	4.571	18,9
Azja	393	9,4	2.766	9,5	299	8,0	2.194	8,3	229	6,1	1.634	6,9
Ameryka Półn. i Środ.	42	1,0	395	1,3	95	2,6	1.219	4,6	126	3,4	1.300	5,4
Ameryka Południowa	108	2,6	916	3,2	37	1,0	278	1,1	105	2,8	719	3
Oceania	1	0	10	0	1	0	5	0	3	0	21	0
Ogółem .	**4.182**	**100**	**29.228**	**100**	**3.743,5**	**100**	**26.583**	**100**	**3.768**	**100**	**24.156*)**	**100**
	100		*100*		*89,5*		*90,8*		*90,9*		*82,6*	

*) Wg. sposobu obliczania zastosowanego w r. 1936; wg dawnej metody obliczeniowej z r. 1935 globalna wartość eksportu wyniosłaby 27.188 tys. zł, z czego do krajów europejskich 18.252 tys. zł (67,1%) oraz do krajów pozaeuropejskich 8.936 tys. zł (32,9%), w tym do Afryki 5.202 tys. zł Azji 1.359 tys. zł.

Uwaga: Transporty sprzedane „fob" porty europejskie bez podania kraju przeznaczenia zaliczono do wywozu do krajów europejskich, mimo, iż część z nich niewątpliwie docierała do krajów zamorskich.

skiej) oraz i szereg posunięć natury polityczno-handlowej, zastosowanych przez niektóre kraje importujące w stosunku do tkanin japońskiego pochodzenia (Egipt).

Wywóz odzieży w roku sprawozdawczym dokonywany wyłącznie za pośrednictwem Syndykatu Eksportu Odzieży w Łodzi, którego działalność oceniana jest nadal dodatnio zarówno pod kątem racjonalnej polityki sprzedaży, jak i pod względem organizacyjnym, utrzymał się na poziomie z roku poprzedniego. Wykazany w tablicy spadek wartościowy powstał na skutek wprowadzonego w r. 1936 odmiennego sposobu obliczania wartości poszczególnych gatunków, wobec czego dla celów porównawczych podane zostały również cyfry, wyprowadzone na podstawie przyjętej w r. 1935. Stosunek wywozu odzieży z okręgu łódzkiego i białostockiego, dokonanego przez Syndykat Eksportu był w r. 1936 jak 6 : 1.

Wśród wyrobów dzianych zmalał nieznacznie tylko eksport artykułów bawełnianych i odpadkowych (pulloverów, kaftanów, bielizny), natomiast jak już wspomniano prawie całkowicie zahamowany został wywóz rękawiczek bawełnianych, które napotykały na rynku U. S. A. konkurencję czechosłowacką, francuską, a ostatnio również japońską. Spadek wywozu beretów tłumaczy się m. in. niedostatecznie racjonalną polityką sprzedaży jaką prowadziły firmy eksportowe w r. 1935 na rynku angielskim z jednej strony oraz kwestią mody z drugiej. Wreszcie wywóz stożków wełnianych wprawdzie utrzymał się na poziomie z r. 1935 dzięki trwaniu kontraktów zawartych z odbiorcami w Stanach Zjednoczonych A. P. w końcu roku 1935, napotkał jednak w roku sprawozdawczym na znaczne trudności na skutek konkurencji włoskiej, której firmy okręgu łódzkiego w roku tym nie zdołały pokonać. W ostatecznym rezultacie eksport włókienniczy z okręgu łódzkiego pod względem wagi utrzymał się w roku sprawozdawczym na poziomie z roku poprzedniego, wzrósł natomiast pod względem wartości o 2,2% (przy zastosowaniu do obliczenia cyfr porównywalnych t. j. 26.583 tys. w r. 1935 i 27.188 tys. w r. 1936; tab. 11).

Nader pomyślnie rozwijał się w okresie sprawozdawczym wywóz włókienniczy z okręgu łódzkiego pod względem kierunkowym. W dążeniu do częściowego wyrównania w obrocie z pozaeuropejskimi krajami zamorskimi ujemnego salda polskiego bilansu handlowego, niepomyślnie kształtującego się m. in. na skutek znacznego importu z tych krajów surowców włóknistych, przemysł prze-

twórczy zdołał w roku sprawozdawczym znacznie powiększyć swój wywóz właśnie do tych krajów, stąd też udział ich wśród wszystkich rynków zbytu polskiego przemysłu włókienniczego pod względem wartości wzrósł z 23% w r. 1935 do 34,2% w roku sprawozdawczym (tab. 12). W liczbach absolutnych eksport włókienniczy z okręgu łódzkiego do krajów zamorskich w porównaniu z r. 1935 wzrósł o 53,1% pod względem wagi oraz o 35,4% pod względem wartości. Jest to objaw, tym więcej zasługujący na podkreślenie, że na tle ogólnych wysiłków, czynionych w tym samym kierunku przez wszystkie gałęzie polskiego przemysłu i handlu o g ó l n o-p o l s k i wywóz do krajów pozaeuropejskich pod względem wartości wzrósł w r. 1936 w stosunku do r. 1935 z 127,0 mil. do 145,9 mil. zł. t. j. o 14,9%, dzięki czemu udział tych rynków zbytu w całym polskim wywozie*) wzrósł z 13,7% w r. 1935 do 14,2% w r. 1936. Równocześnie udział eksportu w ł ó k i e n n i c z e g o z okregu łódzkiego na rynki pozaeuropejskie w ogólno-polskim wywozie zamorskim wzrósł z 4,8% do 5,7% w r. sprawozdawczym.

Wreszcie na podkreślenie zasługuje fakt, iż w wyniku przeświadczenia o korzyściach gospodarczych związanych z pominięciem pośrednictwa w eksporcie na rynki pozaeuropejskie, przemysł włókienniczy okręgu łódzkiego poczynił w ostatnich latach znaczne postępy w kierunku usamodzielnienia działalności eksportowej. Świadczy o tym okoliczność, iż poważna rola, jaką jeszcze w niedalekiej przeszłości odgrywało w dyspozycji eksportowej wyrobami włókienniczymi okręgu łódzkiego pośrednictwo portów niemieckich, holenderskich, belgijskich oraz częściowo angielskich i francuskich jako handlowych centrów rozdzielczych, straciła stopniowo na znaczeniu, albowiem nastąpił dalszy spadek wartości wyrobów łódzkiego przemysłu włókienniczego sprzedanych „fob" lub „cif" porty obce dla celów reeksportu. Ponieważ towary reeksportowane przez obcych pośredników traciły w przeważnej mierze charakter pochodzenia polskiego, wysiłek kontynuowany przez łódzki przemysł włókienniczy w kierunku usamodzielnienia wywozu ocenić należy jako objaw dodatni zarówno z punktu widzenia interesów gospodarczych państwa jak i propagandy towarów polskich na nowych rynkach zbytu.

---

*) poza pozycją „zaopatrywanie statków morskich i transporty dyspozycyjne".

II. PRZEMYSŁ CHEMICZNY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	29.354	31.104	32.927	5.152	5.899	6.308	78,7	82,0	87,6
II	30.203	32.148	33.871	5.361	5.949	6.325	79,2	84,2	87,0
III	30.918	32.819	34.482	5.607	6.060	6.384	80,2	84,6	88,8
IV	31.197	32.910	35.106	5.683	6.104	6.494	83,2	88,5	89,6
V	31.811	33.248	35.684	5.811	6.238	6.595	84,4	84,8	89,2
VI	31.931	33.870	35.710	5.827	6.379	6.615	83,2	90,1	89,9
VII	31.406	33.669	35.467	5.896	6.361	6.679	79,9	86,2	95,1
VIII	31.323	33.557	35.672	5.916	6.486	6.697	78,8	84,3	92,5
IX	31.840	34.316	36.286	6.007	6.545	6.696	81,8	88,0	95,3
X	31.915	34.362	36.205	5.996	6.555	6.706	84,3	90,1	94,9
XI	31.721	33.749	36.217	5.976	6.518	6.735	84,8	91,5	95,3
XII	30.994	33.091	35.792	5.886	6.398	6.664	85,2	87,6	96,5

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	15.401	16.444	17.022	2.991	3.337	3.248
II	15.705	16.517	17.627	3.187	3.337	3.355
III	15.962	17.157	18.165	3.198	3.477	3.581
IV	15.908	17.146	19.819	3.186	3.418	3.970
Razem	62.986	67.264	72.633	12.562	13.569	14.134
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		94,0	Polska = 100		19,5
	1935 = 100		108,0	1935 = 100		104,2

Pragnąc otrzymać dokładniejszy obraz sytuacji przemysłu chemicznego Izba rozszerzyła, podobnie zresztą jak i w innych działach przemysłu, swe dochodzenie ankietowe na większą liczbę przedsiębiorstw, aniżeli w latach poprzednich. Podczas, gdy dotychczas kry-

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu chemicznego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

Grupa	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1) Fabryki sztucznego jedwabiu . .	1	1	3.813	4.080	1.265.240	1.295.000	102,4
2) Przemysł organiczny	4	4 *8*	750	1.023 *1.048*	203.840	257.351 *263.793*	126,3
3) Przemysł nieorganiczny	4	4 *27*	62	80 *159*	20.060	22.987 *48.112*	114,6
4) Fabryki materiałów wybuchowych	1	1	—	—	—	—	—
5) Fabryki przerobu tłuszczów i mydeł	3	3 *13*	26	27 *78*	7.371	7.901 *21.399*	107,2
6) Fabryki wyrobów gumowych:							
a) obuwia . . .	2	2	2.417	2.546	504.374	571.051	113,2
b) artykułów technicznych . .	1	1	22	21	10.555	12 931	122,6
c) wyrobów azbestowo-gumowych	1	1	138	137	37.124	41.599	112,1
d) wyrobów różnych.	—	1	—	12	—	2.198	—
Razem	17	18 *55*	7.228	7.926 *8.081*	2.048.564	2.211.010 *2.256.075*	107,9 *110,1*

Uwaga: cyfry pochyłe dotyczą zakładów objętych dotąd statystyką Izby wraz z nowowłączonymi zakładami.

terium włączenia przedsiębiorstwa do statystyki Izby stanowił fakt wykupywania przez nie świadectwa przemysłowego conajmniej V-ej kat. przemysłowej, to przy opracowaniu cyfr niniejszego sprawozdania Izba kierowała się intencją uchwycenia pewnych ważnych działów w całokształcie wytwórczości chemicznej, stanowiących domenę

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu chemicznego objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29).

	Ilość w tonnach			Wartość w zł.	
	1935	1936		1935	1936
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935=100	Liczby bezwzględne	
1. Jedwab sztuczny . .	3.583,0	3.358,9	93,7	35.794.300	33.179.463
tekstra	321,3	570,3	177,5	1.429.651	2.216.279
tomofan	232,7	379,0	162,9	744.650	1.171.917
2. Przemysł chemiczny organiczny:					
a) produkty chemiczno-techniczne . .	1.168,3	1.382,7	118,4	5.014.252	6.065.576
		3.099,4			*7.007.651*
b) barwniki	1.349,0	1.578,8	116,8	9.980.044	10.981.194
		1.802,0			*12.307.702*
c) preparaty farmaceutyczne	11,7	14,1	120,5	546.337	689.372
3. Przemysł chemiczny nieorganiczny:					
a) produkty chemiczno-techniczne . .	3.683,2	3.911,3	106,2	1.753,373	1.806.289
b) ultramaryna, farby i lakiery	280,6	297,9	106,2	461.270	475.930
		6.231,8			*4.544.251*
c) sól glauberska . .	6.778,4	5.403,8	79,5	338.918	270.189
d) tlen w 1000 m² .	138,0	157,0	113,8	362.349	365.547
4. Tłuszcze i mydła*) .	308,0	754,7	245,0	392.000	919.000
		3.192,5			*3.273.378*
5. Klej chromowy . .	—	—	—	—	—
6. Przemysł gumowy:					
a) obuwie gumowe par	3.094.094	3.505.364	113,3	7.206.752	9.221.016
b) artykuły techn. .	116,0	149,0	128,5	393.000	445.000
c) wyroby azbestowo-gumowe	464,0	517,0	111,4	1.462.000	1.537.000
d) węże pożarnicze impregnowane mtr.	54.000	45.000	83,3	158.000	128.000
e) wyroby różne (obcasy, nici gumowe, skóra gum., smoczki itp.)	149,0	326,3	219,0	233.486	772.293
Razem .	—	—	—	66.019.158	70.244.065
					78.935.347

Uwaga: Cyfry pochyłe odnoszą się do zakładów objętych dotąd statystyką Izby wraz z nowowłączonymi.

mniejszych zakładów, wykupujących świadectwa niższej kategorii. Wskutek tego cyfry za rok sprawozdawczy objęły uruchomienie i produkcję szeregu mniejszych fabryk barwników, chemikalii, środków wykończalniczych dla przemysłu włókienniczego oraz mydlarń. Włączenie tych fabryk w zakres statystyki zmieniłoby oczywiście porównywalność z rokiem ubiegłym. Z tego względu Izba ograniczyła się do wyliczenia wskaźników zatrudnienia (tab. Nr. 3) i produkcji (tab. Nr. 4) jedynie w odniesieniu do zakładów, objętych ankietą w roku poprzednim; cyfry zaś odnoszące się do wszystkich zakładów łącznie z nowowłączonymi podała jedynie w ich wysokości absolutnej *(odnosi się do cyfr pochyłych w tabl. 4)* stwarzając w ten sposób na przyszłość rozszerzoną i bardziej do rzeczywistości zbliżoną podstawę sprawozdawczą.

Porównywując ogólny wskaźnik liczby przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni ustalony przez Izbę (107,9) z wskaźnikiem zatrudnienia wyliczonym dla okręgu łódzkiego na podstawie danych G.U.S. (104,2) (patrz tab. 2) stwierdzić należy, iż obie te cyfry niewiele od siebie odbiegają. Stosunkowo największy wzrost zatrudnienia wykazuje grupa artykułów organicznych oraz techniczno-gumowych. Natomiast wzrost zatrudnienia innych gałęzi przemysłu chemicznego w niewielkim stopniu przekroczyły przeciętny wzrost zatrudnienia całego przemysłu chemicznego z wyjątkiem przemysłu sztuczno-jedwabnego, który aczkolwiek zwiększył swe zatrudnienie w porównaniu z rokiem ubiegłym, wykazuje jednak stosunkowo najniższy wzrost zatrudnienia. Przyczyną tego relatywnie niskiego wzrostu było zmniejszenie produkcji sztucznego jedwabiu, o którym mowa będzie poniżej. Znaczny wzrost zatrudnienia fabryk wyrobów gumowych spowodowany został m. in. utworzeniem w roku sprawozdawczym fabryki, wyrabiającej smoczki, potniki, skraplacze i woreczki do wiecznych piór oraz rozszerzeniem produkcji jednej z istniejących fabryk wyrobów gumowych w dziale galanterii gumowej (zabawki, czapki kąpielowe, gąbki i t. p.).

Rozmiary produkcji artykułów chemicznych kształtowały się w roku sprawozdawczym m. in. równolegle do stanu zatrudnienia. Z wyjątkiem sztucznego jedwabiu i węży pożarniczych impregnowanych wszystkie artykuły ujawniają znaczne zwiększenie produkcji, które najjaskrawiej występuje w pozycji sztucznych włókien zastępczych, tomafanu oraz wspomnianej galanterii gumowej. Świadczy to o żywotności przemysłu chemicznego, który na terenie okręgu łódz-

kiego rozwija się pomyślnie, rozbudowując z roku na rok swą wytwórczość oraz wprowadzając na rynek coraz to nowe artykuły.

1. Jedwab sztuczny.

Podana w zeszłorocznym sprawozdaniu cyfra światowej produkcji sztucznego jedwabiu w r. 1935 (500.000 tonn), według ostatnio opublikowanych danych okazała się zbyt wygórowana. Według bowiem danych Związku Przemysłu Chemicznego R. P. światowa wytwórczość sztucznego jedwabiu osiągnęła w tymże roku ok. 420.000 tonn, w roku sprawozdawczym zaś — ok. 460.000 — nastąpiło więc zwiększenie produkcji o 9½%. Porównywując tę cyfrę z procentowym wzrostem wytwórczości w latach poprzednich, stwierdzić należy, iż rozwój światowej produkcji jedwabiu sztucznego, wykazujący dotąd znaczną intensywność został chwilowo zahamowany.

Według danych wymienionego wyżej Związku produkcja w Anglii i we Włoszech utrzymała się na poziomie roku poprzedniego. Dalszy intensywny wzrost natomiast nastąpił w krajach, których polityka gospodarcza zmierza wyraźnie do możliwie daleko idącej samowystarczalności w dziedzinie zaopatrzenia w surowce t. j. w Japonii, gdzie wytwórczość podniosła się z 99 tys. tonn, wyprodukowanych w 1935 roku, na 125 tys. tonn czyli o ok. 26% i w Niemczech—wykazujących wzmożenie z 47 tys. tonn na 55 tys. tonn czyli o ok. 17%. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej zwiększenie produkcji sztucznego jedwabiu wyniosło już tylko około 12%*).

Jeśli chodzi o produkcję sztucznego jedwabiu w Polsce — to już w poprzednim swym sprawozdaniu Izba wskazała na fakt, iż pozostaje ona w tyle za rozwojem światowym. W roku sprawozdawczym rozbieżność ta występuje jeszcze jaskrawiej, gdyż według G. U. S. wytwórczość sztucznego jedwabiu w Polsce zmniejszyła się z 5.380 tonn wyprodukowanych w 1935 roku na 5.129 tonn czyli o około 4,7%.

Natomiast zbyt jedwabiu sztucznego w skali ogólno-polskiej wg. danych G. U. S. wzrósł z 5.044 tonn w 1935 r. na 5.358 tonn w roku sprawozdawczym, t. j. o ok. 6%.

Fakt ten doprowadza do wniosku, iż zmniejszenie produkcji nie zostało spowodowane spadkiem zapotrzebowania ze strony przemysłu przetwórczego, a natomiast przypuszczalnie istnieniem większych zapa-

---

*) Wg. danych Związku Przemysłu Chemicznego R. P. — Sprawozdanie za 1936 rok.

sów z roku poprzedniego, które skłoniło przemysł do ograniczenia swej produkcji, przy czym przemysł sztuczno-jedwabny okręgu łódzkiego pracował w roku sprawozdawczym w warunkach nieco gorszych od 2-ch pozostałych fabryk polskich *). Świadczy o tym wykazane w tab. 5 zmniejszenie jego udziału w produkcji ogólno-polskiej z 66,6% na 65,5%.

Tab. 5. Produkcja jedwabiu sztucznego w Polsce i okręgu łódzkim.

(Polska do r. 1930 — wg. Zw. Przem Ch. R. P.; w innych latach — wg. G. U. S.; okręg Izby — wg. ankiety Izby).

Rok	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	Kg.	Wskaźniki 1926=100	Wskaźniki Świat=100	Kg.	Wskaźniki 1926=100	Wskaźniki Polska=100
1926	840.000	100,0	0,81	720.000	100,0	89,5
1927	1.500.000	178,5	1,09	1.350.000	179,5	99,0
1928	2.510.000	298,0	1,44	2.166.000	288,0	86,2
1929	2.730.000	325,0	1,51	2.131.000	283,3	78,0
1930	2.700.000	321,4	1,50	2.202.000	292,8	81,6
1931	3.643.000	433,7	1,71	2.553.000	339,5	70,1
1932	3.365.000	400,6	1,43	1.929.000	256,5	57,3
1933	3.600.000	428,5	1,27	2.274.000	302,4	62,0
1934	4.391.000	522,7	1,25	2.830.400	393,1	64,5
1935	5.380.000	640,5	1,28	3.583.000	497,6	66,6
1936	5.129.000	610,6	1,115	3.358.900	466,5	65,5

Na skutek redukcji wytwórczości ogólno-polskiej uległ również — jakkolwiek nieznacznemu — pogorszeniu w roku sprawozdawczym bilans wymiany jedwabiu sztucznego Polski z zagranicą.

Na niepomyślny układ w bilansie wymiany wpłynął nie tylko spadek produkcji, lecz także w równej mierze spadek eksportu sztucznego jedwabiu o ok. 12%, spowodowany wzrastającymi trudnościami,

*) Powyższemu twierdzeniu dotyczącemu utrzymania się zapotrzebowania na sztuczny jedwab nie przeczy wykazany w tab. 6-ej na str. 69 spadek konsumcji krajowego sztucznego jedwabiu. Pozorna sprzeczność bowiem spowodowana jest tym, iż w tabeli tej za podstawę obliczenia spożycia przyjęto produkcję zamiast zbytu sztucznego jedwabiu.

na jakie napotyka wywóz na poszczególnych rynkach odbiorczych czy to w postaci ograniczeń kontyngentowych, restrykcji dewizowych czy też wreszcie konkurencji państw trzecich, wśród których w pierwszym rzędzie wyliczyć należy Japonię i Niemcy. Poza tym na pogorszenie bilansu wymiany z zagranicą wpłynął wzrost przywozu sztucznego jedwabiu, który wskutek równoczesnego spadku produkcji krajowej zdołał podnieść swój udział w ogólnym zużyciu sztucznego jedwabiu w Polsce z 2,4% na 2,7%.

Tab. 6. Produkcja, eksport, import i konsumcja jedwabiu sztucznego w Polsce.

(bez uwzględnienia odpadków jedwabiu sztucznego; produkcja do r. 1930 wg. Zw. Przem. Chem. R. P.; od r. 1931—wg. G. U. S.; eksport wg. ankiety Izby; import wg. G. U. S. w kg.).

Rok	Produkcja	Eksport	Import	Konsumcja wewnętrz. jedwabiu		
				ogólna	krajowego	zagranicznego
1926	840.000	215.557	66.100	690.543	90,4%	9,6%
1927	1.500.000	183.489	393.800	1.710.311	76,9%	23,1%
1928	2.510.000	218.029	756.800	3.048.771	75,2%	24,8%
1929	2.730.000	635.445	513.100	2.607.655	80,3%	19,7%
1930	2.700.000	818.900	371.800	2.262.900	83,6%	16,4%
1931	3.643.000	1.011.000	306.000	2.938.000	89,6%	10,4%
1932	3.365.100	859.000	112.100	2.618.100	95,7%	4,3%
1933	3.600.000	615.000	104.400	3.089.400	96,6%	3,4%
1934	4.391.000	275.000	85.500*)	4.201.500	97,9%	2,1%
1935	5.380.000	259.000	126.900	5.247.900	97,6%	2,4%
1936	5.129.000	228.000	134.000	5.035.000	97,3%	2,7%

Uwaga: Wobec zmiany nomenklatury celnej dane od 1934 r. są niezupełnie porównywalne z danymi do 1933 r.

Wręcz odmiennie kształtowała się natomiast sytuacja na odcinku produkcji sztucznych włókien ciętych, którym ze względu na wzrastające ich znaczenie w gospodarce surowcowej włókiennictwa należy poświęcić obecnie szczególną uwagę. Światowa wytwórczość sztucznych włókien, która w roku poprzednim wynosiła już około 67 tys. tonn, podniosła się w roku sprawozdawczym na 134 tysiące tonn czyli

o rekordową cyfrę 115%*). Również i w Polsce ujawnił się w roku sprawozdawczym poważny wzrost wytwórczości włókien sztucznych, będący wyraźnym odbiciem dążeń polityki gospodarczej, zmierzającej do zastąpienia przywozu zagranicznych surowców włóknistych — surowcami wyprodukowanymi w kraju.

Podczas gdy w roku 1935 wyprodukowano w Polsce tylko 321 tonn sztucznego przędziwa, wytwórczość jego w roku sprawozdawczym podniosła się według G. U. S. na 548 tonn, według ankiety Izby zaś na 570 tonn czyli o około 71% względnie 77,5%, zbyt zaś zwiększył się z 253 tonn na 452 tonny t. j. o około 79%.

Dalszym bodźcem dla zwiększenia zainteresowania przemysłu włókienniczego tym surowcem krajowym stanowić mogłoby wydatne obniżenie jego ceny. Stwierdzić bowiem należy, iż ceny krajowych sztucznych włókien zarówno w porównaniu do cen zagranicznych jak i do możliwości płatniczych polskiego konsumenta są nadal jeszcze zbyt wygórowane, pomimo, że zostały w roku sprawozdawczym obniżone o 7—10%.

Zainteresowanie przemysłu włókienniczego sztucznym włóknem zastępczym w obliczu trudności, związanych z przywozem surowców zagranicznych, oczywiście z każdym rokiem wzrasta. Świadczy o tym nie tylko wzmożenie zbytu sztucznych włókien krajowych, lecz także i zagranicznych, których sprowadzono w 1935 r. — 15,7 tonn wartości 157.000 zł., w roku sprawozdawczym zaś — 37,7 tonn wartości 303.000 zł. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż w roku sprawozdawczym zawiązało się na terenie okręgu łódzkiego konsorcjum dla eksploatacji włoskiego wynalazku produkcji syntetycznej wełny z mleka. Niezależnie od tego szereg fabryk włókienniczych przystąpił do przeprowadzenia badań nad kotonizacją lnu i konopi, poczynających już wydawać konkretne wyniki. Ponadto w budowie jest przedsiębiorstwo, które w najbliższym już czasie dostarczać będzie t. zw. kotoniny na rynek. Powyższe wysiłki świadczą niewątpliwie, że idea choćby nawet częściowego uniezależnienia się od surowców zagranicznych znalazła w sferach przemysłowych nie tylko zrozumienie, lecz czynne i daleko idące poparcie.

W zakresie półproduktów używanych przy produkcji sztucznych włókien zanotować należy znaczny wzrost produkcji siarczku węgla,

---

*) Sprawozdanie za rok 1936 Związku Przemysłu Chemicznego R. P.

dzięki czemu nie zachodzi obecnie potrzeba sprowadzania go z zagranicy. Równie pomyślnie rozwija się wytwórczość tomofanu i słomki tomofanowej, której wskaźnik w porównaniu z rokiem poprzednim wyniósł 163.

2. Barwniki syntetyczne.

W poprzednim swym sprawozdaniu rocznym Izba już wyjaśniła, że produkcja barwników i chemikalii wyrażana wagowo nie zawsze może być brana pod uwagę, jako absolutny miernik oceny sytuacji przemysłu chemicznego. Ciągłe postępy techniczne w fabrykacji chemikalii, dzięki czemu osiągane jest lepsze wykorzystanie surowców oraz większa koncentracja produktów, sprawia, że produkcja pod względem wagi może ulec zmniejszeniu, podczas gdy jej ogólna wartość wykazuje nadwyżkę świadczącą o tym, że faktycznie wytworzono więcej, zwłaszcza, że i stan zatrudnienia przedsiębiorstw wzmaga się pomimo spadku wagowo określonej produkcji. Zastrzeżenie to poczynić wypada również w niniejszym sprawozdaniu z uwagi na to, że pomimo niewątpliwie pomyślnego kształtowania się sytuacji branży barwnikarskiej, dane G. U. S. za 1936 rok wykazują w porównaniu z rokiem poprzednim spadek ilościowy (wagowy) wytwórczości o około 3%, zwiększenie zaś zbytu z 1.767 tonn w 1935 roku na 1.814 tonn w roku sprawozdawczym t. j. tylko o około 3%.

Słuszność tego poglądu potwierdzają m. in. cyfry, dotyczące wartości produkcji i zbytu barwników ogłoszone przez G. U. S. Podczas gdy wspomniana wartość w 1935 r. wynosiła 18,1 milj. zł. wzrosła ona w roku sprawozdawczym do 19,8 milj. zł. t. j. o około 9%, obroty zaś podniosły się z 17,4 milj. zł. na 19,8 milj. zł. czyli o około 14%.

W okręgu łódzkim produkcja barwników w fabrykach, objętych sprawozdaniem Izby za rok poprzedni wzrosła w roku sprawozdawczym o około 17%, w związku z czym udział jego w ogólno-polskiej wytwórczości (biorąc za podstawę cyfry G. U. S.) podniósł się na 87%. Statystyka produkcji zmieniłaby się oczywiście jeszcze bardziej na korzyść okręgu łódzkiego, gdyby do wymienionych wyżej cyfr włączyć produkcję szeregu mniejszych zakładów okręgu łódzkiego, pominiętych przy obliczaniu wskaźników ze względów podanych w uwagach wstępnych.

Zdolność produkcyjna przemysłu barwnikarskiego wykorzystana była w roku sprawozdawczym wg. relacyj firm o około 70%. Zbyt

barwników i chemikalii kształtował się na ogół zadowalniająco. Sprzedaż odbywała się nadal na warunkach w porównaniu z poprzednim rokiem niezmienionych, porozumienie bowiem ze światowym kartelem barwnikarskim, regulujące warunki sprzedaży, nie uległo żadnym modyfikacjom. Ceny natomiast barwników dzięki potanieniu i usprawnieniu fabrykacji wykazywały tendencję zniżkową.

Po przejściowym zmniejszeniu w 1935 roku nastąpił w roku sprawozdawczym nienotowany od szeregu lat wzrost importu barwników,

Tab. 7. Produkcja, eksport i konsumcja barwników w Polsce.

produkcja w r. 1927—29 wg. ankiety Izby; produkcja w r. 1930—36 oraz handel zagraniczny — wg. G. U. S.; w tonnach).

Rok	Produkcja	Eksport	Import	Konsumcja		
				ogółem	krajowych	zagranicznego
1927	1.350,0	60,0	1.057,4	2.355,4	55,1%	44,9%
1928	1.200,0	31,3	1.056,8	2.104,1	49,8%	50,2%
1929	804,6	5,9	654,9	1.453,6	54,9%	45,1%
1930	867,0	19,9	474,5	1.321,6	64,1%	35,9%
1931	1.032,0	46,6	403,8	1.389,2	70,9%	29,1%
1932	ok. 1.013,0	10,0	290,6	1.293,6	77,5%	22,5%
1933	1.447,0	6,5	268,1	1.708,6	84,3%	15,7%
1934	1.770,0	19,1*)	264,9*)	2.015,8	86,9%	13,1%
1935	1.858,0	1,7	238,1	2.094,4	88,6%	11,4%
1936	1.805,0	4,2	339,0	2.139,8	84,2%	15,8%

wynoszący prawie 42% w porównaniu z 1935 rokiem. Na powyższą cyfrę złożył się przede wszystkim import barwników z Niemiec, który podniósł się prawie czterokrotnie. W znacznie mniejszym stopniu zwiększył się przywóz barwników francuskich. Przywóz z pozostałych krajów dostarczających barwników na rynek polski, a więc z Szwajcarii i Anglii uległ natomiast dość pokaźnej redukcji. W pozycji „inne kraje“ tab. 8 zawarty jest przywóz barwników z Czechosłowacji i Stanów Zjednoczonych A. P.

*) Wobec zmiany nomenklatury celnej dane od r. 1934 są niezupełnie porównywalne z danymi do r. 1933.

Przyczyny zwiększenia importu barwników szukać należy w lepszym na ogół zatrudnieniu przemysłu włókienniczego, w związku z którym wzrosło nietylko zapotrzebowanie na barwniki krajowe, lecz także na zagraniczne głównie na specjalne gatunki. Znaczne zwiększenie importu barwników niemieckich tłumaczyć należy ustaleniem wyższych kontyngentów na te artykuły w umowach polsko-niemieckich. Jakkolwiek dość pokaźny spadek udziału procentowego barwników polskich w ogólno-polskiej konsumcji barwników uważać należy za fakt ujemny, to jednak stwierdzić należy, że wpłynęły na to względy zupełnie niezależne od przemysłu barwnikarskiego, który stale i wytrwale dąży do zaspokojenia wszelkich potrzeb rynku wewnętrznego, w związku z czym nie ustaje w wysiłkach inwestycyjnych, zmierzających z jednej strony do potanienia kosztów fabrykacyjnych, z drugiej zaś do wprowadzenia na rynek coraz to więcej nowych niewyrabianych w kraju artykułów. W roku sprawozdawczym omawiana gałąź przemysłu może poszczycić się nowymi zdobyczami w dziedzinie usprawnienia i rozszerzenia produkcji. Wg. doniesień Związku Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej rozbudowana została produkcja „naftoli“ i odpowiednich „zasad“, stosowanych przy produkcji barwników lodowych, dzięki czemu mogą być w kraju wyrabiane wszelkie barwniki tego gatunku, z wyjątkiem koloru zielonego. Ponadto na odcinku półproduktów syntetyczno-organicznych podjęta została wytwórczość szeregu związ-

Tab. 8. Import barwników wg. krajów pochodzenia.
(w tonnach)

Kraje	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Niemcy	763,3	683,4	415,8	279,1	266,1	182,6	160,3	78,3	38,6	148,3
Szwajcaria . .	204,2	191,5	157,8	113,3	98,7	61,7	60,9	88,7	100,6	89,6
Francja	37,8	28,1	24,1	34,0	16,8	22,0	17,5	9,4	17,5	26,2
Włochy	20,0	90,5	27,0	—	—	—	—	—	—	—
Anglia*) . . .	—	—	—	—	—	—	—	77,5	65,9	55,9
Pozostałe kraje	32,1	63,3	30,2	48,2	22,2	24,3	29,4	11,0	15,8	19,0
Ogółem .	1.057,4	1.056,8	654,9	474,6	403,8	290,6	268,1	264,9	238,1	339,0

*) do roku 1934 import z Anglii zawarty jest w pozycji „Pozostałe kraje“.

ków, jak: beta-naftyloaminy, kwasu alfa-naftyloaminosulfonowego 1.6 + 1.7 (kwas Cleve), kwasu alfa-naftyloaminosulfonowego 2.1 (kwasu Tobiasa), kwasu fenylonaftyloaminosulfonowego 1.8., dwuchlorobenzydyny, czterometylodwuaminobenzhydrolu, czteroetylodwuaminobenzhydrolu, kwasu paraaminosalicylowego, kwasu aminonaftolosulfonowego 2.5.7. (kwas I).

Eksport barwników polskich, jakkolwiek wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim, nie osiągnął poważniejszych rozmiarów. Na przeszkodzie staje temuż wywozowi konkurencja innych państw, eksportujących po niezwykle niskich cenach. Ponadto stwierdzić należy, iż krajowy przemysł barwnikarski na razie nastawia swą produkcję przede wszystkim na zaspokojenie potrzeb rynku wewnętrznego.

3. Przemysł gumowy.

Zaobserwowany w 1935 roku spadek produkcji obuwia gumowego uległ w roku sprawozdawczym zahamowaniu. Stwierdzenie to odnosi się zarówno do produkcji całego polskiego przemysłu gumowego, jak i do tegoż przemysłu położonego w okręgu łódzkim. Ogólnopolska produkcja obuwia gumowego według danych G. U. S. (Wiadomości Statystyczne, zeszyt Nr. 5 z dn. 15. II. 1937) wyniosła bowiem w 1936 r. na tle cyfr ostatniego czterolecia następujące ilości:

	1933 r.	1934 r.	1935 r.	1936 r.
obuwie letnie i demisezonowe . . .	3.801 tys. par	5.195 tys. par	3.864 tys. par	3.668 tys. par
kalosze	1.269 „ „	1.796 „ „	1.699 „ „	2.518 „ „
śniegowce	1.859 „ „	2.660 „ „	1.613 „ „	2.016 „ „
Razem	6.929 tys. par	9.651 tys. par	7.176 tys. par	8.222 tys. par

Całkowita produkcja obuwia gumowego w Polsce wzrosła zatem o około 14,6 %. Na powyższe zwiększenie globalnej cyfry wpłynął rozwój wytwórczości kaloszy, wykazującej poziom o 48,2 % wyższy oraz produkcji śniegowców, która wzrosła o 25,0 % w porównaniu z rokiem poprzednim. Natomiast wytwórczość obuwia demisezonowego oraz letniego sportowego i spacerowego uległa w porównaniu z rokiem poprzednim zniżce, sięgającej około 4,7 %.

Jeśli idzie o okręg łódzki, produkcja obuwia gumowego w fa-

brykach objętych ankietą Izby kształtowała się w podobny sposób, co widoczne jest z poniższego zestawienia:

	1933 r.	1934 r.	1935 r.	1936 r.
obuwie letnie i demisezonowe . . .	1.714 tys. par	2.530 tys. par	1.783 tys. par	1.727 tys. par
kalosze	396 „ „	664 „ „	569 „ „	779 „ „
śniegowce	782 „ „	1.158 „ „	741 „ „	999 „ „
Razem	2.892 tys. par	4.352 tys. par	3.093 tys. par	3.505 tys. par

Ogółem produkcja w okręgu łódzkim wzrosła zatem o 13,3 %, przy czym na kalosze przypada zwiększenie o 36,9 %, na śniegowce zaś — o 34,8 %, podczas gdy produkcja obuwia letniego i międzysezonowego wykazała spadek o 3,2 %.

Nieco odmiennie natomiast kształtował się w porównaniu z produkcją zbyt ogólno-polski obuwia gumowego, który według danych G. U.S. (Wiadomości Statystyczne, zeszyt 5 z dn. 15. II. 1937) osiągnął następujące rozmiary:

	1933 r.	1934 r.	1935 r.	1936 r.
obuwie letnie i demisezonowe	6,8 mil. zł.	9,1 mil. zł.	7,1 mil. zł.	6,5 mil. zł.
kalosze	4,0 „	4,8 „	5,3 „	6,1 „
śniegowce	9,4 „	9,7 „	7,8 „	8,8 „
Razem	20,2 mil. zł.	23,6 mil. zł.	20,2 mil. zł.	21,4 mil. zł.

Wzrost wartości zbytu wszystkich gatunków obuwia wyniósł zatem 5,9 %, z czego na kalosze przypada 15,1 %, na śniegowce — 12,8 %, podczas gdy obuwie letnie i sportowe wykazało spadek o 8,4 %.

Dysproporcja między rozmiarami zbytu i produkcji występuje jeszcze jaskrawiej na jaw, gdy porównać cyfry ilościowe produkcji i zbytu w 1936 r.

	w 1000 par	
	produkcja	zbyt
obuwie letnie i demisezonowe	3.688	3.291
kalosze	2.518	2.214
śniegowce	2.016	2.027
Razem	8.222	7.532

Powyższy stan rzeczy potwierdzają relacje firm okręgu łódzkiego, stwierdzające, że na ogół zapasy pozostałe na następny sezon zimowy i letni w porównaniu do 1935 roku nie uległy istotniejszym

zmianom. Zauważyć przy tym wypada, że stosunkowo większe zapasy pozostały w artykułach letnich, t. j. w obuwiu spacerowym i sportowym. Zjawisko to łączy się z pewnym ogólnie zaobserwowanym osłabieniem popytu na powyższe wyroby, które zdaje się przyjmować cechy stałości, wskutek czego punkt ciężkości produkcji obuwia gumowego przesuwa się na sezon zimowy, stający się głównym okresem zbytu obuwia gumowego.

Przeciętnie fabryki obuwia gumowego okręgu łódzkiego wykorzystały w roku sprawozdawczym 70 % swej zdolności produkcyjnej. Hamująco na zatrudnienie przemysłu wpływały trudności, połączone z zaopatrywaniem w surowce, co szczególnie dotkliwie przemysł odczuwał w okresach pracy sezonowej, gdy zapotrzebowanie na kauczuk wzmagało się. Ponadto na skutek ograniczeń dewizowych uległy zmianie warunki płatności za surowce, gdyż kredyty udzielane jeszcze w początku roku sprawozdawczego zostały w następstwie ograniczone. Ceny kauczuku wykazywały w ciągu roku sprawozdawczego dalszą tendencję zwyżkową, która szczególnie silne rozmiary przybrała w ostatnim kwartale. Ceny tego surowca notowane na giełdzie w Nowym Yorku (patrz tab. 2, rozdział A, Uwagi ogólne) kształtowały się w grudniu na poziomie około 40 % wyższym aniżeli w styczniu roku sprawozdawczego. Tym niemniej ceny obuwia gumowego w porównaniu z rokiem poprzednim nie uległy zmianie ze względu na stopień nasilenia konkurencyjnego. Ponadto na jakąkolwiek zmianę cennika nie pozwalało zaangażowanie się przemysłu w sezonowych zamówieniach handlu, które bezpośrednio poprzedziły zwyżkę cen surowca. Okoliczność ta wpłynęła ujemnie na rentowność zbytu obuwia gumowego i zmuszała do przeprowadzenia pewnych oszczędności fabrykacyjnych. Poza tym sytuację przemysłu utrudniała okoliczność, iż zapasy surowca nabytego po tańszej cenie były stosunkowo niewielkie.

Warunki sprzedaży w porównaniu z rokiem 1935 na ogół nie uległy istotniejszym zmianom. Sprzedaż odbywała się na rachunek otwarty wzgl. na weksle z 3-miesięcznym terminem płatności.

Import zagranicznego obuwia gumowego w roku sprawozdawczym uległ według danych G. U. S. dalszemu skurczeniu. Przemysł krajowy w zupełności pokrywał zapotrzebowanie rynku wewnętrznego. Jedynym nikłym zresztą dostawcą obuwia gumowego zagranicznego była w roku sprawozdawczym Szwecja, dostarczająca na rynek Polski wyłącznie wysokogatunkowe fabrykaty.

Z drugiej strony zmniejszył się znacznie wywóz obuwia gumowego przede wszystkim pod względem wartościowym, co widoczne jest z następującego zestawienia:

w r. 1931 — 1.152,0 tonn wartości 7,3 mil. zł.
„ 1932 — 1.596,2 „ „ 6,7 „ „
„ 1933 — 642,0 „ „ 2,8 „ „
„ 1934 — 651,4 „ „ 2,8 „ „
„ 1935 — 169,0 „ „ 0,7 „ „
„ 1936 — 92,6 „ „ 0,3 „ „

Tab. 9. Hurtowe ceny gotówkowe obuwia gumowego na rynku łódzkim.

(ceny rynkowe wg. ankiety Izby w złotych za 1 parę).

	Kalosze męskie	Śniegowce damskie	Obuwie sportowe	Obuwie spacerowe
1933				
styczeń	4,50	7,80	—	—
kwiecień	—	—	1,50	3,—
lipiec	—	—	1,20	2,80
październik . . .	3,20	6,—	—	—
1934				
styczeń	3,20	4,95	—	—
kwiecień	—	—	1,45	2,50
lipiec	—	—	1,35	2,50
październik . . .	3.20	4,95	—	—
1935				
styczeń	3,20	4,95	—	—
kwiecień	—	—	1,35	2,50
lipiec	—	—	1,35	2,50
październik . . .	3,20	4,95	—	—
1936				
styczeń	3,20	4,95	—	—
kwiecień	—	—	1,35	2,50
lipiec	—	—	1,35	2,50
październik . . .	3,20	4,95	—	—

Na spadek ten złożyły się w roku sprawozdawczym wszystkie te momenty, na które Izba zwróciła uwagę w poprzednim swym sprawozdaniu, a więc: trudności kontyngentowe, dewizowe oraz konkurencja fabryk japońskich i czechosłowackich, obniżająca uzyskiwane na rynkach odbiorczych ceny.

Konkurencja wyżej wymienionych państw w szczególności dawała się odczuć na jednym z najważniejszych rynków, t. j. Holandii, przy czym przemysł holenderski począł stosować politykę uprzywilejowania odbiorców, niesprowadzających wyrobów zagranicz-

Tab. 10. Import obuwia gumowego i kaloszy.
(wg. G. U. S.).

Rok	Ogółem		Łotwa		Szwecja		Z. S. R. R.		Inne kraje	
	waga w tonnach	wartość w tys. zł.	tonny	%	tonny	%	tonny	%	tonny	%
1927	531,5	13.172	292,2	54,9	131,7	24,8	61,2	11,5	46,4	8,8
1928	746,8	16.101	352,0	47,1	142,7	19,1	122,3	16,4	129,8	17,4
1929	442,2	8.617	86,2	19,5	68,5	15,5	229,8	52,0	57,7	13,0
1930	363,1	6.792	26,7	7,3	6,4	1,8	292,3	80,5	37,7	10,4
1931	235,3	3.674	5,2	2,2	19,7	8,4	154,1	65,5	56,3	23,9
1932	92,0	889	6,8	7,4	16,3	17,7	53,3	57,9	15,6	17,0
1933	17,8	204	0,7	3,9	9,9	55,7	1,0	5,5	6,2	34,9
1934	9,5	56	—	—	2,1	22,1	—	—	7,4	77,9
1935	8,4	92	—	—	—	—	—	—	8,4	100,0
1936	7,2	91	—	—	7,2	100,0	—	—	—	—

nych. Powyższe trudności sprawiły, iż eksport nieomal do wszystkich państw, będących odbiorcami w 1935 roku, spadł w sposób rażący, z wyjątkiem Bułgarii i Persji, do których eksport wywozu nieco zwiększył się.

Niepomyślny objaw spadku wywozu obuwia gumowego z okręgu łódzkiego, zanotowany już w roku poprzednim, trwał nadal. Eksport ten w roku sprawozdawczym skurczył się bowiem do 90.569 par wartości 213.563 zł. Tym niemniej jednak stwierdzić należy, że udział eksportu okręgu łódzkiego w wartości ogólno-polskiego wy-

wozu obuwia gumowego, dzięki wysiłkom fabryk, zwiększył się z około 59 % w 1935 roku na około 64 % w roku sprawozdawczym. Z pośród ważniejszych krajów, do których eksport ten był skierowany, wymienić należy: Austrię, Belgię, Bułgarię, Holandię, Irlandię, Węgry i Persję.

Osobno nadmienić wypada, iż pomyślnie rozwijała się w roku sprawozdawczym w okręgu łódzkim produkcja nici gumowych, która wzrosła o około 20 % i obcasów gumowych o około 30 % oraz artykułu zwanego „skórgum" prawie o 70 %.

Tab. 11. Eksport obuwia gumowego i kaloszy.
(wg. G. U. S.)

Kraje	1933		1934		1935		1936	
	q	tys. zł	q	tys. zł	q	tys. zł	q	tys. zł
Anglia	108	32	23	8	—	—	—	—
Austria	86	54	179	103	40	27	—	—
Belgia	999	351	766	274	227	84	37	17
Bułgaria *) . . .	—	—	—	—	—	—	70	43
Holandia . . .	1.790	644	1.527	571	306	101	132	47
Dania	125	41	226	136	180	51	—	—
Persja	—	—	—	—	—	—	114	45
Rumunia	1.672	951	2.322	1.061	—	—	—	—
inne kraje	1.549	737	1.471	601	938	450	573	182
Razem .	6.419	2.810	6.514	2.754	1.691	713	926	334

Eksport nici gumowych — jakkolwiek natrafiał na duże trudności na poszczególnych rynkach zbytu — podniósł się w porównaniu z rokiem poprzednim 9-ciokrotnie. Ogólna wartość eksportu wyrobów gumowych (obuwia, nici i galanterii oraz artykułów technicznych) wyniosła w roku sprawozdawczym około 354 tys. zł., spadła zatem w porównaniu z rokiem poprzednim tylko o około 16 %,

*) Do 1936 r. eksport do Bułgarii i Persji zawarty jest w pozycji „inne kraje"

dzięki temu, że wywóz szeregu nowych artykułów gumowych skompensował częściowo ubytek, jaki powstał na skutek głębokiego skurczenia eksportu obuwia gumowego.

Przemysł gumowy w okręgu łódzkim przeprowadził w roku sprawozdawczym dalsze inwestycje. Przede wszystkim podkreślić wypada, iż rozpoczęta została w II-ej połowie roku sprawozdawczego produkcja opon i dętek rowerowych i samochodowych. Miała ona raczej charakter próbnej produkcji tak, że z pełnym zatrudnieniem tych nowych działów wytwórczości liczyć się należy w roku następnym.

4. Pozostałe działy.

Sytuacja przemysłu wyrobów azbestowo-gumowych kształtowała się w roku sprawozdawczym nadal pomyślnie. W porównaniu z r. 1935 uruchomienie tegoż przemysłu wzrosło o 12,1 %, produkcja zaś wyrobów azbestowo-gumowych o 11,4 %. Dzięki wzmożeniu się ruchu inwestycyjnego w przemyśle wzrósł równocześnie napływ zamówień na wchodzące w grę wyroby. Wyjątek w tym względzie stanowi jedynie produkcja węży pożarniczych która z uwagi na panującą w tym artykule silną konkurencję poszczególnych firm między sobą i znaczny spadek cen po przejściowym rozwoju w 1935 r. obniżona została o około 17 %.

Ceny wyrobów azbestowych pod wpływem znacznej zwyżki cen surowego azbestu zwłaszcza w ostatnim kwartale, sięgającej 30—40 % wykazywały w końcu roku sprawozdawczego zwyżkę, która jednakże w zależności od stopnia nasilenia konkurencji w poszczególnych artykułach przybrała niejednolite rozmiary:

Rok	Płyty azbestowe	Tkaniny azbestowe	Nici azbestowe	Pakunki uszczelniające azbestowe przetłuszczone
	zł.	zł.	zł.	zł.
1932	1.00	6.80	4.50	4.50
1933	0.90	6.80	3.30	2.50
1934	0.90	6.30	3.55	2.80
1935	0.90	5.50	3.80	3.00
1936	0.94	5.90	4.20	3.20

Natomiast warunki płatności pozostały bez zmiany. Rachunki kryto na ogół po 30 dniach od daty faktury z potrąceniem 5% skonta za gotówkę oraz wekslami z 4-miesięcznym terminem płatności. Wypłacalność odbiorców była w dalszym ciągu zadowalniająca.

Konkurencję zagraniczną przemysł azbestowy odczuwał nadal w dotkliwy sposób, zwłaszcza w płytach azbestowych, dostarczanych głównie przez Anglię, Austrię, Czechosłowację i Niemcy po cenach wybitnie niskich. Ogólny przywóz wyrobów z azbestu wynosił:

	tonn	tys. zł.
1935 r.	94,0	435
1936 r.	86,7	387

Wywóz wyrobów azbestowych wykazuje w roku sprawozdawczym nieznaczny ubytek wartościowy, sięgający około 8%. Eksport ten skierowany był do Belgii, Holandii i Szwecji, z krajów zamorskich zaś do: Argentyny, Brazylii i Palestyny. Ogólny eksport wyrobów azbestowych z Polski wynosił:

	tonn	tys. zł.
1935 r.	24,8	50
1936 r.	22,0	41

Zdaniem zainteresowanego przemysłu dodatnio na wywóz omawianych wyrobów wpłynęłoby obniżenie taryfy kolejowej do Gdyni, która w całokształcie kosztów eksportowanego towaru kalkuluje się obecnie zbyt drogo.

Również przemysł gumowo-techniczny pracował w roku sprawozdawczym w lepszych warunkach. Stan uruchomienia poprawił się w stosunku do 1935 r. o 22,6%, produkcja zaś ujawniła wzrost o 28,5%. Pomimo wzrostu cen kauczuku przemysł ten podobnie jak i przemysł obuwia gumowego nie zdołał podwyższyć cen swych wyrobów, ponieważ zwyżka ta przypadała na okres zredukowanych zamówień przypadających corocznie na ostatni kwartał. Wskutek tego ceny nielicznych tylko artykułów mogły być podniesione, przy czym w żadnym razie nie wyrównały one zwyżki cen surowca.

Warunki płatnicze nie uległy zmianie. Obowiązywała bowiem nadal przeważnie zapłata gotówkowa względnie wekslowa, która w praktyce połączona była z pewnym przewlekaniem terminów

płatności. Wypłacalność odbiorców była jednakże nadal zadowalniająca.

Jedna z fabryk wprowadziła w roku sprawozdawczym nowy dział produkcji, nabywając zagraniczną licencję na cienkowarstwowe gumowanie metali do aparatury chemicznej.

Przechodząc z kolei do ostatniego z działów przemysłu chemicznego, t. j. m y d l a r s t w a, stwierdzić należy, że między wskaźnikiem zatrudnienia i produkcji zachodzi rażąca nierównomierność. Podczas gdy wskaźnik zatrudnienia wzrósł tylko o 7,2 %, produkcja mydła zwiększyła się 2½-krotnie. Przyczyną powyższej dysproporcji jest fakt, że jedna z firm okręgu łódzkiego, na skutek wyjątkowo niedostatecznego i nierównomiernego zaopatrzenia w surowce pracowała w 1935 roku w warunkach niezwykle anormalnych, nie wyzyskiwała przeto nie tylko swej aparatury, lecz także dorywczo i nieregularnie zatrudnionych robotników. Sytuacja tej fabryki uległa w 1936 roku znacznej poprawie, wskutek czego mogła ona podwyższyć produkcję i wyzyskać swe możliwości wytwórcze. W przeciwieństwie do tego sporadycznego wypadku ogół przemysłu mydlarskiego pracował w warunkach nie lepszych aniżeli w 1935 r. Przydziały surowców używanych przez przemysł mydlarski w dalszym ciągu pozostawały nieregularne i niedostateczne.

Ceny mydła i surowców tłuszczowych kształtowały się następująco:

	XII. 1935 r.	XII. 1936 r.
mydło w zł. za 1 kg.	1.15	1.25
oleje roślinne krajowe za 1 kg.	0.75	1.25
tłuszcze zwierzęce w funt. szterl. za t. cif Gdynia	33.—	45.—
tł. uwodornione w funt. szterl. za t. cif Gdynia	24.10	33.—
kalafonia w frank. fr.	112.—	280.—

Warunki sprzedaży uległy w porównaniu z rokiem poprzednim zaostrzeniu, z uwagi bowiem na niedostatek i podrożenie surowców oraz brak większych zapasów mydła na składach fabrycznych i w handlu przemysł ograniczył wysokość i terminy udzielanych kredytów tak, że przeważała zapłata gotówkowa. Wypłacalność odbiorców kształtowała się na ogół korzystnie.

Sprawa odpowiedniego zaopatrzenia przemysłu mydlarskiego w surowce jest zagadnieniem nietylko gospodarczym, lecz również społecznym, jeśli zważyć, że Polska znajduje się wśród krajów europejskich na szarym końcu pod względem konsumcji, zużywając

około 1.4 kg. mydła na głowę ludności rocznie. Wysoka cena surowców i wyrobu gotowego oraz niedostateczna podaż mydła hamuje jego spożycie, które nie dotrzymuje kroku corocznemu przyrostowi ludności.

Wreszcie stwierdzić należy, że w końcu roku sprawozdawczego przemysł mydlarski okręgu łódzkiego odczuwał bardzo dotkliwie konkurencję fabryk warszawskich i śląskich, co świadczy o tym, że okręgi te znajdowały się pod względem zaopatrzenia w surowce w sytuacji korzystniejszej aniżeli wytwórnie okręgu łódzkiego.

Produkcja ultramaryny reprezentowana na terenie okręgu łódzkiego przez wytwórnię w Kaliszu utrzymała się w roku sprawozdawczym na poziomie roku ubiegłego. Cena tego artykułu nie uległa żadnej zmianie.

Jedyna fabryka kleju chromowego położona na terenie okręgu łódzkiego pozostawała w dalszym ciągu unieruchomiona.

III. PRZEMYSŁ METALOWY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	47.504	56.450	53.209	3.399	3.816	4.212	46,3	53,8	62,7
II	50.684	58.547	55.679	3.664	4.029	4.414	50,7	60,2	65,9
III	51.895	61.205	58.262	3.956	4.139	4.605	51,0	61,9	67,8
IV	53.279	62.362	61.675	3.982	4.265	4.703	53,8	63,8	72,4
V	54.413	64.179	63.667	4.025	4.036	4.791	54,7	63,7	73,8
VI	54.707	64.316	65.515	4.023	4.067	4.738	51,6	66,6	78,5
VII	57.159	66.549	69.381	4.130	4.313	4.987	51,5	64,5	79,0
VIII	58.930	67.862	71.411	4.054	4.340	5.029	55,7	64,8	79,2
IX	60.947	69.806	72.896	4.099	4.429	5.184	55,9	65,5	80,2
X	61.974	70.858	73.371	4.028	4.366	5.026	58,8	67,4	82,5
XI	62.405	70.469	73.588	3.997	4.430	5.123	61,9	68,9	83,7
XII	57.311	66.314	71.221	3.782	4.178	5.224	59,1	66,6	83,9

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29)

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	24.118	29.084	32.154	1.848	2.081	2.312
II	25.431	30.296	35.263	2.038	2.085	2.512
III	29.508	34.620	40.924	2.137	2.307	2.689
IV	30.721	35.134	46.258	2.102	2.334	2.926
Razem	109.778	129.134	154.599	8.125	8.807	10.439
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		77,1	Polska = 100		6,8
	1935 = 100		119,7	1935 = 100		118,5

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu metalowego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935 = 100
A. Grupa metalowo-żelazna							
1. **Fabryki metalowo-maszynowe wielowydziałowe** . . .	5	5	925	1.184	245.063	311.913	127,3
2. **Odlewnie żelaza, stali i przedmiotów kuto-lanych** . . .	6	6	162	181	42.942	47.225	109,9
3. **Fabryki wyrobów kotlarskich, konstr. żelaznych i mebli** .	10	10	161	240	52.259	60.583	115,9
4. **Fabryki wyrobów metalowych** . . .	8	8	1.081	1.082	321.023	327.865	102,1
5. **Fabryki wyrobów ciągnionych** . . .	3	3	571	1.078	166.380	267.349	160,7
6. **Fabryki wyrobów żelaznych, kutych, prasowanych i tłoczonych**	12	11	297	364	97.390	96.725	99,3
B. Grupa maszynowo-elektrotechniczna							
7. **Fabryki maszyn** .	**25**	**27**	**677**	**919**	**165.169**	**249.205**	**150,8**
a) włókienniczych .	12	13	393	496	83.921	133.707	159,3
b) rolniczych i spoż.	10	10	167	213	39.797	55.202	138,9
c) silników i turbin	1	1	99	182	36.553	53.171	145,5
d) różnych	2	3	18	28	6.474	7.125	110,1
8. **Fabryki instrumentów metalowo-precyzyjnych**	2	4	59	94	11.362	22.438	197,5
9. **Fabryki elektro- i radio-techniczne** .	10	10	516	753	127.341	158.145	124,2
10. **Fabryki środków przewozowych** . .	1	2	8	166	2.599	49.244	1.894,7
11. **Warsztaty reparacyjne i rytownie walców**	10	10	274	250	68.498	63.782	93,1
Ogółem .	92	96	4.731	6.311	1.300.026	1.654.474	127,3

Polski przemysł metalowy wykazał w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem ubiegłym wydatny wzrost stopnia uruchomienia, wyrażający się według danych G. U. S. wskaźnikiem 119,7. Udział okręgu łódzkiego w ogólnopolskim przemyśle metalowym pozostał bez zmiany i stanowił 6,8 % ogólnej ilości przepracowanych robotniko-godzin, przy czym wzrost stanu uruchomienia tego przemysłu w okręgu łódzkim wynosił według G.U.S. 18,5 %. Według ankiety Izby wskaźnik wzrostu stanu uruchomienia był wyższy (27,3%) co wynika niewątpliwie z faktu, że ankieta Izby objęła ilość przedsiębiorstw, zatrudniających łącznie 6.311 robotników, natomiast dane G. U. S. dotyczą przedsiębiorstw o łącznej ilości 5.224 robotników; poza tym w roku sprawozdawczym stan zatrudnienia przemysłu metalowego uzupełniono danymi statystycznymi dostarczonymi przez 4 przedsiębiorstwa, które w roku poprzednim odnośnych danych nie nadesłały.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wzrost stopnia uruchomienia fabryk wyrobów ciągnionych (o 60,7 %) a to wskutek zwiększenia produkcji cieńszych i szlachetniejszych gatunków drutu, fabryk maszyn (o 50,8 %) i fabryk metalowo-maszynowych wielowydziałowych (o 27,3 %). Wskaźnik stanu uruchomienia fabryk instrumentów metalowo-precyzyjnych osiągnął nawet liczbę 197,5 wskutek objęcia tą grupą 2-ch nowych przedsiębiorstw. Wydatny wzrost ilości przepracowanych robotniko-dni dał się zauważyć również w przemyśle elektro- i radiotechnicznym (24,2 %). Pozostałe gałęzie przemysłu metalowego wykazały mniejszy wzrost stopnia uruchomienia.

Również statystyka produkcji (tab. 4) świadczy o wydatnym procentowo wzmożeniu aktywności gospodarczej przemysłu metalowo-maszynowego w roku 1936. Łączna wartość produkcji 96 zakładów przemysłu metalowo-maszynowego, objętych ankietą Izby, wzrosła z 35,5 mil. zł. w r. 1935 do 42,8 mil. zł. w r. 1936. Wzrost wynosi zatem powyżej 20 %. Największy wagowy wzgl. ilościowy wzrost produkcji wykazały fabryki maszyn i ich części (wskaźnik 146,7),fabryki wyrobów kutych, prasowanych i tłoczonych (wskaźnik 134,3) oraz fabryki odlewów żeliwnych i stalowych (wskaźnik 110,5). Natomiast fabryki wyrobów żelaznych ciągnionych wykazały wagowo nieznaczny spadek produkcji przy równoczesnym wzroście jej wartości, co znajduje uzasadnienie w tym, że omawiane fabryki

wytwarzały w roku sprawozdawczym artykuły droższe (bardziej uszlachetnione).

Zwiększenie stanu uruchomienia i produkcji zakładów przemysłu metalowego w okręgu Izby spowodowane zostało — niewątpliwie — wzmożoną akcją inwestycyjną w innych gałęziach przemysłu (a przedewszyskim w przemyśle włókienniczym), które wobec polepszenia koniunktury przystąpiły do stopniowej renowacji swych urządzeń technicznych. Poza tym wzmożony ruch budowlany i zwiększone zamówienia państwowe wywarły dodatni wpływ na sytuację przemysłu metalowego.

Rentowność przemysłu uległa na ogół poprawie, jednak pozostawiała nadal dużo do życzenia z uwagi na niepełne wykorzystanie zdolności wytwórczej, które wahało się w dość znacznych granicach i dochodziło do 70 %.

Ceny przerabianych przez przemysł metalowo-maszynowy podstawowych surowców i półfabrykatów na ogół nie uległy zmianie i kształtowały się w sposób następujący:

Ceny hurtowe artykułów przemysłowych według Wiadomości Statystycznych G. U. S. (w zł. za 1 tonę)

	1934 r.	styczeń 1935 r.	koniec grudnia 1935 r.	koniec grudnia 1936 r.
1. Surówka odlewn. loco wagon huta	135.—	132.50	119.50	119.50
2. Złom żelazny krajowy franco wagon stacja wysyłająca	—	50.—	50.—	45.—
3. Żelazo sztabowe — parytet wagon stacja Chebzie	280.—	258.—	232.—	232.—
4. Żelazo bednarskie — parytet wagon stacja Chebzie	342.—	315.—	284.—	284.—
5. Węgiel górnośl. gruby loco wag. kop.	29.48	25.94	22.57	22.57
6. Koks gruby i kost. franco wag. fabr.	38.97	38.97	34.50	33.12

A. Grupa metalowo-żelazna.

1. Odlewy, kotły do ogrzewań centralnych, radiatory.

Produkcja w dziale odlewów, kotłów do ogrzewań centralnych i radiatorów kształtowała się w roku sprawozdawczym niejednolicie, wykazując jednak wyraźną poprawę w porównaniu z rokiem poprzednim. Powstrzymywanie się od zakupów w pierwszym kwartale 1936

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu metalowego objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29.)

GRUPA	Ilość w tonnach 1935	Ilość w tonnach 1936		Wartość w złotych 1935	Wartość w złotych 1936
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935=100	Liczby bezwzględne	
1. **Odlewy żeliwne** . . .	4.504,4	4.372,8	110,5	2.536.482	2.342.791
2. **Odlewy stalowe**	—	602,2		—	1.128.122
3. **Różne**	6.892,8	7.282,2	105,6	4.193.260	4.465.143
a) wyroby kotlarskie (wraz z centr. ogrzewaniem .	3.319,0	4.324,7	130,3	2.918.140	3.450.858
b) konstrukcje żelazne . .	1.859,8	1.333,5	71,7	1.199.888	944.240
c) meble	1.714,0	1.624,0	94,7	75.232	70.045
4. **Wyroby metalowe** . . .	4.767,1	5.087,2	106,7	9.647.916	10.613.017
a) mosiężne i miedziane .	4.706,2	5.000,2	106,2	9.373.251	10.147.525
b) aluminiowe i srebrne .	2,4	4,3	170,8	127.470	236.776
c) inne.	58,5	82,7	140,0	147.195	228.716
5. **Wyroby żelazne ciągnione**	10.246,3	10.097,7	98,6	4.981.439	5.308.126
a) gwoździe, drut, liny, siatki druciane itp. . .	9.766,3	9.577,7	98,1	4.641.439	4.944.126
b) sprężyny meblowe . .	480,0	520,0	108,3	340.000	364.000
6. **Wyroby żelazne kute, prasowane, tłoczone**	2.457,9	3.302,0	134,3	3.751.933	4.378.452
a) kute (śruby, wkrętki, widły, łopaty, szpadle)	1.830,0	2.415,0	131,9	2.561.173	3.093.795
b) blacha i wyroby z niej	148,7	173,7	116,8	217.668	222.076
c) wyroby tłoczone . . .	43,7	70,2	160,6	262.574	308.910
d) transmisje i koła . . .	435,5	643,1	147,7	710.518	753.671
7. **Maszyny i ich części** szt.	15.474	22.706	146,7	6.502.518	7.993.583
a) włókiennicze szt.	458	526	114,8		
nadto płochy tkackie i części maszyn . . .				2.755.338	3.142.151
b) rolnicze i spożywcze szt.	13.920	20.339	146,1		
nadto części tychże . .				1.299.028	1.912.962
c) obrabiarki szt.	88	143	162,5	504.768	804.864
d) silniki i turbiny szt.	822	1.076	130,9		
nadto części tychże . .				445.666	668.481
e) inne maszyny szt.	186	622	334,4		
nadto części maszyn różnych				1.497.698	1.465.125
8. **Wyroby precyzyjne** szt.				254.616	428.398
a) fortepiany	167	193	115,6	254,616	298.398
b) organy	—	5	—	—	40.000
c) dentystyczne	—	—	—	—	90.000
9. **Artykuły elektrotechn.** .				3.371.986	5.021.171
a) baterie i żarówki szt.	2.460.160	4.211.409	171,1	1.529.153	2.722.269
b) przewodniki, tablice rozdzielcze i różne aparaty elektryczne . . .	264,4	303,0	114,6	1.371.035	1.695.468
c) odbiorniki radiowe szt. i ich części	226	698	308,8	408.798	603.434
10. **Karoserie samochod.** szt.	17	24	141,2	28.675	36.102
części samochodowe . .	136,5	219,7	160,9	229 300	906.400
Razem .	—	—	—	35.498.125	42.815.165

roku w związku z oczekiwaniem na skutki akcji obniżki cen kartelowych spowodowało w okresie pierwszych 2-ch miesięcy roku sprawozdawczego — według oceny Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen — zmniejszenie zatrudnienia w omawianych gałęziach przemysłu, jednak już w marcu tegoż roku nastąpiła poprawa wywołana w pierwszym rzędzie wzmożonym ruchem budowlanym. W drugim kwartale zatrudnienie podniosło się o 12 % przy poziomie w ciągu całego pierwszego półrocza wyższym o 16 % od poziomu zeszłorocznego. W okresach następnych stopień zatrudnienia zwłaszcza w działach tego przemysłu, związanych z budownictwem wykazał dalszy wzrost.

Fabryki okręgu łódzkiego według ankiety Izby zwiększyły w roku sprawozdawczym o 30.3 % produkcję wyrobów kotlarskich (wraz z centralnym ogrzewaniem) oraz o 10,5 % produkcję odlewów żeliwnych i stalowych przy odpowiednim wzroście wartości wyprodukowanych artykułów. Natomiast produkcja konstrukcji żelaznych uległa obniżeniu w porównaniu z rokiem 1935 o 28,3 %, a to wskutek nagromadzonych zapasów z roku poprzedniego, przy znacznie mniejszym jednak spadku wartości produkcji. Stopień wykorzystania zdolności wytwórczej warsztatów danej gałęzi produkcji wynosił od 50—70 %. Pomimo powiększenia obrotów rentowność poszczególnych przedsiębiorstw nie zmieniła się w tym samym stosunku, a to wskutek przymusowego obniżenia cen (około 15 % na wyroby centralnego ogrzewania). W innych działach omawianego przemysłu ceny sprzedażne gotowych wyrobów pozostały na ogół bez zmiany. Wypłacalność odbiorców była na ogół zadowalniająca i większych strat na protestach, układach, upadłościach itp. nie zanotowano. W związku z polepszeniem sytuacji przemysłu metalowego poszczególne fabryki po kilkuletniej przerwie wznowiły swą działalność inwestycyjną w zakresie urządzeń technicznych. Import odlewów, kotłów oraz grzejników na ogół nie odgrywał na rynku poważniejszej roli.

2. Wyroby metalowe.

Produkcja wyrobów z metali półszlachetnych zwłaszcza mosiężnych i miedzianych powiększyła się na terenie okręgu Izby w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim wagowo o 6,7 %, wartościowo zaś o 8,3 %. Wzrost wartości produkcji był zatem intensywniejszy niż wzrost wagowy, co tłomaczy się podrożeniem ceny podstawowego surowca — miedzi, która na rynku londyń-

skim zwyżkowała z 41 funt. szterl. za 1 tonę w grudniu 1935 r. do 51 funt. szterl. w grudniu 1936 r., t. j. o 25 %.

Wypłacalność odbiorców w porównaniu z rokiem ubiegłym nie uległa zmianie. Sprzedaż odbywała się zasadniczo za gotówkę; odbiorcom znanym i solidnym udzielano kredytu do 60 dni. Zaopatrzenie składów dostosowane było ściśle do potrzeb rynku zbytu.

Znaczny wzrost (o 70,8 %) wskaźnika produkcji wykazały wytwórnie naczyń aluminiowych i srebrnych przy równoczesnym wzroście wartości produkcji. Produkcja innych wyrobów (pudełek do konserw, wzrosła ilościowo o 40 %, wartościowo zaś o 55 %).

3. Wyroby żelazne, ciągnione i kute.

Ogólno-polska produkcja drutu żelaznego, gwoździ, wyrobów śrubowych żelaznych i nitów w r. 1936 kształtowała się według danych G. U. S. w sposób następujący:

Ilość i wartość produkcji w r. 1935 — w/g danych opublikowanych przez G. U. S. w r. 1937.

Wyszczególnienie	Ilość w tonnach		Wskaźnik	w tys. zł.	
	1935	1936	1935=100	1935	1936
Drut żelazny ciągniony niepokryty innymi metalami .	27.810	27.321	98,2	12,325	12.198
Gwoździe druciane żelazne .	29.802	30.693	102,9	13.744	13.603
Wyroby śrubowe żelazne .	12.149	13.859	114,0	15.037	15.280
Nity i sworznie bez gwintu, żelazne	1.801	2.311	128,3	1.510	1.733

Na terenie Izby produkcja wyrobów żelaznych ciągnionych w okresie sprawozdawczym wykazała w porównaniu z rokiem poprzednim wagowo nieznaczny spadek (o 1,4 %), natomiast wartość produkcji wzrosła o 6,5 %, co tłomaczy się zwiększeniem produkcji artykułów droższych (cieńkiego drutu stalowego).

Produkcja sprężyn meblowych wzrosła wagowo o 8,3 %, wykazując jednocześnie odpowiedni wzrost wartości produkcji.

Druga z kolei grupa wyrobów żelaznych, obejmująca śruby, krętki oraz widły i łopaty wykazała w roku sprawozdawczym na

terenie okręgu Izby wzrost produkcji o 31,9%. Według oceny Zjednoczonych Polskich Fabryk Śrub sytuacja omawianej gałęzi przemysłu doznała w roku 1936 poprawy, która znalazła swój wyraz w zwiększeniu tonażu produkcji o około 20%, wartościowo zaś o 8% i pokrywała prawie całkowicie zapotrzebowanie rynku wewnętrznego. Import ograniczył się wyłącznie do artykułów specjalnych, jak naprzykład części do samochodów, części maszyn i aparatów i nie przekroczył wagowo 150 ton. Eksport wyrobów śrubowych, jak i w latach poprzednich, napotykał na duże trudności wynikające ze stosunkowo wysokich cen żelaza oraz bardzo silnej konkurencji dobrze urządzonych fabryk

Tab. 5. Hurtowe ceny wideł i łopat.
(wg. ankiety Izby; w złotych za 100 kg.)

Miesiąc	Widły 4 x 12			Łopaty Kw. 20		
	1934	1935	1936*)	1934	1935	1936
styczeń . . .	109,39	102,04	86,75	113,83	110,00	90,00
kwiecień . .	109,39	102,04	86,75	113,83	110,00	90,00
lipiec . . .	109,39	102,04	86,75	113,83	110,00	90,00
październik .	109,39	102,04	86,75	113,83	110,00	90,00
grudzień . .	109,39	102,04	86,75	113,83	110,00	90,00

*) Ceny podane przez firmy handlowe uwzględniają otrzymane rabaty; są one niższe od cen podanych przez producentów wideł.

zachodnio-europejskich. Mimo tych trudności fabryki śrub zdołały jednak nawiązać kontakt z szeregiem odbiorców i dostosowując się do cen konkurencyjnych wyeksportować swe wyroby (wkrętki do drzewa) w ilości około 203 ton ogólnej wartości około 150.000 zł.; w eksporcie tym brała również udział jedna z fabryk okręgu łódzkiego. Cena podstawowego surowca stosowanego w przemyśle śrubowym, a mianowicie żelaza pozostała bez zmiany, natomiast ceny materiałów pomocniczych, jak drzewo, smary oraz metale półszlachetne zwyżkowały. Pomimo tych zwyżek ceny gotowych wyrobów śrubowych pozostały na poziomie cen z grudnia 1935 r. (po obniżce).

Zdolność produkcyjna fabryk pomimo zwiększonego napływu zamówień wykorzystana była tylko w 41%. Okoliczność ta sprawiła, że straty poniesione przez przemysł śrubowy wskutek obniżenia

o 15 % przy końcu 1935 r. cen nie zostały skompensowane podwyższonymi obrotami, co w konsekwencji odbiło się w sposób ujemny na rentowności fabryk związkowych.

Produkcja wideł, łopat i szpadli uległa wagowo w roku sprawozdawczym w okręgu Izby zwiększeniu o zgórą 60% przy nieco mniejszym wzroście wartości wyprodukowanych artykułów, a to wskutek obniżenia cen.

Z innych artykułów tej grupy należy wymienić wyroby tłoczone, których produkcja w okręgu łódzkim wzrosła o 60,6 % oraz transmisje i koła wykazujące wzrost wagowy produkcji o 47,7%. W mniejszym stopniu zwiększyła się produkcja blachy i wyrobów z niej (o 16,8 %).

B. Grupa maszynowo-elektrotechniczna.

4. Maszyny włókiennicze.

Sytuacja na rynku maszyn włókienniczych w roku sprawozdawczym uległa poprawie. Już w pierwszym kwartale 1936 r. dał się zauważyć zwiększony napływ zamówień prywatnych, które spowodowały wzmożenie stopnia uruchomienia tego przemysłu. W następnych okresach ilość zamówień nieco osłabła, jednak zbyt maszyn włókienniczych, zarówno krajowy jak i eksport utrzymał się prawie na niezmienionym poziomie, przewyższając poziom z roku poprzedniego o 12 %.

Na terenie okręgu łódzkiego stan uruchomienia fabryk wytwarzających maszyny włókiennicze i ich części zwiększył się o 59,3 %, natomiast wartość wyprodukowanych maszyn wzrosła tylko o 14 %. Nierównomierny wzrost stanu uruchomienia i wartości produkcji tłomaczy się zatrudnieniem większej ilości robotników przy wytwarzaniu części maszyn, które pod względem wartościowym dały mniejszy efekt.

Poziom cen nie uległ zmianie, poprawiła się natomiast wypłacalność odbiorców. Import maszyn włókienniczych w porównaniu z rokiem 1935 wzrósł wagowo o 80 %, wartościowo o 54 % i osiągnął sumę około 9.000.000 zł. Na uwagę zasługuje zwiększony przywóz maszyn przygotowawczych do przeróbki włókien lnianych i konopnych, co wywołane zostało przystąpieniem przemysłu włókienniczego do realizowania projektu stosowania kotoniny, jako domieszki przy przędzeniu bawełny. Poza tym wydatnie wzrósł przywóz maszyn

przygotowawczych dla przemysłu bawełnianego, które były sprowadzone celem zastąpienia maszyn zużytych starego typu, nieodpowiadających już wymaganiom nowoczesnej techniki. Z innych działów przemysłu przejawiły dość znaczną działalność inwestycyjną: przemysł dziany, pończoszniczy i koronkarski.

Tab. 6. Import maszyn włókienniczych wg. rodzaju maszyn.

Maszyny	Waga					Wartość				
	1932	1933	1934	1935	1936	1932	1933	1934	1935	1936
	tonny					miliony złotych				
1) przędzalnicze .	481	342	586	417	591	5,3	0.8	1,6	0.9	1.4
2) tkackie . . .	91	203	78	135	79	0,4	0,6	0,3	0,5	0,3
3) pończosznicze i dziewiarskie .	62	30	110	241	255	0,7	0,4	1,0	1,7	1,9
4) koronkarskie i tiulowe . . .	2	1				0,0	0,0			
5) do prania i prasowania . . .	9	3	162	138	159	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5
6) do mokrej apretury i farbiarni	136	247				0,3	0,6			
7) do suchej apretury	40	75				0,1	0,2			
8) kalandry, wygładzarki i magle	16	57	68	232	129	0,1	0,2	0.2	0.4	0,2
9) do szycia . .	146	300	81	213	261	1,2	2.1	0,6	1,3	1.4
10) oddzielnie niewymienione . .	144	249	569	154*)	1.307*)	0,5	0,7	2.5	0.5	3,3
11) części maszyn .	49	50				0,6	0.6			
Razem .	1.176	1.557	1.654	1.530	2.781	5,3	6,3	6,8	5.8	9.0

Ogólno-polski eksport maszyn włókienniczych utrzymał się na poziomie z r. 1935 i osiągnął 1.221 ton wartości 2,3 mil. zł. Udział okręgu łódzkiego w eksporcie był nadal nieznaczny i wynosił — według ankiety Izby około 20 tys. zł.

*) W tym wszelkiego rodzaju maszyny włókiennicze przygotowawcze, wymienione w Miesięczniku Handlu Zagranicznego za grudzień 1935 r. pod poz. 1058.

5. Maszyny różne.

W dziale, objętym sprawozdaniem Izby zbiorową nazwą „Maszyny różne“, największym w okręgu łódzkim wskaźnikiem produkcji wykazać się mogą fabryki maszyn oddzielnie niewymienionych (334,4). Były to jednak maszyny mniejsze, (jak np. prasy filtracyjne, olejarskie tłuczki mechaniczne, magle, oraz części maszyn) gdyż pomimo wzrostu ilościowego, ogólna wartość ich utrzymała się na poziomie z roku poprzedniego.

Fabryki obrabiarek wykazały w roku sprawozdawczym zwiększenie produkcji o 62,5 %, co odpowiada sytuacji tej gałęzi przemysłu na terenie całego Państwa, skoro Instytut Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen stwierdził, że w drugim kwartale 1936 r. najsilniej podniosło się zatrudnienie w przemyśle maszyn przemysłowych. Zamówienia na maszyny przemysłowe — poza maszynami włókienniczymi — zarówno prywatne jak i rządowe podniosły się niezwykle silnie do rozmiarów nienotowanych od połowy 1930 r. (wskaźniki zamówień na obrabiarki osiągnęły poziom ponad 160 przy 1928=100). Wynikało to — według Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen — najprawdopodobniej stąd, że po wprowadzeniu reglamentacji dewizowej i zaostrzeniu ograniczeń importowych następowały dalsze przesunięcia zamówień do fabryk krajowych.

Znaczną procentowo poprawą rozmiarów produkcji wykazać się mogą również fabryki maszyn rolniczych. Produkcja pługów w okręgu łódzkim w roku sprawozdawczym wzrosła w sztukach o 46 % w porównaniu z rokiem 1935 przy wykorzystaniu zdolności wytwórczych aparatu produkcyjnego jednakże zaledwie w 50 %-ach. Zwiększone zapotrzebowanie na pługi nastąpiło wskutek poprawy sytuacji rolnictwa w związku z podniesieniem się cen płodów rolnych. Warunki płatności pozostały niezmienione: sprzedaż w 80 % zawartych transakcyj odbywała się za zaliczeniami kolejowymi, pozostałe 20 % stanowiły pokrycia z góry gotówką wzgl. wekslami. Import maszyn rolniczych kształtował się następująco:

rok	1929	10.631	ton	wartości	27,1	milj. zł.
„	1930	4.882	„	„	13,8	„ „
„	1931	1.890	„	„	6,2	„ „
„	1932	504	„	„	1,7	„ „
„	1933	647	„	„	1,9	„ „
„	1934	718	„	„	1,79	„ „

rok 1935	872 ton	wartości	2,24 milj. zł.
„ 1936	1.035 „	„	1,75 „ „

Produkcja silników i turbin w okręgu łódzkim wykazała wzrost o 30,9% przy równoczesnym zwiększeniu się wartości tych artykułów.

6. Przemysł elektrotechniczny.

Koniunktura w polskim przemyśle elektrotechnicznym w r. 1936 doznała pod względem produkcji i zatrudnienia dalszej poprawy. Według Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen — przeciętny poziom zatrudnienia w tym przemyśle w ciągu 3-ch kwartałów 1936 r. był wyższy o 15%, aniżeli w tym samym okresie r. 1935. Liczba ta nie przekracza stopnia wzrostu w innych gałęziach przemysłu, związanych z ruchem inwestycyjnym, co świadczy, iż wzrost zatrudnienia w przemyśle elektrotechnicznym (poza przemysłem radiotechnicznym) nie miał w znacznej mierze charakteru wzrostu strukturalnego, lecz wynikał z rozwoju sytuacji rynkowej, kształtującej się pod wpływem wzrostu budownictwa oraz inwestycyj maszynowych.

Wartość ogólno-polskiej produkcji elektrotechnicznej wynosiła (według danych Polskiego Związku Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych)

w r. 1929		90.000.000 zł.
w r. 1930		75.000.000 „
w r. 1931		42.000.000 „
w r. 1932		39.000.000 „
w r. 1933		59.785.000 „
w r. 1934		73.410.000 „
w r. 1935	(wg. G. U. S.)	90.474.000 „
w r. 1936	„	120.615.000 „

przewyższając w ten sposób w roku sprawozdawczym o 33% wartość produkcji w r. 1929. t. j. z okresu najlepszej koniunktury.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wzrost ogólno-polskiej wartości produkcji radio-sprzętu o przeszło 80% oraz przewodników gołych o 70% i przewodników ogołowionych o 54%. Produkcja innych dziedzin, jak maszynowa, akumulatorowa, teletechniczna i produkcja żarówek wzrosły na ogół równomiernie.

Import elektro- i radiosprzętu w okresie ostatnich 7-miu lat kształtował się następująco:

w r. 1930	10.182	ton	wartości	92.421.000 zł.
w r. 1931	5.572	„	„	65.194.000 „
w r. 1932	2.484	„	„	30.084.000 „
w r. 1933	2.646	„	„	23.049.000 „
w r. 1934	3.080	„	„	22.167.000 „
w r. 1935	3.949	„	„	26.583.000 „
w r. 1936	6.300	„	„	37.246.000 „

Stosunek wartości przywozu do krajowej produkcji wynosił (przy produkcji = 100):

w r. 1930 —	123%
w r. 1931 —	155%
w r. 1932 —	77%
w r. 1933 —	38%
w r. 1934 —	30%
w r. 1935 —	29%
w r. 1936 —	30,9%

Na terenie okręgu Izby przemysł elektrotechniczny typu fabrycznego jest reprezentowany w rozmiarach niezbyt dużych. Roczna wartość produkcji tego przemysłu osiągnęła w roku sprawozdawczym według ankiety Izby około 5.021 tys. zł. (w r. 1935 — 3.372 tys. zł.), co stanowi 4,1% ogólno-polskiej wartości produkcji artykułów elektrotechnicznych. W roku 1935 stosunek ten wynosił 3,7%. Z pośród zakładów omawianej gałęzi przemysłu na terenie okręgu łódzkiego wydatny wzrost ilościowy produkcji wykazały wytwórnie odbiorników radiowych (wskaźnik 308,8).

Rozwój produkcji odbiorników radiowych znalazł swój wyraz we wzroście abonentów Polskiego Radia do liczby około 700.000; ilość abonentów radiowych na terenie m. Łodzi wzrosła przy końcu roku sprawozdawczego do 30.000.

Ogólno-polska produkcja żarówek wzrosła w roku sprawozdawczym o 27,4% i kształtowała się w ciągu ostatnich 3-ch lat w sposób następujący:

w r. 1934 —	6.292.000	sztuk żarówek	o	wartości	7.001.000 zł.
w r. 1935 —	9.456.000	„	„	„	9.788.000 „
w r. 1936 —	12.051.000	„	„	„	10.837.000 „

Wzrost produkcji żarówek na terenie okręgu łódzkiego, uwzględniając żarówki t. zw. „karzełkowe", wynosił w roku sprawozdawczym około 70%, przy czym wartość ogólna wyprodukowanych żarówek stanowi około 25% wartości ogólno-polskiej tego artykułu.

Krajowe wytwórnie żarówek pokrywały około 99% zapotrzebowania na żarówki do oświetlenia ogólnego do 500 watów włącznie. Natomiast niektóre typy żarówek do celów specjalnych nie były wyrabiane w kraju. Fabryczne ceny żarówek obniżone zostały o 10%—12% w porównaniu z cenami z r. 1935.

IV. PRZEMYSŁ DRZEWNY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. G. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźnik przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100).		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	33.297	33.703	36.546	1.925	2.211	2.709	61,2	58,6	66,7
II	36.887	36.733	39.320	2.041	2.426	2.552	64,6	65,6	67,0
III	38.899	40.206	43.688	2.188	2.547	2.818	64,3	65,8	69,0
IV	40.377	39.922	46.117	2.246	2.514	3.053	66,6	66,6	72,1
V	41.345	41.342	47.510	2.223	2.628	3.084	68,5	65,0	72,3
VI	39.599	42.331	46.966	2.207	2.839	3.174	64,5	68,0	71,3
VII	36.270	42.342	46.249	2.121	2.792	3.124	59,9	69,1	75,0
VIII	34.348	40.435	43.969	2.241	2.881	3.085	60,6	71,9	76,8
IX	31.726	37.936	40.719	2.374	2.797	3.148	57,2	71,0	81,6
X	30.449	36.207	37.878	2.225	2.890	3.146	57,3	65,6	75,8
XI	30.554	35.404	36.315	2.400	2.932	3.223	58,6	66,7	73,5
XII	29.178	35.397	38.319	2.206	2.855	3.102	60,2	69,8	77,0

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	18.336	18.613	19.984	1.020	1.212	1.327
II	20.622	20.690	23.941	1.030	1.310	1.574
III	18.428	22.030	23.400	1.148	1.500	1.547
IV	15.358	17.867	20.606	1.203	1.491	1.820
Razem	72.744	79.200	87.931	4.469	5.513	6.268
B. Wskaźniki dla 1936 r.	1928 = 100 1935 = 100		74,7 111,0	Polska = 100 1935 = 100		7,1 113,7

Ogólno-polski wskaźnik, dotyczący stanu zatrudnienia w przemyśle drzewnym w 1936 r. wyraził się w cyfrze 111,0 podczas gdy wzrost przepracowanych robotniko-dni w wymienionym przemyśle okręgu łódzkiego wyniósł wg. G. U. S. 13,7%, a wg. materiałów sta-

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu drzewnego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

Grupa	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. Tartaki	46	47	318	443	129.431	143.742	111,1
2. **Przemysł meblarski** .	**19**	**17**	**2.004**	**2.248**	**589.545**	**582.620**	**98,8**
a) meble gięte . . .	7	6	1.706	1.914	511.422	501.225	98,0
b) meble domowe proste i ozdobne .	9	8	173	184	44.928	42.218	94,0
c) meble biurowe .	3	3	125	150	33.195	39.177	118,0
3. Wyroby budowlano-stolarskie	3	3	27	39	7.384	10.620	143,8
4. Fabrykacja dykt i fornierów oraz ram i listew	7	7	322	430	90.703	123.405	136,0
5. Fabrykacja zabawek i gier oraz wyrobów tokarskich i snycersk.	3	4	34	77	10.742	30.558	284,5
6. Wyrób materiałów izolacyjnych z masy korkowej	1	1	28	32	7.313	9.591	131,1
7. Wyrób artykułów technicznych dla przemysłu włókienniczego	4	4	160	186	46.853	50.215	107,2
8. Wyroby bednarskie .	1	1	31	46	8.738	9.975	114,1
Ogółem .	84	84	2.924	3.501	890.709	960.726	107,9

tystycznych Izby 7,9%. Rozbieżność zachodząca między wymienionymi liczbami tłumaczy się tem, iż odnośny wskaźnik ustalony na podstawie ankiety Izby jest wypadkową nieznacznego (o 1,2%) zmniejszenia się stanu uruchomienia w przemyśle meblarskiem, stanowiącym pod względem ilości zatrudnionych robotników najpoważniejszy dział omawianego przemysłu w okręgu łódzkim, widocznego

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu drzewnego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29)

GRUPA	ILOŚĆ			WARTOŚĆ W ZŁ.	
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935 = 100	Liczby bezwzględne	
	1935	1936		1935	1936
1. **Drzewo tarte . . . . m³**	**59.313**	**62.751**	**105,8**	**2.698.672**	**3.123.148**
a) bale	10.390	10.934	105,2	548.779	620.319
b) deski	38.429	38.375	99,9	1.681.615	1.820.286
c) kantówki, podkłady, łaty itd.	10.494	13.442	128,1	468.278	682.543
2. **Meble wszelkiego rodzaju**	—	—	—	**6.111.758**	**6.364.589**
a) gięte*) . . . . t.	3.522	3.975	112,9	5.093.264	5.235.187
b) domowe proste i ozdobne .	—	—	—	514.254	516.554
c) biurowe . . . . szt.	9.240	11.846	128,2	504.240	612.848
3. **Artykuły budowlane . . .**	—	—	—	**149.852**	**208.949**
4. **Posadzki . . . . m³**	**4.678**	**2.380**	**50,9**	**18.712**	**13.090**
5. **Skrzynie i drabiny . . . .**	—	—	—	**129.703**	**102.543**
6. **Dykty i forniery*) . . m³**	**7.692**	**8.495**	**110,4**	**1.244.644**	**1.432.544**
7. **Zabawki i gry . . . . szt.**	—	**2.214**	—	—	**193.860**
8. **Artykuły sportowe . szt.**	—	—	—	**15.300**	**143.750**
9. **Deseczki, ramki . . . . .**	—	—	—	**305.157**	**325.384**
10. **Materiały izolacyjne z masy korkowej . . . . t.**	**670**	**764**	**114,0**	**336.668**	**480.967**
11. **Artykuły techniczne . szt.**	**27.717.263**	**28.837.653**	**104,0**	**1.046.544**	**1.144.112**
12. **Wyroby bednarskie . . .**	—	—	—	**136.977**	**117.965**
Ogółem . . .	—	—	—	12.193.987	13.650.901

*) Dane za 1935 r. uległy zmianie na skutek poprawek, poczynionych przez firmy.

wzrostu (o 11,1%) uruchomienia w przemyśle tartacznym oraz zwiększenia się w znaczniejszym stopniu zatrudnienia w przemyśle dyktowym (o 36%), będących z kolei ważniejszymi grupami przemysłu drzewnego województwa łódzkiego. W pozostałych działach wymienionego przemysłu stan zatrudnienia wzrósł w przemyśle zabawkarskim, tokarskim i snycerskim o 184,5% przez uwzględnienie w danym wypadku fabryki gier — automatów, nieobjętej dotychczas odnośnym wykazem Izby, w przedsiębiorstwach produkujących wyroby budowlano-stolarskie (o 43,8%), izolacyjne z masy korkowej (o 31,1%), bednarskie (o 14,1%) oraz wyroby techniczne dla przemysłu włókienniczego (o 7,2%).

Wzrost wartości produkcji przemysłu drzewnego w okręgu łódzkim wyniósł w 1936 r. 11,9% w porównaniu z rokiem poprzednim a zatem w stopniu wyższym od wzrostu stanu zatrudnienia i dotyczył wszystkich grup w omawianym przemyśle za wyjątkiem posadzek, skrzyń i drabin oraz wyrobów bednarskich.

1. Tartaki.

Ożywiona działalność inwestycyjna i wzmożony ruch budowlany w Polsce w 1936 r., którego wyrazem był wzrost wskaźnika zatrudnienia w przemyśle budowlanym o 24,1%, szczegółowo omówione w niniejszym sprawozdaniu, dotyczącym sytuacji tego działu przemysłu, wywołały wzrost zapotrzebowania na materiały drzewne powodując zwiększenie wskaźnika przewozów kolejowych drewna w obrocie wewnętrznym z 64,8 w 1935 r. do 76,0 w 1936 r. Pomyślny przebieg koniunktury budowlanej w kraju oraz polepszenie się sytuacji eksportowej uwidoczniły się w roku sprawozdawczym w zwiększeniu rozmiarów produkcji drewna oraz we wzroście wskaźnika stanu zatrudnienia w przemyśle drzewnym o 11% w porównaniu z 1935 r. Ceny materiałów drzewnych cechował w ciągu 1936 r. ruch zwyżkowy, który w silniejszym stopniu objął ceny surowca tartacznego, podczas gdy ceny drewna tartego wykazały słabszą tendencję. Z tych względów pomimo wzrostu zatrudnienia i produkcji w przemyśle drzewnym w 1936 r. dysproporcja w kształtowaniu się na rynku krajowym i głównych zagranicznych rynkach zbytu poziomu cen drewna surowego i przerobionego wywarła niekorzystny wpływ na rentowność omawianej gałęzi przemysłu.

W dziedzinie międzynarodowych obrotów drewnem nastąpiła w roku sprawozdawczym wyraźna poprawa w związku z unormowa-

niem w układzie kopenhaskim z listopada 1935 r. rozmiarów wywozu materiałów tartych przez zainteresowane kraje w okresie 1936/37 r. Dalszymi czynnikami, które przyczyniły się do polepszenia koniunktury eksportowej był wzrost popytu na materiały drzewne na głównych rynkach odbiorczych przy utrzymaniu się zwłaszcza w Anglii pomyślnej w zakresie budownictwa i zwyżkowej tendencji cen na wymienione wyroby. Wyrazem podanych korzystnych okoliczności był wzrost wartości wywozu z Polski materiałów i wyrobów drzewnych z 159,2 milj. zł. w 1935 r. do 166,7 milj. zł. w 1936 r. pomimo równoczesnego spadku eksportu pod względem wagowym z 1733,0 tys. tonn w 1935 r. na 1693,2 tys. tonn w 1936 r. Poważnie wzrósł w roku sprawozdawczym wywóz wymienionych artykułów do Anglii, będącej głównym ich odbiorcą Holandii, nadto w nieznacznym stopniu do Niemiec, w wyniku układu kompensacyjnego z 1935 r., zmniejszył się natomiast eksport drewna do krajów pozaeuropejskich. Struktura ogólno-polskiego wywozu materiałów drzewnych w roku sprawozdawczym wykazała w dalszym ciągu tendencję o znamionach korzystnych, a mianowicie zmniejszył się udział w eksporcie surowca drzewnego przy równoczesnym wzroście udziału półfabrykatów, zwłaszcza materiałów tartych iglastych, oraz wyrobów gotowych, świadcząc o postępach w uszlachetnianiu produkcji. Dane porównawcze, dotyczące ilości wywozu drewna oraz udziału w eksporcie poszczególnych materiałów drzewnych w 1928 r. oraz ostatnim trzechleciu przedstawiają się następująco w tonnach:

Rok	Drewno nieobrobione	%% udział	Drewno na pół obrobione	%% udział	Wyroby gotowe	%% udział	Razem	
1928	3.094,2	63,3	1.723,3	35,2	71,4	1,5	4.888,9	100%
1934	832,4	41,9	1.098,2	55,4	54,5	2,7	1.985,3	100%
1935	708,7	40,9	953,7	55,0	70,7	4,1	1.733,0	100%
1936	486,3	28,7	1.122,1	66,3	84,8	5,0	1.693,2	100%

Sytuację w przemyśle tartacznym okręgu łódzkiego cechowała w roku sprawozdawczym wyraźna poprawa w porównaniu z 1935 r., wyrażająca się w zwiększeniu ilości zatrudnionych robotników jak również w wzroście wskaźnika stanu uruchomienia odnośnych

przedsiębiorstw o 11,1%, których ilość w ankiecie Izby zwiększyła się o jeden zakład przemysłowy. Objaw wzrostu produkcji materiałów tartych w stopniu mniej intensywnym, a mianowicie o 5,8% pozostawał w związku z okresowym brakiem podaży surowca tartacznego po odpowiednich cenach, powodując nierównomierne kształtowanie się wytwórczości poszczególnych gatunków wymienionych wyrobów. Podczas gdy rozmiar produkcji desek, stanowiący najważniejszą pozycję w produkcji tartacznej w okręgu łódzkim, nie uległ w 1936 r. zmianie w stosunku do roku poprzedniego, wytwórczość bali wzrosła o 5,2% a kantówek, podkładów, łat i t. p. o 28,1%. Zaznaczyć należy,

Tab. 5. Ceny tartych materiałów drzewnych w okręgu łódzkim.
(wg. ankiety Izby; w złotych za m^3 loco tartak).

	1935				1936			
	kwartały				kwartały			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
deski 3/4"	40.—	40.—	39.—	37.—	37.—	37.—	52.—	56.—
„ 1"	42.—	42.—	41.—	39.—	40.—	40.—	50.—	56.—
„ 5/4"	51.—	50.—	50.—	49.—	53.—	53.—	58.—	62.—
„ stolarskie . . .	90.—	90.—	85.—	90.—	87.—	87.—	103.—	110.—
„ dębowe . . .	120.—	120.—	110.—	110.—	115.—	115.—	130.—	145.—
„ bukowe . . .	90.—	90.—	85.—	85.—	88.—	88.—	95.—	105.—
„ olchowe . . .	80.—	80.—	75.—	75.—	105.—	105.—	110.—	115.—
„ brzozowe . . .	70.—	70.—	65.—	65.—	65.—	65.—	85.—	85.—

że z wyżej wymienionego powodu zaobserwowano w okręgu łódzkim w drugiej połowie 1936 r. brak w składach fabrycznych desek ciesielskich 3/4", 1" i stolarskich. Niemniej wartość ogólna produkcji materiałów tartych w okręgu łódzkim wzrosła o około 15% na skutek zwyżki cen, spowodowanej przede wszystkim podrożeniem surowca, a zatem w znaczniejszej mierze w stosunku do zwiększenia się wielkości produkcji. Wobec silnego popytu na materiały tarte, pozostającego w łączności z ożywionym ruchem budowlanym w okręgu łódzkim w roku sprawozdawczym, zbyt wymienionych artykułów nie nastręczał trudności, a udział tartaków położonych w województwie

łódzkim w zaspakajaniu zapotrzebowania miejscowego na materiały drzewne budulcowe i stolarskie zwiększył się w 1936 r. Ceny poszczególnych sortymentów materiałów tartych wzrosły zwłaszcza w drugiej połowie 1936 r. o 20—40% zależnie od gatunku. Niemniej przemysł tartaczny w okręgu łódzkim odczuwał na rynku lokalnym konkurencję wyrobów drzewnych sprowadzanych z innych okręgów. nadto wzmogła się, zdaniem zainteresowanych sfer przemysłowych, konkurencja państwowych przetwórczych zakładów drzewnych w zakresie materiałów tartych oferowanych po niższych cenach. Konkurencja ta była tembardziej uciążliwa, że państwowe zakłady drzewne przerabiały własny surowiec podczas gdy produkcja prywatnych przedsiębiorstw tartacznych w okręgu łódzkim oparta była, wobec niedostatecznej podaży drewna na rynku prywatnym, na surowcu dostarczanym przez lasy państwowe po stosunkowo wysokich cenach.

W eksporcie zakłady tartaczne położone w okręgu łódzkim nie brały udziału w roku sprawozdawczym.

2. Fabryki mebli giętych.

Produkcja mebli giętych w Polsce wzrosła pokaźnie w roku sprawozdawczym, a mianowicie: z 1527 tys. sztuk wartości 8,1 milj. zł. w 1935 r. do 1728 tys. sztuk wartości 9,5 milj. zł. w 1936 r.; temsamem zwiększył się stopień wykorzystania zdolności wytwórczej fabryk wymienionych wyrobów. Zaopatrzenie przedsiębiorstw fabrycznych w surowiec w postaci łat bukowych nie napotykało w roku sprawozdawczym na trudności pomimo znacznych przesunięć w obrotach zagranicznych w zakresie wyrobów z drewna bukowego. W związku bowiem z wygaśnięciem w końcu 1935 r. ulgowej stawki celnej na łaty bukowe, przywóz wymienionych wyrobów wykazał w 1936 r. zanik przy równoczesnym wzroście wywozu dłużyc bukowych na skutek ożywionego popytu na rynkach zagranicznych. Przedstawiony stan rzeczy świadczy o postępach poczynionych w rozbudowie produkcji krajowej materiałów bukowych, których cena ze względów koniunkturalnych uległa w 1936 r. zwyżce około 10%. Ponadto dała się zauważyć w roku sprawozdawczym tendencja do dalszego ulepszenia produkcji wymienionych wyrobów pod względem gatunkowym.

Wytwórczość przemysłu mebli giętych w Polsce nastawiona była w roku sprawozdawczym, podobnie jak w latach poporzednich w przeważnej mierze na zbyt na rynkach zagranicznych. Niemniej wywóz mebli giętych utrzymał się w 1936 r. na poziomie prawie niezmienio-

nym pod względem wartościowym w stosunku do roku poprzedniego pomimo równoczesnego wzrostu eksportu pod względem wagowym o około 9%. Objaw ten, pomimo podwyższenia w drugiej połowie roku sprawozdawczego cen sprzedaży mebli giętych na niektórych rynkach odbiorczych o około 10%, tłumaczy się znaczniejszym popytem za granicą na tańsze rodzaje mebli giętych oraz zwiększeniu się udziału w wywozie mniej wartościowych części mebli surowych, szlifowanych i t. zw. kompletów. Mniej korzystne pod względem finansowym wyniki działalności eksportowej omawianego działu przemysłu drzewnego w 1936 r. przypisać należy utrzymaniu się silnej konkurencji zagranicznej, rozpowszechnianiu się zapotrzebowania na meble półgięte oraz rozbudowie wytwórni mebli giętych w krajach zachodnio-europejskich. Pomimo przedstawionych trudności wzrósł w roku sprawozdawczym eksport mebli giętych do Anglii i Holandii, wykazał natomiast spadek w odniesieniu do Palestyny i w mniejszym stopniu do U. S. A. Wyrazem dążności przemysłu mebli giętych do skoordynowania wytycznych postępowania również w dziedzinie eksportu było utworzenie w maju 1936 r. Zrzeszenia Fabykantów Mebli Giętych jako centralnej organizacji wymienionego przemysłu. Zadaniem tego zrzeszenia, którego brak dawał się niekorzystnie odczuwać w latach ubiegłych, było usprawnienie i unormowanie eksportu mebli giętych przez zastosowanie odpowiedniej i jednolitej polityki cen i organizacji sprzedaży w pierwszym rzędzie na głównych zagranicznych rynkach odbiorczych. Dzięki wyeliminowaniu, w wyniku pod-

Tab. 6. Wywóz dłużyc bukowych oraz przywóz łat bukowych do wyrobu mebli giętych.
(wg. G. U. S.; w tonnach).

Rok	Wywóz	Przywóz
1928	5.593	9.309
1934	568	2.781
1935	153	4.637
1936	679	3

Tab. 7. Ogólno-polski eksport mebli giętych.
(wg. G. U. S.).

	Wartość								Waga w tonnach			
	1928		1934		1935		1936		1928	1934	1935	1936
	tys. zł	%	tys. zł	%	tys. zł	%	tys. zł	%				
Anglia . . .	2.735	24	1.256	21,4	1.486	20,6	1.975	27,9	1.533	916,6	1.028,7	1.582,3
Stany Zjedn. .	2.497	22	1.125	19,2	1.899	26,3	1.760	24,8	1.255	912,5	1.622,0	1.529,3
Niemcy[1]) . . .	2.220	19	84	1,4	—	—	27	—	1.294	54,7	—	17,9
Holandia . .	778	7	374	6,4	165	2,3	274	3,8	414	236,7	130,4	234,3
Włochy . . .	787	7	—	—	—	—	—	—	494	—	—	—
Irlandia[2]) . . .	—	—	—	—	107	1,5	121	1,7	—	—	90,1	108,1
Egipt[3]) . . .	—	—	—	—	—	—	785	11,1	208	—	—	344,4
Turcja . . .	513	4	930	15,8	509	7,1	—	—	—	314,6	184,8	—
Palestyna . .	—	—	533	9,1	1.006	13,9	169	2,4	—	240,8	462,4	93,1
Indie Brytyjskie	—	—	—	—	343	4,7	287	4,1	—	—	188,7	192,6
Kraje wysp Ameryki Srodk.[4])	—	—	—	—	—	—	368	5,2	—	—	—	217,8
Pozostałe . .	1.961	17	1.566	26,7	1.705	23,6	1.349	19,0	957	781,6	994,0	888,8
Razem .	11.491	100	5.868	100	7.220	100	7.115	100	6.155	3.457,5	4.701,1	5.208,6

1) Dane za rok 1935 włączone zostały do poz. „Pozostałe" jako pozycja odrębna.
2) „ „ „ 1935 wyłączone zostały z poz. „Pozostałe", jako pozycja odrębna.
3) Dane za rok 1936. wyłączone zostały z poz. „Pozostałe", jako poz. odrębna.
4) jak wyżej.

jętych prac, wzajemnej konkurencji krajowych fabryk mebli giętych w Anglii, Holandii i U. S. A. oraz przeprowadzeniu odpowiedniej selekcji zagranicznych firm odbiorczych, zdołano wstrzymać zniżkę cen eksportowych i ustabilizować je na poziomie wyższym w porównaniu do roku poprzedniego.

Wskaźnik zatrudnienia fabryk mebli giętych w okręgu łódzkim zmniejszył się w roku sprawozdawczym o 2% w porównaniu z 1935 r. na skutek spadku ilości przedsiębiorstw objętych ankietą Izby o jeden unieruchomiony zakład przemysłowy oraz kilkutygodniową przerwą w produkcji innego przedsiębiorstwa na skutek przeprowadzonych prac remontowych. W wyniku natomiast intensywniejszego w 1936 r. procesu wytwórczego odnośnych fabryk, którego wyrazem jest zwiększenie się ilości zatrudnionych robotników, wykazane w końcu roku sprawozdawczego, produkcja mebli giętych w okręgu łódzkim wzrosła w 1936 r. ilościowo o 12,9% w porównaniu z rokiem poprzednim i w stopniu zbliżonym pod względem wartości.

Produkcja mebli giętych w przedsiębiorstwach objętych ankietą Izby, która wzrosła z 3.522 tonn wartości 5,1 milj. zł. w 1935 r. do 3,975 tonn wartości 5,2 milj. zł. w 1936 r. stanowiła nadal znaczny udział w ogólno-polskiej wytwórczości wymienionych wyrobów, a mianowicie w odnośnych latach 63,7% wzgl. 54,7% wartości produkcji mebli giętych w Polsce. Spadek w roku sprawozdawczym udziału wartości produkcji mebli giętych w okręgu łódzkim o 9% w stosunku do ogólno-polskiej wytwórczości wymienionych wyrobów, pomimo jej zwiększenia się pod względem wagowym i zwyżki cen, tłumaczy się zmniejszeniem ilości fabryk mebli giętych objętych materiałem statystycznym Izby w roku sprawozdawczym o jedno unieruchomione przedsiębiorstwo oraz kilkutygodniową przerwą w produkcji innej wytwórni. Fakt ten przypisać wypada również silniejszemu w 1936 r. nastawieniu przedsiębiorstw okręgu łódzkiego na produkcję tańszych gatunków mebli giętych oraz zwiększeniu, pod wpływem znaczniejszego popytu, wyrobu surowych kompletów. Ponadto należy zaznaczyć, że fabryki mebli giętych poddano reorganizacji i racjonalizacji w roku sprawzdawczym bez znaczniejszych wkładów kapitałowych, przy czym przystosowując się do wymagań zagranicznych odbiorców fabryki w okręgu łódzkim włączyły w 1936 r. do eksportu nowe typy wymienionych wyrobów.

W ogólno-polskim wywozie mebli giętych fabryki okręgu łódzkiego utrzymały w 1936 r. swój udział na poziomie roku poprzed-

niego a mianowicie w wysokości 53,4 % a zatem w stopniu odpowiadającym ich udziałowi w produkcji ogólno-polskiej. Eksport wymienionych wyrobów z okręgu łódzkiego wykazał wzrost z 2.300 tonn wartości 3,7 mil. zł. w 1935 r. do 2.582 tonn wartości 3,8 mil. zł. w 1936 roku. Nieznaczne jedynie zwiększenie się omawianego wywozu pod względem wartości przypisać należy między innymi okoliczności, iż zwyżka cen eksportowych przeprowadzona stopniowo w drugiej połowie roku sprawozdawczego przez wyżej wspomnianą centralną organizację przemysłu mebli giętych nie objęła wcześniej zawartych kontraktów sprzedaży i nie zdołała uwidocznić się w pełni w ogólnej wartości wywozu mebli giętych z okręgu łódzkiego w 1936 roku.

Tab. 8. Ceny łat bukowych oraz krzeseł giętych na rynku wewnętrznym.

(wg. ankiety Izby).

W końcu roku	Łaty za 1 m³ loco Radomsko		Krzesła Nr. 1000 za 1 szt. netto	
	Dolary w złocie	wskaźnik	złotych	wskaźnik
1929	20,00	100	10,00	100
1934	10-11	55,0	5,50	55,0
1935	10-10,50	52,5	5,10	51,0
1936	11,20	55,1	5,70	57,0

Głównymi odbiorcami wymienionych wyrobów były podobnie jak w latach poprzednich, z rynków europejskich, Anglia, Irlandia i Holandia, a z rynków pozaeuropejskich U. S. A., kraje bliskiego wschodu i Indie Brytyjskie.

Zbyt na rynku wewnętrznym mebli giętych wyprodukowanych w okręgu łódzkim nie wykazał pod względem rozmiaru istotnych zmian. Cena mebli giętych przeznaczonych na rynek krajowy uległa w końcu roku sprawozdawczego zwyżce 10 % w wyniku porozumienia cennikowego wszystkich czynnych zakładów przemysłowych, które doszło do skutku w październiku 1936 r. Posunięcie to nie zdołało jeszcze w roku sprawozdawczym wywrzeć korzystnego wpływu na poprawę rentowności w przemyśle mebli giętych w okręgu łódzkim tymbardziej, że odnośne przedsiębiorstwa odczu-

wały w 1936 r. w dalszym ciągu a nawet w silniejszym poważną konkurencję mniejszych wykończalń nie objętych porozumieniem cennikowym, oraz drobnych zakładów wykończalniczych, których ilość o charakterze przedsiębiorstw anonimowych zwiększyła się w roku sprawozdawczym i które z powodu braku kapitału obrotowego zmuszone były do częstej likwidacji posiadanych zapasów.

Odbiorcą w kraju mebli giętych był w roku sprawozdawczym głównie rynek prywatny miejski, zwłaszcza dla urządzenia sklepów oraz lokali publicznych (kawiarnie, kina i t. p.). Wypłacalność odbiorców była zadowalniająca przy zaostrzonych warunkach płatności i ograniczeniu transakcyj kredytowych. Zapotrzebowanie na meble gięte ze strony rynku wiejskiego pozostało nadal nieznaczne i ograniczyło się do wysortowanych starszych typów mebli. W organizacji sprzedaży mebli giętych przedsiębiorstw okręgu łódzkiego zaobserwowano w roku sprawozdawczym w stopniu silniejszym bezpośredni dostęp do konsumentów.

3. Pozostałe gałęzie przemysłu.

W 1936 r. nastąpił dalszy wzrost produkcji d y k t k l e j o n y c h w Polsce a mianowicie z około 136 tys. m³ wartości 27,9 mil. zł. w 1935 r. do około 156 tys. m³ wartości 34,4 mil. zł. Fakt ten pozostaje w łączności z poważnymi inwestycjami poczynionymi w przedsiębiorstwach przemysłu dyktowego celem rozszerzenia i udoskonalenia wytwórczości, oraz zapoczątkowania wyrobu dykt specjalnych gatunków. Niemniej z powodu niedostatecznej podaży olszyny, stanowiącej podstawowy surowiec przemysłu dyktowego oraz wzrostu jej ceny o około 10 % omawiany dział przemysłu drzewnego napotykał na trudności w zaopatrywaniu się w surowiec w odpowiedniej ilości i jakości, pomimo spadku eksportu olszyny z 19.8 tys. tonn w 1935 r. na 7,5 tys. tonn w 1936 r. Wzrost produkcji dykt spowodował również silniejszy popyt na albumunę i kazeinę, których import wzrósł, a ceny podniosły się około 25 %.

Wyprodukowana ilość dykt nie znalazła w roku sprawozdawczym dostatecznego zbytu na rynkach zagranicznych, ponieważ wzrost międzynarodowego obrotu dyktami był w 1936 r. mniej intensywny w stosuku do dwóch poprzednich lat. Objaw ten spowodował zwiększenie się sprzedaży dykt na potrzeby rynku wewnętrznego z około 37.000 m³ w 1935 r. na 54.000 m³ w 1936 r. w związku z ożywionym ruchem budowlanym oraz wzrostem zdolności konku-

rencyjnej dykt z drewnem masywnym. Znaczna jednak podaż dykt była przyczyną utrzymania w 1936 r. niskiego poziomu cen wymienionych wyrobów na rynku krajowym.

Sytuacja w zakresie wywozu w przemyśle dyktowym, którego produkcja posiadała nadal charakter wybitnie eksportowy, uległa w 1936 r. nieznacznemu pogorszeniu. Fakt ten przypisać należy zmniejszonej w roku sprawozdawczym zdolności konkurencyjnej polskich dykt na rynkach odbiorczych w związku z wzrostem kosztów ich produkcji, wzmożoną ekspansją eksportową krajów konkurencyjnych, zwłaszcza Finlandii i Stanów Zjednoczonych A. P. na rynkach europejskich, a Japonii na rynkach pozaeuropejskich oraz na skutek zwiększonej w niektórych krajach europejskich ochrony rozwijającej się produkcji rodzimej dykt. W konsekwencji wywóz dykt z Polski uległ zmniejszeniu z 54,9 tys. tonn wartości 21,3 mil. zł. w 1935 r. według ostatecznych danych na 53 tys. tonn wartości 20,8 mil. zł. w 1936 r. Eksport kierował się w około 67 % pod względem wartości na rynki europejskie, zwłaszcza do Anglii, Holandii i Belgii, a z krajów pozaeuropejskich do Indii Brytyjskich, Palestyny, Egiptu i Argentyny. Ceny dykt na niektórych zagranicznych rynkach odbiorczych utrzymały się w roku sprawozdawczym na poziomie niezmienionym, natomiast na innych nieznacznie zwyżkowały.

Sytuację w przemyśle dyktowym okręgu łódzkiego charakteryzował w 1936 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wzrost stanu zatrudnienia o 36 %, a rozmiarów produkcji o 10,4 %. Zwiększenie uruchomienia fabryk dykt w znaczniejszej mierze w stosunku do wzrostu produkcji tłumaczy się zatrudnieniem części robotników przy robotach instalacyjnych w związku z przeprowadzonymi inwestycjami oraz ulepszeniem produkcji dykt pod względem gatunkowym, które wymagało większego nakładu pracy. Na skutek wzrostu zapotrzebowania na dykty na rynku krajowym udział wymienionych wyrobów przeznaczonych na eksport w ogólnej wartości produkcji odnośnych przedsiębiorstw nie wykazał w roku sprawozdawczym znaczniejszych zmian i wyniósł 40,5 %. Wywóz dykt z okręgu łódzkiego wzrósł z 3.850 m^3 wartości 552 tys. zł. w 1935 r. do 4.015 m^3 wartości 580 tys. zł. w 1936 r. i kierował się podobnie jak w latach poprzednich, zwłaszcza do Anglii, Holandii i Palestyny, nadto w wyniku nowych transakcji eksportowych do Belgii, Argentyny i Urugwaju. Ceny eksportowe dykt osiągane przez wytwórnie okręgu łódzkiego uległy w roku sprawozdawczym nieznacznej zwyżce na

głównych rynkach odbiorczych, która jednak wobec nasilenia konkurencji zagranicznej nie zdołała wyrównać w odpowiedniej mierze zwyżki cen surowców. Okolicznością, która przemijająco oddziaływała niekorzystnie na kształtowanie się wywozu był spadek walut zagranicznych, odczuwany na niektórych rynkach zagranicznych. Wypłacalność odbiorców, zarówno krajowych jak i zagranicznych była zadowalniająca.

W sytuacji zakładów przemysłowych w okręgu łódzkim produkujących meble biurowe zaznaczyła się w roku sprawozdawczym dalsza poprawa, której wyrazem był wzrost zatrudnienia o 18 % i produkcji o 28,2 % świadcząc o lepszym wykorzystaniu urządzeń wytwórczych. Ceny gotowych wyrobów wykazały zwyżkę w wysokości 10 % jednakże w stopniu niewspółmiernym do zwyżki cen surowców, która wyniosła około 20 % nadto płac w granicach 10 — 15 %. Odbiorcami wymienionych artykułów były w około 75 % instytucje publiczne. W warunkach płatności nie nastąpiła zmiana.

W zakresie drewnianych artykułów technicznych dla przemysłu włókienniczego zaznaczył się wzrost zatrudnienia i produkcji przedsiębiorstw wyrabiających czółenka tkackie w związku z wzrostem popytu przy równoczesnym zmniejszeniu importu wymienionych artykułów w związku z wprowadzeniem reglamentacji dewizowej. W mniej korzystnym położeniu znajdowały się fabryki szpul przędzalniczych i szpulek do nici wobec poważnej konkurencji wyrobów zagranicznych oraz wytwórni anonimowych, która spowodowała w 1936 r. zniżkę cen wyrobów gotowych o 5 — 15 % pomimo zniżki cen surowca o 20 — 30 %.

Zatrudnienie w przedsiębiorstwie w okręgu łódzkim produkującym materiały izolacyjne z masy korkowej wzrosło w 1936 roku o 31,1 % w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast produkcja odnośnego przedsiębiorstwa wzrosła tylko o 14 %. Rozbieżność, zachodząca między przytoczonymi cyframi tłumaczy się tym, że część robotników zatrudnionych w odnośnej fabryce zajęta była instalowaniem gotowych wyrobów izolacyjnych poza obrębem fabryki. Zbyt natomiast wyrobów gotowych powiększył się przez dostawę materiałów izolacyjnych dla dwóch większych chłodni, budowanych w Warszawie i Gdyni.

Zwrócić w końcu należy uwagę na dodatni fakt przeprowadzenia w roku sprawozdawczym przez firmy okręgu łódzkiego próbnych

transakcji eksportowych w zakresie czółen tkackich, galanterii drzewnej, płyt stolarskich oraz rakiet tenisowych z pośród artykułów sportowych, których produkcja w 1936 r. znakomicie wzrosła, podobnie jak i gier automatycznych przy równoczesnym zapoczątkowaniu wyrobu nowych ich rodzajów.

V. PRZEMYSŁ MINERALNY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	21.390	26.269	30.838	1.705	1.980	2.395	41,7	50,7	66,1
II	23.241	27.206	31.143	1.674	2.182	2.369	41,9	49,0	64,4
III	29.440	33.701	38.979	1.971	2.368	2.531	48,1	54,8	66,8
IV	37.750	41.963	48.478	2.329	2.461	3.114	52,8	59,7	72,6
V	45.098	48.497	57.172	2.575	2.760	3.696	59,1	61,0	73,3
VI	49.042	51.266	59.737	2.757	2.752	3.675	61,9	66,1	72,0
VII	48.776	52.710	61.259	2.903	3.023	3.961	62,8	66,5	74,3
VIII	49.214	53.718	61.977	2.832	2.939	3.699	63,5	69,5	75,3
IX	47.408	53.671	61.977	3.000	3.297	3.898	65,4	72,3	78,9
X	42.636	49.222	55.491	2.812	3.150	4.030	66,3	76,1	79,7
XI	38.201	42.524	48.643	2.471	3.046	3.883	66,3	75,6	79,7
XII	29.497	33.264	38.884	2.036	2.495	3.436	57,9	66,2	76,6

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	12.433	14.695	16.557	984	1.215	1.325
II	21.733	23.235	27.005	1.221	1.381	1.820
III	26.487	28.840	32.907	1.602	1.662	2.073
IV	20.308	23.506	27.942	1.390	1.653	2.197
Razem	80.961	90.276	104.411	5.197	5.911	7.415
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		75,1	Polska = 100		7,1
	1935 = 100		115,7	1935 = 100		125,4

W przemyśle mineralnym okręgu łódzkiego nastąpił w roku sprawozdawczym wzrost zatrudnienia, który swym rozmiarem znacznie przekroczył zwiększenie zatrudnienia całego polskiego przemysłu odnośnej branży. Podczas gdy wskaźnik stanu zatrudnienia

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu mineralnego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. **Huty szklane**	**7**	**7**	**1.971**	**3.026**	**533.003**	**620.611**	**116,5**
a) szkło taflowe	1	1	149	278	14.526	55.886	384,7
b) szkło stołowe, oświetleniowe i galanteryjne	2	2	1.288	2.084	379.429	426.465	112,4
c) szkło butelkowe	4	4	534	664	139.048	138.260	99,4
2. **Cegielnie i fabryki dachówek, sączków i kafli**	**69**	**82**	**600**	**839**	**361.756**	**490.173**	**135,5**
3. **Wapienniki**	**2**	**2**	**34**	**38**	**16.989**	**27.664**	**162,8**
4. **Fabryki fajansu**	**1**	**1**	**117**	**109**	**38.804**	**35.780**	**92,2**
5. **Fabryki farb ziemnych**	—	—	—	—	—	—	—
6. **Pozostałe:** wytwórnie pomników, płyt chodnikowych, cegieł ogniotrwałych i wyrobów szamotowych	**5**	**5**	**53**	**33**	**13.652**	**10.172**	**74,5**
Ogółem	**84**	**97**	**2.775**	**4.045**	**964.204**	**1.184.400**	**122,8**

w okręgu łódzkim wyniósł według ankiety Izby dla przemysłu mineralnego 122,8 %, wskaźnik ogólno-polski wzrósł tylko na 115,7 %

Powyższa korzystna dla okręgu łódzkiego zmiana spowodowana została przede wszystkim pełnym zatrudnieniem huty szklanej, wyrabiającej szkło taflowe, która rozpocząwszy produkcję w połowie 1935 roku rozwinęła ją w pełni dopiero w roku sprawozdawczym. Wyższy poziom zatrudnienia przemysłu mineralnego w okręgu łódz-

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu mineralnego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	ILOŚĆ			Wartość w złotych	
	1935	1936		1935	1936
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935=100	Liczby bezwzględne	
1. **Szkło** . . . . t.	**7.624**	**11.834**	**155,2**	**4.958.952**	**6.388.655**
a) taflowe					
b) stołowe, oświetleniowe, galanteryjne . . .	4.079	7.678	188,2	3.529.738	4.865.049
c) butelkowe, balony, demiony	3.545	4.156	117,2	1.429.214	1.523.606
2. **Cegielnie** . . . . szt.	**96.840.462**	**144.521.708**	**149,2**	**3.107.287**	**4.772.898**
a) cegła	96.007.690	143.787.751	149,8	3.058.697	4.730.655
w tym: ręczna	68.576.220	95.006.601	138,5	2.107.122	3.069.798
maszynowa	27.431.470	48.781.150	177,8	951.575	1.660.857
b) sączki	331.772	352.850	106,4	15.838	21.136
c) dachówki	501.000	381.107	76,1	32.752	21.107
3. **Wapno** . . . . t.	**10.205**	**22.511**	**220,6**	**260.353**	**475.793**
4. **Wyroby fajansowe i majolikowe** kg.	**529.000**	**564.000**	**106,6**	**317.610**	**338.929**
5. **Farby ziemne** . . . . kg	**719.690**	**717.139**	**99,7**		
polewy do kafli . . . . kg.	**57.915**	**72.280**	**124,8**		
6. **Kafle** . . . . szt.	**1.934.700**	**2.051.000**	**106,0**	**1.035.532**	**1.109.641**
7. **Cegła ogniotrwała i szamotowa** szt.	**21.000**	**24.000**	**114,3**		
oraz wyroby szamotowe . . . . kg.	**167.000**	**215.000**	**128,7**		
8. **Wyroby marmurowe, granitowe, piaskowcowe, betonowe, pomniki**	—	—	—	**98.421**	85.692
Ogółem .	—	—	—	9.779.155	13.171.608

kim potwierdzają również dane G. U. S., według których wskaźnik kształtuje się nawet nieco wyżej od wyliczonego na podstawie ankiety Izby, gdyż wynosi 125,4 %. Poza tym wyższy poziom od ogólno-polskich cyfr wykazują zapewne działy produkcji związane z budownictwem, jak cegielnie i wapienniki ze względu na znaczne ożywienie ruchu budowlanego w okręgu łódzkim.

Zmniejszenie natomiast zatrudnienia wykazuje jedynie dział przemysłu mineralnego, posiadający dla okręgu drugorzędne znaczenie, t. j. wytwórnie pomników i płyt chodnikowych oraz wyrobów fajansowych.

Wskaźniki produkcji przemysłu mineralnego na ogół nie odbiegają od wskaźników zatrudnienia. Rozbieżność zachodząca w przemyśle fajansowym między stanem zatrudnienia (wskaźnik 92,2), a wysokością produkcji (wskaźnik 106,6), wchodzący w grę przemysł wyjaśnia usprawnieniem produkcji przez inowacje techniczne oraz faktem przestawienia produkcji na większą ilość wyrobów galanteryjnych, wymagających stosunkowo mniejszego nakładu pracy. Największy wzrost ujawnia produkcja wapna i cegły oraz szkła taflowego w związku z wyżej wspomnianym wzmożeniem budownictwa mieszkaniowego w okręgu łódzkim, zwłaszcza zaś na terenie m. Łodzi.

1. Huty szklane.

Objęte sprawozdaniem za 1935 r. huty szklane w liczbie 7 zakładów czynne były również w roku sprawozdawczym. Ponieważ huta szklana w Piotrkowie, wyrabiająca szkło taflowe oraz huta w Rogowie, wytwarzająca butelki, rozpoczęły swą produkcję w połowie 1935 roku, uważać należy, iż rok sprawozdawczy jest okresem normalnej pracy odnośnego działu produkcji, czym również tłumaczyć należy dość poważny wzrost ich zatrudnienia (wskaźnik ogólny 116,5) jak i produkcji wyrobów szklanych (wskaźnik 155,2), zwłaszcza w dziale szkła taflowego, nieomal zwiększyła się czterokrotnie.

Produkcja poszczególnych grup artykułów szklanych kształtowała się w skali ogólno-polskiej na ogół zniżkowo. Według bowiem danych G. U. S. wytwórczość wyrobów szklanych w ostatnim czteroleciu wynosiła następujące ilości w tonnach (Wiadomości Statystyczne Nr. 5 z dn. 15. II. 1937 r.):

	1935 r.	1936 r.
szkło taflowe	25.971	25.534
„ butelkowe	42.027	45.928
„ stołowo-galanteryjne . . .	9.359	7.873
Razem . .	77.357	79.335

Z powyższego wynika, że wzrosła jedynie ogólna produkcja artykułów szklanych o około 3 %, dzięki zwiększeniu produkcji szkła butelkowego o około 10 %, podczas gdy wytwórczość szkła taflowego i stołowo-galanteryjnego uległa redukcji o około 2 % wzgl. 16 %.

Korzystniej jednak aniżeli w roku poprzednim kształtował się natomiast w roku sprawozdawczym zbyt wyrobów szklanych, który we wszystkich rozważanych grupach osiągnął poziom wyższy od produkcji, co świadczy o tym, że zaopatrzenie rynku odbywało się częściowo z zapasów posiadanych przez wytwórnie. Zbyt w poszczególnych artykułach wynosił wg. danych G. U. S. (Wiadomości Statystyczne Nr. 5 z dn. 15. II. 1937 r.) następujące ilości w tonnach:

	1935 r.	1936 r.
szkło taflowe	23.238	25.772
„ butelkowe	39.146	47.802
„ stołowo-galanteryjne . . .	9.937	7.931
Razem . .	72.321	81.505

Ogólny zbyt wyrobów szklanych wzrósł zatem o 12,7 %, na co złożyło się zwiększenie przede wszystkim sprzedaży szkła butelkowego o 22,1 % oraz taflowego o 10,9 %, podczas gdy zbyt szkła stołowo-galanteryjnego uległ wydatnemu skurczeniu o 20,2 %.

Powyższe cyfry prowadzą do wniosku, że zintensyfikowanie produkcji przemysłu hutniczego w okręgu łódzkim do pewnego stopnia odbyło się kosztem produkcji zakładów położonych w innych okręgach gospodarczych Polski, co w pierwszym rzędzie zaobserwować się daje na odcinku produkcji szkła taflowego, w której udział okręgu łódzkiego dzięki zmechanizowaniu i normalnej pracy huty piotrkowskiej znacznie się zwiększył.

Warunki zbytu szkła taflowego kształtowały się w roku sprawozdawczym dość pomyślnie. Dwuletni okres walki konkurencyjnej w dziedzinie produkcji szkła taflowego zakończył się w kwietniu

roku sprawozdawczego umową zawartą między grupą „Midi“ a zakładem piotrkowskim, na mocy której produkcja została między zrzeszone huty podzielona według wspólnie ustalonego klucza. W ten sposób uregulowana została cała produkcja szkła ciągnionego wyrabianego mechanicznie. Poza tym do porozumienia przyłączyły się również huty w Jaśle i Rokitnie wyrabiające szkło taflowę sposobem ręcznym. Regulowanie produkcji i zbytu odbywa się w ten sposób, że grupa „Midi“ przejęła komisową sprzedaż trzech pozostałych hut należących do porozumienia. Walka konkurencyjna z pozostałymi hutami wyrabiającymi szkło taflowe sposobem ręcznym trwała jednak nadal. Rozwiązanie kartelu poprzedniego spowodowało bowiem uruchomienie szeregu niezmechanizowanych hut, które wypuściły na rynek szkło gorszego gatunku. Ten gatunek szkła taflowego w prymitywnym budownictwie prowincjonalnym znajdywał chętnych nabywców ze względu na bardzo niską cenę. Stwarzało to oczywiście dotkliwą konkurencję dla hut, dostarczających lepsze gatunki szkła taflowego. Powyższy stan rzeczy zmusił jeszcze w roku 1935 huty zmechanizowane do podjęcia produkcji szkła konkurencyjnego „K“, odpowiadającego wyżej wymienionym poślednim gatunkom. Na skutek dużej podaży ze strony przemysłu zmechanizowanego i obniżenia ceny, wyrób omawianego gatunku stał się do tego stopnia nierentowny, że ręczne huty zaprzestały jego produkcji, co w konsekwencji doprowadziło w początku roku sprawozdawczego również do likwidacji produkcji gatunku .K“ w hutach zmechanizowanych, które powróciły do wytwarzania normalnych gatunków III i IV. Z tą chwilą ceny szkła taflowego uległy pewnej stabilizacji. Cena III gat. przy dostawie wagonowej loco huta wynosiła już do końca roku sprawozdawczego zł. 2,16 za 1 mtr. kw. pasów, gatunku IV zaś początkowo zł. 1,95, po wyczerpaniu zaś zapasów gat. ,.K“ — zł. 1,73 za 1 mtr. kw. pasów.

W dziale szkła stołowego i galanteryjnego produkcja i rozmiary zbytu doznały w roku sprawozdawczym również poprawy, dzięki czemu spadek cen, jaki nastąpił w 1935 r. mógł być w roku sprawozdawczym w części wyrównany. Sytuację jednak tego działu produkcji nadal utrudniała konkurencja licznych mniejszych hut, po części robotniczych, zawdzięczających swe istnienie subwencjom i pożyczkom otrzymywanym z Funduszu Pracy oraz poparciu władz, które popierając powyższe huty, spodziewały się po ich uruchomieniu zmniejszenia bezrobocia. Okres działania tych hut jest

zazwyczaj dość krótki ,gdyż zwykle już po rocznej pracy ulegają one unieruchomieniu i likwidacji, przy czym zdarza się, iż huty te nie wywiązują się ze swych zobowiązań podatkowych i świadczeń społecznych, a nawet niejednokrotnie pozostawiają częściowo nieuregulowaną robociznę. Zaznaczyć przy tym należy, iż płace w tych hutach są do 40 % niższe od płac w hutach fabrycznych, warunki zaś techniczno-higieniczne nie odpowiadają zupełnie stawianym przez władze wymaganiom. W konsekwencji huty te zbywają swe wyroby po cenach kalkulujących się poniżej kosztów własnych zakładów pracujących w normalnych warunkach.

Jedynie dzięki znacznemu zwiększeniu zapotrzebowania w roku sprawozdawczym zawdzięczać można, iż ceny szkła stołowego i galanteryjnego produkcji hut fabrycznych kształtowały się na poziomie nieco wyższym i zachowały w ciągu całego okresu cechy pewnej stałości. Ceny poszczególnych wyrobów kształtowały się następująco (w złotych):

Miesiąc	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
	Szklanki pras. za tuzin		Szklanki dmuch. za tuzin		Spodki pras. za tuzin		Za 100 szt cylindrów	
I	0.72.5	0.65	1.05	1.—	0.77.5	0.80	5.60	5.90
IV	0.67.5	0.65	0.97.5	1.—	0.72.5	0.80	5.25	5.90
VII	0.67.5	0.70	0.97.5	1.—	0.72.5	0.80	5.25	5.90
X	0.70	0.70	1.00	1.—	0.75	0.80	5.60	5.90
XII	0.65	0.70	0.95	1.—	0.70	0.80	5.25	5.90

Od powyższych cen huty podobnie jak w latach poprzednich udzielały przy zapłacie gotówkowej skonta w wysokości 10 %. Zaznaczyć jednak należy, że powyższe ceny pobierano jedynie w większych ośrodkach konsumcyjnych, jak np. w Łodzi, Warszawie i innych większych miastach. Natomiast dla Kresów wschodnich, województwa poznańskiego i pomorskiego, gdzie konkurencja wymienionych drobnych hut szczególną wykazywała ekspansję, huty liczyły ceny z roku poprzedniego wzgl. tylko ceny nieznacznie podwyższone.

W dziale szkła luksusowego, t. j. kryształów, nastąpił w roku sprawozdawczym wzrost produkcji o około 20 %, jakkolwiek warsztaty chałupnicze nadal trudniły się szlifowaniem kryształów surowych sprowadzanych z zagranicy.

Sytuacja hut wyrabiających butelki monopolowe, piwne oraz demiony i balony kształtowała się w roku sprawozdawczym również pod znakiem poprawy koniunkturalnej. Stan zatrudnienia utrzymał się na poziomie roku ubiegłego, rozmiary produkcji i zbytu natomiast wykazały wzrost. Stan bezumowny spowodowany rozwiązaniem przez Min. Przemysłu i Handlu w końcu 1935 r. konwencji wytwórców butelek piwnych oranżowych zakończony został w roku sprawozdawczym zawiązaniem nowego porozumienia między jedną z hut piotrkowskich a hutą w Ujściu. Przedmiotem porozumienia jest regulowanie cen i warunków sprzedaży oraz podział produkcji butelek piwnych oranżowych, zielonych i do wód mineralnych.

Wobec tego, że poza porozumieniem pozostają nadal liczne huty o poważnej produkcji, umowa ta nie zyskała większego praktycznego znaczenia, czego dowodem jest dalszy spadek cen butelek piwnych oranżowych z 20 — 21 groszy na 18 groszy za 1 butelkę. Ceny szkła aptecznego, farmaceutycznego i chemicznego uległy również dalszej redukcji wynoszącej do 10 %. Natomiast warunki pokrycia nie uległy w porównaniu z rokiem poprzednim istotniejszym zmianom. Przeważała nadal zapłata wekslowa, zwłaszcza w szkle aptecznym i farmaceutycznym, przy czym terminy weksli sięgały do 6 miesięcy.

Od czasu dobrowolnego rozwiązania organizacji regulującej zbyt balonów i demionów w 1935 r., wchodzące w grę zakłady nie powołały do życia żadnego nowego porozumienia o charakterze kartelowym. Mimo to ceny utrzymywały się mniej więcej na poziomie z roku poprzedniego, co tłumaczyć należy znacznie korzystniejszym kształtowaniem się zapotrzebowania. Cena balonu 60-litrowego w koszu wynosiła zatem loco Piotrków zł. 4.60, a franco Warszawa 5.— zł. W demionach natomiast nastąpiła zniżka sięgająca 5 %. Przy sprzedaży omawianych artykułów obowiązywały na ogół warunki korzystniejsze aniżeli przy sprzedaży butelek i szkła farmaceutycznego. Zapłata następowała bowiem po 30 dniach od daty faktury przeważnie w gotówce.

Pomimo zniżkowej tendencji cen rentowność hut wytwarzających butelki, balony, szkło farmaceutyczne i t. p. ujawniła poprawę, którą tłumaczyć należy zwiększeniem obrotów i ulepszeniem, jakie

niektóre z nich przeprowadziły, przechodząc z ręcznego stopniowo na mechaniczny sposób produkcji.

Na uwagę zasługuje również fakt, że jedna z firm okręgu łódzkiego zainstalowała w roku sprawozdawczym nowe urządzenie do produkcji szkła taflowego ornamentacyjnego i siatkowego ,niewyrabianego dotąd w Polsce, szkła kolorowego do sygnalizacji świetlnej, oraz szkła szlifowanego do wyrobu luster. Uruchomienie tych działów spowoduje, iż począwszy od 1937 r. krajowa wytwórczość będzie w zupełności pokrywała zapotrzebowanie rynku wewnętrznego. Na pewną trudność natrafiał jedynie zbyt szkła szlifowanego, które importuje się do Polski w dużych ilościach z Belgii. Import ten umożliwiony jest dzięki niskim cenom oraz niedostateczną ochroną celną, z jakiej korzysta wytwórczość krajowa.

Import szkła i wyrobów szklanych uległ w roku sprawozdawczym niewielkiej redukcji:

w 1931 r.	tonn	5.244	tys.	zł.	6.586
„ 1932 „	„	3.772	„	„	3.976
„ 1933 „	„	4.114	„	„	3.065
„ 1934 „	„	4.763	„	„	3.002
„ 1935 „	„	5.760	„	„	3.437
„ 1936 „	„	4.956	„	„	3.338

Z powyższego wynika, że import szkła, pomimo postępów technicznych osiągniętych przez krajowe huty pozostaje w ciągu ostatniego pięciolecia nadal na wysokim poziomie, co uważać należy za zjawisko tym bardziej niekorzystne, ponieważ przemysł krajowy nie wykorzystuje całkowicie swych zdolności wytwórczych.

Wywóz wyrobów szklanych z Polski i okręgu łódzkiego kształtował się następująco:

W roku	z Polski		z okręgu łódzkiego	
	tonn	1000 zł	tonn	1000 zł
1931	1.274	1.436	295	226
1932	1.375	1.653	205	154
1933	1.018	1.374	118	97
1934	903	1.126	110	95
1935	645	797	20	25
1936	529	880	145	69

Na wzrost eksportu wyrobów szklanych z okręgu łódzkiego wpłynęło zintensyfikowanie w roku sprawozdawczym wywozu balonów szklanych, skierowanego głównie na rynek Austrii i Czechosłowacji. Poza tym na uwagę zasługuje zapoczątkowanie w roku sprawozdawczym eksportu szkła farmaceutycznego, gąsiorków i balonów do Szwajcarii. Wywóz natomiast szkła stołowego do Anglii, Argentyny i Palestyny uległ w porównaniu z rokiem poprzednim obniżeniu.

2. Cegielnie.

Ożywiony ruch budowlany, spotęgowany łagodną zimą sprawił, że sytuacja przemysłu materiałów budowlanych okręgu łódzkiego, a w szczególności przemysłu ceramicznego, doznała w roku sprawozdawczym znacznej poprawy, ujawniającej się zarówno w stanie zatrudnienia (wskaźnik 135,7) jak i w rozmiarach produkcji cegły (wskaźnik 149,3). Niemniej korzystnie przedstawiał się zbyt cegły, której zapasy w końcu roku sprawozdawczego zostały prawie zupełnie wyczerpane, zwłaszcza w cegielniach podmiejskich, wskutek czego większe jej ilości przywożono z odleglejszych cegielni prowincjonalnych, a więc z Brzezin, Koluszek, Strykowa, Aleksandrowa i in.

Poza tym dość poważne ilości cegły do budowy większych budowli mieszkalnych dostarczane były drogą kolejową z rejonu częstochowskiego.

Konkurencja przemysłu chałupniczego, którą zakłady w okręgu łódzkim jeszcze w początkach 1935 roku tak dotkliwie odczuwały, złagodniała w rozważanym okresie dzięki temu, że cegielnie fabryczne w coraz szerszym zakresie odstępowały od płacenia za cegłę surową, dostarczaną przez chałupników-strycharzy — cegłą wypalaną, przechodząc na zapłatę gotówkową, w związku z czym wydatnie zmalała masowa sprzedaż wyrobu gotowego po cenach, leżących poniżej kosztów własnych, uprawiana przez chałupników w poprzednich latach.

Natomiast nielojalna konkurencja cegielni miejskich, wydzierżawionych robotnikom, o której mowa była już w poprzednim sprawozdaniu Izby, w dalszym ciągu dawała się silnie we znaki zakładom, pracującym w normalnych warunkach gospodarki prywatnej.

Ceny cegły w okręgu łódzkim w związku z silnym wzmożeniem robót budowlanych wzrosły w ciągu roku sprawozdawczego, zwłaszcza w drugiej jego połowie, wynosiły bowiem w lipcu i sierpniu

37 — 38 zł., od października zaś do końca roku 40 zł. za 1000 sztuk loco cegielnia. Licząc, że koszt własny produkcji 1000 sztuk cegły wynosi około 36,50 zł. stwierdzić należy, iż rentowność przemysłu ceramicznego znacznie poprawiła się w porównaniu z rokiem ubiegłym m. in. również i dzięki temu, że płace robotników nie zmieniły się, przy czym w dalszym ciągu istniała rozpiętość między płacami w najbliższej okolicy Łodzi, a zarobkami płaconymi na prowincji. Powyższa różnica oraz fakt, że prowincjonalne cegielnie korzystają z tanich środków lokomocji ludności wiejskiej sprawia, iż na rynku łódzkim konkurują one z powodzeniem z cegielniami podmiejskimi, które za przewóz cegły płacą pomimo dogodnego położenia, zawodowym przewoźnikom więcej, aniżeli prowincja.

Produkcja sączków po zahamowaniu w roku poprzednim wzmogła się w roku sprawozdawczym o 6,4 %, nie osiągnęła zatem rozmiarów zanotowanych w dwóch poprzednich latach. Poważnemu obniżeniu uległa natomiast produkcja dachówek (wskaźnik 76,1), co tłumaczyć należy zmniejszeniem się zapotrzebowania na ten artykuł, używany przy nowoczesnym budownictwie w coraz mniejszym stopniu, oraz dowozem wysokogatunkowych dachówek z województw: poznańskiego i pomorskiego.

3. Pozostałe działy.

Z pośród pozostałych działów przemysłu mineralnego stosunkowo największy wzrost uruchomienia i produkcji ujawniają te gałęzie wytwórczości które pracują dla potrzeb budownictwa i z tego względu uzależnione są od ruchu budowlanego. W pierwszym rzędzie wymienić tu należy znaczne wzmożenie wytwórczości wapna, której wskaźnik podniósł się na 220,1, jakkolwiek dzięki niskim cenom niewątpliwie w wysokim stopniu rozpowszechniło się w budownictwie używanie cementu.

Niewielki wzrost produkcji zanotować poza tym należy w produkcji kafli (wskaźnik 106), polew do kafli (wskaźnik 124,8), cegły ogniotrwałej (wskaźnik 144,3) oraz wyrobów ogniotrwałych (wskaźnik 128,7). Małe stosunkowo wzmożenie wyrobu kafli tłumaczyć należy stosowaniem w budownictwie mieszkaniowym w coraz szerszym zakresie centralnych ogrzewań. We wzroście wytwórczości dwóch ostatnich artykułów odegrała niewątpliwie znaczną rolę również działalność inwestycyjna przemysłu m. in. na odcinku gospodarki cieplnej.

Pomimo przejściowego unieruchomienia jedynej w okręgu łódzkim fabryki majoliki i fajansu ,wytwórczość odnośnych artykułów wzrosła o 6,6 %. Zamówienia, które w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyły się o około 30 %, częściowo były pokrywane z zapasów pozostałych z roku poprzedniego, dzięki czemu składy fabryczne w końcu roku sprawozdawczego zmniejszyły się o około 10 %. Poprawa koniunktury, jaka niewątpliwie ogarnęła przemysł fajansowo-majolikowy, w niczym jednak nie wpłynęła na wysokość cen, które nadal kształtowały się na niskim poziomie z roku poprzedniego. Cena talerzy fajansowych np. wahała się w roku sprawozdawczym w granicach od zł. 1.96 do zł. 2.05 za tuzin w zależności od wysokości zamówienia. W innych artykułach fajansowych sytuacja przedstawiała się analogicznie. Pewna poprawa rentowności rozważanej gałęzi przemysłu dała się zatem tylko osiągnąć dzięki zwiększeniu obrotów oraz przeprowadzonej w końcu roku reorganizacji produkcji mającej na celu potanienie i chociażby częściowe przystosowanie kosztów wytwórczych do niskiego poziomu cen.

VI. PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY.

Tabl. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29)

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	38.113	38.662	45.609	2.369	2.349	2.750	63,7	59,2	62,8
II	37.236	38.103	44.751	2.355	2.375	2.811	61,8	62,2	71,7
III	37.397	38.860	44.784	2.366	2.415	2.834	62,2	62,4	71,0
IV	37.783	38.975	44.906	2.376	2.449	2.812	60,6	63,5	68,7
V	38.679	40.804	46.534	2.471	2.572	2.914	63,7	63,8	68,0
VI	39.402	41.295	47.376	2.473	2.666	2.981	59,5	68,6	71,0
VII	39.361	41.250	47.797	2.561	2.778	3.058	58,4	64,1	69,7
VIII	40.673	43.251	49.300	2.535	2.986	3.108	59,8	65,3	70,5
IX	43.495	45.661	53.893	2.577	3.081	3.149	59,8	66,1	72,2
X	92.182	91.076	100.109	5.372	5.513	5.329	62,1	60,6	65,5
XI	71.161	77.163	86.317	3.344	5.536	4.549	71,8	74,4	66,1
XII	39.746	43.427	50.360	2.398	2.866	2.816	71,8	82,1	70,0

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29)

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	16.261	16.177	17.978	1.006	980	1.129
II	15.557	16.679	18.185	934	1.019	1.174
III	17.250	18.957	20.171	1.032	1.233	1.279
IV	33.085	34.947	38.359	1.827	2.188	2.149
Razem	82.153	86.760	94.693	4.799	5.420	5.731
B. Wskaźniki dla 1936 r.	1928 = 100		73,1	Polska = 100		6,1
	1935 = 100		109,1	1935 = 100		105,7

Wskaźnik stanu uruchomienia przemysłu spożywczego na terenie okręgu Izby kształtuje się zwykle pod wpływem sytuacji cukrowni i młynów, które reprezentują łącznie około 2/3 ogółu robotników, zatrudnionych w przemyśle spożywczym okręgu łódzkiego. Wobec tego niewielki stosunkowo spadek stopnia uruchomienia tych dwóch gałęzi przemysłu przetwórczego spowodował w okresie sprawozdawczym ustalenie ogólnego wskaźnika stanu zatrudnienia w przemyśle spożywczym na poziomie 102,6 (w porównaniu z rokiem 1935) mimo znacznie większego wzrostu ilości przepracowanych robotniko-dni w niektórych działach tego przemysłu ,jak np. w fabrykach tytoniu, drożdży, oraz innych zakładach (krochmalnie, wytwórnie konserw i t. p.).

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu spożywczego, objętych ankietą Izby.

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. Cukrownie i rafinerie cukru . . .	4	4	3.278	3.189	244.783	239.045	97.7
2. Młyny	102	101	965	910	261.167	250.320	95.9
3. Browary i słodownie	13	13	319	288	92.624	90.451	97.7
4. Gorzelnie, rektyfikacje spiryt., fabryki wódek i likierów .	13	12	55	57	16.938	16.890	99.7
5. Fabryki tytoniu, cygar i papierosów .	1	1	493	475	92.315	111.728	121.0
6. Fabryki czekolady, cukrów, pierników i chałwy	9	9	280	319	79.050	76.069	96,2
7. Fabryki drożdży i syropu ziemniaczanego	2	3	209	237	49.070	57.288	116,7
8. Różne (rzeźnie, fabryki konserw, wędlin, piekarnie, krochmalnie i t.p.)	23	26	618	669	163.562	183.632	112,3
Razem .	167	169	6.217	6.144	999.509	1.025.423	102,6

Tab. 4, Produkcja zakładów przemysłu spożywczego, objętych ankietą Izby.

		ILOŚĆ			WARTOŚĆ W ZŁOTYCH	
		1935	1936		1935	1936
		Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935=100	Liczby bezwzględne	
1. a) Cukier	kg	22.907.374*)	22.483.150	98,1	10.748.029	9.968.562
b) Melasa	„	4.167.839	3.949.300	94,8	153.321	186.980
2. a) Mąka	ton	**217.592**	**193.628**	89,0	**43.781.737**	**47.194.889**
pszenna	„	75.258	58.235	74,4	18.383.260	17.222.686
żytnia	„	142.334	135.393	95,1	25.398.477	29.972.203
b) Otręby	„	**107.903**	**94.223**	87,3	**9.802.044**	**10.335.646**
pszenne	„	28.496	20.840	73,1	2.531.221	2.305.968
żytnie	„	79.407	73.383	92,4	7.270.823	8.029.678
c) Różne (kasze wszelkie i mąka ze zbóż osobno niewymienionych)	t.	1.441	6.325	438,9	264.801	1.192.081
3. a) Piwo	hl	48.690	47.981	98,5	2.173.615	2.126.631
b) Słód	kg	889.121	771.751	86,8	266.997	261.908
c) Ocet	hl	9.255	9.995	108,0	186.000	189.000
d) Wody gazowe i lemoniady	„	20.714	19.894	96,0	257.878	252.416
4. a) Spirytus	litr.	**5.698.114**	**5.365.981**	94,2	**4.062.996**	**4.099.067**
surowy	„	1.548.592	813.503	52,5	—	—
rektyfikowany	„	4.149.522	4.552.478	109,7	—	—
b) wódki i likiery	„	40.434	40.417	99,9	154.587	154.583

5. a) Papierosy	szt.	317.201.850	13.285.000	4,2	9.323.148	434.092
b) Tytonie	kg	2.334.267	3.053.131	130,8	33.120.197	43.643.458
6. a) Czekolada i cukierki . .	"	680.952	724.277	106,4	1.585.628	1.708.684
b) Chałwa itp.	"	176.466	165.886	94,0	196.299	224.733
7. a) Pieczywo	"	**7.664.754**	**7.454.014**	97,3	**2.277.504**	**2.301.923**
pszenne	"	2.009.914	1.945.177	96,8	1.082.279	915.244
żytnie	"	5.654.840	5.508.837	97,4	1.195.225	1.386.679
b) Pierniki i ciastka	"	278.734	275.677	98,9	772.910	757.807
8. Drożdże	"	842.284	825.476	98,0	1.415.887	1.392.168
9. a) Mączka ziemniaczana . .	"	2.307 647	4.556.832	197,5	753.200	1.404.846
b) Syrop ziemniaczany	"	1.796.720	2.021.363	112,5	696.489	765.535
c) Cykoria	"	377.918	539.295	142,7	199.406	333.270
10. a) Konserwy	"	325.000	550.000	169,2	340.000	549.559
b) Mleko skondensowane i sproszkowane	kg	150.424	235.114	156,3	133.317	263.900
Ogółem . .		—	—	—	122.665.990	129.741.738

*) W sprawozdaniu Izby za rok 1935 podano 22.173.910 kg.

Według G. U. S. tenże wskaźnik dla okręgu Izby wynosił 105,7 co prawdopodobnie tłumaczy się większym spadkiem uruchomienia w roku sprawozdawczym mniejszych zakładów przemysłu spożywczego, nieuwzględnionych przez G. U. S., a uchwyconych przez ankietę Izby.

Z poszczególnych grup tego przemysłu wzrost przepracowanych robotniko-dni wykazały: fabryka tytoniu i papierosów (wskaźnik 121,0), fabryki drożdży i syropu ziemniaczanego (wskaźnik 116,7) oraz rzeźnie, fabryki konserw i t. p. Pozostałe grupy przemysłu spożywczego wykazały spadek stopnia uruchomienia nieprzekraczający jednak 3,8 % (fabryki czekolady, cukru).

1. Cukrownie.

W przemyśle cukrowniczym rok gospodarczy 1936/37 — według opinii Związku Zawodowego Cukrowni — nie tylko nie przyniósł

Tab. 5. Produkcja cukru w przeliczeniu na biały kryształ.
(wg. Rozporządzenia Ministerstwa Skarbu)
a) Ogólna produkcja.

KAMPANIA	Polska		Okręg Izby Łódzkiej		
	tonny	wskaźnik	tonny	Wskaźniki 1929/30	Wskaźniki Polska=100
1929/30	824.267	100,0	47.881	100,0	5,8
1930/31	698.051	84,6	27.044	56,5	3,9
1931/32	443.756	53,8	20.210	42,2	4,6
1932/33	375.983	45,6	17.062	35,6	4,5
1933/34	309.893	37,5	13.474	28,1	4,4
1934/35	401.379	48,7	19.505	40,7	4,8
1935/36	399.363	48,4	22.907	47,8	5,7
1936/37	412.052*)	49,9	22.483	46,9	5,5

*) Ogólna produkcja cukru w r. 1936 — wg. danych Zw. Zaw. Cukrowni produkcja w okręgu Łódzkim w r. 1935 i 1936 — wg. ankiety Izby.

oczekiwanej poprawy, lecz sprowadził dalsze pogorszenie sytuacji. Było to rezultatem zarządzonej z dniem 4. XII. 1935 r. znacznej obniżki fabrycznej ceny cukru, która z 64 zł. została zredukowana do zł. 51,50 za 100 kg. kryształu loco fabryka. Wspomniana obniżka, której wprowadzenie motywowane było interesem konsumenta, od-

biła się w sposób ujemny na wynikach finansowych cukrowni. Spożycie cukru na rynku wewnętrznym wzrosło wprawdzie według danych G. U. S. w przybliżeniu o 18 %, jednak wzrost ten nie zdołał skompensować strat, jakie poniósł przemysł cukrowniczy wskutek obniżenia cen.

Produkcja cukru w całym kraju — według danych Związku Zawodowego Cukrowni Polskich — wyniosła w roku sprawozdawczym 412.052 tonn wobec 400.087 tonn wyprodukowanych w roku poprzednim. W cukrowniach położonych na terenie okręgu Izby produkcja cukru zmniejszyła się o 1,9 % przy równoczesnym spadku wartości produkcji z 10.748 tys. zł. do — 9.968 tys. zł. wskutek przeprowadzonej obniżki ceny cukru. W związku ze zmniejszeniem produkcji skrócił się też przeciętny okres przerobu buraków w cukrowniach i wyniósł dla okręgu Izby około 40 dni, co w porównaniu z okresem roku poprzedniego stanowi zniżkę około 2,3 %. W tym samym stosunku uległ zmniejszeniu okres zatrudnienia robotników sezonowych.

Kontyngenty cukru dla rynku wewnętrznego wynosiły (w tonnach)

rok	1929/30	—	396.423
„	1930/31	—	364.717
„	1931/32	—	352.361
„	1932/33	—	274.628
„	1933/34	—	369.905
„	1934/35	—	309.343
„	1935/36	—	300.000
„	1936/37	—	326.870

Ilość czynnych cukrowni nie uległa zmniejszeniu i wynosiła 61.

Eksport cukru wykazywał w ostatnich latach nieustanny spadek i kształtował się w sposób następujący:

w r.	1930	—	394.974	ton
„	1931	—	344.713	„
„	1932	—	185.468	„
„	1933	—	113.891	„
„	1934	—	100.782	„
„	1935	—	107.376	„
„	1936	—	61.840	„

Spadek eksportu wywołany był przede wszystkim tym, że szereg krajów europejskich, które do niedawna importowały cukier,

rozwinęły na swych ziemiach uprawę buraka cukrowego, dążąc do zwiększenia własnej produkcji cukru.

Ceny eksportowe cukru polskiego utrzymały się na poziomie z roku poprzedniego i wynosiły około 10 zł. fob Gdynia za 100 kg. Naogół suma eksportu i spożycia wewnętrznego spadła z przeszło 800.000 ton w r. 1929/30 na zaledwie 412.000 ton w r. 1936/37. Oznacza to bardzo znaczne zmniejszenie przestrzeni zajętej pod uprawę buraków cukrowych, należy jednak przypuszczać, że przez dalszy wzrost spożycia wewnętrznego cyfra ta będzie stale acz powoli wzrastała.

2. Przemysł młynarski.

Sytuacja przemysłu młynarskiego na terenie okręgu Izby w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim uległa na ogół pogorszeniu, które znalazło swój wyraz w zmniejszonej produkcji mąki i otrąb. Wskaźnik produkcji mąki pszennej obniżył się do 74,4, mąki żytniej do 95,1 i otrąb do 87,3; natomiast bardzo znacznie wzrosła produkcja kasz, osiągając wskaźnik 438,9 co należy tłumaczyć zmniejszeniem podaży na rynku łódzkim kasz wyprodukowanych w innych okręgach wskutek wydatnego wzrostu wywozu tego artykułu na rynki zagraniczne.

Pomimo znacznego spadku produkcji mąki i otrąb globalna ich wartość wzrosła, a to wskutek wydatnej zwyżki cen zbóż chlebowych na rynku wewnętrznym, co w konsekwencji spowodowało wzrost cen artykułów przemiału. Ceny zboża i mąki w r. 1936 kształtowały się — według notowań Giełdy Zbożowo-Towarowej w Łodzi w sposób następujący:

	Żyto	Pszenica	Mąka żytnia	Mąka pszenna
Styczeń	13,29	19,25	20,50	28,—
Luty	13,27	20,—	20,03	29,37
Marzec	14,—	21,43	19,33	30,18
Kwiecień	15,37	22,96	21,09	32,03
Maj	15,59	24,03	21,59	33,28
Czerwiec	15,78	23,59	22,47	33,97
Lipiec	14,67	20,97	22,60	31,85
Sierpień	15,17	22,52	22,45	33,50
Wrzesień	16,02	24,57	23,40	36,20
Październik	18,42	27,62	27,80	41,60
Listopad	19,07	25,91	26,73	38,90
Grudzień	20,47	26,42	27,70	38,50

Wydatne polepszenie cen zboża na rynku wewnętrznym było odbiciem tendencji zwyżkowej na rynkach międzynarodowych oraz wypływało z wyników zbiorów krajowych, które — według danych G. U. S. (Wiadomości Statystyczne G. U. S. zeszyt 8 z 15. III. 1937 r.) — wykazywały w porównaniu z rokiem 1935

	Polska		Województwo Łódzkie	
pszenica	wzrost o	6,1 %	wzrost o	1,2 %
żyto	spadek o	3,8 %	spadek o	4,4 %
jęczmień	spadek o	4,6 %	wzrost o	6,6 %
owies	wzrost o	1,6 %	wzrost o	18,3 %

Należy podkreślić, że województwo łódzkie, będąc okręgiem wybitnie uprzemysłowionym, nie wytwarza dostatecznej ilości zbóż dla zaspokojenia własnego przemysłu młynarskiego. Dlatego też po wyczerpaniu miejscowych zapasów młyny tut. okręgu zmuszone były sprowadzać zboże z okręgów dalszych, co niewątpliwie podrażało koszt produkcji młynów. Wprowadzona w marcu 1936 r. kolejowa taryfa specjalna na przewóz zbóż z Kresów Wschodnich do stacji województw centralnych złagodziła wprawdzie trudności związane z zaopatrywaniem młynów w zboże, jednak koszt przewozu nadal stawiał młyny tut. okręgu w trudniejszej sytuacji od młynów położonych w dzielnicach, posiadających nadmiar zboża.

Tab. 6. Wywóz mąki i otrąb z Polski i okręgu łódzkiego wynosił w tonach:

	Polska			Okręg łódzki			
	1935	1936	Wskaźnik 1935=100	1935	1936	Wskaźniki 1935=100	Wskaźniki Polska =100
Mąka	**162.713**	**254.777**	**156,6**	3.692	11.231	304,2	4,4
żytnia . . .	96.669	151.794	157,0				
pszenna . .	66.045	102.983	155,9				
Otręby	**4.078**	**446**	**10,9**	150	241	160,6	54,0
żytnie . . .	2.317	173	7,5				
pszenne . .	1.761	273	15,5				

Ceny mąki żytniej w ciągu całego okresu sprawozdawczego wykazywały tendencję zwyżkową, przy czym różnica między ceną 100 kg

mąki i żyta wynosiła stale około 7 zł., natomiast ceny mąki pszennej wykazały stosunkowo większy wzrost, różnica ceny w styczniu 1936 r. wynosiła ok. 9 zł., zaś w grudniu tego roku około 12 zł. Zjawisko powyższe tłumaczy się tym, że różnica między ceną pszenicy i żyta kształtowała się w ciągu 1936 r. na poziomie około 6—9 zł., natomiast cena otrąb pszennych i żytnich różniła się bardzo nieznacznie (około 1 zł.) i wskutek tego strata na otrębach pszennych musiała być wkalkulowana w cenę mąki pszennej.

Jak wynika z tablicy Nr. 6 ogólno-polski eksport mąki w r. 1936 wzrósł o 56,6% w stosunku do roku ubiegłego, przy czym wywóz mąki żytniej wykazuje nieco większy procent wzrostu, aniżeli wywóz mąki pszennej; wywóz otrąb natomiast znacznie się zmniejszył, a to wskutek większej konsumcji otrąb w kraju, wywołanej powiększeniem hodowli trzody chlewnej.

Udział okręgu łódzkiego wynosił 4,4% ogólno-polskiego eksportu mąki i 54,0% wywozu otrąb. W porównaniu z rokiem ubiegłym wywóz mąki z okręgu łódzkiego wzrósł trzykrotnie, zaś wywóz otrąb zwiększył się o 60,6%. Należy podkreślić, że podana wyżej ilość mąki wywiezionej za granicę przez młyny tutejszego okręgu nie odzwierciadla całego eksportu tego artykułu z Województwa łódzkiego, gdyż nie obejmuje transportów mąki t. zw. pośledniej, które były wywiezione przez firmy handlowe. Globalna ilość wywozu mąki z okręgu łódzkiego w r. 1936 oceniana jest przez zainteresowane sfery handlowe na około 16.000 tonn.

3. Pozostałe działy.

Oglno-polskie spożycie wyrobów Monopolu Tytoniowego wyrażone w wartości obrotów wynosiło w roku sprawozdawczym 479.319 mil. złotych wobec 467.963 mil. z roku 1935 (wg. danych przytoczonych w Wiadomościach Statystycznych Nr. 3 z dnia 25. I. 1937 r.). Wobec niezmienionych w roku sprawozdawczym na ogół cen tytoniu i papierosów przyjąć należy, że nastąpił w tej dziedzinie nieznaczny wzrost spożycia. W okręgu łódzkim nastąpiło wydatne zmniejszenie produkcji papierosów przy równoczesnym wzroście produkcji tytoniu, co było spowodowane stopniowym przestawianiem się tutejszej wytwórni tytoniowej na wyłączną produkcję tego ostatniego artykułu.

W browarnictwie polskim nastąpiło w roku sprawozdawczym nieznaczne ożywienie koniunktury wywołane wzrostem spożycia piwa o 4,5% w porównaniu z rokiem poprzednim, które

jednak nieprzekroczyło poziomu z r. 1934. Produkcja piwa na terenie okręgu łódzkiego w przeciwstawieniu do wzrostu wytwórczości w pozostałych okręgach wykazała nieznaczny spadek i wyniosła — wedł. ankiety Izby 47.981 hl. Według opinii Związku Browarów i Słodowni Rzeczypospolitej Polskiej — do ogólnego wzrostu spożycia piwa przyczynił się głównie okres upałów letnich, a nie ogólna poprawa gospodarcza. Stwierdzona poprawa koniunkturalna w innych przemysłach nie wpłynęła w roku sprawozdawczym jeszcze w odpowiednim stopniu na obroty przemysłu browarnianego.

Tab. 7. Produkcja wzgl. spożycie piwa w Polsce i na terenie okręgu Izby.

(Polska — wg. Związku Browarów i Słodowni; okręg łódzki — wg. ankiety Izby).

Rok	Polska		Okręg Izby Łódzkiej		
	tys. hl.	Wskaźnik 1929 = 100	hl.	Wskaźniki 1929 = 100	Wskaźniki Polska = 100
1929	2.619	100	102.283	100	3,9
1930	2.432	92,3	94.397	92,3	4,1
1931	1.932	73,1	88.240	86,2	4,9
1932	1.410	53,8	66.946	65,5	4,7
1933	1.070	41,0	47.612	46,5	4,5
1934	1.117	42,6	48.313	47,2	4,3
1935	1.065	40,7	48.690	47,6	4,6
1936	1.114	42,5	47.981	46,9	4,3

Zdolność produkcyjną wszystkich browarów w Polsce ocenia się na 4 mil. hl.; wykorzystanie zdolności produkcyjnej wynosi więc przeciętnie około 25% Zaznaczyć należy, że wahania w wykorzystaniu zdolności produkcyjnej w poszczególnych browarach są bardzo duże i wahają się w granicach od 15—80%. Produkcja piwa w okręgu łódzkim wykazała w porównaniu z rokiem ub. nieznaczny spadek.

Cena podstawowego surowca w browarnictwie — jęczmienia w roku sprawozdawczym wyraźnie zwyżkowała, zaś cena piwa wobec nadmiernej konkurencji utrzymała się na poprzednim poziomie, wskutek czego rentowność przemysłu browarnianego pomimo nieznacznego wzrostu produkcji nie uległa na ogół poprawie. Wskaźni-

kiem tego jest fakt, że ilość czynnych browarów w roku 1936 zmniejszyła się ze 155 do 153.

Produkcja kwasu węglowego w stanie płynnym wzrosła w roku sprawozdawczym w okręgu Izby o 16%, nie wpłynęło to jednak na poprawę sytuacji w omawianej gałęzi przemysłu. ponieważ wyjątkowo ostra konkurencja między byłymi zrzeszonymi fabrykami kwasu węglowego doprowadziła do gwałtownej obniżki cen, sięgającej do 60%w stosunku do cen z r. 1935.

Dużą konkurencję dla omawianej gałęzi przemysłu stanowiły w dalszym ciągu drobne wytwórnie wód gazowych, które instalowały potrzebne urządzenia techniczne (produktory) do wytwarzania kwasu węglowego w stanie gazowym, wolnego od opłaty skarbowej, podczas gdy kwas węglowy w stanie płynnym podlega opodatkowaniu w wysokości 50 gr. od 1 kg.

Ogólno-polska produkcja drożdży kształtowała się w ostatnich latach następująco:

r. 1930	—	9.234.000 kg.
r. 1931	—	8.944.592 „
r. 1932	—	7.996.341 „
r. 1933	—	7.024.200 „
r. 1934	—	7.436.398 „
r. 1935	—	7.539.699 „
r. 1936	—	7.527.736 „

Na terenie okręgu łódzkiego spadek produkcji drożdży w roku sprawozdawczym osiągnął 2%, a zatem nieznacznie odbiega od (przewyższa procent zmniejszenia) wytwórczości pozostałych 14 fabrykach czynnych na terenie państwa. Udział okręgu łódzkiego w ogólno-polskiej produkcji drożdży stanowi około 11%. Zdolność wytwórcza polskich drożdżowni wykorzystana była — według opinii Zrzeszenia Producentów Drożdży — tylko w 33%. Eksport drożdży w roku sprawozdawczym wyniósł około 41 ton przewyższając nieznacznie wywóz tego artykułu w roku poprzednim. Hurtowa sprzedaż drożdży odbywała się nadal za pośrednictwem wyłącznego komisanta Zrzeszenia Producentów Drożdży, Sp. z ogr. odp. w Warszawie, jednoczącego wszystkie drożdżownie kraju. Poza tym zbywane były na rynku wewnętrznym nieznaczne ilości drożdży wyprodukowanych przez fabryki na terenie W. Miasta Gdańska; z poza polskiego obszaru celnego drożdże nie przybywały.

Cena drożdży wynosiła zł. 3,90 za 1 kg. łącznie z opłatą skarbową (w wysokości 2,31¼ zł.) plus 4 grosze tytułem części scalonego podatku obrotowego, a więc zł. 3,94 loco stacja odbiorcza. W porównaniu z rokiem poprzednim cena drożdży wzrosła o 5 groszy na 1 kg., co spowodowane zostało podwyższeniem z dniem 1 stycznia 1936 roku opłaty skarbowej z 1,875 zł. do 2,31¼ zł., a więc o 43,53 gr. od 1 kg. Podwyższając cenę sprzedażną drożdży o 5 gr. na 1 kg., krajowe fabryki otrzymały faktycznie za 1 kg. o 38,75 gr. mniej, aniżeli w roku poprzednim. Wypłacalność odbiorców nieuległa zmianie; kredytów udzielano w otwartym rachunku w stosunku do 4-ch tygodni, zaś na weksle do 3-ch miesięcy.

Produkcja mąki ziemniaczanej na terenie okręgu łódzkiego wzrosła w roku sprawozdawczym o 97,5% w porównaniu z rokiem 1935 przy odpowiednim zwiększeniu wartości wyprodukowanego artykułu. W roku sprawozdawczym nie importowano krochmalu i mąki ziemniaczanej, a równocześnie eksport wzrósł, osiągając 76.576 quint. (w r. 1935 — 54.435 quint.).

Produkcja syropu ziemniaczanego w okręgu Izby w r. 1936 wykazała wzrost wagowy o 12,5% wartościowo zaś zwiększyła się tylko o 10% wobec obniżenia ceny tego artykułu.

Pomyślnie kształtowała się produkcja cykorii, wykazując w roku sprawozdawczym wzrost wagowy o 42,7%, wartościowy o 62% W końcu nadmienić należy, że objęte po raz pierwszy ankieta Izby w r. 1935 wytwórnie konserw (rybnych i ogórków konserwowanych) oraz mleka skondensowanego wydatnie rozwinęły w roku sprawozdawczym swoją działalność, powiększając produkcję o przeszło 60%. Wytwórnie konserw przejawiły w roku sprawozdawczym działalność eksportową, narazie jednak obroty eksportowe były nieznaczne.

VII. PRZEMYSŁ BUDOWLANY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928=100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	4.047	3.731	8.561	171	134	251	15,1	14,7	33,4
II	4.163	3.763	6.998	214	131	170	14,6	13,8	30,6
III	6.015	5.146	10.564	204	191	239	17,7	13,8	32,7
IV	9.667	8.121	14.660	326	242	347	22,7	17,9	32,7
V	12.141	11.495	19.568	394	368	552	25,5	22,0	28,6
VI	11.941	13.235	21.779	585	401	765	25,5	27,2	28,7
VII	12.689	12.668	24.662	556	576	903	23,8	24,4	30,6
VIII	13.924	15.327	26.287	588	700	1.031	25,3	28,4	32,6
IX	14.348	17.629	27.447	612	669	957	25,7	32,0	31,6
X	13.874	18.324	27.041	638	833	987	25,8	33,0	33,1
XI	11.071	16.036	21.927	437	665	879	26,6	36,3	35,4
XII	5.868	9.882	12.825	159	510	578	24,6	36,7	38,2

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	2.252	1.994	3.302	99	72	119
II	5.553	5.177	6.551	202	182	272
III	7.180	8.221	9.902	315	347	532
IV	5.980	8.220	9.547	250	383	495
Razem	20.965	23.612	29.302	866	984	1.418
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		32,0	Polska = 100		4,8
	1935 = 100		124,1	1935 = 100		144,1

W związku z poprawą koniunktury gospodarczej w Polsce zaznaczyło się w roku sprawozdawczym silne wzmożenie ruchu budowlanego zwłaszcza w zakresie budownictwa mieszkaniowego. Proces ten uwidacznia wzrost ogólno-polskiego wskaźnika inwestycyj budowlanych z 55,4 w 1935 r. do 63,5 w 1936 r. (wskaźnik w 1928 roku = 100) oraz wskaźnika stanu zatrudnienia w przemyśle budowlanym w wymienionych latach z 26,5 na 32,0. Na podkreślenie zasługuje również zwiększenie się w 1936 r. przewozów wewnętrznych prawie wszystkich materiałów budowlanych i wzrost ogólnopolskiego zbytu cementu z 842,600 tonn według ostatecznych danych za 1935 r. na 1.048.300 tonn w 1936 r.

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu budowlanego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. Przemysł robót budowlanych . .	20	22	321	493	113.230	188.458	166,4
2. Przemysł instalacyjno-techn. .	7	6	155	167	49.824	46.893	94,1
3. Przemysł brukarski i wiertniczy .	8	9	181	388	142.680	161.467	113,2
Ogółem .	35	37	657	1.048	305.734	396.818	129,8

Na ożywienie w dziedzinie budownictwa oddziaływało dodatnio utrzymywanie się na dotychczasowym poziomie kosztów robocizny, jak również przypisać to należy spadkowi cen materiałów budowlanych, których wskaźnik według danych I. B. K. G. i C. obniżył się z 47,8 w 1935 r. do 46,0 w roku sprawozdawczym. Czynnikami, które faworyzowały działalność inwestycyjną w budownictwie była nadto silna dążność zaobserwowana w ruchu kapitałów do poszukiwania lokat rzeczowych oraz zapowiedź rewizji w najbliższych latach systemu ulg podatkowych w odniesieniu do nowych budowli. W tych

warunkach, pomimo restrykcji kredytów budowlanych B. G. K., których ogólna kwota uległa zmniejszeniu z 48,8 mil. zł. w 1935 r. na 37,0 w 1936 r., zaangażowanie znacznych kapitałów prywatnych w robotach budowlanych szczególnie miejskich, gwarantujących odpowiednią opłacalność, wywarło korzystny wpływ na rozrost oraz rozmiar różnych form budownictwa zwłaszcza mieszkaniowego. Niezależnie od powyższego poprawa sytuacji gospodarstw rolnych uwidoczniła się również w rozwoju budownictwa wiejskiego. Ponadto działalność inwestycyjna instytucyj państwowych, które przystąpiły w okresie sprawozdawczym do realizowania zamierzeń programowych na szerszą skalę, przyczyniła się do ożywienia koniunktury budowlanej w roku sprawozdawczym.

Biorąc pod uwagę ogólno-polski wskaźnik stanu zatrudnienia w przemyśle budowlanym, który według G. U. S. wykazał w roku sprawozdawczym wzrost o 24,1 % w porównaniu z 1935 r., pomyślny

Tab. 4. Materiały statystyczne ilustrujące ruch budowlany w Polsce.
(wg. I. B. K. G. i C.)

	Wskaźniki cen materiałów budowlanych mineralnych 1928=100			Kredyty budowlane przyznane przez B. G. K. w tys. zł.		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	47,3	46,6	46,6	1.521	1.099	1.333
II	47,0	46,8	46,1	606	1.669	237
III	47,1	47,5	45,2	2.811	1.701	255
IV	47,7	47,5	44,6	5.449	574	3.479
V	47,8	47,5	45,1	12.425	16.774	6.043
VI	45,2	47,3	45,5	5.896	7.943	7.196
VII	44,5	47,3	46,1	3.147	5.721	5.780
VIII	44,1	47,5	46,0	4.675	4.580	4.656
IX	42,9	47,8	45,7	5.145	3.495	3.378
X	42,7	49,7	46,3	7.349	1.756	1.950
XI	42,4	49,6	47,1	2.269	908	2.075
XII	45,9	49,0	47,4	1.021	2.625	672
I—XII	45,4	47,8	46,0	52.374	48.845	37.054

rozwój koniunktury budowlanej w Polsce uwidocznił się w 1936 r. w okręgu łódzkim w stopniu zbliżonym, a mianowicie odnośny wskaź nik jest, na podstawie wykazów statystycznych Izby, wyższy w 1936 r. o 29,8 % w stosunku do roku poprzedniego. Zwiększenie wymienionego wskaźnika oraz znaczny wykazany wzrost w 1936 r. w porównaniu z rokiem poprzednim liczby robotników zatrudnionych w przedsiębiorstwach budowlanych okręgu łódzkiego, nie wyczerpują jednak wszystkich danych ilustrujących uruchomienie w przemyśle budowlanym województwa łódzkiego, który w rzeczywistości był w roku sprawozdawczym znacznie wyższy. Odnośny materiał statystyczny Izby objął bowiem wyłącznie większe przedsiębiorstwa, podczas gdy również mniejsze przedsiębiorstwa budowlane, zatrudniające łącznie pokaźną ilość robotników, pracowały w roku sprawozdawczym znacznie intensywniej. Ponadto rozpowszechnione wykonywanie budowli, zwłaszcza w ośrodkach wiejskich, systemem gospodarskim uniemożliwiło uchwycenie pod względem statystycznym ilości robotników zatrudnionych w podany sposób. Celem pełniejszego zobrazowania rozmiarów ruchu budowlanego w okręgu łódzkim w 1936 r. uwzględnić również należy robotników, zajętych przy robotach publicznych, wykonywanych we własnym zakresie przez instytucje państwowe, samorządowe i miejskie, których ilość wyniosła w sezonie największego nasilenia ruchu budowlanego łącznie około 25.000.

Tab. 5. Przewozy wewnętrzne materiałów budowlanych w tys. tonn wg. „Przeglądu Budowlanego"

	1934	1935	1936
Cegła . . .	829	929	1.200
Wapno . .	412	429	500
Cement . .	723	729	935
Kamień . .	1.614	2.543	1.950
Drzewo . .	3.366	3.356	3.850

UWAGA: Dane dotyczące wskaźników ładunków kolejowych materiałów budowlanych zamieszczone w sprawozdaniach za poprzednie lata, które I. B. K. G. i C. zaprzestał opracowywać, zastąpiono odnośnymi danymi ilościowymi.

Uwzględniając rozmiary produkcji lokalnej materiałów budowlanych jako dodatkowy miernik nasilenia ruchu budowlanego

w okręgu łódzkim w 1936 r. zanotować należy wzrost wskaźnika wytwórczości wapna o 120,1 %, a cegły o 49,2 % w porównaniu z poprzednim rokiem. W danym wypadku wskaźnik produkcji lokalnej materiałów drzewnych budowlanych, który zwiększył się jedynie o 5,8 % w stosunku do 1935 r., nie może odzwierciedlić należycie sytuacji w zakresie budownictwa na terenie województwa łódzkiego w roku sprawozdawczym. Pozostaje to w łączności z zwiększającym się zużyciem materiałów żelazobetonowych, zwłaszcza w budownictwie miejskim, jak również używaniem przy robotach budowlanych w okręgu łódzkim znaczniejszych ilości materiałów drzewnych wyprodukowanych w innych okręgach.

Tab. 6. Ruch budowlany w miastach z ludnością ponad 20 tys. mieszkańców.
wg. „Wiadomości Statystycznych".

	1935	1936
Budynki rozpoczęte		
„ **mieszkalne**		
Kubatura budynków . . (tys. m.³)	6.940	10.421
Liczba izb	62.420	92.408
Niezamieszkalne		
Kubatura budynków . . (tys. m.³)	607	861
Budynki zakończone		
„ **mieszkalne**		
Kubatura budynków . . (tys. m.³)	4.494	5.538
Liczba izb	42.465	52.359
Niezamieszkalne		
Kubatura budynków . . (tys. m.³)	556	407

Wobec ograniczenia w roku sprawozdawczym kredytów budowlanych B. G. K. ogólna kwota wymienionych kredytów rozprowadzonych przez wymienioną instytucję w okręgu łódzkim uległa zmniejszeniu z 3.551 tys. zł. w 1935 r. do 2.756 tys. zł. w 1936 r., co nie wpłynęło jednak na osłabienie ruchu budowlanego, finasowanego w znaczniejszej mierze przez kapitały prywatne. W związku

z zaobserwowanym w ostatnich latach stałym spadkiem rozmiaru kredytów udzielonych przez B. G. K. na cele budownictwa prywatnego w okręgu łódzkim również w roku sprawozdawczym uległy restrukcji kredyty B. G. K., przeznaczone na budowę domów prywatnych, podczas gdy akcja finansowania z wymienionego źródła budownictwa społeczno-publicznego doznała rozszerzenia zwłaszcza przez zwiększenie kredytów na budowę domów robotniczych. Niemniej przy pomocy finansowej B. G. K. wybudowano w 1936 r. na

Tab. 7. Finansowanie budownictwa prywatnego i społeczno-publicznego w okręgu Izby.
(kredyty zrealizowane w tysiącach złotych i %% wg danych łódzkiego Oddziału B. G. K.)

Kredytobiorcy \ Rok	1934		1935		1936	
	tys. zł.	%	tys. zł.	%	tys. zł.	%
Spółdzielnie . .	193	9,3	27	0,8	135	4,9
Instytucje humanitarno-społeczne	20	0,9	740	20,8	872	31,0
Gminy	—	—	126	3,6	10	0,4
Ogółem budownictwo społeczno-publiczne . . .	213	10,2	893	25,2	1.017	36,9
Budownictwo prywatne	1.862	89,8	2.658	74,8	1.739	63,1
Ogółem .	2.075	100	3.551	100	2.756	100

obszarze województwa łódzkiego 1177 mieszkań o 3098 izbach mieszkalnych.

Na terenie m. Łodzi nasilenie ruchu budowlanego było wyjątkowo znaczne, o czym świadczy fakt, że liczba budowli rozpoczętych zwiększyła się w roku sprawozdawczym w porównaniu do 1935 r. z 333 na 831, a zakończonych z 236 na 472. Pod względem liczby zakończonych budowli oraz nowych izb mieszkalnych rok sprawozdawczy zaznaczył się przekroczeniem odnośnych cyfr z 1928 r. Stosunek zachodzący między ilością nowych budynków i nowych izb

Tab. 8. Ilość rozpoczętych i zakończonych w m. Łodzi budowli.

(wg. danych Wydziału Statystycznego Magistratu m. Łodzi)

rok / kwartał	1928		1934		1935		1936	
	rozpoczęte	zakończone	rozpoczęte	zakończone	rozpoczęte	zakończone	rozpoczęte	zakończone
I	41	35	71	122	48	52	85	99
II	97	33	143	66	88	69	169	82
III	96	41	120	50	99	52	330	131
IV	117	47	149	117	98	63	247	160
Ogółem .	351	156	483	355	333	236	831	472

mieszkalnych nie uległ zmianie, z czego wnioskować należy, że w roku sprawozdawczym utrzymała się tendencja budowy raczej większych obiektów mieszkalnych.

Zmniejszenie się w 1936 r. wskaźnka stanu zatrudnienia w zakładach instalacyjno-technicznych okręgu łódzkiego o 5,9 % pozostaje w związku z rozpowszechnionym w roku sprawozdawczym wykonywaniem przez właścicieli nieruchomości robót instalacyjnych, zwłaszcza przyłączeń kanalizacyjnych, systemem gospodarskim przy pomocy drobnych przedsiębiorców, których konkurencję odczuwały większe przedsiębiorstwa w znacznym stopniu.

Wzrost natomiast w roku sprawozdawczym wskaźnika, dotyczącego uruchomienia na terenie województwa łódzkiego przedsię-

Tab. 9. Budowle zakończone w m. Łodzi.

(wg. danych Wydziału Statystycznego Magistratu m. Łodzi)

Rok	Ogólna liczba budowli	W tym				
		przemysł. handl.	innych	mieszkalnych		
				budynków	izb	na 1 budynek przypada izb
1928	156	31	20	105	1.274	12,1
1934	355	13	18	324	1.598	4,9
1935	236	18	16	202	1.395	6,9
1936	472	18	31	423	2.929	6,9

biorstw brukarskich i wiertniczych o 13,2% w porównaniu z 1935 r. tłumaczy się zwłaszcza wzmożeniem w 1936 r. przez Zarząd Miejski m. Łodzi robót, mających na celu konserwację i budowę nowych dróg i chodników. Fundusze przeznaczone na wspomniany cel wzrosły z 2,2 mil. zł. w roku budżetowym 1935/36 do 3,3 mil. zł. w okresie budżetowym na 1936/37 r. W związku z powyższym długość jezdni zabrukowanych w m. Łodzi zwiększyła się z 357,8 km. w 1935 r. do 408,6 km. w 1936 r.

VIII. PRZEMYSŁ ODZIEŻOWY i POKREWNE.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29)

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	9.938	7.467	11.657	2.860	1.069	1.526	61,0	44,1	75,1
II	11.030	8.460	12.933	2.829	1.353	1.775	68,9	52,0	76,5
III	11.521	11.086	15.033	2.925	2.577	2.974	72,1	63,3	84,2
IV	12.856	11.965	14.853	3.173	3.165	2.964	87,0	79,8	73,2
V	12.903	12.235	13.991	3.288	3.222	2.498	86,1	81,3	69,9
VI	12.061	11.825	10.420	3.288	2.848	1.043	80,9	86,5	55,0
VII	9.261	10.085	10.686	2.386	2.490	1.491	59,7	65,8	58,9
VIII	11.884	11.585	13.675	3.253	2.926	2.087	71,3	75,0	67,5
IX	13.820	12.019	14.630	3.715	2.610	2.311	83,7	74,6	76,8
X	13.890	12.308	15.691	3.707	2.838	3.033	87,9	73,9	71,3
XI	13.811	11.875	14.946	3.689	3.012	3.081	88,4	79,4	72,9
XII	10.572	10.248	14.148	1.994	2.924	2.908	66,4	73,9	77,7

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29)

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	4.984	4.039	4.785	1.133	559	958
II	6.326	6.204	5.629	1.644	1.613	1.103
III	5.649	5.581	5.002	1.369	1.450	909
IV	6.230	5.884	6.941	1.570	1.488	1.676
Razem	23.189	21.708	22.357	5.716	5.110	4.646
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		73,5	Polska = 100		20,8
	1935 = 100		102,9	1935 = 100		90,9

Zarówno dane cyfrowe G. U. S. (tab. 1 i 2) jak i wyniki ankietowe Izby (tab. 3 i 4) nie mogą uchodzić za wyczerpujący materiał, obrazujący sytuację przemysłu odzieżowego, na który składa się wielka, nieuchwytna statystycznie, ilość niekiedy zupełnie drobnych oraz w wielkiej części chałupniczych warsztatów wytwórczych.

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu odzieżowego objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-godzin		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935 = 100
1. Fabryki obuwia . .	4	3	47	51	15.013	10.390	69,2
2. Fabryki bielizny i konfekcji	5	5	67	76	14.505	16.793	115,8
3. Fabryki stożków, kapeluszy i beretów .	3	3	467	493	150.684	151.333	100,4
4. Fabryki zabawek .	4	4	84	150	29.680	38.679	130,3
5. „ guzików . .	2	2	122	134	39.639	46.060	116,2
6. „ wyrobów ze sztucznej żywicy . .	1	1	19	20	5.482	5.806	105,9
Razem .	19	18	806	924	255.003	259.061	101,6

Istotnie G. U. S. mimo, iż zalicza do przemysłu odzieżowego fabryki wyrobów dzianych, ustala liczbę robotników zatrudnionych w końcu roku sprawozdawczego (tab. 1) w przemyśle odzieżowym okręgu łódzkiego na poziomie, zaledwie ponad trzykrotnie przekraczającym liczbę robotników, wykazaną tylko w 18 zakładach objętych ankietą Izby (tab. 3). Wprawdzie wskaźnik wzrostu uruchomienia w r. 1936 według ankiety Izby dla okręgu łódzkiego (101,6) zbiega się prawie z odnośnym wskaźnikiem ogólno-polskim ustalonym przez G. U. S. (102,9), niemniej jednak udział okręgu łódzkiego w ilości przepracowanych robotniko-godzin w przemyśle odzieżowym całej Polski obniżył się z 23,5 % w r. 1935 do 20,8 % w roku 1936.

Objaw ten łączy się z faktem spadku uruchomienia w przemyśle dzianym (co ujawniła ankieta Izby — tab. 3, str. 35), zaliczanym częściowo przez G. U. S. do przemysłu odzieżowego. Dlatego też Izba wzorem lat ubiegłych ogranicza się do omówienia poniżej sytuacji niektórych tylko działów przemysłu odzieżowego (wytwórczość obuwia, stożków i kapeluszy, beretów, zabawek, guzików oraz przeznaczonej głównie na eksport odzieży gotowej), przy czym

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu odzieżowego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	WARTOŚĆ		
	1935	1936	
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935 = 100
1. Obuwie	117.153	117.976	100,7
2. Bielizna i odzież	234.120	274.952	117,4
3. Kapelusze, stożki i berety .	4.108.567	4.298.629	104,6
4. Zabawki	321.000	446.000	138,9
5. Guziki	257.689	308.382	119,7
6. Wyroby ze sztucznej żywicy	105.441	90.403	85,8
Ogółem .	5.143.970	5.536.341	107,7

stwierdza, że według G. U. S. miesięczne wskaźniki przepracowanych w r. 1936 w całej Polsce w tej gałęzi przemysłu robotniko-godzin (tab. 1) były wyższe w ciągu I kwartału oraz we wrześniu i w grudniu, podczas gdy w pozostałych miesiącach kształtowały się na poziomie niższym aniżeli w r. 1935. W rezultacie ilość przepracowanych w całym polskim przemyśle odzieżowym robotniko-godzin wzrosła w r. 1936 tylko o 2,9 % (tab. 2).

Natomiast w okręgu łódzkim również według G. U. S. rozmiary uruchomienia przemysłu odzieżowego uległy w roku sprawozdawczym obniżeniu o 9,1 % w stosunku do r. 1935 na skutek znacznego spadku ilości robotniko-godzin przepracowanych zwłaszcza w II i III kwartale r. 1936. Wysnuwanie jednak na tej podstawie jakichkolwiek wniosków natury ogólniejszej uniemożliwia wspomniana już

względna wartość porównawcza danych cyfrowych dla całego kraju oraz dla okręgu łódzkiego.

Zbyt ogólno-polski obuwia skórzanego (mechanicznego) w roku sprawozdawczym obniżył się nieznacznie w porównaniu z rokiem 1935 (według G. U. S. z 2090 tys. par do 2033 tys. par), podczas gdy zbyt ćwieków drewnianych charakteryzujący rozmiary produkcji obuwia ręcznego (w tym również systemem chałupniczym) wzrósł z 880 t. w r. 1935 do 946 t. w r. 1936. Jeśli chodzi o okręg łódzki, to wprawdzie wskaźnik przepracowanych robotnikodni w roku sprawozdawczym obniżył się na skutek likwidacji jednej wytwórni obuwia, niemniej jednak ogólna wartość produkcji utrzymała się na poziomie zeszłorocznym częściowo w związku ze wzrostem cen poszczególnych gatunków obuwia z racji zwyżki cen surowców i półfabrykatów (skór).

Stan zatrudnienia fabryk stożków, kapeluszy i beretów był w roku sprawozdawczym niejednolity, aczkolwiek globalna liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni w objętych ankietą wytwórniach okręgu łódzkiego nieznacznie tylko odbiegła od poziomu z r. 1935. Rozmiary produkcji stożków wełnianych wzrosły w silniejszym stopniu od wytwórczości kapeluszy, przy czym wzrost produkcji droższych kapeluszy z puchu zwierzęcego oraz z sierści był wyższy, aniżeli kapeluszy filcowych, co oczywiście wpłynęło na ustalenie się wskaźnika wartościowego na poziomie 104,6 (tab. 4). Wzrost wytwórczości stożków przypisać należy stosunkowo pomyślnej koniunkturze eksportowej, związanej z wykorzystywaniem (przez niektóre tylko fabryki) możliwości zbytu na rynku Stanów Zjednoczonych A. P., na którym do połowy roku sprawozdawczego konkurencja włoska jeszcze nie zdołała zdobyć straconego na skutek sankcji w r. 1935 stanowiska.

Ogólno-polski wywóz stożków i kapeluszy wzrósł w roku sprawozdawczym z 145,1 t. wartości 1.769 tys. zł. do 212,1 t. wartości 2.688 tys. zł., z czego na okręg łódzki przypadło 36,8 t. (w tym 1,4 t. kapeluszy) wartości 459 tys. zł. (w tym za 48 tys. zł. kapeluszy), co stanowi jednak nieznaczny spadek zwłaszcza wartościowy w stosunku do r. 1935 (36,7 t. wartości 466 tys. zł.), który nastąpił na skutek spadku eksportu kapeluszy (z 4,4 t. wartości 117 tys. zł. w r. 1935 do 1,4 t. wartości 48 tys. zł. w r. 1936). Wywóz ogólno-polski beretów obniżył się natomiast katastrofalnie z 138,2 t. wartości

Tab. 5. Eksport odzieży.

	POLSKA (G. U. S.)				Okręg łódzki (Delegatura P.I.E. w Łodzi)			
	1935 r.		1936 r.		1935 r.		1936 r.	
	ton	tys. zł.	ton	tys. zł.	ton	tys. zł.	ton	tys. zł.
Odzież męska	**1440,4**	**9037**	**1508,8**	**7113**	**1443,5**	**9357**	**1365,8**	**6590**
w tym: płaszcze i palta (wszelkie)	109,7	610	203,7	1031	39,1	319	26,6	138
ubrania, marynarki, kamizelki, kurtki (wszelkie)	—	—	—	—	254,3	3151	322,4	2772
overalle, kombinezy, fartuchy itp.	1330,7	8427	1305,1	6082	457,7	1996	367,8	1054
spodnie	—	—	—	—	692,4	3891	649,0	2626
Odzież damska	**101,5**	**804**	**98,6**	**623**	**0,2**	—	**2,0**	—
Bielizna (oprócz pościelowej) w tym koszule	**28,8**	**242**	**25,6**	**172**	**27,8**	**232**	**24,5**	**172**
Inne niewymienione . . .	8,7	115	10,1	97	—	—	—	—
Ogółem . .	**1579,4**	**10198**	**1643,2**	**8005**	**1471,5**	**9589**	**1392,3**	**6762** 9794*)

*) Według sposobu obliczenia wartości przyjętego w r. 1935.

UWAGA. Większa wartość wywozu odzieży męskiej z okręgu łódzkiego, aniżeli ogólno-polskiego wg. danych G.U.S. tłumaczy się odmiennym sposobem obliczania wartości w r. 1935 przez G.U.S. oraz przez Delegaturę P.I.E. w Łodzi.

2.079 tys. zł. do 88,7 t. wartości 1.309 tys. zł. Na skutek deruty cen na rynku angielskim jako głównym rynku zbytu beretów pochodzenia polskiego. Próby skoordynowania działalności eksportowej poszczególnych firm drogą skłonienia ich do wprowadzenia jednolitej polityki sprzedaży celem podniesienia rentowności tego eksportu nie wydały do końca roku sprawozdawczego oczekiwanych rezultatów. Powyższa sytuacja odbiła się ujemnie zwłaszcza na działalności wywozowej firm okręgu łódzkiego, którego eksport obniżył się z 46,7 t. wartości 623 tys. zł. do 23,8 t. wartości 310 tys. zł.

Tab. 6. Eksport odzieży z okręgu łódzkiego według najważniejszych rynków zbytu.
(wg. danych Delegatury P. I. E. w Łodzi).

	1935		1396	
	ton	tys. zł.	ton	tys. zł.
Anglia	965,5	4.905	875,8	3.032
Holandia	213,0	1.979	181,2	1.426
Francja	65,2	528	23,0	153
Belgia, Luxemburg	14,8	157	3,6	16
Dania	12,5	180	2,0	21
Szwajcaria	12,3	256	9,9	182
Szwecja	2,5	51	2,0	50
Afryka Północna	83,5	733	79,3	575
Afryka Południowa	61,4	280	157,7	994

Pomyślny rozwój ujawnił w roku sprawozdawczym dział wytwórczości guzików, albowiem jak wynika z danych ankietowych liczba przepracowanych robotniko-dni wzrosła o 16,2 % przy równoczesnym wzroście wartości produkcji o 19,7 %. Niezależnie od stosunkowo pomyślnego przebiegu koniunktury eksportowej w zakresie konfekcji do wspomnianej sytuacji przyczynił się również wzrost zapotrzebowania na rynku wewnętrznym, zwłaszcza na guziki z orzecha kamiennego i to przy mocnej tendencji cen na skutek zanotowanego wzrostu cen surowców.

Istniejące w okręgu łódzkim 4 fabryki zabawek zdołały w ciągu roku 1936 powiększyć rozmiary swej produkcji (o 38,9 % pod względem wartości) przy zaobserwowanym dość znacznym wzroście uruchomienia (o 30,3 %), co łączy się z rozszerzeniem zbytu o około 33 %. Notowany już w r. 1935 wzrost zbytu zabawek celuloidowych i drewnianych, ponadto zaś zwierząt futerkowych trwał nadal w roku sprawozdawczym, podczas gdy produkcję zwierząt filcowych zarzucono całkowicie z uwagi na konkurencję ze strony chałupnictwa. Równocześnie drogą znacznej obniżki cen przemysł zabawkarski próbował zwiększyć zbyt zabawek pluszowych, co jednak było z trudem realizowane. Rok sprawozdawczy na ogół przyniósł dalszą poprawę w omawianej gałęzi przemysłu, który nie odczuł poważniejszych strat przy nadal zadowalniającej wypłacalności klienteli. Ceny zabawek utrzymane były na poziomie z r. 1935, kształtując się w sposób następujący: lalka zwykła Nr. 36 śpiąca — zł. 4,70, lalka celuloidowa Nr. 50 — zł. 7,—, niedźwiedź wypchany Nr. 1028 — zł. 4.— (w r. 1935 — zł. 4,60). Próby zwiększenia nikłego dotąd eksportu lalek i zabawek napotykały nadal na trudności w postaci konkurencji japońskiej i niemieckiej, niemniej jednak przemysł zabawkarski czynił dalsze starania w tym kierunku, uzyskując pewne wyniki w zakresie wywozu lalek w strojach regionalnych do Argentyny i U. S. A.

Odnośnie przebiegu koniunktury w przemyśle odzieżowym w ścisłym znaczeniu tego słowa (wyrób konfekcji męskiej, damskiej i dziecinnej) stwierdzić należy, iż rok 1936 okazał się pomyślniejszy od r. 1935. Wprawdzie rozmiary produkcji oraz stopień rentowności tego przemysłu, zwłaszcza na potrzeby rynku wewnętrznego, są nadal nieuchwytne, niemniej jednak według opinii organizacji branżowych wykazały one wzrost kilkuprocentowy w stosunku do r. 1935. Powyższy pogląd potwierdza fakt wzrostu zbytu nici, który w porównaniu z r. 1935 osiągnął w roku sprawozdawczym prawie 10-%-wy wzrost. Pod względem strukturalnym nie zaszły w r. 1936 w dziedzinie omawianej gałęzi przemysłu poważniejsze zmiany. Wytwórczość odzieży opierała się nadal na kilkutysięcznej rzeszy drobnych krawców chałupników, osiadłych na przedmieściach Łodzi oraz w Brzezinach, zatrudnianych przez nakładców, dostarczających gotowego towaru bądź to do sklepów, bądź do fabryk tkanin, które za pośrednictwem Syndykatu Eksportu Odzieży trudniły się wywozem odzieży za granicę.

Przechodząc z kolei do omówienia kształtowania się eksportu odzieży w roku sprawozdawczym, stwierdzić należy, iż celem uwypuklenia poszczególnych elementów, z jakich się składa eksport ten z okręgu łódzkiego, przytoczone zestawienia liczbowe (tab. 5 i 6) sporządzone zostały w sposób odmienny od tablic, umieszczonych w sprawozdaniach Izby za lata ubiegłe. Ponadto zaznacza się, że cyfry, ilustrujące wartość wywozu w roku 1935 i 1936, nie są całkowicie porównywalne z uwagi na zmianę, jaką wprowadzono w roku sprawozdawczym do podstawy, według której oblicza się wartość poszczególnych gatunków eksportowanej odzieży. Natomiast za miarodajne uchodzić może porównanie elementów wagowych, jakie złożyły się na ten eksport w omawianych latach. Jak zatem wynika z tab. 5 z trzech zasadniczych grup wyeksportowanej z Polski odzieży (męskiej, damskiej oraz bielizny, ponieważ na t. zw. „inne“ składają się drobne pozycje galanterii oraz bielizna pościelowa) według danych G. U. S. wzrost wagowy wykazała w roku sprawozdawczym jedynie pozycja odzieży męskiej dzięki zwiększeniu się eksportu płaszczy (wełnianych i półwełnianych) z okręgu białostockiego, podczas gdy eksport pozostałych dwóch grup (odzieży damskiej oraz bielizny) obniżył się w porównaniu z r. 1935.

W odniesieniu do okręgu łódzkiego, na który — jak zresztą wynika z tablicy — przypada gros omawianego eksportu odzieży (zwłaszcza męskiej), podkreślić należy nieznaczny spadek ogólnej wagi tego wywozu (5,4 %) przy równoczesnym wzroście wartościowym (o 2,1 %), o ile oczywiście uwzględnić odnośne porównywalne dane liczbowe (9,589 tys. zł. w r. 1935 oraz 9.794 tys. zł. w r. 1936). Z poszczególnych gatunków wywiezionej z okręgu łódzkiego odzieży wzrost (wagowy) wykazały pozycje ubrań, marynarek i kurtek, podczas gdy wywóz spodni, płaszczy i overalli nieco się obniżył, co niewątpliwie wpłynęło na wspomniany ogólny spadek wywozu.

Pod względem wartości największy udział w ogólnym wywozie odzieży przypadł w roku sprawozdawczym pozycji ubrań i marynarek, podczas gdy w r. 1935 — grupie spodni. Stosunkowo znacznie obniżył się wywóz overalli i kombinezów oraz płaszczy, których eksportem zajął się natomiast intensywnie w roku sprawozdawczym okręg białostocki (176 t. wartości 858 tys. zł.).

Pod względem kierunkowym nastąpiły w eksporcie odzieży z okręgu łódzkiego zmiany, wykazane cyfrowo w tab. 6. Obniżył się zatem w większym lub mniejszym stopniu eksport do Anglii i Irlandii, Holandii, Szwajcarii i Francji oraz do pozostałych krajów europejskich, został on jednak prawie skompensowany wzrostem wywozu do krajów pozaeuropejskich i to w drodze bądź bezpośredniej, bądź pośredniej (shipping). Zwłaszcza znamienny wzrost wykazał wywóz odzieży do Afryki Południowej.

IX. PRZEMYSŁ PAPIERNICZY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	11.277	11.954	13.022	689	635	695	88,2	93,3	97,7
II	11.509	12.242	13.163	693	652	710	88,2	92,3	97,9
III	11.495	11.983	13.595	699	692	709	85,8	91,7	97,2
IV	11.906	12.119	13.673	700	686	683	88,3	88,6	97,7
V	12.215	12.612	13.945	693	669	702	93,1	89,3	94,9
VI	12.198	12.570	13.997	696	656	720	90,4	95,9	96,1
VII	11.894	12.705	14.252	699	647	744	84,6	91,4	100,7
VIII	11.916	12.525	14.263	714	679	745	84,0	91,2	101,7
IX	11.886	12.749	14.337	643	688	747	84,7	92,7	103,6
X	12.302	12.714	14.494	695	693	756	90,1	95,5	105,6
XI	12.479	12.545	14.562	645	672	753	93,9	96,5	105,7
XII	12.305	12.405	14.384	640	665	748	95,6	95,7	109,4

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29)

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	5.815	6.239	6.578	349	309	342
II	5.879	5.939	6.532	332	321	345
III	5.980	6.500	6.953	332	328	388
IV	6.261	6.516	7.803	309	332	405
Razem	23.935	25.194	27.866	1.322	1.290	1.480
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		103,0	Polska = 100		5,3
	1935 = 100		110,6	1935 = 100		114,7

Pomimo poważnych trudności, napotykanych przez przemysł papierniczy zwłaszcza w końcu 1936 r. w zakresie zaopatrywania się w surowce, w związku z odczuwanym brakiem szmat lnianych wywołanym nieskrępowanym wywozem tego artykułu i wzrostem cen papierówki, sytuację w wymienionej gałęzi przemysłu cechowała w roku sprawozdawczym dalsza wyraźna poprawa oraz postępy w rozwoju jego produkcji. Ogólno-polski wskaźnik stanu zatrudnienia w przemyśle papierniczym wzrósł w stosunku do 1928 r. z 93,8 w 1935 r. do 103,0 w 1936 r. a zatem był wyższy od wskaźnika za 1928 r. zwłaszcza, i to w stopniu znaczniejszym, w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego.

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu papierniczego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935 = 100
1. **Fabryki papieru**	**1**	**1**	**244**	**254**	**63.589**	**74.133**	**116,6**
2. **Fabryki tektury**	**4**	**5**	**106**	**121**	**27.590**	**39.381**	**142,8**
3. **Fabryki wyrobów papierowych** . .	**16**	**16**	**513**	**716**	**133.191**	**163.326**	**122,6**
a) gilz przędzalniczych	5	5	263	304	66.902	84.233	125,9
b) gilz do papierosów i pudełek . . .	5	5	151	288	37.437	47.080	125,8
c) innych wyrobow papierowych . .	6	6	99	124	28.852	32.013	111,0
Ogółem .	21	22	863	1091	224.370	276.840	123,4

Wykorzystanie zdolności wytwórczej zakładów fabrycznych przekroczyło 75 %, a przeprowadzenie szeregu poważniejszych inwestycji, zarówno w formie modernizacji urządzeń, jak i zainstalowania nowych, umożliwiło ulepszenie stanu technicznego przedsiębiorstw.

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu papierniczego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29).

GRUPA	ILOŚĆ 1935	ILOŚĆ 1936		Wartość w złotych 1935	Wartość w złotych 1936
	Liczby bezwzględne	Liczby bezwzględne	Wskaźnik 1935 = 100	Liczby bezwzględne	Liczby bezwzględne
1. **Papier** . . . . t.	**6.402**	**9.280**	**145.0**	**4.260.138**	**5.378.130**
2. **Tektura** . . . . „	**2.123**	**3.406**	**160.4**	**467.621**	**654.986**
a) drzewna . . . . „	567	815	143,7	198.621	262.165
b) szara . . . . „	—	—	—	—	—
c) papa dachowa . . . . „	1.556	2.591	166,5	269.000	390.821
3. **Wyroby z papieru** . . . . „	—	—	—	**3.734.484**	**4.187.659**
a) gilzy przędzalnicze . . . . „	1.585	1.757	110,9	2.017.841	2.143.086
b) gilzy do papierosów . . . . (tys szt.)	224.000	221.000	98,7	224.600	241.600
c) pudełka	—	—	—	750.187	1.036.505
d) różne	—	—	—	721.856	766.468
Ogółem	—	—	—	8.462.243	10.218.775

Rozwój produkcji papieru w Polsce w okresie ostatnich lat podaje poniższe zestawienie:

w r. 1928 — 127.662 ton		w r. 1935 — 150.314 ton	
„ 1934 — 137.553 „		„ 1936 — 178.930 „	

Z porównania odnośnych cyfr wynika, że wytwórczość przemysłu papierniczego, która od 1928 r., za wyjątkiem okresu kryzysowego 1931/33 r., zwiększała się stopniowo, osiągnęła w 1936 r. ilość 178,9 tys. ton, co przedstawia wzrost o 16 % w stosunku do 1935 r. a o 40 % w porównaniu z 1928 r. Fakt wybitnego wzrostu produkcji papieru w ostatnich latach przy nieznacznym jedynie zwiększeniu stanu zatrudnienia w przemyśle papierniczym stwierdza poważne postępy poczynione w modernizacji wymienionego przemysłu. Równocześnie podkreślić należy pozostający w związku z wzrostem produkcji papieru objaw spadku wartości wywozu papierówki z 11,3 mil. zł. w 1935 r. do 5,5 mil. zł. w 1936 r.

Produkcja papieru na potrzeby rynku wewnętrznego wzrosła w 1936 r. do 169,2 tys. ton, pokrywając 96 % zapotrzebowania krajowego w porównaniu z 93 % w roku poprzednim.

Uwzględniając ilość importowanego papieru rozmiar konsumcji wymienionego artykułu w Polsce podniósł się w roku sprawozdawczym do ok. 176 tys. ton w porównaniu z 154 tys. ton w 1935 roku. Przyjąć można, że przeciętne zużycie papieru w Polsce wyniosło w 1936 r. około 5,15 kg na głowę ludności w stosunku do 4,56 kg w 1935 r. przez zwiększenie się popytu zwłaszcza na papiery drukowe i pakowe w związku z postępem oświaty i hygieny. Dane porównawcze w tym względzie przedstawiają się następująco:

w r. 1930 — 148.723	ton	= 4,70	kg na głowę
„ 1931 — 134.170	„	= 4,07	„
„ 1932 — 120.000	„	= 3,70	„ „
„ 1933 — 129.196	„	= 3,93	„ „
„ 1934 — 142.662	„	= 4,30	„ „
„ 1935 — 153.790	„	= 4,56	„ „
„ 1936 — 176.500	„	= 5,15	„ „

Pomimo wyżej przedstawionych trudności w zakresie gospodarki surowcowej oraz zwyżki płac w granicach 10 % w porównaniu z 1935 r. ceny typowych gatunków papieru nie uległy w ciągu 1936 r. zmianie (za wyjątkiem papierów bezdrzewnych, których ceny podwyższono z dniem 1. X. 1936 r. o ok. 15 %), na skutek zahamowania

przez czynniki rządowe zwyżkowej tendencji cen papieru, co nie pozostało bez ujemnego wpływu na kalkulację rentowności przedsiębiorstw.

W obrotach handlowych z zagranicą w zakresie papieru i tektury nastąpiła w roku sprawozdawczym wyraźna poprawa, a mianowicie w wyniku spadku przywozu przy równoczesnym wzroście wywozu omawianych artykułów bilans na odnośnym odcinku handlu zagranicznego zbliżył się do wyrównania. W związku z podjęciem przez fabryki krajowe produkcji papierów dotychczas importowanych, zwłaszcza papieru pergaminowego, przywóz papieru i tektury zmniejszył się z 11.247 ton wartości 8,7 mil. zł. w 1935 r. do 8.340 ton wartości 7,9 mil. zł. w 1936 r. Równocześnie intensyfikacja eksportu papieru i tektury poczyniła w okresie sprawozdawczym wyraźne postępy, pomimo odczuwanej na rynkach zagranicznych konkurencji przemysłu szwedzkiego i fińskiego, pracujących w korzystniejszych warunkach naturalnych. W stosunku do 1935 r. wywóz ten, w którym okręg łódzki podobnie jak w latach ubiegłych nie uczestniczył, wzrósł z 9.605 ton wartości 4,1 mil. zł. w 1935 r. do 14.662 ton wartości 6,1 mil. zł. w r. 1936.

Eksport papieru kierował się przede wszystkim na rynki wolnodewizowe (Anglia, Kraje Bliskiego Wschodu) w ramach kontyngentów do Holandii, Francji i Czechosłowacji oraz w obrocie rozrachunkowym do Bułgarii i Turcji.

Wypłacalność odbiorców krajowych oraz zagranicznych była w okresie sprawozdawczym dobra, a ustalone warunki płatności nie uległy w 1935 r. zmianie. Podobnie nie doznała poważniejszej modyfikacji organizacja zbytu papieru w związku z wynikami racjonalizacji i normalizacji produkcji, przeprowadzonymi przez „Centropapier“ w poprzednich latach.

Przechodząc do omówienia sytuacji w przemyśle papierniczym okręgu łódzkiego w roku sprawozdawczym zaznaczyć należy dla celów porównawczych, iż w r. 1935 wskaźnik zatrudnienia w wymienionej gałęzi przemysłu okręgu łódzkiego (97,6) był według G. U. S. niższy od wskaźnika ogólno-polskiego (105,3) podczas gdy na podstawie materiałów statystycznych Izby (108,7) przekroczył odnośne dane G. U. S. zarówno w odniesieniu do okręgu łódzkiego, jak i całej Polski. Dowodem, że wynik ankietowych badań Izby kształtował się w r. 1935 na poziomie bardziej zbliżonym do rzeczywistości jest

wzajemny stosunek odnośnych wskaźników w 1936 r., a mianowicie podczas gdy wskaźnik dotyczący uruchomienia przemysłu papierniczego w Polsce wzrósł w roku sprawozdawczym o 10,6 % w stosunku do 1935 r. stan zatrudnienia w danej gałęzi przemysłu okręgu łódzkiego zwiększył się w 1936 r. według G. U. S. o 14,7 % a na podstawie materiałów statystycznych Izby o 23,4 %. Wyższe dane cyfrowe wynikające z ankiety Izby, tłumaczyć należy również w roku sprawozdawczym objęciem jej materiałem statystycznym większej ilości mniejszych przedsiębiorstw, które zatrudniały łącznie znaczniejszą ilość robotników, nadto włączeniem w 1936 r. do ankiety Izby dodatkowo jednej fabryki papy dachowej.

W odniesieniu do poszczególnych działów przemysłu papierniczego okręgu łódzkiego największy wzrost zatrudnienia wykazały fabryki tektury (o 42,8 %) w związku z ogólną poprawą koniunktury a w pewnej mierze wynikający również z wyżej podanego rozszerzenia materiału statystycznego Izby. W fabrykach wyrobów papierowych stan uruchomienia uległ zwiększeniu o 22,6 % a w fabryce papieru, położonej w okręgu łódzkim o 16,6 %.

Natomiast jeśli chodzi o produkcję p a p i e r u ponowne uruchomienie w maju 1936 r. drugiej maszyny w fabryce wymienionego artykułu, położonej w okręgu łódzkim, spowodowało wzrost wytwórczości papieru w roku sprawozdawczym o 45,0 % a zatym w stopniu znacznie silniejszym od zwiększenia stanu zatrudnienia odnośnej fabryki.

Wytwórczość tektury w Polsce (z wyjątkiem tektury surowej) zwiększyła się z 19.660 ton w 1935 r. do 25.030 ton w 1936 r.

Produkcja fabryk t e k t u r y w okręgu łódzkim wzrosła w roku sprawozdawczym o 60,4 %, w tym fabryk tektury drzewnej o 43,7 % w związku z zwiększonym popytem na wymieniony artykuł dla celów przetwórczych.

Produkcja natomiast fabryk papy dachowej zwiększyła się o 66,5 % częściowo z powodu przytoczonych w wyżej podanym omówieniu stanu zatrudnienia przedsiębiorstw, w odniesieniu jednak do większych zakładów wytwórczych w stopniu słabszym. Przyczyną tego objawu, pomimo ożywionego ruchu budowlanego, była silna konkurencja mniejszych wytwórni, wyrabiających papę dachową bez ustalonej nomenklatury z surowców nieznormalizowanych.

W konsekwencji, ceny wymienionego artykułu utrzymały się w 1936 roku na poziomie niezmienionym, pomimo zwyżki cen tektury surowej w końcu roku sprawozdawczego o około 15 % i napotkanych trudności przy zaopatrywaniu się w odnośny surowiec. Wypłacalność odbiorców była zadowalniająca, a sprzedaż następowała przeważnie na warunkach kredytowych z terminem 3 — 4 miesięcy

W zakresie innych wyrobów z papieru zwiększyła się w roku sprawozdawczym wartość produkcji pudełek i różnych artykułów.

Wzrost produkcji gilz przędzalniczych o 10,9 % pod względem ilościowym i to w znaczniejszej mierze od zwiększenia stanu zatrudnienia w tej gałęzi przemysłu papierniczego, tłumaczy się znaczniejszym w roku sprawozdawczym zapotrzebowaniem ze strony przemysłu włókienniczego na gatunki szpulek i cewek papierowych, które wymagają większego nakładu pracy ręcznej (lejkowe i impregnowane). W związku z utrzymującą się na rynku krajowym silną konkurencją czechosłowacką, ceny gilz przędzalniczych obniżyły się w okresie sprawozdawczym o około 5 %, powodując, iż pomimo dalszego ożywienia w przemyśle włókienniczym sytuacja w danej gałęzi przemysłu papierniczego okręgu łódzkiego utrzymała się na poziomie z 1935 r. Celem skuteczniejszej obrony przed konkurencją wyrobów zagranicznych, przemysł gilz przędzalniczych przeprowadził w roku sprawozdawczym inwestycje maszynowe oraz ulepszenia fabrykacyjne. Wypłacalność odbiorców była normalna, a warunki płatności nie uległy zmianie.

Wskaźnik produkcji gilz do papierosów kształtował się mniejwięcej na poziomie zeszłorocznym przy nieznacznym zwiększeniu w roku sprawozdawczym droższych gatunków.

X. PRZEMYSŁ POLIGRAFICZNY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.

(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100).		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	8.278	8.589	10.310	608	657	599	74,1	83,3	88,2
II	8.324	8.523	10.226	579	647	589	76,6	81,1	79,5
III	8.466	8.869	10.332	592	624	591	76,1	80,1	83,8
IV	8.475	8.938	10.189	577	636	584	77,9	85,3	83,9
V	8.466	9.037	10.233	579	633	589	80,1	82,8	83,8
VI	8.511	9.019	10.361	577	647	608	77,5	84,5	84,7
VII	8.778	9.149	10.317	592	671	606	79,1	82,8	86,2
VIII	8.864	9.248	10.606	643	688	621	81,4	85,5	84,6
IX	8.680	9.063	10.654	609	692	622	81,1	86,5	87,5
X	8.511	9.042	10.663	569	646	627	79,5	84,7	89,5
XI	8.752	9.216	10.907	636	630	634	82,2	86,9	88,8
XII	8.811	9.161	10.832	642	625	574	86,8	89,9	91,0

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.

(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	4.405	4.742	4.892	311	354	313
II	4.422	4.756	4.862	286	329	303
III	4.723	4.985	4.916	313	372	321
IV	4.719	5.030	5.603	332	348	362
Razem	18.269	19.513	20.273	1.242	1.403	1.299
B. Wskaźniki dla 1936 r.	1928 = 100		88,1	Polska = 100		6,4
	1935 = 100		103,9	1935 = 100		92,6

Wskaźnik stanu zatrudnienia w przemyśle poligraficznym na obszarze Polski wzrósł według G. U. S. w 1936 r. w stosunku do 1935 roku o 3,9 % natomiast w okręgu łódzkim zmniejszył się o 7,4 %. Sytuacja w wymienionym przemyśle, w przeciwieństwie do innych gałęzi przemysłu w województwie łódzkim, nie tylko nie wykazała zatem w roku sprawozdawczym poprawy, lecz przeciwnie uległa pogorszeniu w stosunku do 1935 r.

Rozbieżność zachodząca między brakiem znaczniejszych zmian w uruchomieniu przemysłu poligraficznego w okręgu łódzkim w roku sprawozdawczym w porównaniu z 1935 r. według danych statystycznych Izby a zmniejszeniem odnośnego wskaźnika, wykazanym przez G. U. S., tłumaczyć należy oparciem odnośnych materiałów Izby na większej ilości przedsiębiorstw i zatrudnionych robotników.

Z faktu tego należałoby wnioskować, że mniejsze zakłady przemysłu poligraficznego w okręgu łódzkim były w roku sprawozdawczym zatrudnione w stopniu bardziej intensywnym w porównaniu z większymi przedsiębiorstwami.

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu poligraficznego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29)

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu roku		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. Drukarnie . . .	10	10	330	367	115.614	125.250	108,3
2. Litografie . . .	11	10	474	491	145.746	140.575	96,4
3. Kliszarnie . . .	1	1	20	19	6.102	4.635	76,0
Ogółem .	22	21	824	877	267.462	270.460	101,1

Biorąc pod uwagę poszczególne działy przemysłu poligraficznego w okręgu łódzkim, stwierdzić wypada wzrost w 1936 r. uruchomienia drukarń (o 8,3 %) pracujących w przeważnej mierze na potrzeby miejscowej prasy przy równoczesnym spadku zatrudnienia w zakładach litograficznych (o 3,6 %), których liczba zmniejszyła się w 1936

roku o 1 przedsiębiorstwo, oraz w stopniu znacznie silniejszym w kliszarniach (o 24 %). Przytoczony objaw spowodował, oprócz przyczyn natury koniunkturalnej, blisko 2-miesięczny częściowy strajk w zakładach litograficznych i kliszarniach.

Na skutek spadku zapotrzebowania, zwłaszcza ze strony przemysłu spożywczego i włókienniczego na opakowania i etykiety, produkcja wyrobów graficznych w okręgu łódzkim uległa w roku sprawozdawczym zmniejszeniu o około 15 %, powodując obniżenie stopnia wykorzystania zdolności wytwórczej przedsiębiorstw poligraficznych do około 55 %.

Z powodu utrzymania się w roku sprawozdawczym cen surowców i materiałów pomocniczych na niezmienionym poziomie natomiast podwyższenia płac robotniczych o 5—10 % przy spadku cen wyrobów gotowych o około 15 % oraz konkurencji nadmiernej ilości drobnych zakładów graficznych, rentowność większych przedsiębiorstw poligraficznych uległa w 1936 r. pogorszeniu.

Odbiorcą wyrobów graficznych był w 80 % rynek prywatny, a reszty instytucje rządowe i samorządowe. W ośrodkach poza okręgiem łódzkim, będących w przeważającej mierze odbiorcami wyrobów większych przedsiębiorstw łódzkiego przemysłu poligraficznego, organizację sprzedaży poddano dalszym ulepszeniom. Warunki płatności uległy zliberalizowaniu na skutek zaostrzonej konkurencji mniejszych przedsiębiorstw.

Wartość eksportu z okręgu łódzkiego papierowych taśm mierniczych, zwłaszcza do Jugosławii i Szwecji uległa w 1936 r. zwiększeniu o około 50 % nie przybierając jednak większych rozmiarów. Wywóz książek religijnych hebrajskich głównie do Rumunii, Czechosłowacji i Węgier utrzymał się w roku sprawozdawczym na niezmienionym poziomie.

XI. PRZEMYSŁ SKÓRZANY.

Tab. 1. Liczba zatrudnionych robotników wg. G. U. S. oraz wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin wg. I. B. K. G. i C.
(patrz uwagi na str. 29).

Miesiące	Liczba zatrudnionych robotników						Wskaźniki przepracowanych w całej Polsce robotniko-godzin (popraw. przez usunięcie wahań sezonowych 1928 = 100)		
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej					
	1934	1935	1936	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	4.332	5.008	5.315	217	216	242	73,5	79,5	98,2
II	4.495	5.347	5.944	189	246	249	78,9	92,3	98,7
III	4.708	5.350	5.937	180	251	197	77,9	95,6	101,9
IV	4.814	5.332	5.818	187	234	204	84,1	93,7	94,2
V	5.084	5.655	6.028	214	249	191	87,9	95,3	92,7
VI	5.394	5.470	5.905	212	276	171	91,2	97,8	84,8
VII	5.398	5.477	6.060	217	275	195	86,3	90,4	94,4
VIII	5.820	5.732	6.746	202	244	198	93,1	95,1	97,1
IX	5.909	5.946	6.958	179	255	226	98,2	99,0	97,1
X	5.793	6.188	6.984	189	256	242	98,2	100,6	99,0
XI	5.765	6.239	7.070	187	252	247	100,0	105,3	101,4
XII	5.282	5.761	6.493	207	217	226	94,2	102,8	106,4

Tab. 2. Liczba przepracowanych robotniko-godzin wg. G. U. S.
(patrz uwagi na str. 29).

Kwartały	A. Liczby bezwzględne (w tys.)					
	Polska			Okręg Izby Łódzkiej		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
I	2.210	2.612	2.755	104	128	125
II	2.465	2.677	2.600	101	133	88
III	2.857	2.923	2.990	101	136	103
IV	2.925	3.129	3.472	100	136	134
Razem	10.457	11.341	11.817	406	533	450
B. Wskaźniki dla r. 1936	1928 = 100		100,1	Polska = 100		3,8
	1935 = 100		104,2	1935 = 100		84,4

Stan uruchomienia w przemyśle skórzanym na obszarze Polski w 1936 r. był wyższy o 4,2% w porównaniu z rokiem poprzednim i osiągnął odnośne dane z roku bazowego 1928, przekraczając je nawet w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego. Wymieniony objaw wywołał wzrost zapotrzebowania na rynku wewnętrznym na wyroby skórzane przy zwyżce cen na wymienione artykuły w związku z tendencją mocną na surowiec skórzany krajowego i zagranicznego pochodzenia, zwłaszcza w drugiej połowie roku sprawozdawczego.

Niemniej odczuwane trudności przy zaopatrywaniu przemysłu skórzanego w surowiec zagraniczny, na skutek ograniczenia kontyngentów przywozowych, wprowadzenia reglamentacji dewiz oraz zastosowania do przywozu skór surowych z krajów pozaeuropejskich

Tab. 3. Stan zatrudnienia poszczególnych grup przemysłu skórzanego, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29).

Grupa	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935=100
1. Garbarnie skór miękkich i twardych	10	11	254	320	87.967	84.140	95,6
2. Fabryki pasów napędnych i pikierów . . .	3	3	43	80	12.159	14.117	116,1
Ogółem .	13	14	297	400	100.126	98.257	98,1

systemu transakcji kompensacyjnych wiązanych, wpływały niekorzystnie na normalny przebieg produkcji w przedsiębiorstwach przemysłu skórzanego, oraz spowodowały niejednolite kształtowanie się produkcji skór twardych i miękkich. Z tych względów, pomimo wzrostu wartości ogólno-polskiej wytwórczości przemysłu skórzanego z 87,1 mil. zł. w 1935 r. do 92,3 mil. zł. w 1936 r. produkcja skór twardych zmniejszyła się ilościowo w roku sprawozdawczym

według niżej podanego zestawienia (na podstawie danych G. U. S. obliczonych dla zakładów od I do IV kategorii świadectw przemysłowych):

Rodzaj	1935 r.		1936 r.	
	Ilość w tonnach	Wartość w tys. zł.	Ilość w tonnach	Wartość w tys. zł.
Skóry podeszwowe	16.541	55.066	16.147	57.761
Krupony pasowe	292	1.919	455	2.874
Blanki paskowe i rymarskie .	425	2.623	398	2.453
Feledry i juchty	900	5.566	670	3.961
Ogółem .	18.158	65.174	17.670	67.049

Natomiast produkcja skór wierzchnich wzrosła zarówno pod względem ilości jak i wartości, pomimo wywozu surowych skór cielęcych w sezonie w ilości nadmiernej w stosunku do zapotrzebowania krajowego w związku z utrzymującym się na rynkach światowych silnym popytem na surowiec garbarski.

Poniższe zestawienie ilustruje rozmiar produkcji skór wierzchnich w 1936 r. oraz w roku poprzednim:

Rodzaj	1935 r.		1936 r.	
	Ilość	Wartość w tys. zł.	Ilość	Wartość w tys. zł.
Bukaty	513 tys. m.²	6.066	558 tys. m.²	7.137
Skóry cielęce	900 „ „	12.863	982 „ „	15.612
Lakiery	71 „ „	1.027	27 „ „	481
Skóry baranie	500 sztuk	1.999	525 sztuk	2.022
Ogółem		21.955		25.252

Przywóz skór surowych w 1936 r. w porównaniu z 1935 r. zmniejszył się nieznacznie pod względem ilości, wzrósł natomiast silnie pod względem wartości w związku ze zwyżką cen surowca skórzanego. Wywóz wymienionych artykułów, których najpoważniejszym składnikiem były skóry cielęce, wykazał spadek ilości przy nieznacznej zwyżce wartości. Natomiast jeśli chodzi o skóry gotowe przywóz

wykazał niewielkie zmiany, zmniejszyła się natomiast pod względem wagowym pozycja wywozu, z powodu zaniku eksportu odpadków skórzanych, przy równoczesnym jednak znacznym wzroście pod względem wartości. Niżej podane zestawienie obejmuje cyfrowe dane dotyczące przywozu i wywozu skór surowych i gotowych w 1935 i 1936 r.:

Rodzaj	1935 r.		1936 r.	
	Ilość w tonnach	Wartość w milj. zł.	Ilość w tonnach	Wartość w milj. zł.
Skóry surowe				
Przywóz . . .	27.617	33,1	25.340	39,7
Wywóz . . .	3.943	7,1	3.183	7,6
Skóry gotowe				
Przywóz . . .	580	10,2	606	11,1
Wywóz . . .	1.716	1,3	269	2,0

Wskaźnik stanu zatrudnienia przemysłu skórzanego w okręgu łódzkim zmniejszył się według G. U. S. w 1936 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 15,6 %, na podstawie zaś materiałów ankietowych Izby o 1,9 %. Rozbieżność ostatnich danych cyfrowych tłumaczy się objęciem statystyką Izby większej ilości mniejszych przedsiębiorstw, których uruchomienie było bardziej intensywne. Kształtowanie w roku sprawozdawczym wskaźnika stanu uruchomienia przedsiębiorstw łódzkiego przemysłu skórzanego poniżej wskaźnika ogólno-polskiego spowodował 2-miesięczny strajk robotników w garbarniach położonych w okręgu łódzkim, będących najpoważniejszym działem przemysłu skórzanego województwa łódzkiego.

W rezultacie zatrudnienie garbarń wykazało spadek (o 4,4 %) pomimo zwiększenia w 1936 r. ilości fabryk objętych ankietą Izby w wymienionym dziale przemysłu skórzanego o jedno przedsiębiorstwo, podczas gdy fabryki technicznych wyrobów skórzanych, w których przebieg produkcji odbywał się normalnie, uruchomione były w 1936 r. w stopniu silniejszym (o 16,1 %). Nieznaczny spadek wskaźnika stanu zatrudnienia przemysłu skórzanego okręgu łódzkiego w roku sprawozdawczym jest zatem wypadkową zmniejszenia

uruchomienia garbarń przy równoczesnym wzroście zatrudnienia w fabrykach wyrobów technicznych. Pokaźny wzrost ilości robotników, wykazany w danych statystycznych Izby, nie może w danym wypadku służyć jako miernik uruchomienia omawianego przemysłu w ciągu roku sprawozdawczego z powodu wyżej przytoczonej okresowej przerwy w pracy przedsiębiorstw garbarskich

Tab. 4. Produkcja zakładów przemysłu skórzanego, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29)

	Ilość			Wartość w zł.	
	1935	1936	Wskaźnik 1935=100	1935	1936
1. Skóry twarde kg.	1.261.260	1.269.760	100,7	5,492.457	5.881.968
2. Skóry miękkie stóp	356.626**	231.090	64,8		
3. Pasy . . . . . . kg.	20.324	24.000	118,1		
4. Inne skórzane artykuły techniczne	47.421	55.311	116,7	942.950	1.077.100
Ogółem .	—	—	—	6.435.407	6.959.068

**) Uwaga: Rozmiar produkcji skór miękkich w 1935 r. sprostowano, uwzględniając zmiany, które zaszły w obliczeniach firm.

Wartość produkcji wyrobów skórzanych w okręgu łódzkim wzrosła w 1936 r. o 7,5 % w stosunku do 1935 r. w związku ze zwyżką cen wyrobów gotowych, spowodowanych podrożeniem surowca garbarskiego. Ceny skór surowych kształtowały się w okręgu Izby w ciągu 1936 r. w porównaniu do 1935 r. jak następuje (w zakresie lepszych gatunków skór krowich i wołowych za 1 kg.):

	1935 r. w złotych	1936 r. w złotych
Skóry surowe krajowe, świeże . . .	1,20—1,30	1,30—1,60
Skóry surowe zagraniczne, solone . .	1,25—1,50	1,60—1,90

Zmiany natomiast poziomu cen wyrobów skórzanych w okręgu łódzkim w odnośnych latach podaje poniższe zestawienie cen średnich gatunków za 1 kg.:

	1935 r. w złotych	1936 r. w złotych
Krupony podeszwowe	3,60—3,65	4,25—5,00
Blanki naturalne	6,50—6,85	7,70—8,65
Juchty	6,00—6,25	6,10—7,00

Ceny natomiast boków i karków nie uległy zmianie.

Pod względem ilościowym produkcja skór twardych w okręgu łódzkim przy intensywniejszym procesie wytwórczym utrzymała się w 1936 r. na poziomie roku poprzedniego, skór wierzchnich obniżyła się jednak wydatnie, a mianowicie o 35,2 %, zwłaszcza z powodu niedostatecznej podaży skór surowych cielęcych. Wzrosła natomiast (o 18,1 % wzgl. 16,7 %) proporcjonalnie do zwiększenia stanu zatrudnienia odnośnych fabryk, wytwórczość technicznych wyrobów skórzanych (pasów, pikierów i biczów) na skutek silniejszego popytu na wymienione artykuły ze strony łódzkiego przemysłu włókienniczego oraz innych gałęzi przemysłu z poza okręgu Izby.

Poprawę koniunktury w przemyśle skórzanym w Polsce w roku sprawozdawczym nie zdołały przedsiębiorstwa garbarskie w okręgu łódzkim wykorzystać w odpowiedniej mierze z powodu nienormalnego przebiegu produkcji.

Podkreślić należy, że w roku sprawozdawczym przemysł skórzany przystąpił do wyrobu szeregu artykułów zwłaszcza technicznych (n. p. skórek cylindrowych dla przędzalń) sprowadzanych dotychczas z zagranicy.

XII. ZAKŁADY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.

Podobnie jak w roku poprzednim materiały statystyczne Izby objęły w 1936 roku 16 przedsiębiorstw użyteczności publicznej, mianowicie 9 elektrowni (w Łodzi, Kaliszu, Piotrkowie, Kole, Koninie, Wieluniu, Zduńskiej Woli, Zgierzu i Łasku), 4 gazownie (w Łodzi, Kaliszu, Tomaszowie Maz. i Piotrkowie), 3 przedsiębiorstwa kolei elektrycznych (Kolej Elektryczna Łódzka, Towarzystwo Łódzkich Wąskotorowych Elektrycznych Kolei Dojazdowych i Towarzystwo Piotrkowsko-Sulejowskiej Kolei Dojazdowej).

Tab. 1. Stan zatrudnienia zakładów użyteczności publicznej, objętych ankietą Izby.
(patrz uwagi na str. 29)

GRUPA	Liczba zakładów czynnych		Liczba robotników zatrudnionych w końcu r.		Liczba przepracowanych w ciągu roku robotniko-dni		
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	Wskaźnik 1935—100
1. Gazownie . . .	4	4	170	155	50.691	44.060	86,9
2. Elektrownie . . .	9	9	339	379	122.696	131.926	107,5
3. Tramwaje, kolejki .	3	3	1.793	1.692	664.130	622.083	93,7
Ogółem .	16	16	2.302	2.226	837.517	798.069	95,3

Wskaźnik dotyczący stanu zatrudnienia w wymienionych przedsiębiorstwach obniżył się w roku sprawozdawczym o 4,7 % na skutek zmniejszenia ilości przepracowanych robotniko-dni w gazowniach i przedsiębiorstwach kolei elektrycznych pomimo wzrostu odnośnych danych, dotyczących elektrowni.

Produkcja energii elektrycznej w okręgu łódzkim zwiększyła się w 1936 r. w stosunku do roku poprzedniego w stopniu większym od wzrostu stanu zatrudnienia elektrowni w związku z postępami elektryfikacji m. Łodzi wraz z okolicami oraz miast prowincjonalnych. Pomimo wzrostu produkcji prądu elektrycznego o 10,1 % w porównaniu z 1935 r. wartość jej zmniejszyła się o 9,3 % na skutek obniżenia cen prądu zwłaszcza dla oświetlenia.

Wzrost produkcji i spożycia prądu elektrycznego w obrębie m. Łodzi w 1936 r. oraz w latach poprzednich uwidacznia niżej podane zestawienie według danych Elektrowni Łódzkiej w tys. kWh.

	produkcja brutto	konsumcja ogólna	konsumcja silników
1928 r.	98,4	80,7	63,7
1934 r.	133,4	96,3	75,5
1935 r.	135,2	105,5	84,0
1936 r.	149,9	118,8	96,7

Zwiększenie zużycia energii elektrycznej w roku sprawozdawczym spowodował przede wszystkim wzrost zapotrzebowania prądu dla siły motorowej na skutek poprawy w stanie uruchomienia zwłaszcza przemysłu włókienniczego, procesu stopniowej likwidacji przez większe przedsiębiorstwa własnych urządzeń wytwórczych energii elektrycznej oraz dalszego rozpowszechniania zastosowania prądu elektrycznego w mniejszych zakładach przemysłowych. Na uwagę zasługuje silniejszy w 1936 r. wzrost konsumcji energii elektrycznej dla silników w ośrodkach podmiejskich m. Łodzi w związku z rozwojem w wymienionych okolicach zwłaszcza przemysłu drobnego i chałupniczego.

Tab. 2. Produkcja zakładów użyteczności publicznej, objętych ankietą Izby.

(patrz uwagi na str. 29)

	Ilość			Wartość w zł.	
	1935	1936		1935	1936
	Liczby bezwzględne		Wskaźnik 1935 = 100	Liczby bezwzględne	
1. Energia elektryczna (bez elektrowni tramwajowych) kWh	158.006.775	173.941.757	110,1	28.036.524	25.438.707
2. Gaz . m³	11.125.590	11.494 535	103,3	1.745.806	1.778.700
3. Koks tonn	14.482	14.760	101,9	720.458	662.637
Ogółem	—	—	—	30.502.788	27.880.134

W związku z wprowadzonymi inwestycjami oraz dalszymi postępami w racjonalizacji wytwórczości gazu spadek zatrudnienia w gazowniach w 1936 r. nie spowodował zmniejszenia produkcji gazu, która wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 3,3 % w związku z oświetleniem nowoprzeprowadzonych ulic oraz do użytku domowego. Spadek natomiast konsumcji gazu dla silników pozostaje w łączności z od szeregu lat obserwowanym procesem zastępowania motorów spalinowych elektrycznymi. Dane dotyczące zużycia gazu na obszarze m. Łodzi w 1936 r. i latach poprzednich podaje poniższe zestawienie w tys. m^3:

	konsumcja ogólna	konsumcja silników
1928 r.	7.200	115,0
1934 r.	7.424	51,4
1935 r.	7.675	52,3
1936 r.	7.873	49,8

Wzrost w 1936 r. wartości gazu wyprodukowanego w okręgu łódzkim w stopniu mniejszym od wzrostu produkcji tłumaczy się nieznacznym obniżeniem cen gazu przez Gazownię Łódzką.

Mimo spadku stanu zatrudnienia w przedsiębiorstwach tramwajowych z powodu przeprowadzonej racjonalizacji pracy oraz ograniczenia inwestycyjnych robót liniowych, liczby dotyczące frekwencji pasażerów oraz przejechanych wagono-kilometrów jak również do-

Tab. 3. Statystyka ruchu obu przedsiębiorstw tramwajowych m. Łodzi (tramwajów miejskich, podmiejskich) oraz Kolejki Piotrków—Sulejów.

	1935	1936	Wkaźnik 1935=100
Liczba przejechanych wagono-klm.	16.526.043	17.211.235	104,1
Liczba sprzedanych biletów . .	75.612.521	76.544.972	101,2
Dochód ze sprzedaży biletów w zł.	15.402.712	15.448.261	100,3
Ilość przewiez. towarów w tonnach	18.785	30.616	162,9
Dochód z przewozu towarów w zł.	61.198	93.027	152,0

chód ze sprzedaży biletów nie wykazały w 1936 r. znaczniejszych zmian w porównaniu z rokiem poprzednim. Zaznaczyć natomiast należy pokaźny wzrost zarówno ilości towarów przewiezionych przez tramwaje podmiejskie i kolejkę Piotrków - Sulejów jak również zwiększenie się dochodów z tego tytułu.

XIII. HANDEL.

1. Surowce włókniste.

Pomyślnie rozwijający się w roku sprawozdawczym przebieg koniunktury w przemyśle włókienniczym połączony był zarówno z wzrostem uruchomienia, jak i większym importem podstawowych surowców włóknistych (bawełny i wełny) niezależnie od faktu zwiększonej konsumcji surowców krajowych oraz zastępczych (o czem szczegółowo w Dziale I). W pierwszym kwartale roku sprawozdawczego import surowców, mimo trudnej sytuacji na rynku pieniężnym i dlatego, prawdopodobnie, w oparciu o zagraniczne kredyty towarowe, odbywał się w wyjątkowo znacznych rozmiarach, wykazując w zakresie bawełny przeszło 30%-wy, w zakresie zaś wełny 40%-wy wzrost w porównaniu z analogicznym okresem r. 1935. Wprawdzie w tym czasie t. j. poprzedzającym dekret z dnia 26. IV. 1936 r. przemysł i handel zarówno bawełniany jak i wełniany na ogół odczuwały trudności w dziedzinie zaopatrzenia surowcowego,w zwłaszcza jednak trudnej sytuacji znalazł się przemysł i handel wełniany, które już w końcu r. 1935 dotkliwie odczuwały spóźnione nadsyłanie zezwoleń przywozowych i niedostateczne rozmiary przydziałów. Ze szczególną wyrazistością objawy te wystąpiły w styczniu roku sprawozdawczego, poczem sytuacja uległa jednak szybkiej poprawie. W kwartale drugim, po ukazaniu się dekretu o reglamentacji dewizowej oraz w łączności z restrykcjami przywozowymi, import surowców włóknistych wykazał nieznaczny spadek, jeśli chodzi o bawełnę i silniejszy w zakresie wełny; mimo to import ten był w całym półroczu i w drugim kwartale większy aniżeli w r. 1935. Tendencja ta utrzymała się do końca roku sprawozdawczego.

Na tle powyższego przebiegu sytuacji rok 1936 okazał się dla handlu surowcowego pomyślnym zarówno pod względem rozmiarów dokonanych obrotów, jak i pod względem rentowności, jeśli uwzględnić mocną, zwłaszcza w drugiej połowie roku, tendencję cen na rynkach światowych oraz w kraju. Wprawdzie zarządzenia restrykcyjne w zakresie importu surowców upośledziły nieco, zwłaszcza w pierwszej fazie swego działania sfery handlowe, a to na skutek konieczności zaspokojenia w tym zakresie w pierwszym rzędzie przemysłu, a dopiero w drugiej kolejności — handlu, niemniej jednak ustabilizowane warunki oraz ustalone zasady udziału w kontyngentach przywozowych

w ciągu roku sprawozdawczego zezwoliły kupiectwu na odpowiednie wykorzystanie pomyślnie rozwijającej się koniunktury w przemyśle włókienniczym.

Tab. 1. Ceny hurtowe surowców włókienniczych.
(dane w ostatnim tygodniu miesiąca; w złotych za 1 kg. loco Łódź; według „Wiadomości Statystycznych").

MIESIĄCE	Bawełna amerykańska		Wełna Merinos myta	
	Zł. za 1 kg.	Wskaźnik	Zł. za 1 kg.	Wskaźnik
1929 r.				
I	4.58	100,0	20.82	100,0
1930 r.				
I	3.99	87,1	12.76	61,2
1931 r.				
I	2.57	56,1	10.96	52,6
1932 r.				
I	1.84	40,2	7.23	34,7
1933 r.				
I	1.73	37,8	7.91	38,0
1934 r.				
I	1.75	38,2	12.78	61,4
1935 r.				
I	1.87	40,8	6.84	32,9
1936 r.				
I	1.71	37,3	7.05	33,9
II	1.65	36,0	7.25	34,6
III	1.71	37,3	7.60	36,5
IV	1.72	34,6	7.60	36,5
V	1.74	38,0	7.60	36,5
VI	1.80	39,3	7.60	36,5
VII	1.86	40,6	7.60	36,5
VIII	1.77	38,6	7.60	36,5
IX	1.87	40,8	7.60	36,5
X	1.74	38,0	7.70	36,9
XI	1.78	38,9	8.20	39,4
XII	1,87	40,8	8.95	43,0

Ceny bawełny (tab. 1) kształtowały się w roku sprawozdawczym na poziomie z r. 1934 i 1935 ulegając normalnym dla tego surowca wahaniom. Ceny wełny natomiast miały tendencję stale mocną, kształtując się zwłaszcza w ostatnim kwartale na poziomie znacznie wyższym aniżeli w r. 1935. Zarówno ceny bawełny, jak i wełny w kraju pozostawały w ścisłym związku z przebiegiem koniunktury rynkowej w skali światowej.

2. Przędza.

Pomyślniejszy w porównaniu z r. 1935 przebieg koniunktury we włókiennictwie znalazł odzwierciedlenie w roku sprawozdawczym przede wszystkim w gałęzi produkcji i handlu przędzą.

Według danych G. U. S. zbyt przędzy bawełnianej cienkoprzędnej wzrósł z 54.482 t. w r. 1935 do 56.953 t. w roku 1936 przy równoczesnym spadku zapasów (produkcja tejże przędzy w r. 1936 wyniosła 59.967 t. zamiast 56.319 t. w r. 1935). Według danych Zrzeszenia Producentów Przędzy Bawełnianej nastąpił wprawdzie nieznaczny spadek zbytu przędzy dostarczonej przemysłowi przetwórczemu oraz rynkowi handlowemu z 28.459 t. w r. 1935 do 27.912 t. w r. 1936 niemniej jednak fakt ten w ostatecznym wyniku nie wpłynął ujemnie na ogólne pomyślne wyniki, osiągnięte w roku tym przez handel przędzą. O ile bowiem nie nastąpił wzrost obrotów omawianym półfabrykatem pod względem wagowym, to niewątpliwie został on powetowany wzrostem wartościowym wynikłym z wzrostu cen, sięgającego w najogólniejszym przecięciu 20%—25% w porównaniu z r. 1935. Bardziej wydatna w roku sprawozdawczym marża przędzalnicza (zwłaszcza w II-im półroczu) wprawdzie korzystnie wpływała przede wszystkim na rentowność przemysłu, niemniej jednak przejściowe trudności przy zaopatrywaniu się w surowce skłaniały w pewnych okresach tkacki przemysł przetwórczy do zaopatrywania się w przędzę w większej mierze również na rynku handlowym, który zdołał przytem odpowiednio zrealizować zwyżkę cen. Warunki pokrycia nie uległy w roku sprawozdawczym istotniejszym zmianom, obowiązywała bowiem na ogół zasada pokrycia gotówkowego od którego w nieznacznych rozmiarach oraz w pewnych okresach czasu odstępstwo czynił rynek handlowy. Wzrost importu przędzy bawełnianej (przeszło 35%-wy w zestawieniu z r. 1935) z zagranicy nie miał w r. 1936 poważniejszego wpływu na kształtowanie się sytuacji na wewnętrznym rynku przędzy.

Tab. 2. Rynek przędzy bawełnianej.

(sprzedaż przędzy i stan zapasów przeznaczonych na sprzedaż — wg. danych Zrzeszenia Producentów Przędzy Bawełnianej; ceny bawełny i przędzy bawełnianej — wg. notowań tygodniowych i dekadowych Izby Łódzkiej)

OKRES	Dostarczono odbiorcom		Stan składu na sprzedaż w ciągu okresu		Cena gotówkowa 1 kg. przędzy Nr. 1/32			Cena 1 lb. bawełny goodmiddling 28 mm. loco Łódź wraz z cłem		
	tys. kg.	wskaźnik	tys. kg.	wskaźnik	data	c. a.	wskaźnik	data	c. a.*)	wskaźnik
1930										
22. III. — 19. IV. (baza porównawcza)	1.261,4	100,0	1,168,0	100,0	10. IV.	79	100,0	10. IV.	20,15	100,0
1931										
9. VIII. — 5. IX.	2.077,6	164,7	1,411,2	120,8	20. VIII.	54	68,4	20. VIII.	9,65	47,9
1932										
8. VIII. — 4. IX.	2,128,7	168,8	748,8	64,1	20. VIII.	52	65,8	18. VIII.	9,95	49,4
1933										
7. VIII. — 3. IX.	2,406,7	190,8	1,296,8	111,0	20. VIII.	48	60,8	17. VIII.	77,81	43,4
1934										
25. XII. — 21. I.	2.028	160,7	1.423,0	121,8	10. I. 20. I. 30. I.	45 47 46	57 59,5 58,2	4. I. 18. I. 25. I.	75,48 79,79 80,53	42,2 44,6 45,0
6. VIII. — 12. IX.	2.438	193,3	1.270,6	108,8	10. VIII. 20. VIII. 30. VIII.	45 46 46	57 58,2 58,2	9. VIII. 16. VIII. 30. VIII.	86,72 89,55 88,58	48,4 50,0 49,5
26. XI. — 23. XII.	1.707	135,3	1.959,3	167,7	10. XII. 20. XII. 30. XII.	43 43 42	54,4 54,4 53,2	6. XII. 20. XII. 27. XII.	88,87 88,36 88,37	49,6 49,4 49,9
1935										
24. XII. — 20. I.	1.295	102,8	2.213,4	189,5	10. I. 20. I. 30. I.	42 41,5 41,5	53,2 52,5 52,5	10. I. 17. I. 24. I.	88,47 82,95 88,00	49,4 46,3 49,2
5. VIII. — 1. IX.	2.506	198,7	970,7	83,1	10. VIII. 20. VIII. 30 VIII.	43 43,5 44	54,4 55,0 55,7	8. VIII. 16. VIII. 29. VIII.	82,40 81,79 78,45	46,0 45,7 43,8
25. XI. — 22. XII.	2.085	165,3	1.749,1	149,8	10. XII. 20. XII. 30. XII.	43,5 43,5 43,5	55,0 55,0 55,0	5. XII. 19. XII. 27. XII.	83,47 80,75 81,39	46,6 45,1 45,5
1936										
30. XII. — 26. I.	2.051,5	162,6	1.722,1	147,4	10. I. 20. I. 30. I.	43,5 43,5 44	55,1 55,1 55,7	9. I. 23. I. 30. I.	80,98 81,25 80,88	45,2 45,3 45,1
27. I. — 23. II.	2.538,9	201,2	1.664,6	142,5	10. II. 20. II. 30. II.	43,5 43,5 43	55,1 55,1 54,4	13. II. 20. II. 27. II.	78,54 78,82 78,19	43,8 44,0 43,6
24. II. — 22. III.	2.161,9	171,3	1,540,7	131,9	10. III. 20. III. 30. III.	44,5 43,5 43,5	56,3 55,1 55,1	12. III. 19. III. 26. III.	79,37 79,61 79,95	44,3 44,4 44,6
23. III — 19. IV.	2.344,1	185,8	1.603,5	137,3	10. IV. 20. IV. 30. IV.	43 43,5 44	54,4 55,1 55,7	9. IV. 23. IV. 30. IV.	81,99 83,10 82,57	45,8 46,4 46,1
20. IV. — 17. V.	2.731,5	216,5	1.241,1	106,3	10. V. 20. V. 30. V.	44 45 46	55,7 56,9 58,2	7. V. 22. V. 28. V.	82,58 83,12 82,04	46,1 46,4 45,8
18. V. — 14. VI.	1.990,5	157,8	1.262,1	108,1	10. VI. 20. VI. 30. VI.	46 49 50	58,2 62,0 63,3	12. VI. 18. VI. 25. VI.	82,47 83,27 84,08	46,0 46,5 46,9
15. VI. — 12. VII.	1.833,7	145,3	1.128,7	96,6	10. VII. 20. VII. 30. VII.	52 55 54	65,8 69,6 68,4	9. VII. 16. VII. 30. VII.	90,26 90,53 88,61	50,4 50,5 49,4
13. VII — 9. VIII.	1.895,6	150,2	1.215,3	104,0	10. VIII. 20. VIII. 30. VIII.	52 53,5 53,5	65,8 67,7 67,7	6. VIII. 20. VIII. 27. VIII.	87,57 85,69 84.89	48,9 47,8 47,4
10. VIII. — 6. IX.	2.284,9	181,1	1.134,8	97,2	10. IX. 20. IX. 30. IX.	53,5 54 54	67,7 68,4 68,4	10. IX. 17. IX. 24. IX.	88,38 87,57 87,03	49,3 48,9 48,6
7. IX. — 4. X.	2.120,7	168,1	1,267,1	108,5	10. X. 20. X. 30. X.	55 55 55	69,6 69,6 69,6	8. X. 22. X. 29. X.	87,57 81,93 83,27	48,9 45,7 46,5
5. X. — 1. XI.	2.282,9	180,9	1.117,9	95,7	10. XI.	54,5	69,0	5. XI.	84,39	47,1
2. XI. — 29. XI.	1,986,3	157,4	1.270,3	108,8	20. XI. 30. XI.	54 53,5	68,4 67,7	19. XI. 26. XI.	84,08 84,39	46,9 47,1
30. XI — 27. XII.	1.690,1	133,9	1.541,7	132,0	10. XII. 20. XII. 30. XII.	53 53 53	67,1 67,1 67,1	10. XII. 24. XII. 31. XII.	88,11 88,11 89,18	49,2 49,2 49,8

*) Od czerwca 1933 r. w groszach pg. kursu dnia.

Zbyt przędzy wełnianej czesankowej, obrazujący rozmiary obrotów tym półfabrykatem w r. 1936 na rynku wewnętrznym zmalał w porównaniu z r. 1935 prawie o 4% (według danych Konwencji Przędzalń Wełny Czesankowej z 8.437 t. do 8.118 t.) przy równoczesnym wzroście wartościowym o ok. 8% (z 83,9 mil. zł. do 90,5 mil. zł.). Zmniejszone obroty przędzą krajową, które handel zdołał skompensować poważniejszymi w porównaniu z r. 1935 obrotami przędzą czesankową importowaną z zagranicy, nastąpiły niewątpliwie na skutek wzrostu wytwórczości przędzy odpadkowej i zgrzebnej, produkowanej ze szmat, które były bardziej dostępne pod względem ceny oraz możliwości importowych od rygorystycznie reglamentowanego przywozu wełny. Sprzedaż przędzy wełnianej czesankowej na rynku wewnętrznym według K. P. W. Cz., reprezentującej niemal całą produkcję tej przędzy (z wyjątkiem firmy Sp. Akc. H. Dietel, która do Konwencji nie należała) kształtowała się w poszczególnych miesiącach jak następuje (w tonnach):

Rok	MIESIĄCE												Ogółem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1935	493	604	792	579	695	639	769	891	1014	789	709	463	8437
1936	652	539	533	486	663	534	802	834	833	949	708	585	8118

Ceny przędzy utrzymane na niezmiennym prawie poziomie do maja roku sprawozdawczego poczęły od czerwca stopniowo wzrastać by w końcu roku osiągnąć poziom o 12—16% wyższy w porównaniu z pierwszym kwartałem tegoż roku, co połączone było z ogólną zwyżką cen wełny na rynkach światowych.

3. Gotowe wyroby włókiennicze.

A. Rynek tkanin bawełnianych.

Sytuacja na rynku tkanin bawełnianych kształtowała się w r. 1936 o tyle w sposób odmienny od r. 1935, że podczas gdy w roku tym sezon zimowy uchodził w wynikach swych za bardziej pomyślny, aniżeli sezon letni, to w roku sprawozdawczym, jak to zostało podkreślone, (str. 45) pomyślniejszy przebieg miał sezon letni. W kolejnych miesiącach roku 1936 na rynku tkanin bawełnianych występowały następujące charakterystyczne przemiany.

W miesiącu stycznia ogólny zastój na rynku włókienniczym uwydatnił się w kontynuowaniu obrotów bawełnianemi tkaninami międzysezonowemi, podczas gdy artykuły sezonowe świeżej produkcji nie ukazały się na rynku nawet pod postacią kolekcji. Większe zakłady przemysłowe wprawdzie nie ujawniły jeszcze swych oficjalnych cenników, niemniej finalizowane były (zanotowane już w grudniu) transakcje hurtowe po cenach nie niższych aniżeli w roku 1935, mimo zaobserwowanego nacisku ze strony kupiectwa w kierunku uzyskiwania większych rabatów. Tą drogą nastąpiła nieznaczna zniżka cen niektórych artykułów.

W ciągu lutego na rynku tkanin bawełnianych ustał prawie zupełnie obrót artykułami międzysezonowemi mimo, że nie zawierano jeszcze tranzakcji tkaninami świeżej produkcji sezonowej. Natomiast obracano artykułami sezonowymi z roku poprzedniego, likwidując pozostałe nieznaczne zresztą zapasy. W miesiącu tym pojawiły się cenniki większych zakładów przemysłowych, które utrzymane były naogół na poziomie z roku 1935. przyczym na podkreślenie zasługiwały niepomyślne wyniki, osiągnięte na rynku bawełnianym przez t. zw. „Białe Tygodnie", które nie ziściły pokładanych w nich nadziei.

Dopiero w marcu obroty na rynku tkanin bawełnianych uległy poważnemu zwiększeniu mimo istniejącej nadal obawy przed udzielaniem kredytów. Przedmiotem tranzakcji wprawdzie były w niewielkim stopniu tkaniny międzysezonowe, głównie jednak interesowano się wyrobami świeżej produkcji. W odniesieniu do kształtowania się cen stwierdzono, iż mimo ustalenia się ich naogół na poziomie z roku 1935 niektóre zakłady czyniły odstępstwa od cenników w zakresie określonych artykułów (o 5—7%). Warunki pokrycia nie uległy zmianie. Kupiectwo prowincjonalne na wiadomość o wybuchu strejku w obawie przed przedłużeniem się zatargu przystąpiło do zawierania w szerszym zakresie tranzakcyj letnimi towarami.

Napięcie ruchu sezonowego w kwietniu nie osiągnęło oczekiwanego wysokiego poziomu na skutek zarówno złego stanu pogód jak i okresu świąt wielkanocnych. Przedmiotem tranzakcji w tym czasie były artykuły wybitnie sezonowe oraz niektóre międzysezonowe przy całkowitym zaniedbaniu wyrobów białych, przyczym szczególnym popytem cieszyły się lekkie tkaniny damskie bawełniane i sztuczno-jedwabne, gładkie i drukowane (woale, batysty, muśliny i t. p.).

Ceny na ogół utrzymały się na poziomie z miesiąca poprzedniego, próby zaś zbywania większych partii ze specjalnymi rabatami natrafiały na trudności z braku nabywców. Warunki pokrycia nie uległy zmianie do końca miesiąca.

Sprzyjający w m a j u stan pogód zdołał na rynku tkanin bawełnianych wpłynąć na pomyślniejszy przebieg kampanii sezonowej. Przygotowane przez handel hurtowy składy malały w stopniu zadawalającym. Przedmiotem transakcji były tkaniny wybitnie sezonowe przy cenach na ogół utrzymanych na poziomie z miesiąca kwietnia, oraz przy spodziewanej zwyżce cen w miesiącu czerwcu, aczkolwiek w wielu wypadkach zanotowano nieznaczną zniżkę na skutek obaw, jakie żywiły firmy, posiadające zbyt wielkie składy. W miesiącu tym zanotowano wzrost ogólnych rozmiarów rachunków otwartych.

Trwający nadal stan dobrych pogód w c z e r w c u zezwolił na utrzymanie się na wysokim poziomie sezonowych obrotów na rynku tkanin bawełnianych, zwłaszcza letnich drukowanych oraz białych. Spodziewane przedłużenie się sezonu letniego na rynku omawianych tkanin istotnie nastąpiło powodując dalsze kurczenie się zapasów w handlu hurtowym oraz wywołując konieczność dodatkowego wykańczania szeregu artykułów. Ponadto w pierwszej dekadzie czerwca rozpoczęto zawieranie transakcji tkaninami zimowymi, które jednak ustały w drugiej połowie tegoż miesiąca na skutek trudnej do przewidzenia przyszłej sytuacji rynkowej. Ceny — zgodnie z przewidywaniami w maju — uległy zwyżce o około 5% na tkaniny letnie i 6—7% na tkaniny zimowe.

Utrzymujący się w początku l i p c a pomyślny stan pogody sprzyjał nadal sprzedaży letnich tkanin bawełnianych, których zapasy prawie się wyczerpały zarówno w składach przemysłowych jak i u hurtowników. Pozatym przedmiotem ożywionych transakcji w ciągu lipca były przede wszystkim artykuły międzysezonowe m. in. białe, co spowodowane było w pewnym stopniu obawą przed brakiem odpowiednich gatunków w związku z wprowadzonym przymusem stosowania mieszanek z sztucznego włókna. Transakcje towarami z i m o w e m i w ciągu lipca zawierane były przez hurtowników głównie z obawy przed spodziewaną zwyżką cen, a dopiero w końcu lipca ujawniło się większe normalne zainteresowanie wspomnianymi artykułami. Terminy wekslowe uległy w tym czasie znacz-

nemu skróceniu, udział zaś pokrycia wekslowego w zawieranych transakcjach obniżył się z 70% do 50%, a w niektórych wypadkach nawet do 40%, przy zapłacie reszty w gotówce.

Stosunkowo wcześnie zapoczątkowany w roku 1936 zimowy ruch sezonowy przy zwyżkującej tendencji cen spowodował, że na rynku letnich tkanin nie zaobserwowano normalnych w tym okresie większych sprzedaży t. zw. ramszów, które przemysł, zresztą w nikłych ilościach, postanowił zatrzymać na składach do roku następnego. W zakresie utrzymanych na dość wysokim poziomie obrotów tkaninami białemi panowało w sierpniu specjalne zainteresowanie gatunkami przeznaczonymi do użytku ludności wiejskiej, podczas gdy popyt na artykuły gatunkowo wyższe był stosunkowo mniejszy. Przedmiotem większych transakcji były tkaniny koszulowe. Warunki pokrycia nie uległy istotniejszym zmianom, wyrażane zaś w lipcu obawy co do ewent. mogących w sierpniu nastąpić niewypłacalności — nie ziściły się. Ponieważ średni i drobny przemysł rozpoczął stosunkowo późno produkcję sezonową, która dotąd na rynku się nie ukazała, poczęto w sierpniu się spodziewać większej podaży wyrobów wigoniowych we wrześniu co wpłynęłoby ujemnie na pomyślnie rozwijającą się koniunkturę na rynku tkanin czysto bawełnianych.

We wrześniu nadal trwało ożywienie sezonowe, które uległo nieznacznemu tylko zahamowaniu w drugiej połowie miesiąca. Przyjazdy kupiectwa prowincjonalnego były w tym czasie wyjątkowo liczne. Zapotrzebowanie na tkaniny białe dla ludności wiejskiej wprawdzie nieco osłabło, objaw ten tłumaczono jednak wzrostem składów prowincjonalnych, które zaopatrzyły się w towar w sierpniu. Natomiast w zakresie tkanin zimowych przemysł zdołał całkowicie prawie wyzbyć się przygotowanych zapasów, które przejął na skład handel hurtowy. Spodziewana opóźniona podaż wyrobów wigoniowych ze strony przemysłu średniego i drobnego istotnie nastąpiła we wrześniu przy cenach jednak, które nie wywarły poważniejszego wpływu na pomyślny przebieg sezonu zimowego na rynku tkanin bawełnianych.

Po znacznym ożywieniu, które panowało do ostatniego tygodnia września nastąpił w październiku spadek obrotów, spowodowany niewątpliwie stanem ciepłych pogód oraz wstrzymywaniem się szerokich rzesz konsumentów od zakupów. Osłabienie ruchu

i popytu wystąpiło zwłaszcza jaskrawo w końcu miesiąca w dziale tkanin zimowych z wyjątkiem niektórych cięższych tkanin drapanych. Równocześnie nastąpiła zniżka cen (przeszło 5-%wa) niektórych gatunków tkanin, zastosowana przez jedną z firm wielkiego przemysłu, pragnącą prawdopodobnie upłynnić składy zbyt nagromadzone skutkiem stosunkowo małego utargu we wrześniu i październiku. W zakresie tkanin białych, których ceny utrzymały się na poziomie z poprzedniego miesiąca — również nastąpił spadek popytu.

Zanotowane w końcu października zahamowanie ruchu sezonowego nie uległo zmianie w listopadzie, w którym zapanował nastrój okresu międzysezonowego. Zmniejszyły się nawet obroty niektórymi ciężkimi tkaninami drapanymi, które naogół biorąc najdłużej stanowią przedmiot zainteresowania w ciągu sezonu zimowego. Równocześnie jednak w miesiącu listopadzie ujawniło się — w mniejszym aniżeli w roku 1935 — zainteresowanie tkaninami letnimi dla sezonu 1937 r., co znalazło swój wyraz w finalizowaniu pierwszych tanzakcji z późniejszą dostawą tychże tkanin. Tranzakcje te zawierane były przez mniejszą aniżeli w roku ub. ilość fabryk po cenach o kilka procent wyższych w porównaniu z analogicznym okresem roku 1935.

W miesiącu grudniu wzrosło ujawnione już w listopadzie zainteresowanie tkaninami letnimi dla przyszłego sezonu r. 1937, czego dowodem było finalizowanie z przemysłem przez handel hurtowy w większym rozmiarze aniżeli w listopadzie tranzakcji z późniejszą dostawą tkanin głównie drukowanych. Przyjęte w omawianych transakcjach ceny kształtowały się na poziomie o 5%—8% wyższym w porównaniu z rokiem 1935. Równocześnie zaobserwowano wzrost zainteresowania tkaninami sztuczno-jedwabnymi oraz półjedwabnymi, z czem liczyły się dyspozycje przemysłu, przygotowującego kolekcje do kampanii sezonowej r. 1937.

Pragnąc zreasumować przebiegi obydwu omówionych wyżej sezonów na rynku tkanin bawełnianych okręgu łódzkiego stwierdzić zatem wypada, że dzięki długotrwałości sezonu letniego, który przy sprzyjającym stanie pogód trwał od marca do lipca roku sprawozdawczego, znalazły zbyt na rynku wszystkie przygotowane do tego sezonu asortymenty tkanin i to w rozmiarach znacznie większych aniżeli w sezonie letnim r. 1935. Równocześnie postępująca stopniowo zwyżka cen przyczyniła się do zwiększenia obrotów pod względem wartości oraz do wzrostu rentowności pracy zakładów przemysłowych

i handlowych. Na skutek przedłużonego sezonu letniego, przerwa międzysezonowa była w roku sprawozdawczym bardzo krótka, poczem jednak sezon zimowy, który trwał od sierpnia do połowy października, okazał się jednak krótkotrwałym, by wydać rezultaty analogiczne do osiągniętych w sezonie letnim. Niemniej całoroczne wyniki pracy na rynku tkanin bawełnianych w r. sprawozdawczym były niewątpliwie znacznie pomyślniejsze aniżeli w r. 1935.

B. Rynek tkanin wełnianych oraz konfekcji.

Na rynku tkanin wełnianych już w połowie stycznia ukazał się towar świeżej produkcji, mimo jednak napływu prowincjonalnych odbiorców nie zawierano większych tranzakcji. Ceny tkanin wełnianych kształtowały się na poziomie z stycznia roku 1935, przy wyraźnym pogorszeniu się w stosunku do tego roku wypłacalności odbiorców gałęzi konfekcyjnej.

W lutym sytuacja kształtowała się niejednolicie. W zakresie tkanin zgrzebnych ujawniono mniejsze zapotrzebowanie aniżeli w analogicznym miesiącu roku 1935 co łączyło się z trudną sytuacją, w jakiej znalazł się handel konfekcyjny; natomiast nieco większym popytem cieszyły się tkaniny czesankowe których ceny przy stosunkowo mniejszej podaży kształtowały się w tym miesiącu na poziomie z roku poprzedniego.

W marcu w związku z ciepłym stanem pogód oraz w obawie przed skutkami strejku zapanowało ożywienie sezonowe, o stosunkowo wysokim napięciu i przy znacznych obrotach towarowych co było połączone z przyjazdem kupiectwa z prowincji oraz wzmożonemi zakupami damskich i męskich tkanin odzieżowych. Przy nieobniżonych w stosunku do roku poprzedniego cenach osiągano mniejsze obroty na rynku tkanin zgrzebnych, natomiast poprawę wykazał dział konfekcji, który jednak nadal trwał w stanie osłabienia finansowego.

Letni okres sezonowy na rynku tkanin wełnianych zakończył się właściwie już w kwietniu pod znakiem znacznych obrotów w hurcie oraz przy cenach utrzymanych zarówno w zakresie tkanin zgrzebnych jak i czesankowych. Nieznaczna zanotowana w końcu miesiąca marca poprawa w dziale konfekcyjnym uległa zahamowaniu, które ustępować jednak poczęło już w maju.

W maju nastąpił spadek obrotów na skutek normalnie w tym miesiącu rozpoczynającego się okresu międzysezonowego, przemysł

przetwórczy zaś przystąpił w miesiącu tym do przygotowywania zimowych kolekcji. Zahamowany w kwietniu rozwój obrotów sezonowych w zakresie przemysłu i handlu konfekcyjnego nie doznał w maju wbrew oczekiwaniu poprawy na skutek ujawnionej ze strony sfer konsumcyjnych rezerwy w zakupach. W ciągu miesiąca czerwca trwał w pełni okres międzysezonowy. Przemysł zakończył w międzyczasie przygotowania kolekcji, ustalając ceny na poziomie przeciętnie o 10% wyższym w stosunku do sezonu poprzedniego. W miesiącu tym na pewne trudności napotykał średni i drobny przemysł przy zaopatrywaniu się w przędzę w łączności z zaostrzającymi się warunkami jej sprzedaży. Przerwa międzysezonowa trwała nadal w miesiącu lipcu. Przemysł rozpoczął przygotowania do nadchodzącej kampanii zimowej, która na ogół oceniana była pomyślnie, gdyż produkcja letnia została prawie całkowicie wyprzedana, a zapasy u hurtowników pozostały minimalne. Zwroty towarów, które w r. 1935 były objawem masowym, w r. 1936 ograniczały się do wypadków sporadycznych. Ceny tkanin wełnianych pod wpływem zwyżki cen surowców i przędzy wykazywały również tendencję mocną. Ceny tkanin zgrzebnych manipulowanych pozostały jednak bez zmian, podczas gdy ceny tkanin czesankowych wykazały zwyżkę, sięgającą 10—15%, która jednakże nie zawsze mogła być realizowana.

W sierpniu na rynku tkanin wełnianych zapanowało normalne dla okresu sezonowego ożywienie przy cenach ustalonych na poziomie z lipca. Nieco zaostrzone warunki sprzedaży i pokrycia nie wpłynęły na rozmiary obrotów rynku handlowego, które były stosunkowo znaczne. Okres sezonowy na rynku tkanin wełnianych we wrześniu rozwijał się pomyślnie, przy utrzymanych bowiem cenach składy producentów i hurtowników uległy znacznej likwidacji. W październiku po pomyślnie zakończonym — aczkolwiek stosunkowo krótkotrwałym sezonie zimowym przemysł wełniany przystąpił do przygotowań do sezonu letniego, podczas gdy rynek handlowy wszedł w fazę okresu przejściowego, który trwał w ciągu miesiąca listopada. Przemysł natomiast przystąpił do intensywniejszej pracy, wykończając kolekcje na sezon letni. Na podkreślenie zasługuje różnica, jaka wystąpiła w ocenie ostatecznych wyników sezonu zimowego, osiągniętych na rynku tkanin czesankowych oraz zgrzebnych i półwełnianych. Ta ostatnia bowiem gałąź nie została dotktknięta falą zwrotów towaro-

wych, przy równoczesnym wzroście obrotów w porównaniu z rokiem ubiegłym. Trwający w grudniu okres międzysezonowy na rynku handlowym przemysł wykorzystał dla zakończenia przygotowań do sezonu letniego, przy czym niektóre firmy stosunkowo wcześnie, bo już przed świętami przygotowały cenniki, kształtujące się na poziomie o 10% wyższym w porównaniu z rokiem 1935. Ponadto należy podkreślić, że notowane w ciągu listopada zwroty, zwłaszcza na rynku tkanin czesankowych w okresie przedświątecznym, znacznie się skurczyły, obroty zaś na rynku tkanin zgrzebnych i półwełnianych, przeznaczonych w głównej mierze dla przemysłu odzieżowego, wykazały znaczny wzrost w stosunku do grudnia 1935 r.

Jak zatem wynika z powyższych uwag przebieg sezonowości obrotów na rynku tkanin wełnianych w roku sprawozdawczym był stosunkowo niejednolity w dziedzinie tkanin zgrzebnych i czesankowych. O ile sezon letni, który trwał od marca do kwietnia włącznie okazał się jednakowo pomyślnym dla obydwu gałęzi produkcji wełnianej, to wyniki sezonu zimowego, zapoczątkowanego w sierpniu i zakończonego w październiku, zostały częściowo obniżone na skutek fali zwrotów towarowych, jaka dotknęła rynek tkanin czesankowych. Na ogół jednak podobnie, jak w zakresie tkanin bawełnianych również w dziedzinie wyrobów wełnianych rok 1936 okazał się pomyślniejszym od r. 1935.

C. Wyroby dziane.

Wyniki pracy sezonowej w przemyśle i handlu wyrobami dzianymi ukształtowały się w roku sprawozdawczym w sposób analogiczny do roku 1935: sezon letni okazał się znacznie pomyślniejszy od przebiegu sezonu zimowego, który podobnie jak na rynku tkanin trwał zbyt krótko na skutek utrzymujących się ciepłych pogód w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego. W poszczególnych miesiącach przebieg koniunktury był następujący:

Fabryki wyrobów dzianych i pończoszniczych przystąpiły w styczniu do produkcji na sezon wiosenno-letni, wzmagając ją w lutym mimo że sprzedaż towaru w miesiącu tym jeszcze się nie rozpoczęła. W lutym wystąpiła wyraźna poprawa w handlu detalicznym wyrobami dzianymi zimowymi w związku z większymi mrozami, co wywołało w marcu wzrost wpływu zamówień oraz

poprawę wypłacalności odbiorców. Równocześnie podniosły się nieco ceny niektórych wyrobów dzianych. W kwietniu sprzedaż kształtowała się zupełnie zadawalająco, w maju zaś obroty omawianymi wyrobami, dzięki utrzymującej się ciepłej pogodzie uległy rozszerzeniu i trwały w ciągu czerwca, na skutek czego pod koniec tego miesiąca składy fabryczne zostały prawie zlikwidowane.

Zapoczątkowanie produkcji do sezonu zimowego uległo w omawianej gałęzi opóźnieniu ze względu na niewyjaśnioną sytuację na rynku przędzy, której ceny miały w tym okresie tendencję rosnacą przy zaostrzonych warunkach sprzedaży. W końcu lipca zaznaczyło się w przemyśle dzianym ożywienie, a w sierpniu, w związku z zapoczątkowanym sezonem zimowym nastąpił wzmożony napływ zamówień na towar zimowy, potwierdzanych po cenach wyższych o 8—12% w stosunku do r. 1935. We wrześniu trwała ożywiona praca w przemyśle, ruch w handlu natomiast nie przybrał dalszego spodziewanego wzmożenia, trwając na niezmienionym poziomie również w ciągu października. Mimo iż największe napięcie handlowego ruchu sezonowego przypada w omawianej gałęzi na listopad, miesiąc ten w roku sprawozdawczym zawiódł pokładane nadzieje, albowiem zbyt począł się nawet w tym czasie nieco kurczyć. W grudniu obroty były również ograniczone na skutek niesprzyjających pogód tak, że ostateczne wyniki przebiegu sezonu zimowego w roku sprawozdawczym w zestawieniu z r. 1935 oceniano jako niezadowalniające. Na podkreślenie zasługuje, że rynek wewnętrzny nie odczuwał konkurencji ze strony towaru importowanego. Omawiana gałąź przemysłu włókienniczego nie zdołała rozwinąć w roku sprawozdawczym działalności eksportowej, gdyż wywóz swetrów, kaftanów, bielizny i t. p. artykułów oraz dzianych rękawiczek i pończoch uległ skurczeniu m. in. na skutek rosnących cen niezbędnej do ich produkcji przędzy bawełnianej i odpadkowej.

D. Inne wyroby włókiennicze.

W zakresie produkcji i handlu dywanów i chodników rok sprawozdawczy przyniósł ogólną poprawę zarówno pod względem wzrostu zbytu wagowego jak i wartościowego przy dobrej wypłacalności odbiorców oraz wzroście zamówień. Ceny dywanów półwełnianych kształtowały się na poziomie o 10% wyższym aniżeli

w roku 1935, jutowych natomiast nie uległy zmianie. Przemysł produkujący chodniki kokosowe uskarżał się na niedostateczne zaopatrzenie w surowiec, które wywołało zwyżkę cen wyrobów gotowych.

W przemyśle i handlu firankowym wagowe obroty w roku 1936 wprawdzie wzrosły nieznacznie w porównaniu z r. 1935, niemniej jednak zanotowano zniżkę cen wyrobów gotowych mimo zwyżki cen przędzy w drugiej połowie roku sprawozdawczego. Dzięki polityce kredytowej przemysłu składy w końcu roku były nieco niższe aniżeli w końcu roku 1935. Poza tym w omawianej gałęzi poważniejszych zmian w ciągu roku sprawozdawczego nie zaobserwowano.

W przemyśle i handlu koronkarsko-hafciarskim przebieg koniunktury w roku sprawozdawczym nie wykazał poważniejszych wahań lub zmian w porównaniu z r. 1935. Przy stosunkowo znacznym wzroście wytwórczości koronek ujawniła się w drugiej połowie roku tendencja zniżkowa cen, związana z zahamowaniem zbytu oraz nagromadzeniem składów, pracującego nader intensywnie przemysłu. W rezultacie składy w końcu roku sprawozdawczego były o 10—15 % wyższe, aniżeli w końcu roku 1935. Niemniej jednak wyniki pracy omawianego działu przemysłu i handlu włókienniczego oceniane były jako bardziej dodatnie i rentowne w porównaniu z rokiem poprzednim. Ceny koronek (netto loco fabryka) kształtowały się w sposób następujący (w nawiasach podano cenę z r. 1935): 1 mtr. koronki wąskiej bieliźnianej bawełnianej 52-klockowej 6—8 gr. (7 gr.) oraz 64-klockowej — 12 gr. (12 gr.). Ceny haftu metkalowego i cambricowego nie uległy zmianie (12—14 zł. i 28 zł. za kg.) w porównaniu z rokiem 1935.

E. Handel detaliczny. Spożycie.

Zanotowany już w r. 1935 wzrost obrotów włókienniczego handlu detalicznego trwał nadal w r. 1936. Według opinii zrzeszonego kupiectwa detalicznego obroty w roku sprawozdawczym wzrosły o kilkanaście procent w stosunku do roku poprzedniego. Wobec jednak niesprzyjających warunków atmosferycznych w okresie sezonu zimowego stan niesprzedanych zapasów na rynku detalicznym był w końcu roku wyższy, aniżeli w końcu roku 1935. Natomiast poprawił się na ogół stan wypłacalności kupiectwa detalicznego,

które ujawniło tendencję do rezygnowania z drogo kalkulujących się warunków kredytowych i chętniej zawierało tansakcje gotówkowe.

Wahania i zmiany w napięciu obrotów handlu detalicznego pozostawały w ścisłym związku ze zmianami, obserwowanymi w dziedzinie spożycia w ogólności. Zapoczątkowana w końcu roku 1935 i prowadzona nadal w roku sprawozdawczym akcja obniżania cen wywołała niewątpliwie znaczne zmiany w sile nabywczej poszczególnych grup ludności, była bowiem hamowana obciążeniem dochodów pracowników państwowych i nie mogła wyrównać spadku wartości realnej tychże dochodów. Natomiast inne grupy ludności miejskiej zdobyły większą siłę nabywczą, gdyż obciążenie ich (drogą podniesienia podatku dochodowego) zostało wyrównane przez zniżkę kosztów utrzymania. W ogólnym wyniku siła nabywcza ludności miejskiej była w pierwszym kwartale roku sprawozdawczego niewątpliwie zwiększona. W drugim kwartale koszty utrzymania wprawdzie nieco się podniosły, wobec jednak występujących zwyżek płac wzrastał dochód ludności miejskiej, zwłaszcza robotniczej, w związku z czym konsumcja miejska samorzutnie wspierała postępy obrotów i produkcji.

W drugiej połowie roku sprawozdawczego wzrost spożycia czynił stopniowo coraz większe postępy, albowiem dochody ludności miejskiej rosły pod działaniem zwiększonego zatrudnienia. Równocześnie zwiększała się realna wartość osiąganych zarobków.

Spożycie wiejskiej ludności od początku roku 1935, kiedy to po raz pierwszy wystąpiła wyraźniejsza jego poprawa, pozostawało w pierwszym półroczu roku sprawozdawczego na poziomie ustabilizowanym. Silna zwyżka cen zbóż na rynkach światowych, wpływając na ceny polskie, nie wpłynęła na wzmocnienie tempa poprawy sytuacji głównej masy konsumentów wiejskich, jakimi są drobne gospodarstwa, które w nieznacznym tylko stopniu biorą udział w zbycie zbóż i zależą przede wszystkim od rentowności produkcji hodowlanej. Mimo to ogólna siła nabywcza a wraz z nią i spożycie ludności wiejskiej wzrosły w porównaniu z rokiem 1935. Reasumując stwierdzić należy, iż rozmiary ogólnego spożycia w roku 1936 wprawdzie się powiększyły, niemniej jednak na skutek normalnego opóźniania się konsumcji w porównaniu z ruchem zwyżkowym produkcji, nie zdołały jeszcze w roku sprawozdawczym osiągnąć oczekiwanego przez przemysł i handel poziomu, albowiem rolnictwo lokowało uzyski-

wane nadwyżki w inwestycjach dóbr wytwórczych i dopiero w drugiej kolejności nabywało wyroby włókiennicze.

Na tle powyższych uwag ogólniejszej natury handel detaliczny zdołał wprawdzie w ciągu roku 1936 wzmocnić swą sytuację zarówno finansową jak i ogólno-gospodarczą, nadal jednak uskarżał się podobnie jak w latach ubiegłych — na konkurencję odczuwaną nie tylko ze strony handlu domokrążnego lecz i detalicznego aparatu dystrybucyjnego, rozbudowanego przez przemysł w postaci sklepów oraz konsumów fabrycznych, niezależnie od rozwijającego intensywną działalność ruchu kooperacyjnego. Prywatny handel detaliczny zmuszony był w dalszym ciągu rozszerzać podstawy kredytowe celem utrzymania obrotów na należytym poziomie. Podane cyfry obrotów Spółdzielni „Posto“ w pewnej mierze ilustrują przebieg i nasilenie spożycia w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego w zakresie handlu detalicznego.

Tab. 3. Obroty spółdzielni kupieckiej „Posto“, finansującej sprzedaż na raty w m. Łodzi.
(w zł.)

Miesiące	1935	1936
I	11.053	13.836
II	5.798	8.442
III	6.026	9.959
IV	16.549	19.424
V	14.146	18.919
VI	17.435	18.002
VII	12.919	14.738
VIII	6.480	7.936
IX	7.338	100.44
X	12.852	20.174
XI	17.600	18.885
XII	16.078	19.032
Ogółem	144.274	179.751

4. Handel zbożowo-mączny.

W okresie sprawozdawczym pozycja legalnego handlu zbożowego i mącznego, zwłaszcza hurtowego, uległa pewnemu wzmocnieniu dzięki istnieniu i działalności Giełdy Zbożowo-Towarowej w Łodzi, a w szczególności wskutek zwolnienia od podatku przemysłowego obrotów giełdowych. Pomimo tego jednak obok handlu legalnego istniał jeszcze nadal handel anonimowy, który znajdował odbiorców wskutek sprzedaży w mniejszych ilościach, po niższej cenie i oczywiście w warunkach, gwarantujących nieujawnianie obrotów władzom skarbowym.

Wskutek zwyżkowej tendencji zbóż chlebowych (vide str. 131) rentowność handlu zbożem uległa poprawie; w nieco mniejszym stopniu poprawiła się rentowność handlu mąką, której ceny nie wzrastały proporcjonalnie do cen zboża.

W zakresie handlu mąką ujawniła się w okresie sprawozdawczym specjalizacja, polegająca na działalności wyłącznie eksportowej mąką pośledną.

Warunki w zakresie dostaw zboża i mąki dla instytucji publicznych nie były zbyt korzystne, gdyż instytucje owe czyniły zakupy na ogół po cenach zbyt niskich. Poza tym instytucje wojskowe przydzielały dostawy handlowi zbożowemu w ostateczności, przyznając pierwszeństwo rolnikom i spółdzielniom.

Sprzedaż mąki pszennej odbywała się przeważnie na rachunek otwarty. Zapłata następowała w granicach 14 do 60 dni, w nielicznych wypadkach przyjmowano akcepty. Przy sprzedaży mąki żytniej należności regulowano szybciej, t .j. w terminie od 7 do 30 dni. Sprzedaż zboża odbywała się na rachunek otwarty do 30 dni, sporadycznie przyjmowano weksle z terminem do 3 miesięcy. Wypłacalność odbiorców stała na poziomie zadowalniającym z wyjątkiem piekarzy, którzy na skutek niskich cen pieczywa, niewzrastających równolegle do cen zboża ewent. mąki, niejednokrotnie nie wywiązywali się należycie ze swych zobowiązań. W związku z tym czynniki zainteresowane wskazywały na potrzebę zmiany obecnych przepisów w zakresie regulacji cen pieczywa w kierunku ustalania ich w zależności od cen zboża.

Osobno nadmienić wypada, iż poprawa sytuacji piekarstwa jest jednym z głównych warunków poprawy rentowności handlu mącznego i młynarstwa.

Tab. 4. Ceny giełdowe żyta i pszenicy w Polsce i za granicą (do r. 1931/32 w dolarach, później w zł. za 100 kg.); wg. przeglądu międzynarodowego „Wiadomości Statystycznych".

	Pszenica				Żyto			
	Poznań	Chicago	Berlin	Paryż	Poznań	Chicago	Berlin	Paryż
1913 (przeciętna)	4,33	3,32	4,68	4,26	3,72	2,51	3,96	8,82
1926/27 "	5,54	5,24	6,52	5,80	4,58	4,16	5,71	5,45
1927/28 "	5,53	5,90	5,97	6,37	4,75	4,44	5,86	5,33
1928/29 "	4,98	4,40	5,21	6,07	3,63	4,11	4,89	5,03
1929/30 "	4,35	4,27	6,05	5,46	2,45	3,61	4,07	3,39
1930/31 "	2,99	2,91	6,20	6,86	2,38	1,77	4,11	3,37
1931/32 "	2,72	2,03	5,60	6,56	2,82	1,61	4,51	3,78
1932/33 "	28,84	18,01	41,45	37,88	16,40	13,91	32,89	24,96
1933/34 "	18,40	18,42	—	43,83	14,56	14,21	—	—
1934/35 "	16,59	19,80	—	—	15,20	—	—	—
1935/36 "	18,69	21,64	—	32,00	13,02	—	—	—

5. Handel żywcem i mięsem.

W okresie sprawozdawczym ogólny stan pogłowia w okręgu tutejszym w porównaniu z latami poprzednimi uległ niewielkiemu powiększeniu, wykazując jednak znaczne wahania pod względem ilości rodzaju pogłowia. Stan ilościowy pogłowia w latach ostatnich przedstawiał się następująco:

Rodzaj pogłowia	1934	1935	1936	Stosunek %do1934 r.	
	ilość sztuk			1935	1936
Bydło rogate .	575.511	620.848	625.755	+ 8%	+ 8,2%
Owce	40.865	48.941	53.937	+ 19,5	+ 31,9
Trzoda chlewna	466.282	419.498	421.254	— 10,1	— 9,7
Ogółem .	1.082.658	1.089.287	1.100.946	+ 0,7%	+ 2%

Mimo ogólnej zwyżki ilościowej stanu pogłowia w dalszym ciągu tutejszy okręg z uwagi na swój charakter konsumcyjny sprowadzał żywiec z innych województw: w szczególności — trzodę chlewną z kresów wschodnich, a bydło rogate — z woj. poznańskiego.

Stan powyższy z konieczności musiał odbić się na ruchu cen, które załamały się w pierwszej połowie roku 1936, obniżając się wydatnie w porównaniu z rokiem 1935, by z końcem okresu sprawozdawczego wykazać silną tendencję zwyżkową. Przejściowa zniżka cen, spowodowana została zimową wyprzedażą inwentarza należącego do drobnych producentów rolnych, którzy ze względu na brak paszy wyzbywać się musieli żywca, ponadto zaś ogólną krajową zniżką cen w tym okresie.

Detaliści zaopatrywali się w żywiec u hurtowników, półhurtowników, lub bezpośrednio u producenta. Różnorodność form zakupu spowodowana była brakiem organizacji lokalnego rynku żywca i mięsa. Formalnie bowiem powołanie do życia giełdy mięsnej, wobec niemożności rozpoczęcia przez nią działalności w ciągu okresu sprawozdwaczego, nie przyczyniło się narazie do unormowania stosunków na rynku i do wzmożenia czynników, sprzyjających handlowi lokalnemu, zakupującemu towar w warunkach, podlegających kontroli między innymi podatkowej. Również na unormowanie rynku mięsnego nie miała wpływu dodatniego regulacja cen oraz konkurencja bekoniarń, które wykupywały co lepsze sztuki, zostawiając dla konsumcji miejscowej gorszy rodzaj pogłowia.

Ponieważ detaliści i rzeźnicy mieli możność dokonywania zakupów w rozmaitych źródłach i przerzucania się z jednego do drugiego, w dalszym ciągu hurtownik, sprzedający im towar na kredyt narażony był na znaczne ryzyko z powodu niewypłacalności odbiorcy. Sprawiało to, że stopa procentowa udzielanego przez handel hurtowy kredytu była nadal nadmiernie wysoka, bo obciążona ekwiwalentem za owe wyjątkowe ryzyko, przejawiające się w niewypłacalności poszczególnych odbiorców. O ile idzie o terminy udzielania kredytów, to w handlu żywcem obracały się one w ramach 3 do 30 dni, zaś w handlu mięsem od 3 do 7 dni. Mimo koniunkturalnej poprawy sytuacji, według zdania sfer zainteresowanych, koniecznym będzie jeszcze szereg posunięć celem strukturalnego uzdrowienia stosunków w przedstawionym dziale obrotów.

Wreszcie nadmienić wypada, iż w okręgu tutejszym handel nastawiony był wyłącznie na obsługę potrzeb lokalnych i nie zajmował

się bezpośrednio w tym okresie eksportem ani żywca ani też mięsa, z uwagi na niemożność uzyskania odpowiednich kontyngentów wywozowych.

6. Jaja.

Eksport jaj kurzych z Polski wykazał w roku sprawozdawczym dalszy w porównaniu z r. 1935 wzrost z 229.524 q. wartości 26,8 mil. złotych do 241.171 q. wartości 27,7 mil. złotych przy równoczesnym wzroście przeciętnej statystycznej ceny wywiezionego quintala z 110 zł. do 114 zł.

W okręgu łódzkim istniała w roku sprawozdawczym nadal tylko jedna zarejestrowana, stosownie do obowiązujących przepisów o standaryzacyjnym wywozie kurzych jaj za granicę, firma, która wywiozła ogółem 1012 całych skrzyń jaj (po 1440 sztuk), t. j. około 111.600 kg. brutto wartości około 92.000 zł., z czego do Szwajcarii (w nawiasach podano cyfry z r. 1935) 547 skrzyń (505), do Anglii — 165 skrzyń (267), do Niemiec — 150 skrzyń (0), do Czechosłowacji— 150 skrzyń (150). Ogólny wywóz jaj z okręgu łódzkiego wzrósł wprawdzie w roku sprawozdawczym nieznacznie (z 922 do 1012 skrzyń) w porównaniu z r. 1935, rentowność jego jednak była, z wyjątkiem transakcji z Niemcami — zupełnie niezadawalająca.

7. Drób żywy i bity.

Ogólno-polski eksport żywych gęsi, stanowiący główną pozycję w wywozie żywego ptactwa wzrósł z 338 tys. szt. wartości 1,8 mil. złotych w 1935 r. do 807 tys. szt. wartości 4,5 mil. złotych w roku sprawozdawczym. Ilość firm, trudniących się w roku tym eksportem gęsi z okręgu łódzkiego wzrosła do 8 (w r. 1935 — czynnych było tylko 4, w r .1934 zaś 7 firm); wywiozły one do Niemiec w ramach układu rozrachunkowego 129.380 szt. gęsi żywych (w r. 1934 — 97 tys., w r. 1935 — 28 tys.), w tym okręg wieruszowski (3 firmy)— 79.190 szt., okręg zaś ślesiński (5 firm) — 50.190 szt. Udział zatem okręgu łódzkiego w ogólno-polskim eksporcie żywych gęsi wzrósł z 8,3 % w r. 1935 do 16,0 % w roku sprawozdawczym. Ceny osiągane przez firmy okręgu łódzkiego kształtowały się na poziomie zł. 4,90 — 5,40 za sztukę (w r. 1935 — zł. 4,50 — 5,—).

Eksport drobiu bitego z okręgu łódzkiego uprawiany w roku sprawozdawczym przez jedną firmę do Anglii obejmował 33.000 kg. bitych indyków wartości 67 tys. zł. Ponadto firma wywiozła

40.000 kuropatw (do Anglii i Francji) wartości 45 tys. zł. oraz 5.000 szt. bażantów (do Francji) wartości 15.000 zł.

8. Pierze i puch.

W przeciwstawieniu do r. 1935, ogólno-polski eksport pierza i puchu w r. 1936 wykazał nader pomyślny rozwój, wzrósł bowiem z 1.107 tonn wartości 4,7 mil. zł. w r. 1935 do 1.684 t. wartości 8,1 mil. zł. w r. 1936. Pod względem kierunkowym zasługuje na uwagę fakt znacznego wzrostu wywozu w r. 1936 do Danii i U. S. A., podczas gdy eksport do Niemiec utrzymał się pod względem wagi na poziomie z r. 1935 wzrósł natomiast znacznie pod względem wartości (z 920 tys. zł. do 1.531 tys. zł.). Znacznie wzrósł wywóz pierza nieoczyszczonego (z 592 t. do 1.046 t.) oraz puchu wszelkiego (z 171 t. do 327 t.) przy równoczesnym spadku ilościowym wywozu pierza oczyszczonego (z 344 t. do 254 t.). Intensywna kampania eksportowa przyczyniła się do zwyżki cen na rynku krajowym, wywołanej szybkim wyczerpywaniem się zapasów.

Eksport pierza i puchu dokonany przez trzy firmy okręgu łódzkiego wzrósł znacznie z 42.167 kg. w r. 1935 do 65.868 kg. w roku sprawozdawczym, z czego przypadło na pierze oczyszczone 24.939 kg., pierze nieoczyszczone 36.627 kg. oraz puch 4.302 kg. Wywóz pierza i puchu z okręgu łódzkiego wyniósł zatem 3,8% ogólno-polskiego eksportu. Ponadto z okręgu łódzkiego wywiozły szereg transportów firmy mające siedziby w Warszawie, Tarnopolu i Poznaniu.

Ceny, jak wspomniano, miały w ciągu roku sprawozdawczego tendencję zwyżkową, sięgającą w zakresie puchu ok. 50%, pierza gęsiego dartego oraz podskubu ok. 15% w porównaniu z cenami z r. 1935. Wzrost cen przy równoczesnych zwiększonych obrotach wpłynął na wzrost rentowności tego działu handlu eksportowego.

9. Szynki i wędliny.

Istniejąca w okręgu łódzkim wytwórnia szynek peklowanych zdołała w roku sprawozdawczym wywieźć do Anglii 147 t. brutto szynek (258 t. w r. 1935). Spadek eksportu szynek peklowanych do Anglii z okręgu łódzkiego był mniejszy aniżeli ogólno-polski (z 898 t. w r. 1935 do 498 t. w r. 1936), który został w r. sprawozdawczym skompensowany wywozem bekonów. Udział okręgu łódzkiego w eksporcie szynek peklowanych do Anglii wyniósł zatem prawie

30%, w ogólno-polskim zaś eksporcie (586 t.) prawie 25%. Eksport wędlin koszernych do Niemiec, Austrii, Francji, Szwajcarii, Rosji i Palestyny utrzymał się na poziomie z r. ub.

10. Eksport koni.

Dwie istniejące w okręgu łódzkim firmy eksportowe zdołały w roku sprawozdawczym wywieźć 366 koni pociągowych oraz 146 koni rzeźnych, co razem (512 szt.) stanowi 4,6% ogólno-polskiego eksportu koni (10.818 szt.). Wartość wywiezionych koni przekroczyła 262 tys. zł. przy wartości ogólno-polskiego wywozu 4,2 mil. zł. Konie pociągowe kierowano do Szwajcarii i Szwecji, rzeźne zaś do Holandii (72) i Belgii (74). Ponadto jedna z firm podjęła w roku sprawozdawczym wywóz koni bitych, które uplasowała w Belgii (258 szt.) za ok. 32 tys. zł.

11. Artykuły spożywczo-kolonialne.

Sytuacja handlu spożywczo-kolonialnego w r. 1936 ujawniła szereg zmian dodatnich, wyrażających się we wzroście obrotów handlowych w porównaniu z 1935 r. Zaznaczyć przy tym jednak wypada, że na ogół wzrost obrotów ilościowych nie pokrywał się z analogicznym wzrostem obrotów wartościowych, a to wskutek niskich cen artykułów spożywczo-kolonialnych zwłaszcza w początkach roku sprawozdawczego.

Jak wynika z tabeli Nr. 5 ujawnił się znaczny wzrost obrotów na rynku wewnętrznym artykułów monopolowych wzgl. obciążonych akcyzą, które jako przedmiot stałej i masowej konsumcji mają znaczenie symptomatyczne przy określaniu sytuacji handlu działu spożywczego. Zbyt niektórych artykułów, jak cukier, spirytus i sól jadalna osiągnął wysokość oddawna nie notowaną. Dla ścisłości należy jednak zauważyć, że do wzrostu zbytu cukru przyczyniła się prócz wzrostu siły nabywczej ludności, również i dokonana w grudniu 1935 r. obniżka jego ceny. Niskie, jak wspomniano ceny na początkach roku sprawozdawczego, wykazały w drugim półroczu szczególnie na odcinku towarów importowanych, tendencję zwyżkową, co częściowo tylko łączyło się z fluktuacją cen na rynku światowym, gdyż wynikało poza tym z ograniczeń reglamentacyjnych. Poza tym zwyżkowały w tym okresie artykuły oparte o krajową produkcję rolniczą. Z pierwszej grupy artykułów, które wykazały wzrost cen, wymienić należy m. in. migdały, korzenie, kon-

serwy owocowe, herbatę i kawę; z przetworów rolnych: mąkę i kaszę, w szczególności kaszę gryczaną.

W zakresie importu artykułów kolonialnych ujawnił się zwiększony przywóz ryżu i kawy surowej, oraz w mniejszym stopniu śliwek suszonych, przy czym jednak wartość sprowadzonej kawy i śliwek suszonych była niższa niż w roku ubiegłym, co tłumaczy się sprowadzeniem niższych gatunków wymienionych towarów. Nieznacznie obniżył się przywóz rodzynek i koryntek oraz herbaty, wskutek znesienia kontyngentów umownych w stosunku do Indii Brytyjskich i Holenderskich.

Firmy zagraniczne udzielały kredytu importerom przy niektórych artykułach w granicach od 90 do 120 dni, przyznając bonifikaty przy wcześniejszej zapłacie. Szereg natomiast artykułów, jak korzenie, migdały, owoce suszone, herbata holenderska i kawa brazylijska, dostarczano wyłącznie za gotówkę. W zakresie finansowania importu odgrywali poważną rolę ekspedytorzy i banki, które przyjmowały sprowadzone towary na składy wolnocłowe, umożliwiając sprowadzenie większych partii bez potrzeby wykładania jednorazowo znacznych kwot na pokrycie cła.

Korzystny wpływ zwiększonej konsumcji neutralizowały niskie na początku roku ceny artykułów oraz wzrastająca ilość drobnych przedsiębiorstw handlowych, zajmujących się detaliczną sprzedażą omawianych artykułów spożywczo-kolonialnych. Część tych nowopowstałych przedsiębiorstw celem pozyskania klienteli stosowało zasadę sprzedaży po cenach, odbiegających od normalnej kalkulacji, co siłą rzeczy odbijało się ujemnie na kalkulacji konkurencyjnych firm. Poza tym na rentowność sklepów kolonialno-spożywczych szczególnie mniejszych ujemnie wpływała konkurencja owocarń i sklepów ze słodyczami, sprzedających m. in. i niektóre towary kolonialno-spożywcze po godzinach normalnych.

Mimo powyższych objawów ujemnych ogólna poprawa sytuacji gospodarczej spowodowała, iż rok ubiegły minął dla handlu detalicznego i hurtowego artykułami spożywczo-kolonialnymi bez specjalnych wstrząsów, czego wyrazem zewnętrznym był brak upadłości i faktów zawieszania wypłat w tej branży. Nadmienić należy jednak, iż drobne sklepy kolonialno-spożywcze częstokroć zmieniały swoich właścicieli, co położyć należy na karb okoliczności, iż brak kapitałów i przygotowania fachowego zmuszał szereg jednostek do wycofywania się z tego działu handlu, do którego stosunkowo naj-

więcej napływa nowych elementów m. in. rekrutujących się z bezrobotnych. Natomiast firmy odpowiednio zorganizowane i o wyrobionej pozycji rynkowej zanotować mogły zwyżkę obrotów sięgającą przeciętnie około 15%.

Omawiając sytuację handlu spożywczo-kolonialnego, osobno wspomnieć wypada o zaobserwowanej dalszej poprawie jakościowej artykułów produkcji krajowej, jak np. konserw oraz serów, które prawie zupełnie dorównują już analogicznym wyrobom zagranicznym i dlatego cieszyły się dużym powodzeniem u konsumentów.

Chcąc z kolei kilka słów poświęcić sytuacji na rynku kawy należy przede wszystkim podnieść, iż cena jej, szczególnie niższych gatunków, jak wspomniano uległa w roku sprawozdawczym zwyżce, która wynosiła przeciętnie 15%. Sprzedaż hurtowa kawy odbywała się przeważnie za gotówkę, lub na rachunek otwarty do 30 dni. Wyjątkowo przyjmowano weksle krótkoterminowe. Wypłacalność kupiectwa, korzystającego z kredytów, była na ogół zadowalniająca W okresie sprawozdawczym można było zaobserwować objawy nieuczciwej konkurencji, polegającej na przesycaniu kawy palonej wodą. W związku z tym nastręcza się potrzeba ustalenia ciężaru gatunkowego kawy palonej.

Charakterystyczne jest, iż według jednogłośnych relacji firm zainteresowanych zwyżkę cen kawy spowodowały okoliczności natury wewnętrzno-krajowej, jak np. reglamentacja przywozu, dopłaty związane z transakcjami wiązanymi i t. p., natomiast ruch cen światowych nie wywarł istotniejszego wpływu na ceny krajowe.

Przechodząc do sytuacji przedsiębiorstw winno-wódczanych podnieść wypada, iż według relacji sfer zainteresowanych położenie ich uległo pogorszeniu mimo globalnej zwyżki zbytu spirytusu na rynku wewnętrznym. W roku sprawozdawczym zanotowano na terenie Łodzi spadek obrotów poszczególnych firm, spowodowany zwiększeniem ilości punktów sprzedaży. Poza tym czynnikiem, wpływającym ujemnie na kształtowanie się sytuacji w handlu winno-wódczanym, był zaobserwowany już w latach ubiegłych fakt przerzucania się konsumentów z wyrobów gatunkowych na wyroby monopolowe. Ruch świąteczny na Boże Narodzenie i Wielkanoc był słabszy w stosunku do roku poprzedniego. Niezależnie od zwiększenia ilości punktów stałej sprzedaży trunków, czynnikiem, ujemnie wpływającym na wysokość obrotów, był fakt wydawania koncesji sezonowych oraz zezwoleń na sprzedaż dzienną w czasie zabaw. Pozostałe z takich

imprez wyroby sprzedawano na ogół w drodze prywatnej po niskich cenach, co czyniło niewątpliwie wyłom w obrotach stałego handlu. Jako objaw obniżający zyski przy sprzedaży gatunkowych wódek, zaobserwowano pozatym sprzedaż niektórych wyrobów znanych marek z minimalnym zyskiem po to, aby zachęcić klientelę do równo-

Tab. 5. Zbyt na rynku wewnętrznym (bez Gdańska) niektórych artykułów monopolowych wzgl. obciążonych akcyzą (wg. „Wiadomości Statystycznych)

Rok	Cukier	Drożdże	Tytoń	Spirytus	Sól jadalna	Zapałki
	tonny	kwintale	tys. zł.	tys. ltr. 100%	tonny	skrzynie à 500 pudełek
1929	361.036	89.973	705.002	40.140	302.900	148.578
1930	348.381	92.340	704.046	37.331	299.000	151.050
1931	320.065	87.670	635.992	27.638	217.000	111.455
1932	327.494	79.650	552.453	22.808	280.000	107.000
1933	314.811	69.960	485.699	25.088	276.000	94.000
1934	296.086	74.360	478.481	26.071	280.000	82.000
1935	300.834	75.400	467.963	30.618	272.000	90.000
1936	356.814	75.270		34.555	286.000	91.000
			Wskaźniki 1929 = 100			
1930	96,5	102,6	99,9	77,5	99,0	105,8
1931	88,7	97,4	90,2	57,4	105,0	75,0
1932	90,7	88,5	78,4	56,8	92,7	72,0
1933	87,2	77,7	68,9	62,7	91,1	63,2
1934	82,0	82,6	67,9	64,9	92,7	55,2
1935	83,3	83,8	66,4	76,3	90,0	60,5
1936	98,7	83,7		86,1	94,4	61,2

czesnego zaopatrywania się w inne towary, dające większe zyski (sardynki, delikatesy itp.). Najbardziej rentowna była sprzedaż win, pomimo tego, iż zbyt ich odbywał się w niezbyt dużych ilościach.

W 1936 r. niektóre przedsiębiorstwa wyrobu wódek gatunkowych wprowadziły nieco dogodniejsze warunki sprzedaży, mianowicie

otwarty kredyt na 30 dni, ewent. kredyt do 3 miesięcy z pokryciem wekslowym, udzielając skonta za gotówkę od 5 do 10%. Przy winach niektóre firmy udzielały kredytu do 6-ciu miesięcy. Wypłacalność odbiorców była zadowalniająca.

Na uwagę zasługuje staranniejsze przygotowanie krajowych wódek, win i miodów pod względem lepszego i efektowniejszego etykitowania oraz standaryzowania butelek.

12. Owoce zagraniczne.

W roku sprawozdawczym, jak wynika z tab. Nr. 6 — nastąpił spadek przywozu w stosunku do roku 1935 wszelkiego rodzaju owoców. Największy spadek importu w związku z niezastosowaniem w roku sprawozdawczym ulg celnych osiągnęły jabłka, a mianowicie

Tab. 6. Import owoców i artykułów kolonialnych w r. 1934, 1935 i 1936.

(wg. Handlu Zagranicznego R. P.).

	1934		1935		1936	
	waga w q	wartość w tys. zł.	waga w q	wartość w tys. zł.	waga w q	wartość w tys. zł.
1. Ryż . . .	442.140	6.779	473.731	8.437	547.384	9.979
2. Kawa surowa	68.320	10.637	58.875	8.126	62.581	7.549
3. Herbata . .	15.530	5.968	17.108	6.009	16.100	5.864
4. Jabłka . .	32.130	1.609	30.744	1.793	13.228	670
5. Pomarańcze i mandarynki	35.671	2.209	340.828	15.559	262.615	12.326
6. Winogrona świeże. . .	53.539	3.619	58.053	2.726	47.910	2.936
7. Śliwki suszone	61.858	4.332	67.496	4.478	67.604	3.534
8. Rodzynki i koryntki .	22.894	1.668	27.555	1.838	27.208	1.918

z 30.744 q. w r. 1935 do 13.228 q. w r. 1936. Konsekwencją ograniczenia przywozu jabłek zagranicznych było podrożenie lepszych gatunków jabłek krajowych, a mianowicie z 0,80—1,20 zł. w r. 1935 do 1,80—2,50 zł. w r. 1936. Mimo stosunkowo wysokiej ceny jabłek krajowych, gatunki ich i asortyment uległy bardzo nieznacznej poprawie, przy braku nadal odpowiedniej standaryzacji. Ujemnie na handel owocami wpływał brak chłodni w okręgu łódzkim, co uniemożliwiało stosowanie zasady równomiernego zaopatrywania rynku.

Z owoców zagranicznych najbardziej na rynku były poszukiwane pomarańcze hiszpańskie oraz jaffskie z uwagi na niską ich cenę, przy czym popyt na nie z nadwyżką był pokrywany przez podaż. Z twierdzeniem powyższym nie koliduje bynajmniej fakt spadku przywozu pomarańcz w r. 1936, gdyż zaopatrywanie rynku zaczęło się już w grudniu 1935 r. Nadmierna podaż pomarańcz, wysyłanych przez eksporterów hiszpańskich, spowodowała spadek ich cen na aukcjach w Gdyni do 65—85 gr. za 1 kg., co w konsekwencji przyczyniło się do znacznego pogorszenia sytuacji bezpośrednich importerów, którzy pracowali niejednokrotnie ze stratą. Poza tym nadal w sposób ujemny na sytuację handlu owocami zagranicznymi wpływała reglamentacja przywozu, gdyż nikłe kontyngenty na niektóre artykuły oraz nie zawsze właściwy podział na poszczególne rejony powodowały zwyżkowe wahania cen.

W handlu detalicznym wskutek względnie równomiernego popytu zyskowność była na ogół zadowalniająca, wynosząc około 20 %

13. Węgiel.

W roku sprawozdawczym ogólno-polski zbyt węgla opałowego dla użytku domowego na tle cyfr, dotyczących ostatniego 6-lecia kształtował się następująco:

1931	— 2.296	tys.	ton
1932	— 1.889	„	„
1933	— 1.817	„	„
1934	— 1.480	„	„
1935	— 1.840	„	„
1936	— 2.294	„	„

Zbyt węgla przemysłowego przeznaczonego dla przemysłu włókienniczego wynosił w tym samym okresie następujące ilości:

1931 —	717	tys.	ton
1932 —	645	„	„
1933 —	744	„	„
1934 —	678	„	„
1935 —	758	„	„
1936 —	831	„	„

W porównaniu z rokiem poprzednim sprzedaż węgla opałowego wzrosła zatem o około 25 %, osiągając rozmiary nienotowane od 1931 r., zbyt węgla przemysłowego zaś zwiększył się o około 10 % przy ogólnym wzroście ogólno-polskiego zbytu węgla przemysłowego o 15 %, t. j. z 8.784 tys. ton sprzedanych w 1935 r. na 10.171 tys. ton. Powyższe zwiększenie zapotrzebowania węgla ze strony konsumentów stanowi m. in. jeszcze jeden dowód, że sytuacja gospodarcza doznała w roku sprawozdawczym dalszej poprawy.

Sprzedaż węgla na opał domowy ujawniła specjalne ożywienie w okresie jesiennym, przy czym rozpowszechnił się stosowany przez hurt już w poprzednich latach system sprzedaży węgla robotnikom i urzędnikom zatrudnionym w większych zakładach pracy na warunkach spłat ratalnych, sięgających 4 — 6 miesięcy.

Podaż i popyt na węgiel przemysłowy równoważyły się na rynku łódzkim w ciągu roku sprawozdawczego. Jedynie w miesiącu listopadzie, zapowiedź strajku w górnictwie wytworzyła sztuczne zapotrzebowanie na wszelkie sortymenty węgla, wskutek czego w ciągu krótkiego okresu odczuć się dał pewien brak najbardziej poszukiwanych gatunków węgla.

Ceny węgla opałowego dla użytku domowego kształtowały się podobnie jak w roku poprzednim poniżej poziomu przepisanego przez władze administracyjne. Przyczyną tego zjawiska, specjalnie jaskrawo uwydatniającego się w sezonie letnim była silna konkurencja wzajemna poszczególnych dostawców oraz istnienie t. zw. „giełdy“ węglowej na ogólnym placu wyładunkowym, na którym niektórzy hurtownicy sprzedają węgiel wprost z wagonu detalistom i konsumentom, nie ponosząc dodatkowych kosztów administracyjnych i handlowych, jakimi obciążeni są z reguły hurtownicy, sprzedający węgiel z własnych składów. W wypadkach nagromadzenia większych ilości transportów na placu ogólnym firmy dla uniknięcia osio-

wego, postojowego i innych kosztów, sprzedawały węgiel ten niejednokrotnie po bardzo niskiej cenie, co wpływało dezorganizująco na sytuację rynku węglowego.

Ponadto handel nadal dotkliwie odczuwał konkurencję anonimowych dostawców węgla, zawdzięczających swe istnienie okoliczności, że transporty węgla przybywają do Łodzi adresowane na okaziciela wtórnika listu przewozowego.

Ceny węgla przemysłowego uległy w porównaniu z 1935 r. również zniżce, nie wykazywały jednak w ciągu roku większych wahań charakterystycznych dla węgla opałowego.

Warunki zapłaty zarówno na odcinku węgla opałowego jak i przemysłowego nie uległy w porównaniu z rokiem poprzednim istotniejszym zmianom. Na ogół dała się jednak zauważyć pewna ostrożność kupiectwa w udzielaniu kredytów, dzięki czemu nie poniosło ono większych strat na swych odbiorcach.

Rentowność handlu węglem wahała się przy transakcjach hurtowych (dostawy wagonowe) w granicach 3—4 %, przy detalicznych (dostawy wozowe) — 8 do 10 % brutto.

Celem uzdrowienia warunków handlu węglem handel w okręgu łódzkim podjął starania, zmierzające do zreorganizowania istniejącego w Łodzi „Porozumienia Składów Górnośląskich Koncernów oraz Dąbrowieckich Kopalń Węgla w Łodzi“ w kierunku zwiększenia jego ingerencji w dziedzinie regulowania i ujednolicenia warunków płatności.
